A RÓMAI PÁPÁK

TÖRTÉNELME

SZ. PÉTERTŐL KORUNKIG.

MÜLLER, HOFFMANN, SMETS, SANDINI, KOLB, BURIO,

S EGYÉB KÚTFŐK NYOMÁN SZERKESZTETTE

KARCSU ANTAL ARZÉN,

SZ. FERENCZ-RENDÜ ÁLDOZÁR, HITSZÓNOK S HÁZFŐNÖKI HELYETTES
A VÁCZI KOLOSTORBAN.

III. KÖTET.

A VÁCZI EGYHÁZMEGYEI S SZERZETI HATÓSÁG JÓVÁHAGYÁSÁVAL.

PEST,

BARTALITS IMRE GYORSSAJTÓNYOMÁSA. (ŐT PACSIRTA UTCZA 5. SZ.)

1870.

TARTALOM.

			Lap.
65. Sz. és Nagy I. Gergely.		590—604.	1
66. Sabinián.		604—607.	54
67. III. Bonifacius.		607—608.	56
68. Sz. IV. Bonifacius.		608—615.	58
69. Sz. Deusdedit.		615—618.	61
70. V. Bonifacius.		618—625.	63
71. I. Honorius.		625—639.	66
72. Severinus.		640.	77
73. IV. János.		640—642.	80
74. I. Theodorus.		642—648.	83
75. Sz. I. Márton.		519—654.	89
76. I. Eugén.	(654)	655—657.	107
77. Sz. Vitalián.		657—672.	109
78. Adeodatus.		672—676.	118
79. I. Donus.		676—678.	120
80. Sz. Agatho.		678—682.	122
81. Sz. II. Leó.		682—684.	130
82. Sz. II. Benedek.		684—685.	134
83. V. János.		685—686.	137
84. Conon.		686—687.	138
85. Sz. I. Sergius.		687—701.	140
86. VI. János.		701—705.	146
87. VII. János.		705—708.	147
88. Sisinnius.		708.	149
89. Konstantin.		708—715.	150
90. Sz. II. Gergely.		715—731.	158
91. Sz. III. Gergely.		731—741.	182
92. Sz. Zachariás.		741—752.	187
93. II. István.		752.	198

94. III. István.	752—757.	199
95. Sz. I. Pál.	757—768.	213
96. IV. István.	768—771.	216
97. I. Adorján.	772—795.	225
98. Sz. III. Leo.	795—816.	239
99. V. István.	816—817.	256
100. Sz. I. Paschalis.	817—824.	259
101. II. Eugenius.	824—827.	269
102. Valentinus.	827.	273
103. IV. Gergely.	827—844.	274
104. II. Sergius.	844—847.	279
105. Sz. IV. Leo.	847—855.	284
106. III. Benedek.	855—858.	298

LXV.

Sz. és Nagy I. Gergely. 590—604.

Midőn 590-ben I. Gergely az apostoli székre lépett, Móricz ült a kelet-római birodalom császári trónján. Ezen nagy pápával Olaszhonra, sőt egész Keletre s Nyugatra, uj korszak tünt fel; mert az egyházért a legnagyobb harczosok egyike lépett a sorompókba.

Nagy-Gergely dúsgazdag és igen tekintélyes római családból származott. Atyja *Gordián* senator s regionarius volt, anyját *Silviá*nak hitták, kit jámborsága és ragyogó erényeiért az egyház szentei közé vett fel. Férje példáját követendő, ki mint regionarius vagy kardinál-diákon a város egy része kórházaira és szegényeire fölügyelt, mint amaz, úgy ő is, miután özvegygyé lett, kolostorba lépett. Gergelynek fivére is volt, *Palatinus*, patricius és Róma praefectusa, ki testvérét az apostoli székre emelni segitette. III. Felix pápa is rokona volt.

Sz. Gergely születése közönségesen 540-dik évre tétetik. Szülővárosa Róma, s atyja az ősi *Aniciusok* nemzetségének sarjadéka volt. Mivel sz. Gergely oly tekintélyes családhoz tartozott, mely a legfényesb állami hivatalokra is utat nyitandott neki, könnyen elgondolhatni, hogy oly nevelés- és képezésben részesült, minőt főrangu származása igényelt. Ifjuságában a nyelvészet-, szónoklattant és bölcsészetet kitünő szorgalommal tanulmányozta, azután pedig a polgári és egyházi jogtannal foglalkozott, mely tantángyakból igen szép és dus ismereteket gyüjtött. De a tudományok utáni törekvésének gyönge korától fogva a valódi, gyermekded jámborság szolgált alapul; mert nála minden bölcseség kezdete az Ur félelme volt. Azért a tudomány épen nem fujta fel szivét, hanem inkább alázatosabbá tette, és ezen nagy pápa legtekintélyesb életirója, *János* szerpap, mint ritka, de annál szeretetre méltóbb vonást emeli ki Gergely ifjui jellemében, hogy ő mint ifjoncz, soha sem kereste a hozzá ha-

sonló korunk társaságát, hanem az érett koru férfiak és tisztes öregekét, és sehol sem találta magát ugy elemében, mint jámbor, Isten utját ismerő kolostori férfiak közt, kik valamint a kor-, ugy a tudományokban is előrehaladtak, és a kik szigoru tiszteletet parancsoló külsejökkel a könnyelmű ifjut elrezzentik ugyan, de a tudományszomjas és szerény embert annál inkább magukhoz vonzzák. Figyelmesen hallgatta szavaikat, és a rövid velős mondatokat leginkább szerette emléjébe vésni; de nem azért, hogy azokkal mások előtt ragyogjon, hanem, hogy midőn az ő ideje is elközeleg, másokat is ily módon oktathasson.

Bár korában a tudományok hanyatlani kezdettek, mégis fensőbb emelkedettség szelleme ragyog ki Gergely müveiből, mely a pogány bölcsészet és remek-irodalom szinvonala fölött magasan tündöklik, és a szent-atyák, kivált *Jeromos*, *Ágoston*, és *Ambrus*, bő tanulmányozását árulják el. Levelei is mutatják, hogy egy förangu rómait nagyon is megillető tudományos képzettségben részesült, és a jogtan terén kitünő előmenetelt tett. János szerpap szerint, a törvények s bölcsészetbe igen beavatott volt, és *Jób fölötti commentára*, mint a stoicusok bölcsészetében járatost tünteti föl. Szemére vetik, hogy Augustus császár által a Palatin hegyén állitott könyvtárt elhamvasztotta. Ezen mese Gergely halála után 500 év mulva jelenik meg a történelemben, és én nem tudom, ha ez valóban megtörtént volna is, valjon *Anakreon* és *Horácz* néhány példányának elhamvasztása, valamint *Hermaphrodite* vagy *Venus Calipsyche* nehány szobrainak ledöntése elegendő-e arra, hogy *Angolhon és Sardinia civilisatora* vandalnak bélyegeztessék; a nagy szónok, ki sok éven át mennyei kenettséggel erényt hirdetett; a magát föláldozó közbenjáró, ki Rómát hét- vagy nyolczszor mentette meg az elpusztitástól.

Egy fiatal római, ki az akkori világ fővárosában mindent birt, mi az emberek figyelmét lekötni szokta, fényes származás, roppant gazdagság, testi szépség, ritka észtehetség, dús ismeretek, és szeretetreméltóság, a konstantinápolyi udvar figyelmét ki nem kerülhették, és Gergely még nem volt 34 éves, midőn II. Justin császár által praetori méltóságra emeltetett.

Ha elgondoljuk, hogy Olaszhon ekkor szorongatott helyzet-

ben levén, Rómának oly főnökre volt szüksége, ki igazságszeretete mellett kitünő tehetségeket és belátást is bir; ugy nem ok nélkül gyanitjuk, hogy Gergely már előbb képességének szép jeleit adta, mi által a császár figyelmét magára vonta. Róma legfőbb consuli méltóságára emelése 571-ben III. János pápa alatt történt. Valamint politikai, ugy egyházi tekintetben is nagyon zilált volt ekkor Olaszhon; de Gergely anélkül, hogy legkisebb hézagot hagyott volna, hivatása magasztos körét egészen betöltötte. Ő nagy elfoglaltsága daczára is szerette és felkereste a csöndes magányt, s mint azelőtt, most is istenfélő apátok és jámbor, tanult kolostori férfiak társaságában szeretett időzni. A méltóságánál fogva őt környező fény mi befolyással sem volt szivére s alázatos érzületét épen nem csökkentette, és soha sem tünt fel a fiatal praetor alázatosabbnak, mint midőn aranynyal gazdagon ékitett és drága-kövekkel kirakott öltönyben kelle nyilvánosan megjelennie.

Annál jobban sajnálhatjuk, hogy praetori müködéséből keveset, vagy semmit sem juttatott el tudomásunkra a történelem, holott ezen időszak kétségkivül nagy befolyással volt Gergely gondolkodására. Mint ő maga megvallja, hivatali foglalkozása, napi gondjai, az őt minden oldalról érő kitüntetések s a dicsvágy gerjelmei ifjusága jámbor föltételeit vele elfeledteték. Saját vallomása szerint világias érzet szállotta őt meg, és ha olykor ifjukori jámbor érzete fölmerült is benne, elboritotta azt a külfény. A benső tapasztalatok, melyeket ezen időben önmagára nézve tett, nem maradtak befolyás nélkül későbbi gondolkodására nézve. A világ és az ő javai megvetése, szemlélő élet utáni forró vágya, abbeli sürü panasza, hogy naponként világi dolgokkal kell foglalkozni, mind azon korban lelik alapjokat, midőn mint világi hivatalnok a világ szellemével bizalmas viszonyban volt.

Kedélyváltozásának sejtelme gyakran önmagába vezette őt vissza és a világi dicsőség hiusága fölötti elmélkedés lelke veszélyére figyelmeztette őt; és minélinkább megkedvelte az ily elmélkedést, annálinkább meggyökerezett benne azon elhatározás, hogy a világtól búcsut veend. Ebben kora nagy férfiaivali (*Constantin*, nursiai szent Benedek tanitványa és követője, a rendfőnökségben utóda Montecassinóban, *Valentinián* a lateráni sz. János kolostorá-

nak apátja, *Simplicius* 3-dik cassinói apát stb.) beszélgetések őt még jobban megerősitették. Midőn atyja halála után jelentékeny vagyon örököse lett, minden gazdagság, birtok és világi dicsőségről lemondott. Mennyire álmélkodott Róma! Ez ugyanis azt várta, hogy a minden tekintetben nagy férfiu háza fényét fogja növelni, uj paloták és nyaralókat állitand, melyeket a müvészet kincseivel s fejedelmi fénynyel töltend meg. Mindebből misem teljesült, mert a dús örökös Siciliában feküdt roppant terjedelmü birtokait eladván, egyszerre 6 kolostort alapitott. Méginkább bámulták őt a rómaiak, midőn nemsokára saját római palotáját is zárdává alakittatta át, arany és drágakövektől ragyogó diszöltönyeit eladván, azok árát a szegények közt elosztotta s azután egyszerü öltönyt viselt. Anyja, sz. Sylvia, midőn Gergely az atyai házat kolostorrá változtatta, azon helyre vonult, mely *Cella nuova* név alatt ismeretes, és a hol most a régi *Sebestyén-egyház* áll. A Gergely által sz. András védnöksége alá helyezett kolostor a hires „*San Gregorio magno*“ czimü apátság, melyben maig is láthatni a kis *András-kápolnát*, hol sz. Gergely homiliáit tartotta, a hálószobát s a márványasztalt, melynél 12 szegény zarándok étkezett naponkint. Ezen zárda legrégibb áldozárai egyike *Ágoston* volt, *Brittania apostola*, s a legutóbbiak egyike az alázatos *Capellari* bibornok, ki utóbb XVI. Gergely név alatt pápa lett. Sz. Gergely atyai házát, mely sz. János és Pál templomához közel a *Scaurus* nevü halmon emelkedik, maig is kamaldoli szerzetesek lakják. Az általa állitott kolostorokat bőven megadományozta ingatlan birtokokkal, csak annyit hagyván meg magának a nagy vagyonból, a menynyi életének föntartására szüken elegendő, mig utóbb maga is az atyai házból alakitott András-kolostor tagjai közé állott. E lépését annál inkább csodálták polgártársai, minél tekintélyesb rangu, a szerencse javaiban dúsgazdag s dicséretes tevékenységü férfiu volt.

A kolostorban osztatlan buzgalommal egészen hivatásának élt, s szigoru erénygyakorlata által igen kitüntette magát; önmegtartóztatása, virrasztása és imája társainak követendő példányképül szolgáltak. Ez azonban különben is gyenge testalkatára oly hátrányos hatással volt, hogy a böjtölést többször ki nem tarthatta. Anyja Sylvia, ki ekkor még élt, a kolostorban ázalékkal táplálta őt. Egy

husvét előtti szombaton, midőn mindenki böjtölt, Gergely nem volt képes böjtölni, s az e fölötti szomorkodás méginkább elgyöngité őt. *Eleuthér* spoletoi apátot, ki ekkor Gergely kolostorában tartózkodott, titkon magához hivatá a kápolnába, kérvén őt, hogy imádkozzék vele, s az Istentől erőt esdjen a böjtölésre. Könyek közt borultak le imázni, és Gergely annyira megerősödve kelt fel, hogy táplálékát és betegségét feledve, egész következő napig tartotta ki a böjtölést.

Csendes, egyedül az égre irányzott viseletével egész kolostora tiszteletét és szeretetét annyira kiérdemelte, hogy apáttá választatott. Gergely azokat, kik vele a kolostorban éltek, különös szeretettel karolta, s egyházi méltóságokra emelte. Későbbi időkben, midőn teendői oly igen fölhalmozódtak és gondjai annyira lenyomták őt, még mindig szivesen időzött gondolataival a csöndes kolostorban, a melyben töltött idejét élte legszebb s legboldogabb szakának tartotta, és igen fájlalta, hogy már nem emelheti föl oly gyakran gondolatait az Isten- és égre, mint egykor a zárdában; s azért fönséges irataiban is, bár igen tudta becsülni a tevékeny életet, mégis a lélek üdve tekintetéből annak elébe tette a szemléletit. Ezt mindig a legszebben emelte ki, a kolostorokat különös szeretettel karolta, előjogok s kiváltságokkal látta el, mint azt előtte egy pápa sem tette. Szeretetteljes fölügyelete alá fogadta azokat, s ha kellett, szigorral is tudott ellenök fellépni a fegyelem érdekében.

Azonban nem sokáig vonhatta magát vissza a világ gondjai és foglalkozásaitól, alázatossága s példás kolostori élete által a pápa figyelmét magára vonta s ez arra kényszeritette őt, hogy csendlakta czellájából ismét a zajos világ nagy szinpadára lépjen ki. Csak az egyház feje iránti engedelmesség inditotta őt arra, hogy kolostori magányát elhagyja. 577-ben ugyanis I. Benedek által 7-dik diákonná neveztetett ki. Ennek utóda II. Pelagius alatt még nagyobb tér nyilt munkásságának. Róma ekkor a longobardok által erősen szorongattatott. Az ostrom megszünte után a pápa Gergely szerpapot mint ügyvivőjét Konstantinápolyba küldte a császárhoz. Ezen uj hivatala ekkor a körülményeknél fogva fontos s igen nehéz volt, s hogy az *apokrisiár*-sággal ő bizatott meg, e körülmény mutatja, mennyire becsülték személyét, s mily sokat vártak működésétől.

Gergely nem örömest követte a pápa fölhivását, és csak az engedelmesség inditotta őt arra, hogy egyházi hivatalon kivül még világi ügyvivőség gondjait is magára vállalja, és pedig oly sikamlós téren, s oly cselszövő udvarnál, minő a konstantinápolyi volt.

Kolostorából több szerzetest vitt magával, hogy a világi foglalkozások daczára is kolostori életét folytathassa. S valóban rendtársaival lelki gyakorlatok- és tanulmányozásban töltötte az időt, mely foglalkozásától fönmaradt. Itt a császári udvarban irta Jób fölötti commentárját.

Gergely első föladata volt *Tiberius* császárt Pelagius pápával kiengesztelni, s ez neki annyira sikerült is, hogy annak utóda *Móricz* császárral is a legbarátságosb viszonyban állott; Tiberius többször igénybe vette bölcs tanácsát, s Móricz megtiszteltetésnek tartotta, hogy elsőszülött gyermekének keresztatyaságát elvállalta. Bár a konstantinápolyi udvarnáli állása igen nehéz volt, s az irigy patriarcha minden mozdulatát szemmel tartotta, mégis azon szeretet, melyre őt a császár s udvara minden hivatalnokai érdemesnek tartották, mutatja, mily eszélylyel s ügyességgel kelle működnie, hogy az udvar szirteibe nem ütközött. Erről tanuskodnak Gergely későbbi, konstantinápolyi barátaihoz menesztett levelei, kik a székvárosbóli eltávozása után is föntartották vele a levelezési viszonyt. Gergely ezen barátai közül emlitendők: *Constantina* császárnőn kivül, ki Tiberius leánya volt, Móricz nővére *Theoktista*, *Narses* patricius, a keletrómai birodalom körül igen érdemes férfiu, *János* patricius, Fülöp testőreinek főnöke, *Domitián* mitilenei püspök, Móricz rokona stb.

Nemcsak a császárnak a pápávali kibékitése, hanem Olaszhon ügyei is igénybe vették Gergely hatalmas közbenjárását, valamint a szakadály megszüntetéséért is kelle a császárnál szót emelnie. Konstantinápolyba 578-ban érkezett meg Gergely; mint emlitettük, Móricz fiát itteni tartózkodása alatt keresztvizre tartotta, 584-ben irt neki a pápa, hogy a császártól a longobárdok ellen segélyt kérjen. Már 587-ben nem volt Gergely a székvárosban. Konstantinápolyból visszatérése a benczésekkel 585-re tétetik.

Gergely kolostorába visszatérvén, Pelagiussal az egyházi egység helyreállitásán fáradozott. Ezen időre esik Gergely ki-

sérlete is, Angolhonba egy utazást tenni az angolok megtérítése érdekében. 170-dik évtől fogva ezen országban több megtérések történtek; a kereszténvelem magva meg is maradt, de a pogányok és arianok részéről üldözések gátolák annak növekedését, annyira, hogy Gergely korában itt a pogányságnak még erős gyökerei voltak. Ugy látszik, hogy Angolhon megtérítésének dicsősége neki volt föntartva. Valamint gyakran, ugy itt is a gondviselés a legfontosb munkát a legkisebb alkalomtól eredményezteté. Egy nap tudniillik Gergely a piaczon haladván át, igen szép alkatu s arczu, és fénylő haju gyermekeket látott, kik itt az eladásra voltak kiállitva. Szépségök feltünvén, kérdé a rabszolga-kereskedőket, hogy mely országból jöttek azok. A feleletre: *Britania szigetéből, melynek lakói mind oly szépek*; kérdé tovább, *valjon a szigetbeliek keresztények-e már*? Midőn az árus erre tagadólag felelt, Gergely mélyen sohajtott és fájdalmasan mondá: *„Kár, hogy a sötétség fejedelme ily ragyogó arczu embereket bir, s hogy ily fölséges főket az örök dicsőséget nem ismerő szellem lakja!“* A foglyok mindinkább megtetszének neki, s tudakozá továbbá a nép nevét. Válaszul nyeré, hogy az *Angellá*-nak neveztetik. *Méltán*, mondá erre Gergely, *mert angyalarczuk van, s az angyalok örököseivé kell lenniök az égben!* Majd a tartomány nevét tudakozá, s felelék, hogy az *Deira nevet visel*. *Igen*, válaszul adá Gergely, *mert az Isten haragjától kell megszabadittatniok*. (Deiri, quia de ira eruti.) Midőn a király nevét (*Alle* vagy *Elle*) hallá, mondá: *„Igy hát a Halleluja ezen földön is énekeltetni fog!“* Azután oly elhatározással hagyá el a piarczot, hogy ama népet a keresztény hitre téritendi. Pelagius elejénte nem helyeselte tervét, de azután Gergely esengésének ellenállni nem birván, beleegyezését s áldását adá az utra. Mire kolostora nehány tagjaival elhagyá a várost titkon, nehogy szándoka kivitelében polgártársai által akadályoztassék. De eltávozása után szándoka Rómában csakhamar kinyilvánult, és a nép a szeretett apát eltávolitásán megindulva mindent elkövetett, hogy őt Rómába visszavezesse. Midőn Pelagius sz. Péter templomába ment, lázadás támadt, a pápa minden oldalról körülvétetett, és keményen korholtatott, hogy Gergely eltávozását megengedte. A szorongatott egyházfő kénytelen volt Gergely után követeket küldeni azon határozott parancscsal, hogy azonnal vissza-

térjen Rómába. Az utazás harmadik napján utolérték a küldöttek Gergelyt, ki a pápa parancsa és nép akaratával ellenkezni nem látván illőnek, egyelőre téritési tervével felhagyott, s visszatért római kolostorába. De itt ismét nem sokáig időzhetett; mert a nép szava, mely Rómából eltávozásakor oly fényesen nyilvánult melletfe, ismét tágasabb működbe vezeté őt ki a kolostorból.

589-diki novemberben nagy esőzések következtében Tiber igen kiáradott. Ennek folytán nemcsak Rómában, hanem Olaszhon más tartományaiban is ragályos betegség támadt, melynek első áldozatai közül emlitendő II. Pelagius pápa, kit a vészkór 590-diki febr. 8-kán ragadott el, s iszonyúan dühöngött a nép közt, ugy, hogy több ház lakói egészen kihaltak. Mindjárt a pápa halála után a nép annak utódaul Gergelyt választotta. Ő komolyan vonakodott az egyház legfőbb méltóságát elfogadni, mivel arra magát méltatlannak tartotta. Azonban a nép hatalmasan követelte, hogy a pápai székre lépjen; s miután a nép kivánságának ellent nem állhatott, ugy tetette magát, mintha abba beleegyeznék, de egyszersmint Konstantinápolyba irt, hogy választását meg ne erősitsék.

Időközben, mig Konstantinápolyból a császári megerősitést várták, Gergely a római szék ügyeit mint helyettes vitte. Mivel a vészkór még folyvást sok áldozatot ragadott el Rómában, a népet nyilván bünbánatra intette. Majd, mint már fönebb is emlitettük, bünbánati körmenetet rendezett, az ugynevezett „*Lytania septiformis*“-t mely azért hivatik igy, mivel a nép hét szakaszra volt osztva, ugyanannyi templomból indulván meg, mindnyájan szent énekek s a letenye zengedezése közt a Maria Maggiore egyház felé vonultak, hogy itt fohászok és könyek közt büneik bocsánataért esedezzenek. Ezen vezekleti áhitat három napig tartott. Midőn az ünnepélyes menet Adorján siremléke mellett haladt el, egy régi monda szerint sz. Gergelynek az épület homlokzatán egy angyal jelent meg, ki egy kardot tett hüvelyébe annak jeléül, hogy az isteni bosszu már ki van engesztelve. Azért később a „*Moles Hadriana*“ „*Angyalvár*“-nak neveztetett, s egy angyal, ki kardot tesz hüvelyébe, állittatott mint igen *nevezetes szobor* annak homlokzatára.

A vészkór több hóig dühöngött. Ide járult még a nagy éhség, borzasztó vihar, mely több házat eldöntvén, igen sok embert teme-

tett azok romjai alá ; a város kapuin kivül a longobardok gyilkoltak, s Rómában a katonák közt lázadás tört ki. Ilyen viszontagságos volt Gergely pápaságának kezdete!

E közben Gergely naponkint várta, hogy Móricz császár nem fogja választását megerősiteni. De midőn ezen reménye is meghiusult, még egy menekülési mód állott előtte, tudniillik, hogy Rómát titkon elhagyja. Álruhába öltözve nehány kereskedő közremüködése által sikerült a városból kisikamlania s három napig az erdőkben lappangott. De a nép távozásán megrettenve, elhagyta a város kapuit, s minden zughelyet kikutatott. Végre megtaláltatott. Menekülésről többé szó sem lehetett. Diadalmenetben vezettetett Rómába vissza, s a menet azonnal sz. Péter templomába vitte őt, és Gergely a nép ragaszkodásában az Isten akaratát sejditvén, nem vonakodott többé a pápai méltóságot elfogadni. Sz. Péter sirjára letette hitvallása okmányát, és 590-diki sept. 3-kán pápává szenteltetett.

Mily kedvetlenül állott Gergely, ki a szemléleti életet oly igen kedvelte, a papi sereg élére, mily fájdalmas érzetek közt lépett ismét a világ zajos szinpadára, melytől oly igen szeretett volna örökre megválni, kitünik ezen kori leveleiből. *Scholasticus Pálnak* igy ir: *Hogy fölemeltetésemhez szerencsét kivánnak, azzal keveset törődöm; de hogy azok is, kik szivhajlamaimat ismerik, mint te is, azt hiszik, hogy én abba valamit helyezek, ez engem igen elérzékenyit. Nekem misem volt kivánatosb, mint a kolostori élet nyugalma.*“ És János konstantinápolyi patriarchának igy irt: „*Tudom mily nehezedre esett a püspökség terhe alá állanod; Te hát nem szeretsz engem a szeretet törvénye szerint mint tenmagadat.*“ És *Theokistához* a császár növéréhöz: „*A püspöki méltóság ürügye alatt megint világi dolgokba kell vegyülnöm. Nagyobb gondok terhelnek ismét, mint még midőn világi voltam. Nyugalmamtól megfosztva vagyok, és mig kivülről emelkedni látszatom, belülről hanyatlom. Naponkint oda törekedtem, hogy a világtól, a testtől magamat elvonván, annálinkább az égnek szentelhessem magam.*“ Leander püspök, Anastasius korinthi főpásztor, Narses patricius, a császárhoz s egyebekhez intézett leveleiben is hasonlóan nyilatkozik. Mi eléggé kezeskedik arról, hogy vonakodása a legtisztább szándékból történt. Még hatalmasabban kidörül ez a „*Liber pastoralis*“ czimü hires dolgozatából,

melyet pápasága elején czáfolatul irt azon ellenvetésre, melyet János ravennai érsek tett, mivel a pápai méltóság alól magát menekülléssel kivonni akarta. A papi tiszt rajzolása, az egyházi kötelmek nehézsége által igyekezett magát mentegetni. Ezen irat 4 részre oszlik: az első a püspöki méltóságrai hivatásról tárgyal. Ki arra hivatik, jól meg kell magát vizsgálni, valjon bir-e elegendő tudományossággal, erények, erély, szilárdsággal s munkaszeretettel, ment-e a testi hibáktól stb. A 2-dik részben megmutatja, hogy a törvényesen hivatott pásztornak hiven kell méltósága kötelmeit teljesiteni. Mindenekelőtt az ima emberének kell lennie, ki szeretettel oktat s vigasztalja felebarátait; leirja buzgalmát, alázatosságát, körültekintését. — A harmadik rész az oktatást tárgyalja a nem, kor, állapot, hajlam és tárgyak különfélesége szerint. Gergely itt a legcsekélyebb körülményeket is figyelmére méltatja. — Végre, a 4-dik részben felhozza, hogy a lelkipásztornak gyakran kell elmélkedni élete minősége fölött, hogy önmagát ismerje s az alázatosságban állhatatos legyen. — E mű nemcsak Nyugaton, hanem egész Keleten is méltán tartatott nagy becsben. Görög, angolszász, s idő folytán több, legujabban honi nyelvünkre is áttétetett. A 813-ban tartott mainzi zsinat által a szentirás és canonok után legnevezetesb könyvnek ismertetett el. A püspökök fölszentelésükkor, rheimsi *Hinkmár* szerint, e könyvet a kanonokéval kezeikbe veszik, és a *regula pastoralis* megtartására esküsznek: „*ut ita servarent in vivendo, docendo et judicando, sicut ibidem descriptum est.*“

Igy gondolkodott Gergely, és most vessünk egy pillanatot az egyház azon állapotára, melyben az Gergely pápasága kezdetén volt. A keleti góthok- és longobardokkali huzamos harczok folytán Olaszhon egyháza mindinkább hanyatlásnak indult. Sok helyen a templomok romba döntettek vagy kifosztattak, és papjaik mint menekültek ide s tova bolyongtak, vagy bilincsekre verve börtönökben sinlődtek, kivált midőn *Autharit*, a kath. hit dühös ellene, az egyházat keményen üldözte. Valószinüleg a vészkór által elragadtatván, neje *Theodolinda* hajlandó volt a fegyverszünetre, mely az uj pápa eszközlése folytán létesült is. Mire Gergely patriarchasága vagyis a közvetlen joghatósága alá tartozó püspököket 590-diki decemberben zsinatra hivta egybe Rómába. Afrikában a donatis-

ták bátrabban ütötték fel fejeiket, mint egyébkor, s a legtekintélyesb egyházi méltóságok birtokában voltak. Franciaországban az állami zavar befolyással volt az egyházra is, és ide járultak még az uj viszonyok, melyek az egyház kifejlését s virágzását nagyban akadályozták. Afrika, Gallia, Spanyolhon és Nyugat egyéb keresztény tartományai természetesen a római patriarcha fönhatósága alatt állottak, de ittott még nem voltak elég erősen Rómához csatolva. Az irhoniak s keresztény brittek Európától elkülönitettségöknél fogva egyházi viszonyaikat atyáik hagyományos törvényei szerint önmagok rendezték. Sőt Olaszhonban is a Keletteli előbbi viszonynál s a longobardokkali ellenséges érzületnél fogva, kik a katholikusokat mint elleneiket tekintették, nem volt erős a Rómávali összefüggés. Valamint *Sever*, a szakadár grádói patriarcha nem jelent meg a fönebb emlitett zsinatra, hanem segédpüspökeivel tartományi zsinatot tartván, egy iratot intéztek a császárhoz, ki azonnal fölhitta a pápát, hogy a longobardok részéről veszélyek miatt ne kivánja a püspököket Rómába. A konstantinápolyi patriarchák még folyton tevékenyen müködtek azon, hogy az apostoli szék fönhatósága alól magukat kivonhassák. Szóval, Kelet és Nyugat politikai meg egyházi helyzete Gergely fölemeltetésekor igen kedvezőtlen volt. Illő tehát, hogy közelebbről tekintsük meg azon ritka férfiut, ki ily nehéz körülmények közt az apostoli székre emeltetett, és lássuk mily tervei és nézetei voltak, hogy nehéz föladatát megoldhassa.

Mint pápa is szigoru életet vitt, palotáját kolostorrá változtatta át, s mindenben sz. Benedek szabályzatához tartotta magát. Udvarából a világiakat eltávolitotta; csak papok és szerzetesek képezék környezetét, minden fény eltünt, s mindaz eltávolittatott, mit a világ a földi kényelem és jóllét tekintetéből oly igen nélkülözhetlennek hisz. *János* szerpap, Gergely életirója, mondja, hogy a pápai lak egy nagyszerü monostorrá alakittatott át, melyből mint az erény ritka növeldéjéből számos szent püspök és apát lépett ki. *Paterius*, *Péter* és *Aemilianus* valának titkárai a szüntelen munkálkodó egyházfőnek, kinek szellem- és kenetdús, valóban apostoli lelket tanusitó pásztori szabályzata mindenkori alapját képezi a lelkipásztorság tudományának. Zenész és zenekedvelő volt ő egy-

szersmint, s oda törekedett, hogy a szent egély, mint illik, a keresztény hivekre nézve üdvös, méltó külső istenitisztelet s szolgálat által emeltessék. Az egyházi ének tökélyesbitésére külön tanodát állitott Rómában, melyben a gyermekek nemcsak énekre oktattattak, hanem ápoltattak s az élet minden szükségeivel is elláttattak; s azért ezen intézet „*Orphanotrophium*"-nak neveztetett, melynek föntartására Gergely szép birtokot adományozott. Az általa behozott éneklési mód „*Cantus Gregorianus*" név alatt ismeretes maig is, megkülönböztetésül az *Ambrosián-énekléstől*, mely kivált recitativ tulajdona által tünik fel. Már az *orgonának egy neme* is volt gyakorlatban. Gergely, a menynyire lehetséges volt, mindenkinek mindene kivánván lenni, a szegényeket különös szeretettel ápolta. A szükölködőknek dúsgazdag, önmagának nagyon is szegény volt ő. Ugy tekintették Gergelyt, mint az egyház és politika éltető lelkét, s mindkettőnek terén ugy lépett föl, hogy ki sem volt képes neki ellenmondani. Nemcsak Róma és Olaszhon, hanem egész Kelet és Nyugat hallgatott szavára; innét a ritka egyházi béke, a szakadály s eretneki egyenetlenkedések megszünése, s innét az evangeliumi harsona hatalmas szava egész Olaszhonon, Európán s a tengereken tul is.

A mily nagy volt Gergely véleménye az egyház és pápai méltóságról, ép oly csekély volt vélekedése saját személyéről. Szerinte a *római szék a világ minden püspöki székeinek középpontja*, melynek minden egyház alá van vetve. Azért nem engedte, hogy az apostoli szék tekintélye aláásattassék, és mindaddig nem nyugodott, mig Kelet és Nyugat minden megyéi a keresztény egység központját el nem ismerték. És ezért elődeinek az olasz szakadály kiirtására irányzott törekvéseit folytatta, és nem nyugodott, mig Afrikában a donatistákat elnyomnia nem sikerült; ezért ügyelt fel oly szigoruan s tartotta szemmel a nagyravágyó keleti patriarchákat. Bár egyenlők voltak előtte a püspökök, de Péter s utódai elsőségét mindenki által elismertetni törekedett. E mellett személyes dicsvágy épen nem vezette őt; nem az ő, hanem fönséges hivatala méltóságáról gondolkodott. A metropolitáknak a római széktőli függését helyreállitani, az egyháznak minden tekintetben példányképül szolgálni igyekezett. Az egyház és állam szerinte külön közönség volt, amabban az üd-

vöt, ebben csak a világi dolgokat és a bünöket látta. Azért oda törekedett, hogy az egyház függetlenségét és önállóságát az államhatalom ellenében föntarthassa. A császárnak mint alattvaló a világi dolgokban a legszigorúbban engedelmeskedett, de ép oly kevéssé türte a császári udvarnak az egyház jogai- és szabadságainak megtámadását és csonkitását, valamint a világi hivatalnokok jogbitorlása ellen erélyesen lépett fel mindenkor. „*Az egyháznak önmagát kell kormányozni,*“ mondá gyakran. Ez volt azon alapelv, mely körül tevékenysége forgott, s szent kötelmének ismerte minden egyház igazainak föntartását, de a legfőbb hatalom mindig a pápai volt.

Gergely jól ismerte a nehézségeket, melyekkel, névszerint mint az egyháznak a régi canonok nyomán ujjáalakitója, találkozni fog; azok részint a görög udvartóli függés, részint Olaszhon politikai helyzetében feküdtek. Mig ezen ország a görögök és longobardok közötti harczok által zaklattatott, egyház-javitó tervei nem sikerülhettek: azért egész buzgalmával oda törekedett, hogy hazájának a béke jótéteményeit megszerezze. A konstantinápolyi kormánytóli függéstől természetesen nem birt ugy megszabadulni, mint akart volna, mig az ellenséges római exarcha Olaszhonban volt; de éles tekintetét Franciaországra irányozta, hova a nyugati egyház viszonyainak változásaért közelebbről csatlakozni ohajtott. Bár ezen csatlakozás eredményét egész kiterjedésében nem ismerte, mégis ezen terve világosan ismert alapra volt fektetve. A görög udvar bitorlása, jogtámadása és tulkapásainak gátot vetni, az egyházat nagyobb önállóságra, függetlenségre emelni, valának az indokok, melyek őt, a pápák közt elsőt, arra ösztönözték, hogy a frank királyokkal maradandó szövetséget kössön. Ezen tervével a nyugati egyház körül a legragyogóbb érdemet vivta ki magának.

Mi továbbá még személyiségét illeti, emlitendő *renditheten szilárdsága*, melynél fogva a mihez fogott, azt következetesen végre is hajtotta. Nagy kegyesség és jóságával egyesitette a szigoru igazságosságot is, mi jogtalanságot sem engedett, ha azt észrevette, átsikamlani. Tevékenységét nem lehete eléggé bámulni; misem volt neki igen nagy, vagy igen kicsin; ugyanazon körültekintéssel karolta az egyetemes egyházat, melyet egyes megyék iránt tanusitott. De e mellett nagy gondja volt arra is, hogy ez vagy ama szegény,

szűkölködő, árva, özvegy vagy nyomorult mennyi segélyt kapjon. Terveinek kivitelénél a legnagyobb ildomosságot és megfontolást tanusitotta, minden eszközt mozgásba tett, és igen tudta a kedvező körülményeket használni, miben a kor, jog és személyek ismerete jelentékenyen segitette őt. Ha nem volt egészen bizonyos a sikerről, bölcsen engedett tekintélyének csorbitása nélkül. Az uralkodók iránt, mint a körülmények kivánták, majd szelid és engedékeny, majd meg erélyesnek mutatta magát egész a fenyegetésig. Ő igen nagy diplomata volt, de mindenben az egyház- és pápai méltóságért buzgalom vezette őt, nem pedig a személyes dicsvágy vagy uralkodási viszketeg.

Mindez eléggé mutatja, mily kezesség feküdt Gergely személyiségében tervei és szándokai sikerét illetőleg.

Miután, mint megjegyeztük, házában mindent elintézett, egyházkormányzását azzal nyitotta meg, hogy hitvallását, elődei szokása szerint, a konstantinápolyi, alexandriai, antiochiai és jerusalemi patriarcháknak megküldte, rangsorukra tekintettel lévén. Ezen *synodicá*-jában a 4 egyetemes zsinatot a 4 bibliai evangeliummal tette párvonalba, az 5-diket védelmébe fogadta, s a három fejezetet következő nyilatkozat mellett kárhoztatta: „*Aki föloldozni merészeli azokat, kiket ama zsinat megkötözött, vagy azokat megkötözni, kik azt földoldották, az nem ezt dönti meg, hanem önmagát dönti a veszélybe; mert ezen négy zsinaton nyugszik a szent hit egész épülete, mint egy négyszögü alapkövön, és azért azt ugy kell tekinteni, mint a katholika élet általános zsinórmértékét.*“ Már ezen küldeményből is kiderül, hogy Gergely a világi hatalomnak az egyház jogai és igazai megtámadását eltürni nem akarta. Mert a patriarchák közt a már több idő óta letett antiochiai Anastasiust is emliti, mi által tudatta, hogy annak letételét törvénytelennek tartja.

Azután *Siciliára* irányzotta figyelmét, mely akkor még mindig ugy tekintetett, mint Róma gabnatára, és a római egyház ottani birtokai felügyelőjévé bizalmas barátját, *Péter alszerpapot* nevezte ki, intvén a püspököket, hogy annak, mint az ő helyetessének engedelmeskedjenek, és hogy évenkint *Syracus* vagy *Catanea* ban tartományi zsinatot tartsanak, melyen az ő, azaz a római szék nevében Péter tartozik elnökölni. Az értekezés, tanácskozás tárgyát pedig

az egyház és tartomány jólléte, a szegénység enyhitése, az egyházi törvények ellen vétségek büntetése s az ilyenek meggátlása képezendik.

Bonifácz védnököt követi minőségben Konstantinápolyba küldte, hogy a császárnál oda müködjék, hogy Anastasius patriarchai székére visszahelyeztessék, vagy legalább az ahhozi jogát ismerje el, és engedje meg, hogy Rómában a pápa mellett tartózkodhassék.

A longobardokkali harczok miatt Olaszhon megtámadására gondolni sem lehetett. Azért a császárnak s azon személyeknek, kik reá befolyással voltak, a legsürgősb előterjesztéseket tette, a longobardokkal érintkezett, mi fáradság és áldozatot sem kimélt, de még is csak rövid időre sikerült neki hazáját békével ajándékozni meg. *Theodolinda* királynő Gergely terveit előmozditotta; mint a katholika hit őszinte követője, és Gergely meleg barátnője férjét *Agilulf*-ot arra birta, hogy a katholika tanok iránt kedvezőbb hangulatot mutatott, sőt nehány longobardnak áttérését eltürte, és a rómaiakkali békeszerződésre hajlandóbb volt, mint előde. De Gergelynek oda irányzott törekvését, hogy hazájának 27 évi szenvedés után a longobardok által is óhajtott békét megszerezze, *Romanus* exarcha meghiusitotta, ki a császárnak kedvencze levén, részint az iránta, részint magánhajlamból Gergelynek magát állandóan ellenvetette. Legjobban fájt azonban a pápának, hogy az ő békekisérletét igen fekete szinben tüntette elő Romanus a görög udvarnál, és az ütközet után, mely szerencsétlenül ütött ki, hogy a szégyent magától elháritsa, a dicstelen eredményt a pápa és barátaira, Gergely római praefectusra és *Castorius* vezérre fogta. Leginkább fájlalta a pápa, hogy Móricz császár az ő nemes törekvését félreértette. Azért Gergely elkeseredésében emliti, hogy méltán balgatagnak nevezhető, mert inkább a jogra, és császári előnyre tekint, mint önmagára. Ha okosabb lett volna, ugy önmagára és örökségére gondolt volna egyedül, és azután arra, hogy a longobardokkal békében élhessen. Még inkább fölindult a császár azon szemrehányásán, hogy tudósitásában nem követte az igazságot. Bár ő nem pap, mondja a császár, de azért jól tudja, mily nagy igaztalanságot követ el azon pap, ki mint az igazság szolgája, hazugnak tartathatik. Ő már rég

látja, hogy Nordulf, Leónak és egyebeknek inkább hisznek, mint neki. De Gergely személyének vádolásáról megfeledkezve, csak afölött panaszkodott, hogy a császár ily nézetei által Olaszhon jóllétét tönkreteszi. Azon részről, honnét őt hamisságról vádolták, adatik át naponkint Olaszhon a longobardoknak, s mig neki nem hisznek, az ellenség ereje mindinkább növekszik. Tudatja a császárral, hogy felőle minden rosszat elhihet, csak az állam javát és Olaszhon megszabaditását illetőleg ne hallgasson mindenkire kellő megfontolás nélkül, s ne higyen inkább a szavaknak, mint a tetteknek. A császár jobban tisztelje a papokat, s ebben hasonlitson elődéhez, Constantinhoz, ki a papok ellen benyujtott vádpontokat elhamvasztani szokta. Igy tettek már e tekintetben a pogányok, annálinkább kell azt egy keresztény császárnak tenni. De ő ezt nem magára, hanem minden papra nézve mondja; mert ő egy gyarló bünös, és reményli, hogy az Isten neki megbocsát, ha a császár neki gyötrelmeket okoz, miknek hijával ő nincs is! Ő minden viszontagságot békével tür lelke üdveért: de Gergely és Castorius fölött kesereg, mivel ezek a város ostromakor minden lehetségest elkövettek, és mégis a császár rosszalását vonták magokra. Azonban ő jól látja, hogy nem tetteik, hanem az ő személyéhezi ragaszkodás miatt neheztel reájok a császár. Ha egyébiránt az utóbbi Isten rettenetes itéletére utalja őt, ugy kéri ugyanazon hatalmas Istent, hogy jövőre magát annál szivesebben alávethesse. Mert még most nem tudjuk, mily állapotban jelenik ott meg kiki, és sz. Pál mondja: „*Ne itéljetek idő előtt, mig eljő az Ur, ki világosságra hozza a sötétségbe rejtetteket, és kinyilvánitja a sziveket.*“ És röviden kijelenti, hogy többet várunk Krisztus irgalma-, mint a császár igazságosságától. Sokat nem tudnak az emberek ezen itéletből, talán feddeni fogja az Ur azt, kit a császár dicsér, és dicsérni, kit az korhol. Ő kéri az Istent, hogy a császárt itt kezével vezesse, s őt az itélet napján bün nélkül találja. Önmagát tegye az Ur annyira kedvessé az embereknél, amennyire szükséges, hogy az által az isteni kegyelemmel ne ellenkezzék.“

Valóban kemény szavakat, kifejezéseket használhatott a császár a pápa elleni vádiratában, hogy Gergely, ki különben soha sem tagadta meg az illő tiszteletet, ily éles válaszra látta magát jogositva.

Ámbár Gergely békekisérletével csak fáradságot és hálátlanságot aratott, mégsem hagyta magát elrettenteni, és végre sikerült is neki Theodolinda és Sever (Romanus tanácsadója) által Agilulf longobard királylyal előbb Róma területére, azután pedig egész Olaszhonra a béke rég óhajtott napjait földeriteni.

Kivülről ellenség által nem gátoltatván, tovább folytatta törekvéseit, és az egyház egysége békéjét is helyreállitani igyekezett. Elődei példáit követve minden püspököt meg akart győzni az 5-dik közzsinat törvényességéről. Azért ezen ügy elintézése végett az istriai püspököket Rómába hitta meg. Sever patriarcha tudatta a pápa ezen parancsát a püspökökkel, és a longobardokkali harczok miatt két helyen gyültek egybe a szerint, a mint longobard és görög területen laktak. Mind a két gyülekezet tiltakozott a pápai meghivás ellen, s a tiltakozást saját irata és csinos pénzösszeg kiséretében a császárnak megküldte, az utóbbit annak környezete megnyerésére szánta. Ők nem akarták a pápát ez ügyben illetékes birónak ismerni. Ha a három fejezet kárhoztatására szorittatnak, ugy, irák ők, a nép kilép közösségökből. A töprengő császár kivánságukba beleegyezett, erről a pápát értesitette, és ez a kedvezőtlen viszonyoknál fogva kénytelen volt a zsinattartással fölhagyni. De minden kinálkozó alkalmat fölhasznált, hogy a szakadárok sorait ritkithassa. Ily alkalom mutatkozott a többi közt, midőn az istriai püspökök Gergelynek irtak, hogy nehéz üldözést szenvednek, melyet szilárd kitartással türnek.

Gergely az egyházzali egyességre intette őket, felhivta, hogy az anyához, mely őket szülte, visszatérjenek, mivel az 5-dik közzsinat Konstantinápolyban a hit tisztaságát hiven megőrizte, és csak egyes személyekről tárgyalt, kiknek egyike a katholika tanoktóli elpártolásaért méltán kárhoztatott. A püspökök azon állitására, hogy a három fejezet elvetése óta Olaszhon Europa minden tartományai közt legtöbbet szenvedett, megjegyzi Gergely, hogy kit az Ur szeret, megfenyiti azt; az ő panaszuk mitsem bizonyit, mert midőn Vigilius pápa az akephalok ellen az itéletet kimondta, Róma az ellenség által bevéve volt. Valjon azért azok méltatlanul kárhoztattak? Ezt az istriai püspökök sem állithatják. Gergely megküldöttenekik egyszersmint II. Pelagius *Elias* patriarchához menesztett harmadik le-

velét, őket meggyőzni törekedvén. „*Az egyház*, folytatja ő, *várja és hija gyermekeit ; miért annál gyorsabban siessenek az anyához, minél forróbb szeretettel eped az utánok.*“

De Gergely törekvése meghiusult az 5-dik közzsinat ellenei és azon kedvezőtlen hangulat miatt, mely a nyugati népben a keleti uralom ellen mindenütt mutatkozott. Ez alóli fölszabadulás ideje mindinkább közelge, Nyugat mindig sajátságosb alakot vőn fel a keleti ellenében, sem politikai, sem egyházi tekintetben nem akart többé szolgálója lenni Keletnek. Innét az 5-dik közzsinat elleni hangulat és hatalmas ellenkezés.

Mennyire terjedett ezen szellem, Gergely azt folyton tapasztalta. Midőn ő, hogy még egy bizonyságot emlitsünk, Lőrincz halála után 593-ban Constantiust választotta metropolitává, ettől három püspök elvált azon ürügy alatt, hogy az a három fejezet kárhoztatásába beleegyezett, és erről a pápát biztositotta. Ezen engedetlenek által Theodolinda is félrevezettetvén, mi közösségben sem akart lenni Constantiussal. Gergely ezt megtudván, mivel Constantius sem a három fejezetet nem kárhoztatta a pápa általi megválasztásakor, sem erről annak biztositást nem adott, hanem az apostoli szék iránti hűségét Gergely jól ismerte, azért Constantiust Theodolindával kiengesztelni igyekezett s az utóbbinak irt, fájdalmát nyilvánitván, hogy tapasztalatlan emberek által, kik nem tudják mit beszélnek, s nem értik mit hallanak, a katholika egyháztóli elpártolásra engedte magát ragadtatni. Tévedés, hogy Justinián a chalcedóni közzsinat ellen határozott, holott az csak a hit tisztasága érdekében működött. Kárhoztat azért mindenkit, ki e zsinat ellen valamit szól.

E levél Constantius által lett volna a királynőnek kézbesitendő; ez azonban nem történt meg, mivel a metropolita attól tartott, hogy a pápa egy más hasontartalmu levelet irt, de az 5-dik zsinatrai vonatkozást gondosan kerülte. Ezen irat megtette a hatást; mert ámbár Theodolindát nem lehetett a három fejezet kárhoztatására birni, Constantiussal mégis közösségre lépett. Alig hárittatott el e részről a szakadály, midőn *Brescia* város lakói és papjai, kik Constantius hitéről gyanakodtak, attól irásbeli nyilatkozatot kivántak arról, hogy a három fejezetet nem kárhoztatta. Constantius a pápához fordult tanácsért és azon választ nyerte, hogy azon kivánságnak nem

kell engedni, hanem az illetőknek megirni tanácsos leend, hogy Constantius mindazt kárhoztatja, mi a chalcedoni közzsinat és ennek határozatai ellen irányoztatik. Ezzel a megkeresők megnyugodtak. — Ámbár a császár parancsa Gergelyt a szakadárok meghóditásában gátolta, azért nem szünt meg egyes püspököket az egyházbai visszatérésre inteni. Fáradozásait némelyeknél siker koronázta, kik megesküdtek, hogy az egyházzali egyesség s közösségben állhatatosan megmaradnak.

A szent pápa gondoskodásának tárgya volt az afrikai egyház, mely még folyton a manichaeusok és donatisták maradványa által ostromoltatott. Azért mindjárt pápasága elején irt *Gennadius* patriciusnak, ki Afrika exarchája, s Gergelylyel jó egyetértésben volt. „*A donatisták el nem mulasztanak valami kinálkozó alkalmat az egyház ellen felhasználni,* irja a pápa; *hivd föl tehát az igazhitü püspököket, hogy patriarcháikat nem rang vagy kor szerint, hanem személyes érdemeiknél fogva válaszszák; hogy azok nem falun, hanem valamely fővárosban üssék fel székhelyeiket, hogy igy a donatistákat annál jobban szemmel tarthassák. Ha a numidiai püspökök közül valaki Rómába akar utazni, engedd meg ezt, s gondod legyen rá, hogy ebben mi akadályuk se legyen.*“ Numidiában tudniillik szokás volt a felszentelés szerinti legöregebb püspököt metropolitává választani, mi gyakran jelentéktelen helyen lakott püspökkel történt. Pelagius az ő megkeresésük folytán ezt megengedte nekik, mit sz. Gergely is jóváhagyott, megjegyezvén, hogy oly püspököt, ki azelőtt donatista volt, nem emelhetnek a metropolitai méltóságra. Az exarcha s a tartomány tekintélyesb püspökei közremüködésével sikerült Gergelynek intézkedését jogerőre emelni. Midőn a *lamiga*-i (Numidiában) egyház két szerpapja, mely hely a donatisták főfészke volt, őt tudósitotta, hogy a város püspöke *Argentius* pénzért nehány donatista áldozárt alkalmazott, meghagyta *Hilár* jegyzőnek, ki a római egyház afrikai birtokainak igazgatója volt, hogy ama püspök megbüntetésére gondja legyen, s a legkomolyabban fenyegeti őt, ha parancsát halogatás nélkül pontosan nem teljesitendi.

Midőn nemsokára 592-dikben a *pudentia*-i egyház (Numidia) szerpapjai Maximilián püspökük hasonló tettéről értesitették a pápát, ez *Columb* püspöknek meghagyta, hogy Hiláriussal a dolgot egy

zsinaton vizsgálják meg, és a püspököt haladéktalanul leléptessék; mert az ily kihágást tovább türni nem lehet. Azonban *Pantaleon* támogatása folytán a donatista surlódások még folyvást tartottak, katholikus lelkészi állomásokat nyertek, s a katholikus gyermekeket ujra megkeresztelték. Szent Gergely nemcsak Pantaleon főnököt intette meg, hogy az ily visszaélések kiirtására a császári törvényeket alkalmazza, hanem arra inditotta Numidia püspökeit, hogy az ily törvénytelenségek eltöröltettek egy zsinat alkalmával, a donatistáktól minden alkalom elhárittatott az egyház jogai megtámadására nézve. A zsinat 594-ben tartatott, s a világi hatalom az egyházival egyesülve közösen müködött a donatisták megtéritésén. Szent Gergely ezen s egyéb az afrikai püspökök egyesitésére irányzott törekvései a donatisták hatalmát és befolyását annyira meggyöngitették, hogy ettől fogva háttérbe szorultak és lassankint eltüntek. E nagy egyházfő tehát kivitte azt, mi 300 éven át elődeinek nem sikerült.

Elogius alexandriai és *Anastasius* antiochiai patriarchákkal a legjobb egyetértésben volt, sőt a legbensőbb baráti viszonyban, de nem János (Jejunator) konstantinápolyi patriarchával. Ez tudniillik Jánost a chalcedoni egyház áldozárát és Athanasius isauria-i áldozár és apátot, kik eretnekségről vádoltattak, letette, s az egyház törvényei ellenére botütésekkel is megfenyitette. Sz. Gergely a bántalmazott papokat ótalmába fogadta, és mint sz. Péter utóda ezen kegyetlen elbánást megrótta Jánoshoz intézett iratában. Erre választ nem kapván, másodszor irt az emlitettnek, és most ez oly választ küldött a pápának, mely azt bámulatra ragadta, mivel János azt állitá, hogy az egész ügyről mitsem tud. Erre igen megható levelet irt a patriarchának, intvén őt az elődök által hozott s érvényre emelt canonok tiszteletben tartására. „*Mit mondanak azok oly püspökökről,* irja Gergely, *kik ostorral rettegtetnek másokat, igen jól tudja testvériséged,* és sz. Pál mondja: „*Hirdesd az igét, büntess, fenyegess, ints minden türelemmel és oktatással.*“ *De az hallatlan és uj neme a tanitásnak, melyet valaki ütésekkel tesz.* Azután folytatja levelét, s az ügy megvizsgálásával *Sabiniánt* bizta meg, s igy zárja be iratát: „*azt ohajtom, hogy ő olyannak találjon, minőnek én téged egykor Konstantinápolyban ismerni tanultalak.*“

János, ki jól tudta, hogy a pápa itt mint a canonok és egyházi törvények védője s az ártatlanoknak mint a birók általi önkényes elnyomás elleni ótalmazója, lépett föl, elismerte hibáját, s alázatosságot tanusitó iratot küldött Rómába, elismervén az apostoli szék tekintélyét. 595 dik évben János áldozár kérése folytán zsinatot hivatott egybe Gergely, s ez alkalommal kiderült, hogy János hamisan vádoltatot eretnekségről, és mivel védirata szerint, mint igazhitü tünt fel, Gergely elveté az ellene előbb kimondott itéletet, katholikus papnak nyilvánitá őt, és meghagyá, hogy állására visszahelyeztessék. A zsinat eredményét János patriarchával tudatta és Móricz császárt is értesitette arról, ajánlván neki az üldözött papok jogai ótalmazását. Athanasius isauriai áldozár (és sz. Milus kolostorának apátja Lykarniában) ügyét sz. Gergely 596-ban végezte be, megtiltván azon *Codex* olvasását, melyet a két itt szóban levő áldozár használt, mivel az idő folytán meghamisittatott, Athanasiust az eretnekség gyanujától föloldotta, és előbbi állomása elfoglalását neki megengedte.

Nyugaton Dalmáthon fővárosa *Salona* is igénybe vette sz. Gergely gondoskodását. Csak *Natalis* metropolitának *Honoratus* főszerpappali peres ügyét emlitjük. Az utóbbi már Pelagius alatt panaszolkodott, hogy Natalis igen kanonellenesen bánik vele, és pedig azon oknál fogva, mivel ő mint az egyház sz. edényei őre, Natalis kivánságát nem teljesitette, hogy azokat az ő barátainak ajándékozza. Natalis hogy Honoratust elmozdithassa, áldozárrá szentelni akarta azt. Pelagius ezt megtiltotta. Azonban a metropolita zsinatot hivott egybe, a terhére vált szerpapot letette, helyére mást nevezett ki, és Honoratust akarata ellen áldozárrá szentelte. A dolog Gergely elé került, ki Honoratust tisztébe visszahelyezte. „*Elnyomhatod a botrányt*, irja a szent egyházfő neki, *ugy sokat nyersz lelkedre nézve*, ha nem, *ugy jöjj hozzám a püspök küldötteivel. De kivánom, hogy a sérelmek pontos jegyzékét a saját s egyéb megyéből is magaddal hozd.*“ Natalisnak igy irt: „*Honoratus főszerpap ügyében tartott s nekem általad megküldött zsinati határozat a surlódást csak növelte. Mert a szerpapságra méltatlant s azért letettet akarata ellen áldozárrá szentelted. Azért intünk téged, hogy azt hivatalába visszahelyezd, s ha ez ügy még bevégezve nincs, ugy az jöjjön hozzám, s te is küldj hozzám fölhatalmazottakat részedről.*“ Midőn e fölhivást Natalis nem követte,

másodszor irt neki Gergely: „*Vidékedről értésemre esett, hogy saját nyájadat nem kedveled, ellenben a vendégeskedésektől nem idegenkedel, s hogy sem magad nem tanulsz, sem arra másokat nem intesz.*“ Azután megrója még a Pelagius alatt történteket s hozzáteszi: „*Annyi figyelmeztetésre Honoratust vissza kell hivatalába helyezned; ha ezt nem teszed, tudd meg, hogy a palást használatát elveszted, és ha még ekkor sem térsz magadhoz, Jézus Krisztus teste- és vérének közössége megtagadtatik tőled. Majd megvizsgáljuk azután, valjon megtarthatod-e tovább a püspöki méltóságot. Mi azt illeti, kit Honoratus főszerpap hátrányára fölszenteltél, azt ezennel leteszszük hivatalából, s ha tisztét tovább is teljesiteni bátorkodnék, az egyházból azonnal kizártnak tekintessék.*“

Ezen levelet, s az abban foglaltaknak végrehajtását Antonius alszerpapnak adta át a pápa, kit a római egyház birtokai felügyelésére Dalmáthonba küldött. Egy másik iratban pedig tudósitja a tartomány püspökeit eljárásáról, és egy harmadikban megkeresi *Jobinus* főnököt, hogy karhatalommal közremüködjék. A pápa ezen erélyes föllépése megtette a hatást; de a vendégeskedésre nézve mentegetődzik Natalis a pápához intézett levelében, és ide vonatkozólag sz. Pál szavait hozza fel, hogy *a nem evő ne itélje meg azt, aki eszik.* Gergely épen nem indult föl Natalis neheztelése s rosszalása miatt, hanem kegyesen irt annak: „*Te neheztelsz azért, hogy vendégeskedésedet emlitettem, és én, ki állásomnál fogva mégis előbbvaló vagyok, mint te, szivesen eltüröm, ha engem mások gyaláznak, hogy magamat jobbitsam. Én barátimnak tartom azokat, kik lelkem üdvén dolgoznak, mielőtt az itélet borzasztó napja elközeleg.*“ Gergely nem elégedett meg azzal, hogy Honoratus előbbi hivatalába visszahelyeztetett, hanem az egész ügy eredetéről akart magának tudomást szerezni, hogy itélete alapos legyen. Eljárásának mindig az igazság és jogosság szolgált alapul, s az igazságszolgáltatásnál kinek személyére, vagy barátságára sem volt tekintettel. Ezt mutatja egész életrajza. Valamint az apostoli szék, ugy egyes egyházak jogai fölött is lángbuzgalommal s éber figyelemmel örködött.

Natalis a pápa parancsa folytán az ügy végeldöntése végett egy meghatalmazottat küldött Rómába, de az itélet kimondásakor, mely 593-ban következett be, a metropolita már nem élt.

E halálozásról értesülvén Gergely, Antonius alszerpapnak meghagyta, hogy simonia és összeköttetések nélküli utódválasztásra gondja legyen, s annak eredményét azután vele tudassa, hogy az ősi szokás szerint a megválasztott az egyházfő által megerősittethessék. A választás megtörtént; a papság legnagyobb része Honoratus főszerpapot választotta, s erről szokás szerint a pápát tudósitotta, ki a választottat megerősitette. A másik pártot pedig, mely *Maximust* választotta, a rettenthetlen pápa megfedette paphoz nem illő tette- s életeért, s sz. Péter nevébeni kiközösités büntetése alatt tiltotta meg a papszentelést, kivált Maximusét. De a püspökök tervök kiviteleért a praefectus- s a konstantinápolyi udvarhoz fordultak, s pedig nem siker nélkül. A római alszerpap alig menthette meg életét futással, és a császár fegyveres hatalommal lépvén föl a hozzá folyamodók mellett, megakadályozta a római ügydöntést. Gergely az apostoli szék joggyakorlatának ezen gátolásán megboszankodván, a törvénytelen beavatkozás okairól követe által Móricz császárnál kérdést tett. E közben 594-diki májusban Maximusnak és az őt fölszentelt püspököknek megtiltotta a papi tisztkedést, kivált a misézést. Azonban Maximus a császári pártfogásra támaszkodva, a kiközösitésseli fenyegetés daczára is naponkint misézett. Mire Gergely a vizsgálatot ellene megkezdette, a ki is simonia büne s a pápa elleni engedetlenségben elmarasztaltatott. Erről a császár is értesittetett, ki Maximusnak meghagyta, hogy Rómába siessen. Ez azonban vonakodott utra kelni, s Gergely eljárása ellen kifogást nem tehetvén, a diplomatia hosszu útjára bocsátotta az ügyet.

Aközben Illyria püspökei 592-ben János püspököt metropolitájukká választották, s ezt Gergely, valamint Móricz is megerősitette. De az illyriai főpásztorok egyessége nem sokáig tartott; *Hadrian* theba-i püspök Gergelyhez fordult Rómába, panaszolkodván, hogy János lokris-i és más János larissai püspökök őt törvénytelenül letették. Gergely az ezen ügyre vonatkozó irományokat megvizsgálván, Hadriánt büntelennek találta s székére visszahelyezte. Larissai Jánostól pedig, mint már II. Pelagius is meghagyta, minden Thebára vonatkozó joghatóságot elvett, rendelvén, hogy minden kisebb ügy Konstantinápolyban a pápai követ által, a fontosabb pedig Rómában az apostoli szék által döntessék el. A larissai püspököt

a thebai egyház ügyeibei avatkozás esetére élethossziglani kiközösitéssel fenyegette. János lokrisi püspök ellen szigorúbban járt el, mivel ez az ő helyettese (vices gerens) volt. Hasonló esetben a legszigorúbb büntetéssel fenyegette őt, és részint törvénytelen tette, részint a pápai személynök által hozott itélet megvetéseért 30 napra kiközösitette.

Ily küzdelmes volt szent Gergely pápasága. A felhozottak a metropolitáknak az apostoli székhezi viszonyait illetik. Egy metropolita sem szenteltethetett fel annak jóváhagyása nélkül. Valamely metropolita halála után a pápa annak megyéjét egy más püspökre bizta, ki „*látogató*"-nak (visitator) neveztetett, kinek főkötelessége volt az egyház javaira felügyelni. Azután fölhitta a papságot és népet, hogy az ő személynöke jelenlétében, ki többnyire a római egyház örökségének felügyelője szokott lenni, a megürült székre főpásztort válaszszanak. Az eredmény Rómába fölterjesztetett, s ha mi törvénytelenség sem fordult elő, a választottól nem tagadtatott meg a megerősités. Ennek jeleül Gergely a palástot küldte, s egyszersmint a megerősitettet intette püspöki kötelmei mikénti teljesitésére. — A metropolitáktól megkivánta, hogy parancsainak hódoljanak. Nemcsak intette, hanem parancsolta, hogy megyéikben minden visszaélést kiirtsanak. Fel kelle ügyelniök az alárendelt püspökökre, ezek meg engedelmeskedni tartoztak a metropolitáknak. Az ellenkezőket szigoru büntetéssel fenyegette. A püspökök fölebbvalóik elleni panaszait pontosan megvizsgálta, s a törvénytelen határozatok ellen ótalmazta őket. A püspökök közti peres ügyek elintézés a metropolitákra bizta, de ha ezek a surlódásokat kiegyenliteni nem birták, ugy azokat az apostoli székhez kivánta fölterjesztetni. Gergely az apostoli széket a legfőbb folyamodványu isteni intézménynek tekintette, melyet alapitója jogositott fel arra, hogy minden fontosabb ügy általa döntessék el.

Sok kellemetlenséget okozott Gergelynek *Januarius* cagliari-i érsek Sardiniában, ki sem hivatása kötelmeinek teljesitése, sem a pogányok megtéritésében nem tanusitott kellő buzgalmat. 594-dik évben még sok pogány volt ezen tartományban, kik a *barbaricenus* néphez tartoztak. Ez igen szivén feküdt sz. Gergelynek. Azért *Felix* olasz püspököt küldte Sardiniába. Az itt tartózkodott római

sereg parancsnoka *Zabarda* a téritési ügyben támogatta a szent pápát, és a barbaricenusoknak békét igért, ha keresztényekké lesznek. Ezen nép feje is megtért, s szent Gergely ajánlá neki a küldéreket, valamint minden alattvalóit, kik még majd mindnyájan pogányok voltak: „*Gondold meg csak*, irá neki, *mily nagy számadásra fog téged egykor vonni az Ur alattvalóidat illetőleg. Azért bizta őket reád a világi dolgokban az Isten, hogy örök javak nyerése által lelki üdvökről gondoskodjál. Ha ők megteszik a magokét, mért nem teszed te meg kötelmedet?*“ Az egyházhoz tartozó pogány szolgákat illetőleg igy irt Januáriusnak: „*Mit használ, ha a pogányok megtérítésére intelek, hisz saját embereidet sem téritед meg? Kell, hogy erre legyen legfőbb gondod. Nehéz szivvel kell vádolnom azon sardiniai püspököket, kik saját szolgáikat sem téritették meg.*“ Azután a téritès tekintetében bölcs utasitásokat adott Januariusnak, melyek nem maradtak kivánt eredmény nélkül; mert a pogányság Gergely intézkedései következtében mindinkább gyöngült, mig végre egészen eltünt.

Hasonló gondoskodással őrködött a sz. pápa a római egyház öröksége, birtokai fölött is. Nagy és számos ily javakat birt ekkor az egyház, szám szerint 23-mat. Ezekből 3 Sicilia, 11 Olaszhon, 1 Istria, Dalmáthon, Sardinia, Corsica, Liguria, Genuában, a tengerpartok, frank határokig, 1 Germania, Afrika s Galliában feküdt. Ezen utóbbiak azonban jelentéktelenek lehettek, mivel azokat sz. Gergely „*patrimoniolá*“-nak nevezi. Az egyház ősi birtokaiból több Afrika, Egyipt, Phoenicia s Antiochiában, sőt Euphrát vidékén is feküdt, mely uradalmak kormányzása a barbárok betörése által igen megnehezittetett. A sz. pápa nem akarta, hogy e birtokok felügyelete világi tisztekre bizassék; mert a szomoru tapasztalat mutatta, hogy azok közönségesen elnyomták a gyarmatosakat, megcsalták az egyházat, vonakodtak számot-adni az ily területek püspökeinek s végre egészen elfoglalták az egyház javait. Azért sz. Gergely az uradalmak felügyeletét egyháziakra bizta, kik *kormányzók, igazgatóknak, védnökök* vagy *felügyelőknek* neveztettek, s hüségi esküjöket a kinevezési okmány felolvasása után sz. Péter sirjánál tették le.

Mily körültekintést s pontosságot tanusitott Gergely e tekin-

tetben is, kinek a legparányibb körülmények sem kerülhették ki figyelmét és éles tekintetét, mutatják maig is fennlevő levelei. Az egyház birtokaiban élt munkások iránt igen kegyes volt, s gyermekies ártatlansággal nyilvánitotta örömét a fölött, ha azokat az ő engedményei s törekvései folytán a jóllét s megelégedes karjain szemlélhette. Az e téren fölmerült visszaéléseket szigoruan büntette s igy zárja be egy azokat megrovó levelét: „*Mi nem akarjuk, hogy az egyház vagyona gyalázatos nyereséggel növekedjék s szennyeztessék.*“ — Az egyházi birtokok jövedelmét az egyházi szükségek födözésére, saját háztartására s a papok fizetésére forditotta; de a kolostorok, temetők, szegények intézetei, kórházak, nemcsak Rómában, hanem ezen kivül is, megkapták abból részletöket. Az osztás évenkint négyszer, tudniillik: husvétkor, sz. Péter és Pál, András, és Gergely felszentelése évfordulati napján történt. János szerpap a nagy egyházfő halála után 300 év mulva a lateráni palotában egy nagy kötetnyi lajstromra akadt, melybe a Gergely által ápolt szegények neve, kora és állapota jegyeztetett. Nemcsak római, hanem az egész vidék, sőt távoli tartományok szegényeinek nevei is előfordulnak abban. Husvét ünnepén Vigilius pápa templomában a püspököket, áldozárokat, szerpapokat és egyéb egyháziakat a békecsókkal illetvén, aranyokat osztott ki közöttük. Minden hó első napján, az év szaka szerint, a szegények gabonát, bort, sajtot, ázalékokat, szalonnát, húst, halat, olajat s egyebet, a volt magas állású elszegényedettek holmi ritkább, felüditő étanyagokat s italokat is kaptak. A városnegyedek szerpapjai (regionarii) naponkint bejárták az utczákat s a vagyontalanoknak, meg a szegényeknek alamizsnát osztottak, s mielőtt Gergely az asztalhoz ült volna étkezni, arról a szemérmes házi szegényeknek szép adagokat küldött. Házi káplánja naponkint tartozott 12 idegent vendégül híni. Levelei, naplói s életrajzai telvék jótékonysága dicséretes adataival. Mely bagariaarczu, szemtelen pápafaló s papi javakra ásitóról lehetne ily bámulatos kegyadományzást részletezni?

Szintoly szeretettel karolta Gergely a *zsidókat* is. Nem engedte meg, hogy azokkal kegyetlenül bánjanak: „*A hitetleneket szelidség, kegyesség, szeretettel s a keresztény hitbeni oktatással kell megtériteni, nem pedig fenyegetés és rettegtetéssel... Félek, hogy, ha kény-*

szerittetnek a keresztség fölvételére, később annál nagyobb veszélylyel esnek vissza régi tévelyeikbe," irja ez ügyben a szent egyházfő. *)

Gergely müködésére Móricz császárrali barátságtalan viszonya gátlólag hatott. Az utóbbi ugyanis 593-ban egy rendeletet tett közzé hogy mindazok, kik nyilvános hivatalokat viseltek, egyházi szolgálatra képtelenek és kolostorokba sem léphetnek. Ezen utóbbi azoknak sem engedtetik meg, kik katonai szolgálatra hivattak.

Hogy nyilvános hivatalnokok mi egyházi szolgálatot sem nyerhetnek, ebben az igazságszerető pápa mi gáncsolni valót sem látott. Ellenben meg nem foghatta, hogy miért nem léphetnének az ilyenek a szerzetesi pályára. Azért 593-ban következőleg irt a többi között a császárnak: „*Büntetésre volnék méltó, ha a császár és fejedelmek iránt őszinteséggel nem viseltetném.*" Azután fölhozza a törvényt, melynek első részét dicséri; hogy tudniillik állami hivatalno-

*) Igen, mikor *Wamba* gót-király a zsidókat üldözte, mikor a 694-ki toledói zsinat nekik városrészt (ghetto, judeira) tüzött ki, mikor *Phokas* császár az általok készitett antiochiai lázadást büntetni akarván, megtiltotta nekik a szombatot, menyegzőt: azalatt sz. *Nagy-Gergely pápa* zsinagogáikat a lerombolás ellen védte, erőszakos megkereszteltetésöket megtiltotta. — A többi római pápák is szép kegyességet tanusitottak a zsidók irányában. Igy, mikor *Orleans* s *Limogesben* zaklattattak, *Granadában* lefejeztettek, II. *Sándor* pápa védte öket, dicsérte a zsidókat védő püspököket, buzditotta a hiveket, hogy türjék a zsidókat. — III. *Incze* megtiltotta őket erőszakolni a keresztségre, vagy kővel dobálni, ütlegelni, temetőjüket elpusztitani. — Mikor III. *Henrik* angol király a zsidók fogait egyenkint kihuzatta, nyelveiket kimetszette, IX. Gergely pápa emberségre intette iráutok a kereszténveket. — V. *Kelemen* rábirta IV. Fülöp franczia királyt, hogy számüzetésöket visszavonja. — XXII. *János* buzditására *Carcassone* gróf szétverte a parasztokat, kik a zsidókat Franczíaországban fosztogatták, házaikat felgyujtották stb. — V. *Fülöp* franczia király alatt a zsidók vádoltattak, hogy a kutakat megmérgezték, VI. *Kelemen* pápa e vádat felölök kereken tagadta és igy sok százezer zsidónak mentette meg életét. — *Olaszhonban* legszelidebb bánásmódot találtak a zsidók, de leginkább a pápák tartományaiban, V. *Sixtus*, IV. *Pál*, XI. *Kelemen* külön városrészt rendeltek nekik, hol szabadon lakhattak; még ma is *a római ghetto állam az államban*, hol a vasárnapot sem tartoznak megtartani. — Jó volna az ily adatokat ismerni bizonyos henczegő zsidó-lapoknak, melyek oly igen szeretnek az egyház kegyes fejei ellen hápogni. (V. ö. Rel. 1866. II. félév. 42. sz. 336-dik lap. — W. K.-Zeitung. 19. szám.)

kok egyházi szolgálatra nem alkalmaztathatnak; *„mert az ilyenek nem a világot elhagyni, hanem helyzetöket akarják változtatni. De a fölött csodálkozom, hogy e törvény azoknak is tiltja a zárdai életet, kik nem nyilvános állami szolgák voltak; mert a kolostor kifizetheti adósságukat. Azon határozat pedig, hogy a katonák a szerzetes-életből kizaratnak, sirva vallom meg az Ur előtt, engem megrettentett; mert ez által többek előtt bezáratik a mennybe vezető ut, s az tiltatik, mi eddig megengedve volt. Igaz, sokan a világban is vezethetnek jámbor életet; de nem kevesen, csak ugy üdvözülhetnek, ha mindent elhagynak.“* — *„Mivel pedig tudom, hogy ezen törvény a minden dolgok alkotója, az Isten ellen van intézve, azért nem hallgathatok az én Uram előtt; mert azért adatott neki a minden emberek fölötti hatalom az égtől, hogy azokon segitsen, kik a jóra törekszenek, hogy az ég utja mindig bővittessék, hogy e földi birodalom a mennyeinek szolgáljon. De most nyiltan mondatik, hogy az, a ki katona, csak szolgálati évei eltelte után, vagy ha testi gyöngesége miatt onnan elbocsátatik, szolgálhatja az Urat. Erre Krisztus általam, mint az ő legcsekélyebb szolgája által, igy válaszol: „Én téged egy jegyzőből a testőrség főnökévé, caesár, császár és császárok atyjává tettelek. Papjaimat kezeidre biztam, és te kihuzod katonáidat az én szolgálatom alól? Felelj, kérlek, legkegyesb császár, szolgádnak, mit fogsz itélet napján Uradnak mondani, ha igy fog hozzád szólni? Tán valaki azt hiszi, hogy a katonák közül kisem térhet meg igaz szivből. De én, a te méltatlan szolgád, tudom, hogy az én időmben sok megtért katona a kolostorban csodákat tett, s erényes életet vitt... Azért a rettenetes biróra kérlek, hogy e törvény által ne tedd haszontalanná a sok böjtöt, könyeket, imát és alamizsnát a hatalmas Isten előtt, hanem kegyességed ezen törvényt pontosabb meghatározás által változtassa vagy szeliditse. — Én ugyan engedelmeskedtem a törvénynek, s azt a különféle tartományokba elküldtem de az én fölséges uramnak kijelentem, hogy az az Isten akaratával ellenkezik. Igy mindkét részről megtettem, a mivel tartoztam, mivel valamint a császárnak engedelmeskedtem, ugy gondolatimat se rejthettem el.“*

Hogy a pápa ezen előterjesztése a császárt el ne keseritse, nem személynöke, hanem annak udvari orvosa *Theodor* által kivánta alkalmas időben kézhez juttatni, mire őt előlegesen beoktatta. *Marca*

irja, hogy Móricz a pápa ezen iratára ha el nem törölte is egészen a törvényt, legalább megváltoztatta.

Mielőtt e tárgytól megválnók, helyén találjuk itt is, mint már többször tettük, a hithagyott *Bower*-t fölemliteni, ki a pápák történetében (III. Th. S. 579), melyből, mint legzavarosb s igen büzös kutfőből minden német s egyéb szivtelen, vad-lelkü pápagyülölők oly igen szeretnek meriteni, állitja, hogy Gergely nem gondolván az apostoli szék tekintélyével, a császárt nemcsak a világi, hanem az egyházi dolgokban is legfőbb hatalomnak tartotta, s ezt az emlitett orvosnak adott levél s utasitás hangulatából következteti. Azonban, ki állithat épen ezen pápáról ilyet? Ki Gergely életét, mükö_ dését, leveleit, jellemét és korát tanulmányozta, az ilyent felőle föl nem tehet. Hogy is illik össze ezen állitás a pápa és császár közötti folytonos harczczal? mért változtatta meg a császár az emlitett törvényt? Gergely egész élete és működése mutatja, hogy ő erősen meg volt győződve arról, hogy az egyház fejével, a pápával, a lelkiekben fölötte áll az állam és királyi méltóságnak, s hogy ezen alávetést az apostoli szék joggal követeli.

Sz. Gergely 595-ben *Böjtös-János* konstantinápolyi patriarchával kellemetlen érintkezésben volt. Az utóbbi ugyanis egy eretnekségről vádolt áldozár itéletét a pápához fölterjesztvén, abban is még folyvást, mint az 587-diki konstantinápolyi zsinaton tette, *„egyetemes püspök"*-nek (ἐπίσκοπος οἰκουμενικός) nevezte s irta alá magát. Gergely testvérileg intette a patriarchát, nuntiusa Sabinián által is kérte Jánost, hogy az emlitett elnevezéssel hagyjon fel. S midőn ez nem használt, meghagyta nuntiusának, hogy Jánossal egyházi közösséget ne tartson. A patriarcha a császárt részére vonván, ez a pápát komolyan intette a békére. Gergely, ki személyeért soha, hanem az apostoli szék jogaiért lépett a küzdtérre, annyira gyülölte a kevélységet, hogy az *„egyetemes püspök"* elnevezés ellenében a maig is használatban levő *„Isten szolgáinak szolgája"* (Servus servorum Dei) czimet vett föl. A patriarcha kevélységét hirdető elnevezését Gergely el nem fogadhatta, de a császárt sem akarta nehezteléstre inditani. Azért igen barátságos hangon irt Jánosnak. E levél olvasható Müllernél (V. Bd. S. 66—69).

Hogy Gergely e vitát a hit ügyének tekintette, kitünik török-

véseiből; mert valóban a hit nem engedi meg, hogy egy legfőbb püspöknél, ki Krisztus helyettese, sz. Péter utóda, több ismertessék el. E nagy egyházfő előre látta, mily szomoru következménye leend a konstantinápolyi püspökök dics- s uralogni vágyásának, mit a szakadály történelme hangosan hirdet! Gergely a János részére hajló császárt egy levelében az egészről fölvilágositani igyekezett. „*Én kész vagyok*, irja Gergely, *parancsodnak engedelmeskedni, amennyire tehetem. De mivel nem az én, hanem Isten ügyét védelmezem, s mivel ezen pompás, ragyogó s hizelgő elnevezés az egész egyházat, a szent canonokat, tiszteletre méltó zsinatokat, sőt a mi Urunk Jézus Krisztus parancsát és intézményét is fölforgatná, azért segitened kell a bajon, s az ellenkezőt császári tekintélyeddel megfékezni.*“ Azután emliti, hogy *ha Péter apostol, kinek a menyország kulcsa, az egész egyház fölötti őrködés s gond adatott át, magát egyetemes apostolnak nem nevezte, János annál kevésbbé, sőt épen nem nevezheti magát egyetemes püspöknek. Ó idők! Ó erkölcsök! Európa minden része barbárok hatalmában van, városok elpusztitvák, erődök rombadöntvék, tartományok elnéptelenitvék; a bálványok szolgái naponkint a hivek életére törnek, és mégis papok, kiknek zsák- éz hamuban kellene sirni, hiu nevekre ásitanak s profán elnevezésekben keresnek dicsőséget! Oh legkegyesb császár saját ügyemet védem én itt? Nem a hatalmas Isten, az egyetemes egyház ügye az?*“ Az emlitetteken kivül még több okot is hoz fel sz. Gergely, világosan és határozottan kijelentvén, hogy János azért sem használhatja az emlitett nevét, mert 1) a konstantinápolyi egyház oly sok eretneket, tévfőt számlál, *Nestoriust Macedoniust* stb; 2) mert a római pápák is ezen nekik ajánlott nevet föl nem vették; 3) ellenkezik a kanonokkal; 4) mivel a többi püspököktől a tisztelet ez által elvonatnék; 5) mivel abban mindnyájan megbotránykoznának. „*Mi engem illet*, mondja a többi közt, *én Isten minden szolgáinak szolgája vagyok... Azért a császár Jánost azon név letevésére inditsa, vagy az ez ügybeni intézkedést Sabinián nuntiusra bizza. Ha János az ő kegyes szavaira hallgat, akkor engedelmes testvérnek tekinti, ha pedig felfuvalkodásában megmarad, azt teszi ellenévé, ki sz. Jakabnál* (4, 6) *igy szól: „Isten a kevélyeknek ellenáll, de az alázatosnak kegyelmet ad.*“

Ez ügyben Gergely a császárnőhez is igen velős tartalmu ira-

tot intézett, és a konstantinápolyi egyháziaknak nunciusa által meghagyta, hogy János bitorlásának ellenálljanak. — Ez értelemben irt *Eulogius* alexandriai és *Anastasius* antiochiai főpásztoroknak is. A már emlitett indokokat körlevelében elsorolja, és különösen kiemeli, hogy, ha János „*egyetemes püspök*"-nek neveztethetnék, ez által minden többi patriarcha és püspök tekintélye s tisztelete megsemmittetnék. Inti őket, hogy e czimmel kitsem illessenek; oly levelet, melyben e czim fordul elő, el ne fogadjanak... *Imádkozzatok érettem, hogy tetteimmel igazoljam azt, mit oly szabadelvüleg irok.*

Aközben 595-ben János patriarcha kimult, s helyére *Cyriacus lépett*, kit sz. Gergely még korábban jól ismert. 596-ban a pápa az uj patriarcha fölemeltetését jelentő iratát a császár küldötteitől átvette, kik Gergelynek egy más levelet is kézbesitettek, melyben a császár kéri a pápát, hogy Cyriacus küldötteit kegyesen fogadja. „*Ne aggódjál legkegyesb császár*, irja Gergely, *ha amaz elnevezés lelkem megsebesitette is, mégis tudom, mivel tartozom a hitegységnek s az egyháznak. Más az, mivel a hitegység föntartása s más, mivel a fölfuvalkodás akadályozásának tartozom.*" Azért a küldötteket szivélyesen fogadta, velök tartotta a szent-misét, s midőn visszatértek, az uj patriarcha iratára válaszolt, megerősitette választását, s szerencsét kivánt neki, egyszersmint fönséges egyházi tisztét szemei elé állitotta, s inté, hogy ama profán czimet letevén, vele egyességet tartson, a botránynyal felhagyjon, s sz. Pál ezen szavaira (Gal. 6, 14) emlékezzék: „*Távol legyen tőlem másban, mint az Ur Jézus Krisztus keresztében dicsekednem.*" „*Mert egyedül az dicsteljes, ki nem mulandó hatalmában és dicsőségében, hanem szenvedéseiben dicsekszik Jézus Krisztusért. Arról tudjuk meg, hogy papok vagyunk, ha a hiu szavakon nem kapunk, s szent életünk alázatossággal van egyesitve.*"

Bár ezen czimvita még ekkor nem volt oly zajos, de azért véget nem ért Gergely alatt. Cyriacus 599-ben egy zsinatot hivott egybe Konstantinápolyba, s a pápa intette egy iratában a thessalonikai főpásztort s Kelet püspökeit, hogy az „*universalis*" nevet el ne fogadják, sőt egész erővel az ellen küzdjenek, s vigyázzanak, hogy rábeszélés, hizelgés, pénzzeli megvesztegetés vagy fenyegetés által magukat tévutra vezetni ne engedjék. Iratát igy zárja be: „*Ki*

ezen pontok valyamelyike ellen vét, az apostolfejedelemmeli békéből kizáratik.“ Ezen zsinat határozatai nem jutottak el hozzánk, de annyi bizonyos, hogy a vita be nem végeztetett. Sz. Gergely azonban az uj patriarchával békében élt, és miután *Phokas* (602—610) elődjének hulláján át magát a császári trónra felküzdötte, ennél kieszközölte, hogy ama czim többé nem emlittetett; de csak Bonifácz pápa alatt parancsolta meg határozottan a már többször emlitett név letételét a császár. Azonban, bármily nagy botrányt okozott is ezen czim, Sergius alatt ismét fölmerült az.

Bevégzendőnek tartjuk itt Gergelynek Maximussal, a salonai metropolitávali harczát is. Mint már fönebb emlitettük, a pápa Maximus ügyének vizsgálatát megrendelte. A vádpontok közt nevezetesebbek, hogy simonia által készitett magának utat a metropolitai székre, s hogy a pápai parancs és kiközösités ellenére is misézni merészelt. Maximust a pápa Rómába idézte meg, s ezt a császár sem ellenzette. Azonban Maximus a Konstantinápolyban oly igen napi renden volt cselszövények által magának barátokat szerezvén, oda vitte a dolgot, hogy, ha Maximus *Marianus* püspök és *Castorius* jelenlétében sz. Apollináris tetemeinél a simonia s egyéb ellene fölhozott vádaktól esküvel kitisztázza magát, ugy Castorius egy iratot ád neki át a pápától, ki annak tartalma szerint Maximusnak megbocsát és őt közösségébe fölveszi.

Maximus 599-ben Ravennába utazott, az utczán földre vetette magát, kiáltozván: „*Vétettem az Isten és Gergely pápa ellen!*“ Miután ezt három óráig tette, *Callinicus* exarcha, Marianus és Castorius a pápa követe eljövének hozzá, fölemelék őt a földről, s még az ő jelenlétökben bővebb jeleit adá töredelmének. Azután Apollináris tetemeihez vezettetett, s itt esküvel erősité, hogy abban, mit ellene fölhoztak, névszerint a simoniát és nőkkeli társalgást, ő ártatlan. Miután erről sz. Gergely értesittetett, a kiengesztelési iratot s palástot Maximusnak kézbesitteté. Gergely ide vonatkozó levele Müllernél (V. Bd. S. 76—77) előfordul.

Igy végződött a hétéves harcz, mely sz. Gergelyre oly szép fényt vet, az apostoli szék javára. — Böjtös-János és Maximussali vitája nagy fontosságu pápasága történetében. Kevésbbé nevezetes a ravennai metropolita, Marianussali érintkezése, ki a zárdákat s

szegényeket elhanyagolta. Sz. Gergely többször fölhitta őt, hogy papjait ne engedje uralogni a kolostorok fölött, s utóbb azzal fenyegetődzött, hogyha intelme nem használ, komolyabban fog föllépni, s a zárdák békéjét eszközölni fogja; valószinüleg itt a püspök joghatósága alóli kivétel előjogát értette, mert ő a Ravenna melletti *Classe* nevü zárda apátját, Claudiust, ki Marianussal folyton surlódásban volt, kivettnek nyilvánitotta.

Ép igy kelle küzdeni a sz. pápának Januarius cagliari-i érsekkel is, s midőn ezen utóbbi azon panaszkodott, hogy vele a pápa mindig elégedetlen, ez őt arra intette, hogy jövőben ugy viselje magát, hogy ne lehessen oka ellene panaszolkodni, hanem feddése helyett szeretetére tegye magát méltóvá; mert ő azt akarná, hogy a szó igazi értelme szerinti püspök lenne. S midőn arról értesült, hogy a Januarius megyéjébeni papság neki nem engedelmeskedik, és a római védnök *Vitalis* által, a régi metropolita elleni engedetlenségre csábittatik, az emlitett védnöknek igen kemény kifejezésekben hagyta meg, hogy a püspökök éspapság hibáit ne védelmezze, hanem minden esetben a metropolita joghatóságát és tekintélyét föntartani törekedjék. E főpap tiszteletét s a papság fegyelmét nem csökkenteni, hanem emelni igyekezzék. Ide tartozik még a milanói szék 600-dik évbeni betöltése is, valamint *Pál* doklea-i püspök letétele, s annak székére János lokris-i püspöknek léptetése, János püspökkel meg Alcysonnal s a többiveli viszálya. Mindezen esetekben élte végeig ugy tünt fel sz. Gergely mint az egyházi kánonok tekintélyének őre s az apostoli szék jogainak védelmezője.

Tekintsünk kissé Nyugatra, hol nagy politikai változások történtek, mig mi sz. Gergelyt Keleten foglalkoztattuk. A római birodalommali összeköttetés megszünt, s az egyház más nemzetségekkel jött érintkezésbe. Gergelyé az érdem, hogy az apostoli széket szorosabb viszonyba hozta a germán egyházzal, mi által a germánok bensőbben kezdtek csatlakozni a frank birodalommal s egyházzal, mint a nyugati egyház központja és magvával, és minél nagyobb lett erre befolyása, annál biztosabban tudta a görög császárok ellenében az apostoli szék jogait föntartani.

Sz. Gergely 591-ben *Virgilius* arlesi és *Theodor* marseilei püspököknek az apostoli székre emeltetését tudtul adván, ez alkalom-

mal egyszersmint afölött is panaszolkodott, hogy a zsidók az emlitett főpásztorok vidékein erővel kényszerittettek a keresztség fölvételére, holott csak a szent igék hirdetése általi megtérésnek van az Ur előtt érdeme. 593-ban jelenti sz. Gergely *Dynamius* patriciusnak, ki a római örökségnek Galliában kormányzója volt, hogy a 400 galliai solidit megkapta az emlitett római egyház birtoka jövedelméből, és egy kis ereklyével ékitett s értékesitett keresztet küldött neki ezen sorok kiséretében: „*Transmisimus autem beati Petri apostoli benedictionem, crucem parvulam, cui de catenis eius beneficia sunt inserta. Quae illius quidem ad tempus ligaverunt, sed vestra colla in perpetuum a peccatis solvantur.*“ — Sz. Gergely 594-ben jelentette azon embernek, ki a római egyház Galliábani birtokait haszonbérben tartotta, hogy azokat egy Rómából küldendő egyénnek fogja árendába adni.

Ugyanezen időtájban látogatta meg *Odó* után tour-i Gergely sz. Péter sirját Rómában. 595-ben irt *Childebert* a pápának, az arlesi érsek részére palástot kérvén. Ez alkalommal Gergely intette Virgiliust, hogy egész erejéből igyekezzék mindent elkövetni a simonia kiirtására, s arra, hogy világiak ne szenteltessenek püspökökké, s erre inditsa Childebert királyt is, a kinek országában fekvő egyházak fölötti helyettesének nevezte ki az emlitett érseket. Ezen határozatát *Austrasia* és *Burgundia* minden püspökeivel is tudatta, és Virgilius iránti engedelmességre intette őket, ki az apostoli szék nevében a hit föntartásáról s a püspökök közti egyesség megőrzéséről, mint az ő elöljárójok, gondoskodni fog. Childebert királynak jelentette, hogy kivánságát teljesitette, és ezen alkalmat a frank egyházban emlitett visszaélések megszüntetésére zsákmányolta ki, mire a királyt a legmeghatóbb tartalmu iratában igen sürgette.

Erre nemsokára *Candidus*, mint az egyház javai kormányzója Galliába küldetett, s ezen alkalmat Gergely arra használta, hogy magát a hires *Brunhilde*-vel, ki még ekkor nem volt az ő dühös ellene, Chlotár által összeköttetésbe hozza. Sz. Gergely Candidust Brunhilde kegyeibe ajánlotta, s a római örökség védelmére őt felhitta. Érdemül tulajdonitja neki, hogy annyi idő mulva ismét római férfiu küldethetett a galliai birtokok kormányzására, s ha kérelmét teljesiti, ideig s örökké sz. Péter apostol ótalmát igéri neki, Childe-

bert királyt is kérte az egyházi birtokok ótalmazására, dicséri kormányát, de egyszersmint inti, hogy hatalmával vissza ne éljen, s hitét alattvalói iránti jóságos tettekben mutassa meg. Ha szükségesnek tartotta is az igen vagyonos Brunhildé-t erényei- és jótékonyságaért dagályos szavakban dicsérni, de azért fiait igen velős intelemmel kereste föl levelében.

Szent Gergely 596-ban a Brittaniába utazó *Ágoston* által ismét irt a frankok uralkodójának, hogy a Dynamius és nővére *Aureliana* által sz. *Cassinus* tiszteletére állitott nőkolostort kiváltságokkal örvendeztesse meg. — 598-ban Brunhilde sz. Gergelytől az előtte nagy tekintetben állott autuni püspök *Syagrius* részére palástot kért. Erre a pápa válaszul adá, hogy a kérelem teljesittetni fog, ha Syagrius maga fog az emlitett kitüntetésért folyamodni, mint azt az ősi szokás kivánja, régi panaszait ismételte a simonia, s a fölött, hogy a püspöki székekre világiak emeltettek. Különösen meghagyja, hogy a frankok téritésén, kik közől még sokan a bálványok szolgálatában állanak, egész erejökkel munkálkodjanak. Talán *Arigius* gap-i püspökkel tartott beszélgetés folytán, ki Gergelyt Rómában megkereste, ezen utóbbi a sz. András kolostor apátját *Cyriákot* küldte 599-ben nuntiusi minőségben Frankhonba, hogy itt a visszaéléseket egy zsinaton kiirtsák. Cyriák hajón utazott Marseille-be *Serenus* püspökhez, innét Arlesbe ment Virgiliushoz, azután Vienné-be *Dezsőhez*, honnét meg Gap-ba vette magát Arigiushoz, valamint Syagriust is fölkereste Autun-ben, kitől nemsokára a királyi udvarhoz utazott. A zsinatra Gergely által utasitásokkal láttatott el, az emlitett püspököket közremüködésre hitta fel, kikhez a pápa egy köriratot intézett, melyben igen világosan kimutatja, mennyire szükséges a kiáltó visszaélések kiirtására a zsinati értekezés. Az elnöklettel Syagrius bizatott meg, kinek kötelességévé tétetett, hogy a visszatérendő Cyriák által Gergelynek a zsinati határozatokat megküldje. Arigiusnak pedig meghagyta, hogy őt az egész zsinat folyamáról pontosan tudósitsa. Azonkivül Brunhildéhez, s ezek unokáihoz, *Dietrich* és *Dietberthez* is fordult, hogy a zsinat tartását tőlök kieszközölje. Bámulatát fejezi ki a fölött, hogy az ő országukban a zsidóknak megengedtetik keresztény rabszolgákat

tartani; mert a keresztények mindnyájan Krisztus tagjai, s a főt nem tiszteli az, ki annak tagjait az ellenségnek adja át.

A tevékeny és gondos pápa több megbizást adott Cyriáknak, névszerént az Syagriusnak elvitte a palástot, mi által rangra nézve a lyon-i érsek után következett. Virgiliusnak pedig átadta azon ünnepélyes okmányt, melyben az 548-ban Arlesban emeltetett s Vigilius pápa által megerősitett kolostor kiváltságai foglaltatnak. *Desiderius* viennei főpásztornak pedig, ki szintén palástért folyamodott, minthogy székét Rómából nyerte, válaszolja a pápa, mivel erre nézve a római irattárban mi okmány sem találtatik, az ide vonatkozó irományokat küldje meg neki. A marseille-i Severushoz menesztett ajánló-iratban emliti egyszersmint, hogy ezen főpásztor, nehogy a nép a képeket imádással illesse, azokat hivei botrányára ő a templomokban összerombolta. Gergely megdicsérte ugyan Severt buzgalmaért, de kijelentette, hogy a képeket nem kellett volna elrombolni, mivel azok az olvasni nem tudók részére azt tüntetik elő a falakon, mi a szent könyvekben foglaltatik. Magasztalta az emlitettet, hogy a képek imádását meggátolta, de azok elpusztitása s az ebből eredett botrányért megfedette. Mert egészen más a képet imádni, s ismét más a kép általi előterjesztésből az Isten imádását megismerni. Mi az irás az olvasni tudónak, ugyanaz a kép az olvasni nem tudó népnek; azért a tudatlanokra nézve igen hasznosak a képek. Ezt ő, ki köztök él, a legjobban tudhatta volna. Meghagyja végre Gergely Sever főpásztornak, hogy a képek tiszteletéről s ennek hasznáról a népet világositsa föl, s az okozott botrányt jóvátegye.

Az emlitett zsinat 601-ben még nem volt megtartva, s azért sz. Gergely *Miletus* által intette a frank királyokat annak egybehivására, valamint Dietrichet, Dietbertet, Chlotárt és Brunhildét is; de ezen utóbbi épen nem óhajtotta annak létesülését, mivel az által érdekeit veszélyeztetni vélte.

Brunhilde 602-ben *Burgoald* és *Barmaricarius* frank nagyokat követi minőségben Rómába küldte. Küldetésök a frankok és görög birodalom közti viszonyra vonatkozott. Ugyanis Dietrich burgundi király a görög császárral szövetséget kötni óhajtván, e czélra a pápa közbenjárását kérte, ki a közremüködést meg is igérte. Ezen ügy

kimenetele előttünk ismeretlen, de hangosan tanuskodik az az apostoli szék és frankok közötti szoros összeköttetésről és Gergely jelentékeny befolyásáról. A frank követeknek megigérte a közreműködést, de a zsinattartást szivökre kötötte, s mivel Cyriák rég visszautazott, Brunhilde nevében arra kérték Gergelyt, hogy a zsinatra valami alkalmatos helyettest küldjön Frankhonba. E kérést a lángbuzgalmu egyházfő szivesen teljesitette is. A zsinat azonban a Frankhonban fölmerült politikai forrongások és zavarok miatt nem jött létre. Ez időtől fogva a frank földön igen ritkán tartattak zsinatok, mig a VII-ik század második felében egészen megszüntek, és csak 742-ben Bonifácz alatt hozattak be ismét.

Az emlitett követség által Brunhilde az *autüni kolostor* részére kiváltságokért is folyamodott. Gergely azt a következő előjogokkal látta el: 1) Egy király, áldozárnak, méltóságviselő vagy bárkinek sem engedtetik meg a most adományozott, vagy később igazságosan szerzendő birtokokat bármily ürügy alatt csonkitani, elfoglalni vagy abból valamit elidegeniteni. 2) Csak oly apát vagy áldozár lehet e kolostor feje, kit a király beleegyezésével a szerzetesek választanak. 3) Kinek sem szabad az apát fölszenteléséért pénzt fogadni el. 4) Az apát vagy áldozár csak valami vétségért tétethetik le, s az autüni püspök hat ily rangúval tartozik megvizsgálni a dolgot, s csak azután kimondani a törvényes itéletet. 5) Egy apát sem lehet püspök, mig méltóságát le nem tette, s helyére más nem választatott. Ép úgy nem emelhet valamely püspök a kolostorból egyházi méltóságra szerzetest az apát beleegyezése nélkül. — Ezen okmány, Brunhilde kivánsága szerint, kiközösitéssel záratik be azok részére, kik e kiváltságok ellen cselekednének.

Ezzel végződik a nagy egyházfő tevékenysége a frank egyházra nézve, melyben úgy tünik fel Gergely, mint ki igen jól tudta, mire s mért törekszik. S hogy áldásdúsabban nem müködhetett, ez nem az ő hibája. Az idő terveire nézve még nem volt eléggé kedvező. Egyébiránt ő letette annak alapját, mit a későbbi kor már könnyebben kivihetett.

Sz. Gergelyé az érdem, hogy az arián spanyolokat a katholika hitre téritette, s az apostoli székkel ismét egyesitette. *Leander* sevillai püspök a pápát *Reccared* király megtéréséről tudósitotta. Ger-

gelyt e hir nagyon megörvendeztette. Azért Leandert intette, hogy egész erejével a megkezdettet folytassa. 599-ben maga a király értesitette az egyház nagy pápáját megtéréséről, sz. Péter örökségének arany-kelyhet ajándékozott és sz. Gergely válaszáért esengett. Nagy Gergely Cyriák apátot küldte Spanyolhonba, miután ez ügyeit Francziaországban elvégezte, hogy itt is a simonia ellen müködjék, s oda forditsa törekvéseit, hogy uj megtértek püspöki székekre ne jussanak. Különösen ajánlotta pedig Cyriákot *Claudius* püspöknek, kiről igen sok szépet hallott, s a királynál nagy tiszteletben állott. Cyriák által Leandernak palástot küldött s egy igen hizelgő hangon irt levelet. Önmagáról pedig szokott szerénységgel szólt Gergely. Reccarednak is válaszolt és dicsérte őt megtéréseért; de egyszersmind intette, hogy az alázatosságot szivében őrizze meg, alattvalói iránt kegyes legyen s haragra ne engedje magát ragadtatni. Valjon Cyriák sikeresen müködött-e, bizonyosan tudni nem lehet. Azonban úgy találjuk, hogy *Barcellonában* 12 püspök zsinatot tartott, tán Cyriák törekvése folytán, hol 4 kánon hozatott. Ezek elseje és másodika a simoniát, a harmadika pedig a világiaknak a püspöki székekre emeltetését kárhoztatta, melyek a nuntiusnak adott megbizással egész összhangzanak.

Emlitendő még ama tevékenység is, melynélfogva Gergely a *malacai* püspök *Januarius*, és egy más egyház főpásztora *István* surlódásait kiegyenlitette. Ezek panasziratuk szerint megyéikből erőszakkal eltávolittattak. Gergely János védnököt követi minőségben a hely szinére kiküldötte, hogy itt az ügyet megvizsgálja. János kettős utasitással láttatott el. Az egyik imez: ha Januarius püspök mi vétségben sem marasztaltathatik el, székére vezettessék vissza. Az pedig, ki ennek helyére hagyta magát fölszenteltetni, miután minden egyházi tisztkedés megtiltatott neki, az ő által a kimondandó büntetés alá vettessék, ha pedig Jánosnak nem engedelmeskedik, úgy Rómába küldessék. Az őt fölszentelt püspökök hat hónapra az Ur szent teste- és vérének közösségéből kizárassanak és vezekletet tartsanak. Életveszély esetében azonban közösségre bocsáttathatnak. Ha a világi hatalom által kényszerittettek a fölszentelésre, úgy vezekleti idejök megrövidittethetik. Ha Januarius székének bitorlója meghalt s ennek helyére más szenteltetett, ez kevésbbé bünös, mivel a

holtnak helyére lépett. Ez más székre emeltethetik, de a malacait nem birhatja. *Comitatus* főnök pedig, ki ellen a panasz emeltetett, tartozik a Januarius által szenvedett kárt megtériteni, és a püspök esküjének hinnie kell.

Mi István ügyét illeti, előbb kinyomozandó, valjon törvényes modorban itéltetett-e el, a tanuk elkülönitve hallgattattak-e ki, valjon jelenlétében, és előrebocsátott eskü után szóllottak-e ellene; vétetett-e fel erről jegyzőkönyv, s az önvédelem megengedtetett-e az illetőnek. A vádlók és tanuk jól megvizsgálandók; kinyomozandó életök, állapotuk s viseletük; valjon nem aljas emberek s nem ellenségei-e a vádlottnak; valjon szemtanuk, vagy csak hallomás után tesznek-e bizonyságot; valjon az itélet a felek jelenlétében mondatott-e ki stb. Ezen eljárási szabályok a kiküldő nagy bölcseségéről tanuskodnak.

János másik utasitása törvényeket tartalmaz kivonatban, hogy tudniillik az áldozár csak saját püspöke által itéltethetik el; hogy a megyés főpásztor elleni erőszakoskodás nyilvános és oly gonosz vétség, mint a fölségsértés; hogy akarata ellen egy püspök sem állittathatik világi itélőszék elé, sem más tartomány püspökei által el nem itéltethetik. Azután, ha mondatik, hogy Istvánnak nincs metropolitája és patriarchája, ki őt elitélje, erre válaszolandó: azért fordult a szent-székhez, hogy őt a minden püspökök feje itélje el, ha erre érdemes. Ezen utasitás szerint ütött ki Januarius itélete; ártatlannak nyilvánittatott, az őt elitélt püspökök kiközösittettek Szent Gergely ezen levelei és utasitásai 603-ról keltezvék.

Ezen s még több esetekből kitünik, hogy az afrikai egyház Gergely pápasága alatt az apostoli széknek egészen alá volt vetve.

Menjünk most át egy más tárgyra, mely a nagy és szent pápa érdemkoronájának egyik letündöklőbb ékkövét képezi, tudniillik: *Angolhonnak a katholika egyházba téritésére.* Mint főnebb láttuk, ezen apostoli müvet ő maga akarta végrehajtani, de ebben a pápa által gátoltatott. 596-ban sz. András kolostora apátját, Ágostont, több szerzetes társaival Angolhonba küldötte, s mindnyájokat Gallia számos püspökeinek ajánlotta. De midőn több napi utazás után Ágoston rendtársaival Aixig jutott, részint az ut nehézsége, részint a kedvezőtlen hirek miatt, kivált pedig azért, mivel az angolok nyel-

vét nem értették, elvesztették bátorságukat a további utazásra, s ez okból elhatározták, hogy Rómába visszatérnek. Ágoston vissza is tért Rómába, hogy ily veszélyes és fáradságos s bizonytalan eredményü utazástól őket fölmentse. De sz. Gergely őt visszaküldte, egy iratot adván át neki, melyben mindnyájoknak meghagyta, hogy a vállalatot egész buzgalommal folytassák, s jelentéktelen emberek szavai által ne engedjék magukat attól elrettentetni; biztositja őket, hogy, ha állása engedné, e dicsteljes munkában szivesen részt venne. A galliai püspökök közül többnek ismét ajánlja Ágostont társaival együtt; egyszersmint *Protais* aixi püspökhez s István relini kolostor apátjához iratot intézett, melyben ennek jelenti, hogy Ágoston által leveleiket megkapta, de őket nem ajánlotta, miből kitünik, hogy ők az Angolhonbai utazással nem voltak megelégedve. A királynak, királynőnek s ezen utóbbi nagyanyjának jelenti, hogy küldéreinek meghagyta, hogy a közeli tartományokból papokat vigyenek magokkal, kik őket tanitani képesek, s az országot ismerik.

Miután Ágoston Galliát átutazta, végre Nagy-Brittániába eljutott, és pedig *Kent* partjaihoz, s 40 társával *Thanet* nevű szigeten a szárazföldre lépett. Az angolok és szászok, e két német törzs, mintegy 150 év előtt a brittek fölhivására Brittaniába költöztek, hogy ezen országot a *piktek* és *skótok* ellen védelmezzék. De a sziget legnagyobb részét elfoglalván, több királyságot alkottak, melyek közt Kent leghatalmasabb volt. Királya *Ethelbert* ekkor már 36 év óta viselte a koronát, s uralmát egész *Humber* folyamig kiterjesztette. A királynő *Bertha,* frank herczegnő, és *Cheribert* király lánya, ő keresztény, a király pedig még pogány volt. Csak a szabad vallásgyakorlat föltétele alatt nyujtotta kezét a királynak, és *Luithárt* püspököt vitte magával. Ágoston Thanet szigetre érvén, azonnal egy követet küldött a királyhoz, ki ennek országa nyelvét értette. A frankok és angolok német törzsek lévén, nyelvök közös volt, Ágoston pedig csak latinul tudott beszélni. Tudósitotta a királyt, hogy ő Rómából jött, oly tant hirdetni, mely annak követőit az örökkévalóságban végnélküli örömökkel jutalmazza. A királynő rábeszélése folytán a király megengedte, hogy a szigeten tartózkodhatnak, még ezt ő jónak látja, s addig minden szükségesekkel ellátttatnak. Nemsokára megjelent *Ethelbert,* s a szabadban maga elé ve-

zettette a küldéreket, mert egy jósnő által megintetett, hogy ha azokat valami épületben fogadja, általok megbüvöltetik.

Szent menetben, a kereszt és Megváltó képe elővitele mellett letenyét zengve vonultak a király elébe, ki leültette őket, és Ágoston a királynak s követőinek fejtegette az isteni kereszténység tanait. Ágoston beszédét, valamint a király erre adott válaszát Müller (V. Bd. 98.) közli, touri Gergely után. A küldéri tiszt teljesitését a király megengedte nekik, s jó lakással látta el őket *Doroverna* nevű székvárosában, mely később *Canterbury*-nak neveztetett. E városba ünnepélyesen, szent énekeket zengedezve vonultak be, s előbbi jámbor, valóban apostoli életöket folytatták, minden mulandó javakról lemondván. Ugy éltek, amint tanitottak, csak a legszükségesbeket óhajtották életök föntartására, s készek voltak ezt is az igazságért föláldozni. A hitjelöltek száma naponként növekedett, minek a király is örvendett. Ezen utóbbi megtérése után székvárosában püspökséget állitott, s azt dúsan megadományozta. Időközben Ágoston Frankhonba utazott, s Virgilius arlesi érsek által az angol nemzet püspökévé szenteltette magát. Angolhonba visszatérvén, 597-ben Karácson ünnepén több mint 10,000 angolt keresztelt meg. Erre *Lőrincz* világi és *Péter* szerzetes papot Rómába küldötte, hogy a téritési vállalat örvendetes sikeréről a pápát tudósitsa, s tőle bizonyos pontokra nézve tanácsot kérjen. Gergely Angolhon megtérését *Eulogius* alexandriai patriarchával egy igen szép tartalmu levélben tudatta. Sz. Gergely rendkivül örvendett, hogy Ágoston nemcsak roppant sikerű tanitási képességgel, hanem csodatevő erővel is birt; de azért atyailag intette őt s tanitványait az alázatosságra, egyszersmint fáradalmaik sikere fölötti nagy örömét velök tudatta. 601-dikben Ágostonnak palástot küldött, meghagyván neki, hogy az apostoli mű további folytatására 12 segédpüspököt rendeljen különböző vidékekre. Ágoston halála előtt (605. május 26.) a püspökké szentelt Lőrinczet a pápa beleegyezése s megerősitése mellett a canterbury-i székre utódul rendelte. Tetemei a még be nem végzett székegyház közelében takarittattak el; de később ezen templomba tétettek át s érdemeit tartalmazó sirkővel láttattak el. Ágostonnak, mint Angolhon apostolának, emléke élni fog e nemzet történelmében, valamint sz. Gergelyé is, ki e nagy müvet

oly igen szivén viselte. Angolország is tehát szerzetes férfiak fáradozása által vezéreltetett Jézus egyházába.

Mi történt aközben keleten? Konstantinápolyban béke után sohajtottak, melyen Gergely egész buzgalommal fáradozott, s mely után Olaszhon is oly igen sovárgott; de a békealkudozások a görög udvarban divatos cselszövények folytán igen megnehezittettek s annyira terjedtek, hogy csak 598—599-diki télen zárathattak be, midőn a vészkór ismét dühöngeni kezdett, s egyéb bajok is a büszke udvart engedékenységre hangolták. Mivel a császár 597-ben a pápa iránt barátságosnak mutatkozott, több püspök is bátorságot vett magának a pápához közeledni, névszerint az antiochiai és alexandriai patriarchák, az illyricumi primás és Özséb thessalonichai metropolita. Egyszersmint maguk a császári hivatalnokok is, mint *Vazul*, *Mastaló* stb., az istriai szakadály bevégzésén sikerrel működtek. Bizonyos embereknek azonban Konstantinápolyban nem tetszett a rendszer, ismét ellenséges törekvések emelkedtek a pápa ellen, egy nemzeti zsinatot emlegettek, melynek föladata leendett az apostoli szék fönhatósága alól a konstantinápolyi egyházat kivonni, és a császári védelem mellett azt az „*egyetemes püspökre*“ bizni; innét szent Gergelynek Thessalia, Illyricum, Görögbon s egyéb tartományok metropolitáihoz intézett intő levele 599-ben.

Miután a vészkór dühöngése szünni kezdett, Nagy-Gergely 600-diki novemberben harmadik zsinatát tartotta, melynek határozatai nem jutottak el hozzánk. A következett évi april 5-kén 4-dik zsinatára 20, némelyek szerint 23 püspököt hivott Rómába, kikkel együtt 33 áldozár, csupa kardinálok, igen nevezetes kiváltságokat irtak alá a szerzeteseket illetőleg, kiknek háztartásukba nem volt szabad a püspököknek avatkozni. A kiváltságok a következők: I. Egy püspök-, vagy világinak sem szabad a kolostorok javait bármily ürügy alatt is megtámadni. II. A szerzetesek saját együletökből szabadon válaszszák apátjokat, más kolostorból csak akkor, ha közöttük alkalmas egyéniség nem találtatnék, s a simonia, csalás meg cselszövény nélkül választott, tisztébe azonnal bevezetendő. III. Az apát kinevezése után egy szerzetesnek sem szabad valami ürügy alatt az előljárói tisztet vinni, hacsak az apátnak nyilvános vétsége nem forog fön, melyre kánonszerű büntetés van szabva. IV. Az apát

akarata nélkül nem tétethetik a szerzetes át más kolostorba, s nem emeltethetik egyházi méltóságra. V. A szerzetes nem vehet föl leltári jegyzőkönyvet a kolostor vagyonáról, erről nem intézkedhetik, hanem mindezt csak az apát teheti egyetértve a többi apátokkal. VI. Az apát halála után nem szabad a püspöknek a kolostor igazgatásába avatkozni. VII. A püspöknek nem szabad nyilvános misét tartani a kolostori templomban, hanem az ő engedélyével csak az áldozárnak. VIII. A püspök nem székelhet a kolostorban, nem parancsolhat, mi intézkedést sem tehet, ha erre az apáttól fel nem kéretik, és az apát bizonyitványa s engedélye nélkül egy szerzetes sem tartathatik vissza valamely egyházban. Ellenben az apát beiktatása a püspököt illeti. —

Egy előbb tartott zsinaton a templomi éneklés tiszte elválasztatik a szerpapi teendőktől; mert az éneklési foglalatosság az igehirdetésben s betegek, szegények ápolásában gátolná a szerpapot. A pápa szobájábani szolgálat papokra bizatott. A papszentelés-, palástok- s okiratokérti dijkövetelést betiltotta. Az egyház és világiak sklávjai csak ugy léphettek kolostorba, ha a tökélyesb élet utáni vágyuk őszintének bizonyult be. Sklávok-, zsidók-, papok- és világiakra egyaránt kiterjesztette gondoskodását a nagy pápa.

602-ben *Phokas* százados az elégedetlen és lázangó sereg által császárnak kikiáltatott. A Móricz által tett kegyetlenkedések csak fölingerlék a népet, s ő mindenütt árulással boszantatott. November 22—23-diki éjjel családjával hajóra szállt s Bythyniába menekült, mely hó 23-án Phokas Cyriák patriarcha által a császári trónra vezettetett. A szerencsétlen császár fiaival együtt elfogatott, kik mindnyájan lefejeztettek, kivévén a legöregebbet, *Theodosiust*, kit atyja *Chosroes*-hez küldött segitségért. A kivégeztetés 602-diki nov. 27-kén történt *Chalcedon* mellett. Valahányszor a bakó sujtott, mindannyiszor fölkiáltott a szenvedő atya: „*Igazságos vagy te Uram, s igazak a te itéleteid!*“ (Zsolt. 118, 137). Utoljára Móricz fejeztetett le, s Justinián trónjára Phokas lépett, kinél jobbat ama népecske nem érdemelt.

Nagy-Gergely eme véres trónváltozásról igen elszomorodva értesült, s igen könnyü lett volna neki ekkor magát Róma és az egész környék urává fölvetni; de ő ezt nem tette, hanem Rómával

együtt hódolt az uj császárnak. Midőn Phokas Konatantinápolyhoz közelge, a pápai nuntius elhagyta a székvárost; a bitorló ezért panaszolkodott a pápa ellen, s kijelenté, hogy mily kellemetlenül hatna az ő reá, ha őt trónraléptekor a pápai személynök nem üdvözölné. Gergely egy levelében mentegetődzött, s azonnal Bonifaciust küldte a görög udvarhoz, annál is inkább, mert az uj császár azon igéretet tette, hogy a népre s egyházra nehezülő sulyos igát elmozditandja.

E dicső egyházfőé az érdem, hogy egyformaság kedveért az isteni szolgálat szertartásait rendezte, megállapitotta. Sz. Geláz pápa az előbbi miseszertartásokat egybegyüjtötte, mely egybehordott anyagot sz. Gergely rendbeszedte; mivel e tekintetben is méltán tartotta szükségesnek az egész egyházbani egyformaságot. A találtakból némelyeket kitörölt, másokat hozzáadott, javitott s igy keletkezett a hires „*Sacramentarium Gregorii Magni.*“ Ez a szentségek kiszolgáltatásánál s a szent misénél használtatni szokott imákat tartalmazta. Egy más könyvben, mely *Antiphonarium*“-nak neveztetett, foglaltattak a szent énekek, egy harmadikban az olvasmányok (*Lectionarium*) s a negyedikben a zsoltárok (*Psalterium*). Végre az, mely szerint mindent végezni kellett, „*Ordo*“-nak neveztetett, s ez különböző tartományokban különféle volt.

Már mi a *Sacramentarium*-ot illeti, ezt nem birjuk oly tisztán, mint az Gergely kezeiből kijött, s azért nem határozhatjuk meg, mi származik e tekintetben tőle, és mi elődeitől vagy utódaitól. Annyi bizonyos, hogy a „*Canon Missae,*“ ugy, mint az a római egyházban megmaradt, Nagy-Gergelytől származott. Erről tanuskodik saját levelében nyilatkozata. Ugyanazon észrevételt tehetni az *Antiphonariumra* nézve is. Övé a dicsőség, hogy *egyházi zenénk tulajdonképeni atyjának neveztetik.* Mily jelentékenyek voltak e tekintetbeni intézkedései, abból is kitünik, hogy a hajdankor kegyeletes véleménye szerint Isten maga adta a zenét Gergelynek. Mint fönebb is emlitettük, az egyházi éneklés emelésére Gergely Rómában énektanodát állitott, s ezt terjedelmes földbirtokokkal s épületekkel látta el. E mintatanoda után minden tartományban keletkeztek ily intézetek, melyek közt a *metz*-i legnevezetesb volt. Halála után 300 év mulva még álltak Rómában az énektanodák. Gergely nagyszámú hymnusokat is költött, melyek közt kettő a *saphói versláb* szerint készült.

Többnyire igen egyszerüek, minden költői dagályosság nélkül, de magasztosak s nagyszerü nemes gondolatokkal telvék. Ilyen például az ismeretes: „*Lucis Creator optime*“ stb. —

E hymnusokból 9 a benczések által eszközölt kiadás III-dik kötetében találtatik, Gergely halála után 300 év mulva még egész tisztelettel mutatták Rómában Antiphonarium-ának eredeti kéziratát, a nyugágyat, melyen énekgyakorlatok alatt lábbaja (Podagra) miatt feküdt, és a korbácskát, melylyel a gyermekeket fenyegette, ha nem jól figyeltek.

Sz. Gergely az ő szerkönyvében pontosan meghatározta, hogy mely napokon végeztessenek a szent-misék Rómában a patriarchai templomokban, melyek basilikáknak is neveztettek, s a czim- vagyis lelkészi egyházakban. Amazokban rendesen a pápa végezte az ünnepélyes miséket oly szertartással, mint az a római mise-könyvben maig is látható, s a mi Müllerünk által is közöltetik. (V. Bd. S. 120—130).

E nagy egyházfő az igehirdetést különösen szivén viselte, s az e tekintetbeni buzgalmat a püspököknek, áldozárok és szerpapoknak igen ajánlotta. „*Regula Pastoralis*“ czimü könyvében a *hitszónoklatot nyilnak nevezi*, mert az a gonoszak sziveit áthatja, az *igazak gyökerének*, *szent pallósnak*, mely sebesit, hogy a bünnek meghaljunk, s *mennyei maghoz* hasonlitja, mely a hallgatók szivébe vettetik. Emliti továbbá, hogy minden hivő igehirdető legyen családjában. Panaszolkodik a fölött, hogy *kora püspökei nagyon elhanyagolják a nyájak oktatását*. Önmagáról is panaszolkodik, hogy nagyon fölhalmozott teendői miatt az Isten igéinek hirdetésére nem fordithat elegendő gondot. Pedig a mennyire betegeskedése és pápai foglalkozása engedték, nagyon is buzgó volt az igehirdetésben, miről *Ezechiel* s az *évangéliumok fölött tartott homiliái* tanuskodnak, melyek szent beszédeiből keletkeztek. Sz. Gergely a *Közmondások*, *Énekek-éneke*, *Látnokok*, *Királyok könyvei s a Pentateuch* fölött is tartott szent beszédeket, mint ez leveleiből is kitünik. Az ő beszédei rövidek, egyszerüek, s ékitmény nélküli előadásai, értelmezései voltak a Szentirásnak, s ugy tekintendők, mint a meleg s vallásos kebel kifolyásai. Ő minden oktatását oda irányozta, hogy hallgatói a szent hitet ismerjék és erkölcsileg javuljanak. Idézett müvének har-

madik része egészen az igehirdetéssel s annak tulajdonaival foglalkozik.

Hogy a szent pápának teste a kolostori élet, sürü levelezés, irodalmi munkálkodás, roppant hivatali elfoglaltság s a kor csapásai folytán mindinkább gyöngült, kétséget sem szenved. Mindig, de kivált élte utolsó évében betegeskedett, 599-dik évtől fogva igen megrohanták őt a fájdalmak. Több évig volt kénytelen láb- s altestbaja miatt az ágyat őrizni, annyira, hogy alig szólhatott, és csak a főbb ünnepeken időzhetett három óráig lakán kivül, hogy a szent misét végezhesse. Az elviselhetlen fájdalmak megtörték lelkét, ámbár azokat a legnagyobb türelemmel szokta elszenvedni, az élet terhére vált, epedve ohajtotta halálát, és bensőleg kérte barátit, hogy Istent kérjék, miszerint feloszlása által szenvedéseinek véget vessen. És mégis vitte betegágyában is az egész egyház ügyeit, s ennek minden viszonyaira kiterjedt figyelme a legkisebb részletekig. Mily tevékenység! Ő maga is fájdalmaktól gyötörtetett, s saját bajait feledve barátai fájdalmairól emlékezik, miről *Marianus* ravennai püspökröli gondoskodása, ki vérömlésben szenvedett, a legmeghatóbban tanuskodik. Még utolsó napjaiban is az anconai püspök választásával foglalkozott, válaszolt *Felix* messinai püspöknek, *Pál* scholasticusnak megköszönte, hogy a gonosztévőket megbüntette, és *Leó* latanea-i püspökkel kibékült, s gondoskodott egy katona megbüntetéséről, ki egy apáczát elcsábitott. Végre e földi szenvedésektőli megszabadulásának órája ütött. 604-diki martius 12-én Phokas kormánya második évében, miután Jézus egyházát 13 év, 6 hó és 10 napig oly dicsteljesen kormányozta, az Urban elnyugodott. Földi maradványai az apostolfejedelem egyházának egy sircsarnokában tétettek le örök nyugalomra, azon helyen hol sz. I. Leó, Simplicius, Gelasius és Symmachus tetemei porladoztak. Sirirata eredeti nyelven igy hangzik:

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumtum
Reddere quod valeas, vivificante Deo;
Spriritus astra petit, lethi nil jura nocebunt,
Cui vitae alterius mors magis illa est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
Qui innumeris semper vivet ubique bonis.

Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebatque actu quidquid sermone docebat,
Esset ut exemplum mystica verba loquens
Anglos ad Christum vertit pietate magistra;
Acquirens fideique agmina gente nova.
Hic labor, hoc studium, tibi cura haec Pastor agebas,
Ut Domino afferes plurima lucra gregis.
Hisque Dei consul factus, laetare triumphis,
Nam mercedem operum jam sine fine tenes.

IV. Gergely a róla nevezett oltár alá tétette tetemeit, hol évenkint éji virasztások közt ülték emlékét; köpenyét, a szentek ereklyéivel megtöltött keresztjét, melyet mellén viselt, és övét őrizték. Földi maradványai egy része *sz. Medárd* soisson-i kolostorába került, feje pedig egy más zárdába, a sens-ibe. V. Pál a szent pápa tetemeit, midőn a régi egyház közel volt a leroskadáshoz, 1606-diki január 8-kán fölemeltette, s egy ünnepélyes szent menetben az uj Péter-egyházba vitette, és saját oltára alatt cyprus-fából készitett koporsóban, melynek belseje márványból volt, elhelyeztette. Ho következő feliratot olvashatni:

Sancti Gregorii Magni Papae
Primi Corpus ex Altari
S. Andreae sito in reliqua jam
Collabente veteris ecclesiae
Parte Pauli Papae V.
Jussu Motum, et in Novum
Templum solemni processione
Illatum sub hac Ara,
Cassa Cypressina inclusum
Pilo marmoreo collocavit
Evangelista Pallottus
Tit. S. Laurentii in Lucina
Cardinalis Cusentinus
Huius Basilicae Archipresbyter
Anno MDCVI. Die VIII. Januarii
Dominica infra Octavam

Epiphaniae Pontificatus eiusdem
S. D. N. Anno Primo.

János szerpaptól birjuk ezen pápa személyének egy régi kép utáni leirását, melyet ő maga látott sz. András kolostorában. Sz. Gergely tudnillik magát, atyját Gordianust és anyját Sylviát levétette. A szent pápa nyulánk testalkatu, hosszas arczu volt, szakála, mely állát körülfogta, szőkésnek látszott, csak magas homlokán feketélt némi hajbodor, s feje mindkét részén lecsüggött haja füleig. Szemei kicsinyek, ajka kiálló, kezei szépek, ujjai gömbölyüek, orra hajlott, arczszine sárgafeketés, tekintete kegyes volt. Többnyire feje fölött galamb képében lebegő Szentlélekkel szokott festetni. Magas homloka, sas-orra, kiálló ajaka és jellem-szilárdsága, mint igazi rómait tüntetik fel. Világos értelmével, mely csak a gyakorlatira volt irányozva, kegyes és jótékony, de gyöngeség nélküli szivet kapcsolt egybe. Tervei kivitelében szigoru, a töredelmes bünösök iránt engedékeny, a gyöngék és szenvedőkhez leereszkedő volt, s erényei közt mély alázatossága legragyogóbbnak tünt fel. Az apostoli szék s egyház jogait ritka erélylyel védelmezte, de a saját személyét illető tisztelettel mitsem törődött; mert a mily nagyszerü volt az egyház s pápai méltóságról gondolata, melynek ő feje és viselője volt, ép oly szerényen vélekedett önmagáról, s egész élete igazolja rendkivüli alázatos szivét. Tevékenysége átalános volt, s e mellett mint buzgó hazafi tünt fel, ki polgártársainak nemcsak lelki, de anyagi jollétéről is szakadatlanul gondoskodott. Róma a longobardoktóli megszabadulását köszöni neki, melyet az éhség idején oly jótékonysággal örvendeztetett meg, hogy ezt az örök város még halála után is sokáig emlegette. Mily nemeslelküleg viselte magát szorongatója, a konstantinápolyi császár ellenében, kinek igáját többször lerázhatta, és világi uralmát megalapithatta volna, de minden háladatlanság daczára is védelmezte hazáját ellenei ellen, a mennyire ezt csak tehette. Jótékonyságát és vendégszeretetét, melyet nagy mérv s kiterjedésben gyakorolt, még a későbbi idők is igen kedves adomák s legendákban emelték ki. A longobardok elől menekülteket az egyház pénztárából gyámolitotta s naponkint hitt idegeneket asztalához.

Mi Nagy Gergely tudományosságát illeti, ez kortársai s a tulajdonképeni középkor által tulbecsültetik. És ha *toledó-i Ildephons*

ezen dicséretét: „*Gregorius vicit sanctitate Antonium, eloquentia Cyprianum, sapientia Augustinum*“, szintén tulvittnek találjuk is, és kénytelenek vagyunk kijelenteni, miszerint mélység és teremtő erőre nézve sokkal hátrább áll sz. Ágoston, más egyháztudorok s atyáknál, mégis nem tagadhatni, hogy tudományosság tekintetében minden kortársait jóval fölülmulta. Szent méltóság és függetlenség jellemzik őt. Pápasága egyike a legnevezetesebbeknek a történelemben. A papság erkölcsiségét emelni, nekik a mértékletességben s testsanyargatásban megható példákat adni, a zsidókat és eretnekeket meggyőzés és kegyesség által megtériteni, a szent hitet uj apostolok által messze földön is terjeszteni, a katholika dogma egészségét s az apostoli szék tekintélyét állandóan megőrizni, jótékonysága s megható bizalmassága által mindenkit megnyerni, a néphez szólni, mindig vele érintkezni, szenvedései s örömeiben részvétet tanusitani, — igen, az ily gondolkodási és cselekvési mód tette Nagy-Gergelyt Isten és az emberek előtt oly dicsővé.

Az egyház körüli érdemei s ragyogó erényeiért a szentek közé iratott, s mint ilyennek emlékét évenkint martius 12-én üli a katholika egyház. A görögök is tisztelik. Angolhonban az angolok megtérítése érdemeinél fogva hálás érzülettel ülik emlékét, és a *clovesho-fen-i zsinat* 747-ben a 17-ik canonban elhatározta, hogy sz. I. Gergely pápa születésnapja és azon nap, midőn Ágoston drága tetemei, ki joggal neveztetik ezen ország apostolának, letétettek, mint illik, a papok, szerzetesek és hivek által ünnepélyesen megülessenek. Sz. Gergely nagy tiszteletéről tanuskodnak az ő számos életiratai, legendák s müveinek több forditásai.

Mint Smeth is megjegyzi, ezen pápa az, kitől legtöbb müvet birunk, melyek közül némelyek alácsusztatottak. Legtekintélyesb müve:

I. *Expositio in beatum Job, seu moralium libri* XXXV. Ezt még mint konstantinápolyi követ az udvarnáli barátai, névszerint a nyugoti gothok királyának követe, Leander hispalis-i püspök kérésére kezdte irni, de csak az apostoli székre emeltetése után végezte be. Ezen Leander barátjának ajánlott mü történelmi, allegoriai s kivált erkölcsi tartalmu, melynek nagy belbecséről eléggé kezeskedik, hogy az gyakrabban, és pedig először Gergely tanitványa *Paterius*,

később a roppant tudományaért hiressé lett *Odo clugny-i apát* által is használtatott, kik abból kivonatot is készitettek. A IX-dik században *Notker* apát által németre, s a XI-dik felé *Grinwald* által spanyolra fordittatott. Legelőször Rómában került ki a sajtó alól 1475-ben, azután különböző helyen s időben gyakrabban. Ezen irat eredetisége kétségkivüli.

II. *Regula pastoralis*, melyet, mint fönebb is emlitettük, pápasága elején János ravennai érsek azon ellenvetésére irt válaszul, hogy a pápaságtól futás által akart menekülni. Ezen iratának becse, mely most is haszonnal és gyönyörrel olvastatik, később annyira emelkedett, hogy a középkorban majdnem canoni érvényre emeltetett. Már 602-ben Móricz császár parancsára *Anastasius* antiochiai patriarcha által görögre fordittatott; *Nagy-Alfréd* azt angol-szász nyelvre tette át. 806-ban a mainzi zsinat által a szentirás és canonok után a nép lelki ügyének vezetésére legkitünőbb münek nyilvánittatott, és ugyanazon évben a rheims-i zsinaton a papoknak zsinormérték- s intelmül felolvastatott. Már korán németre is áttétetett. A legelső latin kiadás *Straszburgban* látott világot 1496-ban. Nevetetes a *Feyerabend Mór* (nagy 8-r. München), *Giel* és *Felner Ignácz* általi német fordítás is. Ezen utóbbi 1828-ban *Hadamar*-ban hagyta el a sajtót. Ujabb időben honi nyelvünkön is megjelent.

III. *Ezechiel s az evangeliumok fölötti homiliái*, melyekből 22 ezen látnok első és utolsó homályosb része fölött tartatott a római nép előtt ennek kérelme folytán a longobárdharczok korában, melyek által Róma annyit szenvedett. Gergely homiliáit 8 év mulva átvizsgálván és kijavitván, Marianus ravennai érseknek ajánlva kiadta. Mi az evangeliumi leczkék fölötti 40 homiliáját illeti, ezekből az utóbbi 20 at különböző időben szent-mise közben a nép nagy lelki örömére mondotta. Az előbbi 20-at pedig toll alá mondotta, és betegsége miatt azokat irnoka által a hivek gyülekezetében fölolvastatta. Ezek eredeti kéziratát az apostoli szék irattárában letétette, s egy másolatot 592-ben *Secundinus* tauromenium-i püspöknek küldött ennek kérelme folytán. Összes homiliái 1509-ben *Antwerpben* jelentek meg, mely, valamint a későbbi teljesebb kiadás is a dühöngő vészkór alatt mondott vezekleti beszédeit is magában foglalja.

IV. *Libri IV. Dialogorum de vita et miraculis patrum Italicorum*,

et de aeternitate animarum. Ezen müve barátai kivánatára Maximianus syracusi püspök által szolgáltatott történelmi adatok nyomán *Péter* szerpap legbizalmasb barátjával párbeszéd-modorban készült 593 vagy 594-ben. Az első könyv *Honoratus* életével kezdődik, ki *Fondi*-ban egy kolostort állitott, melyben az ő vezetése alatt több mint 200 szerzetes szolgált az Urnak s embertársaiknak. Azután *Libertinus, Hortulanus, Equitius,* sok szerzetes, apát és püspök életét beszéli el. A második könyvben egyedül *sz. Benedek életével* foglalkozik. A harmadikban több püspök, *János* és *Agapit* pápák, sz. *Datius* milanói, *Sabinus* canusium-i, *Cassius* narni-i, *Sabinus* placenzai, *Cerkonius* populonium-i, *Herculanus* perusiai püspökök, sok papok és szerzetesek életrajzai fordulnak elő. Végre a negyedik könyv leginkább a *lélek halhatatlansága* fölötti érvekkel foglalkozik, szól a tisztitó helyről, stb. Hogy ezen nevezetes mű korunk majomeredettel dicsekvő hitlen embereinek, kik a *mysticus életről* mi fogalommal sem birnak, és e földi létnek a sirontulivali összefüggését rég eltévesztetették szemeik elől, gáncsra méltónak látszik, mondani is fölösleges. De, ki e pápa életét ismeri, korát és a viszonyokat, melyek befolyása alatt élt, tekintetbe veszi, az e müben egészen mást fog látni, mint a nagy pápa kedélygyöngeségét, hiszékenységét s ámitói szándokát. A nagy egyházfő ismerte korát, s ehhez irányozta magát. Ő nem bölcsek és szőrszálhasogatók, hanem pogányérzelmü pórok, sklávok és barbárok kedveért irta e műbeni elbeszéléseit, kiket megtériteni akart. Hiténél s különös jámborságánál fogva épen nem kételkedett ő az Isten mindenhatóságában, az ő szándéka szent s czélja tiszta volt. Ő a lélek halhatatlansága, s a holtak föltámadásáról hitet a gyöngék szivébe átültetni, megerősiteni akarta, s megtériteni. Azért is ezen párbeszédek századokon át kitörő örömmel fogadtattak, kivált a IX-dik századig. Sz. Gergely azok egy másolatát Theodolinda longobard királynőnek is megküldötte, s népe megtérítésére nem siker nélkül használta azt. Zakariás pápa mintegy 50 év mulva e müvet görögre tette át, s ez annyira megtetszett a görögöknek, hogy a szerzőt „*Dialogus*“ melléknévvel tisztelték meg. Ezen dolgozatot is használta a fönebb nevezett tudós apát. 779-ben aráb nyelvre, s a főnebb emlitett Nagy-Alfred által angol-szászra fordittatott.

V. *Registri Epistolarum libri XIV., sive rerum a Gregorio gestarum Monumenta,* egy maga Gergely által különféle ügyekben irott s az ő parancsa folytán halála után rendbeszedett levélgyüjtemény, mely számszerint 844, majd mind eredeti levelet tartalmaz. A nagyszámu s tekintélyes állásu egyének miatt, kikhez azok intéztettek, a profán, de kivált az egyházi történelemre nézve nagy fontosságuak. Kár, hogy annyira megcsonkittattak és keltezés nélkül egybezavartattak, hogy majdnem lehetetlen korszerint rendbeszedni. E levelek német forditásban megjelentek 1807-ben *Augsburgban.*

VI. *Liber Sacramentorum* és *Antiphonarius* bizonyosan Nagy-Gergelytől eredett, bár idő folytán némi hozzátételekkel bővittetett, mig a *Benedictionale* nyilván, és a *Liber responsalis* tán alácsusztatottnak tekintendő. A *királyok első könyve* és az *Énekek éneke fölötti Gergelynek tulajdonitott commentárok* kétes eredetüek, mig a bünbánati zsoltárok értelmezése, és a *Concordia quorundam testimoniorum sacrae scripturae* nem tőle származtak. Több iratai, melyeket Gergely a régi irók szerint szerkesztett, elvesztek.

Gergely *összes művei* először *Lyonban* 1516-ban és *Párisban* 1518-ban nyomattak ki. Később V. Sixtus (1585—1590) parancsa folytán Rómában 6 ivrétü kötetben *Tossián Péter* venusii püspök által adattak ki 1588—93-ig. Azután még több kiadásban jelentek meg, melyek közt legkitünőbb *Gussanville Péteré,* s ez itészi jegyzetekkel is el van látva, (Páris 1675). Többek által legjelesbnek tartatik a *Maurinusok* által 4 ivrétü kötetben eszközölt kiadás, szinte Párisban, 1705-ben. Ezen utóbbinak lenyomata 17, 4-ed rétü kötetben *Gallicioli* által látott világot Velenczében 1768-ban. Sz. Gergely élete főforrásait képezik iratai, főkép levelei. Bővebben irtak felőle *János* és *Pál* szerpapok, tours-i *Gergely,* tiszteletreméltó *Beda* és *Warnefried Pál.* Későbbi életirói közül emlitendők: *L. Maimboury,* hist. de Pontificat. de s. Greg. le Grand. Paris 1686; *D. Sammarthe,* hist. de S. Greg. le Grand. Pape et doct. de l' egl. tirée principalement de ses ouvrages. Rouen 1697. — *Fr. del Pozzo* Istoria della vita e del Pontificato di S. Gregorio M. papa e dottore della chiesa. Rom. 1758. Nagy Gergely fölötti értekezések láthatók *Grősze* irodalomtörténetében. A legujabb időben Nagy-Gergely életrajzait

közölték: *Margraff* (de Gregor I. M. vita Berol. 1845), főkép *Lau* „*Nagy Gergely élete és tanitása*“ czim alatt, Lipcse, 1845.

Kár, hogy nem találkozott szükséges ismeretekkel és tulajdonokkal felszerelt egykoru iró, ki ezen roppant egyházfejedelem kimeritő életrajzával örvendeztette volna meg az utókort, miután e pápa korának történelme oly hézagos, hogy lehetetlen a mesternek is Gergely fölséges képét méltólag ecsetelni!

A mi *Müllerünk*, hogy azokat megczáfolja, kik a protestans s egyéb pápagyülölő irók nyomán Nagy-Gergelyt rágalmazólag *rövidlátásu, könnyen hivő és babonás szerzetesnek* nevezik és otromba elfogultságukban megjegyzik, hogy *jobb lett volna neki a kolostori homályban maradni*, — e minden tekintetben nagy egyházfő hitforrásait szép avatottsággal adja elő. Honnét a szent-atyák müveiben s a dogmatörténelemben járatos láthatja, mint ez az ő különféle irataiból is kiderül, hogy az ő tanrendszere nem uj; mert ő szorosan ragaszkodott a katholika dogmákhoz, melyek az egyházatyák egyike által sem fejtettek ki oly határozottan s világosan, mint általa.

Sz. Gergely az *egyháztörténelem protestans buvárai* által, kivevén az ujabb kort, kevésbbé méltányoltatik. A babona és gyümölcstelen szertartások előmozditójának, sőt szánandó elfogultságból és undok gyüleletöknél fogva, mint a hithagyott *Bower* is stb. *képmutatónak* nevezik, de korábani álláspontját s világtörténelmi fontosságát, mi őt a szó legteljesebb értelmében megilleti, készakarva érintetlenül hagyják. Becsmérlik müködését, melyben ők csak gáncsolásra méltó hierarchiai törekvéseket, vastag együgyüséget, sötét szigoruságot és korlátolt gondolkodást látnak, mint ezt eretneki s hitetlen lelkök elfásultsága sugja nekik! Azonban oly vádak ezek, melyek Nagy-Gergely élete és müködése bővebb ismerete előtt egészen semmiségökbe esnek vissza. Ki őt együgyü s gyönge elméjünek nevezi, az nem ismeri ama mély és magasztos gondolatokat, melyektől ragyognak jeles müvei. Sőt személyiségét is gyanusitják, az alázatosság köpenye alatti kevélynek nevezvén őt. Hogy alázatossága tettetés nélküli volt, ezt hangosan bizonyitja egész élete.

Tervei nagyszerüek voltak, melyek eszközeit bölcs körültekintéssel és mély ismerettel szokta megválasztani. Olaszhon az oly tartós és gyászos harczok alatt mint ótalmazóját tekintette; a félszáza-

dos szakadályt, mely a nyugati egyházat zavarba döntötte, megszüntette; a donatisták elnyomattak annyira, hogy nyom nélkül tüntek el a történelemben; az egyház szervezete szabályoztatott; a hanyatló szerzetesség ismét rendeztetett és emeltetett; a rend az egyházban helyreállittatott; a görög császárnak a nyugati egyház fölötti hatalmaskodása korlátoltatott; Franczia országgal nagy kihatásu egyházi szövetség köttetett; Angolhon megtérittetett; az apostoli szék méltósága, mint az egyetemes egyház központjának tekintélye, hol az idők harczias viharai folytán hanyatlásnak indult, ismét megszilárdittatott; az egyház isteni tana világosan kifejtetett és szertartása megalapittatott. Azért személye, akarata és müködésénél fogva joggal megérdemli a ‚*Szent*' és ‚*Nagy*' disznevet.

Igy itél Nagy-Gergely felől a protestans történetiró *Lau* G. J. is, és mi záradékul megjegyezzük:

Ah, a keresztények nagy, szép és jotékonyan ragyogó világa aludt ki az egyház szent csarnokaiban, és a helyett e világ gonosz fejedelme kivülről iszonyu vérvörös messzevilágitó pokoli tüzet gyujtott!

Lector, si plura vis nosse, quae discas,
Si plura vis discere, quae nescias,
Ex cognomento disce:
Nil parvum
Sub Magno latere Gregorio.

LXVI.

Sabinián. 604 – 607.

Nagy-Gergely halála után az apostoli szék majd 6 hóig volt üresedésben, mely a körülményeknél fogva többször töltetett be szerpapokkal, mint áldozárokkal; mert amazokra lévén bizva az egyház javai s jövedelmei kezelése, valamint a diszes követi s nuntiusi méltóságok is, érdemeik is állásuknál fogva feltünőbbek voltak, mint az áldozárokéi. Azért az emlitett nagy pápa után is ilyenül nem minden ellenkezés nélkül szintén egy szerpap, a *volaterrai*

(Toscana), mások szerint *bieda-i* születésü *Sabinián* választatott meg, 604-diki sept. 23-dikán. Igy lett Sabinián is, ki megválasztatásakor a konstantinápolyi udvarnál mint nuntius időzött, mint több elődc fokozatos fölszentelés által püspök a nélkül, hogy az apostoli székre lépése előtt szent-misét mondott volna.

Valószinüleg visszatarták az uj pápát a görög udvarban a megerösités végett, tán nem ok nélkül, és az ő beegyezésével; mert választását többen ellenzették, és azért csak 605-diki febr. 19-kén léphetett az apostoli székre. Teendőire nézve gyorsan kezdé magát tájékozni. Helyzete aggasztó volt; mert oly kitünő közvetlen elődnek, mint Nagy-Gergely volt, dicsősége rendesen elszokta a csekélyebb fegyverzetü utód nevét homályositani.

Sabiniáné az érdem, hogy az isteni szolgálatnál a *harangok* használatát behozta, rendelvén, hogy a kánoni imaórákra a nép harangszóval hivassék egybe *). A sz. Péter egyházábani világ föntartására szép összeget alapitott, és septemberben különböző megyék részére 26 püspököt szentelt. Nagy-Gergely dicső példáit követve, névszerint jótékonyságát, midőn Rómában s ennek vidékén nagy éhség dühöngött, a mennyire tehetsége engedte, a szegényeket bőkezüségével megmentette az éhhaláltól. Ezt bizonyitják egykoru irók is. Azonban a nehány századdal később élt *Siegbert* rágalmazólag *irgalmatlan szivünek* nevezi Sabiniánt. S a pápagyülölő irók na-

*) *Ciaconius* hibásan tulajdonitja e pápának a harang feltalálását Ő a harangok használatára csak rendeletet adott. Kisebb harangocskák már azelőtt ismeretesek voltak az egyptieknél, kiktől a zsidók, görögök és rómaiakhoz is áteredtek. Legelőször a IV-ik században használta *Paulinus* nola-i (Vesuv melletti város Campaniában) püspök, honnét „*Campana*"- és a várostól, hol legelőször használtattak, „*Nola*"-nak neveztettek. A VI-dik században már a kolostorok is használták, s a temetőkben az ugynevezett haranglábakon állottak. Sőt *sz. Columbán életében* olvassuk, hogy a harang 496-ban már *Skótkonban* is ismeretes volt. Harangok már *Quintilián* (Lib. VIII. cap. 6) által is emlittetnek, ki pedig három századdal élt Paulin előtt Domitián alatt. A keleti egyházban csak a IX-dik században jöttek használatba, 864 és 867 között, *Orso* velenczei doge által ültettetvén ide át. Azért *Polydor Virgilius*, *Genebrardus* és *Panvinius* is hibásan tartják Sabiniánt a harangok feltalálójának. Ő azokat csak használatba hozta Rómában, mint Paulin Nolában.

gyobb hitelt adván a századokkal később irt minden itészet alatti münek, mint az egykoru e pápát egyhangulag magasztaló iróknak, Sabiniánt sietnek befeketiteni. Igy a többi kőzt állitják, hogy ezen egyházfő *rendkivüli fösvénysége* miatt a népet magától elidegenitvén, halála után temetésére meg nem jelent. E körülményt azonban *Smeth* a pápákról irt rövid történetében földeriti. (Gesch. der röm. Päpste S. 54). Ugyanis ezen s egyéb iró szerint, elöde Nagy-Gergely halála előtt maga s utódaira nézve rendelte, hogy az eltakaritás minden külső fény nélkül tartassék, és igy, egyedül a rómaiak gyásza által kisérve, egész csöndben tétettek le tetemei a Péteregyházban. És ha idő folytán a nagy pápa ezen jámbor kivánságától eltértek is, föltehetjük, hogy közvetlen utódának temetése még az emlitett rendelet folytán egész csenben történt. És e körülményt azután siettek a vad-lelkü *pápagyülölők kizsákmányolni* ezen bőkezü pápa érdemkoronája elhomályositására. Azt is irják ellene, hogy elöde iránti gyülölet s irigységből annak számos és becses müveit elégettetni akarta, de ettől őt Péter szerpap hatalmas intései visszatartották. E rágalmat, melyet a roppant tudományu *Mabillon* a legfényesebben megczáfolt, csak azok koholták, kik éltök legnemesb foglalatosságának tartják az egyház fejei rágalmazását, gyönyörü lelkü s nemes szivü nagymesterök ő kegyelme ezen kapós elvénél fogva: „*Calumniare audacter, semper aliquid haeret*“, édes övéik könnyebb együttartása tekintetéből!

Sabiniánról igen szüken emlékezik a történelem. 607-diki febr. 22-dikén kimulván, Nagy-Gergely emlitett rendelete folytán csendben tétettek le tetemei a városon kivül. Később sz. Péter egyházának előcsarnoka alatti sirboltba vitettek át földi maradványai.

LXVII.

III Bonifacius. 607 — 608.

Bonifacius, e néven III-dik, Rómában született, atyját *Cataudioce* néven ismerték, mint Sandini irja. A római egyház szerpapja volt, s Nagy-Gergely, meg Sabinián pápák alatt mint követ a

görög udvarnál az egyház javára buzgón működött. 603-dik év óta nevezetes tartalmu leveleket küldött Nagy-Gergely pápának. Midőn ezen dicső egyházfő az emlitett évben őt követül kinevezte, igy szólt felőle: „*Ő (Bonifácz) buzgó védelmezője az egyháznak; több évi tapasztalás után a szó legteljesebb értelmében kiadhatjuk őszintesége és hűsége bizonyitványát.*“ Phokas császár is becsülte erényei-, tudományos képzettsége- s hivatali buzgalmáért, s igy könnyű volt az apostoli székre eljutnia.

Mindjárt pápasága elején a 607-diki nagyböjtben sz. Péter templomában egy nagy zsinatot tartott, melyre 72 püspök s 34 áldozár jelent meg. E zsinat bizonyosan fontos tárgyakat hozott szőnyegre, de tudtunkra annak határozataiból csak egy jutott el hozzánk, mely kiközösités büntetése alatt meghagyja, hogy a pápa vagy püspök életében az utódról szót tenni sem szabad; hanem csak a halálozás után három nap mulva kezdheti meg a papság és nép az utód választását. Mi a püspököket illeti, a megtörtént választás után az eredmény megerősités végett a pápához fölterjesztendő. Ámbár Nagy-Gergely szeretetteljesen kérte és intette Cyriák konstantinápolyi patriarchát, hogy az őt nem illető „*egyetemes püspök*“ czimmel hagyjon fel, mégis ezen czimet mindaddig használta, mig Bonifácius működése folytán Phokas császár egy határozatot bocsátott ki, melyben világosan kimondatván, hogy e czim egyedül a római püspököt illeti, Cyriák annak letételére kényszerittetett.

A szakadár püspököket illetőleg egy nevezetes levelet intézett Theodolinda királynőhez. A római egyház elsősége mellett is irt Phokas császár és Cyriák patriarchának. *Faustus*, galliai szerzetes, sz. Benedek tanitványa, jóváhagyás végett sz. Mórnak általa irt életrajzát Bonifácz pápának elküldőtte, mint ostiai Leo a montecassinó-i kolostor történetében emliti. Ezen istenfélő s tudós egyházfő különböző megyék részére 21 püspököt szentelt, és az apostoli szék tekintélye szilárditására sokat tett. Miután az apostoli széken 8 hó s nehány napig, Sandini szerint 21-ig ült, 607-diki nov. 10-kén az Urban elnyugodott.

III. Bonifacius pápasága alatt 607-diki évben, Cyriák halála (606. okt. 29.) után, a konstantinápolyi székre a kitünő alázatosságú *Tamás* szerpap és sacellár emeltetett.

LXVIII.

Sz. IV. Bonifácius. 608—615.

Bonifacius az Abbruzzokbani *Valeria* nevü városban, a nápolyi királyságban született, és János nevü orvosnak fia volt. A római sz. Sebesténnyről czimzett benczés kolostor együletéből kardinálságra emeltetett, s III. Bonifacius halála után mint szent életü s egyéb szép tulajdonokkal ékeskedő férfiu az anyaszentegyház fejévé választatott. Tamás konstantinápolyi patriarchának 608-ban bekövetkezett halála miatt Phokas ugyanezen évi augusztus 25-kéig halasztotta az uj egyházfő megerősitését, mely napon fölszenteltetett. Azután házát kolostorrá alakittatta át s dús adományokkal látta el. Phokas császártól megnyervén a *Marcus Agrippa* által Jézus előtt 25 évvel a *boszuló Jupiter* s más pogány istenek tiszteletére emelt hires *Pantheon*-t, ezt a keresztény katholika isteni szolgálatra ünnepélyesen fölavatta. Ezen egybázba, mely „*S. Maria ad Martyres*“- és alakjáról „*S. Maria Rotunda*“-nak is neveztetik, IV. Bonifácius a római temetőkben feküdt vértanuk drága tetemeit kiásatván, 18 szekéren átszállitotta. A *Minden-szentek ünnepe* is innét veszi eredetét. Ezen egyház maig is áll, s ugyanaz, melynek mintájára emeltetett a sz. Péter templom kupolája *Michael Angelo* által.

Mellitus angol püspök 610-ben mint követ Rómába érkezett, hol IV. Bonifácz az angol egyház ügyei elintézése végett zsinatot tartott. Ennek végzései *Mansinál* olvashatók, melyek közül egy *Ethelbert* királyhoz Kentbe intéztetett, a kolostori papok ügyében, kiknek e zsinat megengedi az egyházi szolgálatot, névszerint a szentségek kiszolgáltatását, és egyszersmint a király által különösen kegyelt cantenbury-i kolostor jóváhagyásának okmányát is megküldte a pápa. IV. Bonifacius különböző megyék részére 36 püspököt, több áldozárt és szerpapot szentelt. Pápasága alatt a keleti egyházat nagy csapások érték. Ugyanis II. *Chosroes* perzsa király Jerusalemet rohammal bevette s igen sok keresztényt a patriarchával együtt a perzsa tartományokba hurczolt, valamint győzelmi jelül Jézus keresztjét is magával vitte. *Heraklius* 610-ben az egyház iránt

kegyes Phokas császárt kivégeztetvén, trónját elfoglalta, melyben 610—641-ig ült. Majd éhség, vizáradások, vészkór és egyéb csapások dühöngtek az országokban.

Ide járult még IV. Bonifácz halála, mely 615-diki május 8-kán következett be, miután Jézus egyházát 6 év, 8 hó s 12 napig szent buzgalommal kormányozta. Az egyház május 25-dikén üli mint szentnek emlékét. Földi maradványai a sz. Péterről czimzett egyházban a ravennai bejárás közelében takarittattak el. Következő sirirat jelölte nyughelyét:

Vita hominum brevis est, hanc certa terminat hora,
Sed vitae aeternae deinde paratur iter.
Quae non indecora, aut rursum peritura videtur,
Sepulchrum atque decens jam sine fine manet.
Sic igitur quid mors stimulis agitaris iniquius?
Quid feris incassum? quid furibunda geris?
Commoda nulla tibi poterunt tua facta referre,
Nec prodesse potest impetus iste sibi.
Gregorii semper monita, atque exempla magistri,
Vita, opere, ac dignis moribus iste sequens.
Quo hic terrae reputas sunt huius maxima vota.
Mittere ad astra animam, reddere corpus humo.
Saucia multiplici, si quidnam membra dolore
Rursus in antiquo pulvere versa manent.
Quae cuncta animae stabilito in corpore surgant
Ad vitam aeternam, te praeeunte magis.
Sancta fides merito, vitae clementia patris
Spem certam hanc famulos iussit habere suos.

Ezen szent pápának (kinek neve a római Martyrologiumban következőleg emlittetik: „*Romae S. Bonifacii Papae Quarti, qui Pantheon in honorem Beatae Mariae ad Martyres dedicavit*“) tiszteletére egy oltárt állitott következő felirattal utódai egyike, VIII. Bonifácz:

Gregorius quartus jacet hic Bonifacius almus,
Huius qui sedis fuit aequus rector, et aedis.
Tempore qui Phocae cernens templum fore Romae
Delubra cunctorum fuerunt, quae Daemoniorum

Hoc expurgavit, Sanctis cunctisque dicavit,
Cuius natalis solemnia, qui celebratis,
Primis Septembris fert hoc lux quarta Kalendis.
Octavus titulo hoc Bonifacius ossa reperta
Hic locat erecta Bonifacii nominis ara.

Ezen siriratból látjuk, hogy a Minden-szentek ünnepe, melyet később IV. Gergely november elsejére tett át, szintén IV. Bonifaciustól ered. A VIII. Bonifácz által állittatott oltár sz. Péter temploma ujjáépitésekor elpusztittatott. V. Pál 1603-diki okt. 21-kén két edényben, melyek üvegbe voltak foglalva, a szent pápa tetemeit megtalálta, és *Pallottus* kardinál által az uj egyházba szállittatta át hol sz. Tamás oltára alatt helyeztettek el. A szent hamvak átszállitása emlékeül következő felirat készittetett:

Corpus S. Bonifacii Papae quarti
Ex altari sito in vaticana basilica
Inter Portas Judicii et Ravenianam
a Bonifacio papa Octavo
eius nominis dicato octavo
et dotato in novum templum
Paul. V. pont. max.
Jussu honorifice translatum
Hac sub ara ritu solemni
Collocavit
Evangelista Pallottus
Tit. S. Laurentii in Lucina
Cardinalis Cusentinus
Huius Basilicae Archipresbyter
Anno MDCVI. die XVII. Januarii
Primis vesperis cathedrae S. Petri
Sedente Paulo V. Anno primo.

Végre emlitendő még, hogy sz. IV. Bonifácz neve alatt több dolgozat fordul elő, melyek azonban, mint Smeth is irja, nem tőle eredtek.

LXIX.

Sz. Deusdedit. 615—618.

Deusdedit (vagy *Deodatus, Adeodatus*, görögül: *Theodorus*) Anasztáz könyvtárnok szerint Rómában született s István nevű alszerpapnak fia volt. *Baronius* pedig irja, hogy nem István, hanem Deusdedit volt subdiaconus. Mi Müllerrel az előbbi állitást valószinűbbnek tartjuk. Nagy-Gergely által a sz. János és Pál egyházának kardinál-áldozárává neveztetett ki, mint ezen czimtemplomnak egy régi okmányából, mely márványtáblába volt vésve, kiderül. 615-diki oct. 19-kén, tehát több mint 5 havi székür mulva, az egyház fejévé választatott.

Mindjárt pápasága elején a pusztitó háboru tüzének kioltására forditotta minden törekvését, bár ez a hatalmaskodó ravennai exarchának nem tetszett. Az avarok is tüzzel-vassal pusztitottak, s már Konstantinápoly kapujáig értek. A perzsák 617-ben másodszor hatoltak egész Bosporusig, s Afrika tartományait a mórok gyakori beütései egészen kimeritették. Ide járultak még a dühöngő vészkór, nagy földrengések, s egy igen elhatalmasodott undok betegség (*morbus elephantiacus*) búsitotta az előbbi évek alatt már úgy is sokat szenvedett népséget. Ezen különös betegség annyira eltorzitotta az emberek arczait, hogy a legközelebbi rokonaik sem ismerhettek övéikre bennök. Mindezen nyugtalanságok és csapások sem voltak képesek a jámbor egyházfőt tevékenységében gátolni, s azok daczára is közlekedésben volt az egyházakkal, mint ez a spanyol püspök *Gordianus* leveléből kitünik, mely Deusdedit pápa brevéjének eredetiségéről kezeskedik, mivel az erre válaszul érkezett. E levelet a tudós *Mai* bibornok találta meg. Szó van ebben a *keresztelt s a keresztvizre tartó közti lelki-rokonságról*, mely már ekkor is házassági akadályul tekintetett. Egy a pápaválasztásra vonatkozó levél, melyet némelyek Deusdedit-nek tulajdonitanak, kétes eredetü.

Deusdedit pápasága elején II. Chlotár alatt, ki a több tartományra szakadt Franczia országot ismét egyesitette, Párisban egy

nemzeti s erre a hires vegyes zsinat (*Concilium mixtum, Parisiense V.*) tartatott, mely, mint Müller János bölcsen irja, *egy szabad alkotmány szilárd alapjául tekintendő.* 79 püspök gyült egybe, 15 zsinati határozat alkottatott, melyek a birodalmi törvények érvényére emeltettek. Müllerünk ezeket rövid kivonatban közli. Mennyire ismerte a pápa ezen határozatokat, vagy tán azok tudomására el sem juthattak a harczi viharok miatt, erről hallgat a történelem. Azonban szó tétetik egy levélről, melyet Deusdedit a tours-i sz. Márton kolostorának „*exemptio*"-ja ügyében Francziaország püspökeihez intézett. Egyszersmint megujitotta Nagy-Leo pápának azon rendeletét, hogy a hol az egyház nem képes egyszerre a hiveket befogadni, oly helyeken ugyanazon templomban vasár- és ünnepnapokon kétszer szabad a szent mise-áldozatot bemutatni.

Deusdedit pápa alatt fordulnak elő legelőször az *ónpecséttel ellátott bullák.* Háromszori papszentelése 5 szerpapot, 13 áldozárt és 29 püspököt adott az egyháznak. *Burio* irja, hogy e jámbor pápa annyira gyülölte a simoniát, hogy az ezen bünben levők ellen még a becstelenek- és kéjnőknek is megengedte a tanuskodást.

A történelmi irók úgy tüntetik fel e pápát, mint ki a súlyos csapásokkal látogatott korban a papságot gyöngéd szeretettel karolta, a betegeket szent örömmel ápolta. Smeth szerint isteni félelem és tudományos képzettség által is tünt fel. Ő a gondjaira bizott nyájat, a juhokat és bárányokat a Szentlélek malasztjával kormányozta. Atyai gondoskodása mindenre kiterjedt, vitte, ápolta táplálta és melengette kebelén övéit annyira, hogy joggal elmondhatni felőle, miszerint az egyház összes papsága iránti szeretete érdemkoronája legragyogóbb ékkövét képezi. Mennyire kedves volt Isten előtt, kitünik abból is, hogy a fönebb emlitett különös betegség egy embert igen meglepvén és elektelenitvén, azt csókjával meggyógyitotta. Ezen csodás gyógyitást a minden „*Szentek életé*"-nek irója fölemliti.

Miután Deusdedit Jézus egyházát 3 év s 20 napig szent buzgalommal kormányozta, 618-diki nov. 8-kán kimúlt. Az egyház szentei közé irta, s mint ilyenről évenkint halála évfordulati napján emlékezik.

Végre emlitendő, hogy Deusdedit *Kolb*, *Sandini* és egyéb irók szerint *benczés volt*, s mint ilyen kardinál-áldozársága előtt a római sz. Erasmus kolostorában élt.

LXX.

V. Bonifacius. 618—625.

Bonifacius, e néven már V-dik, *Nápolyban* született, *Fumenini János* nevünek fia és kardinál-áldozár volt. Messze illatozó erényei s jeles képzettségeért az egyház fejévé választatott, s megérkezvén a császári jóváhagyás, 618-ki dec. 23-kán püspökké szenteltetett. Valószinüleg Karácson ünnepén kezdte meg ünnepélyesen az egyház kormányzatát.

Mindjárt pápasága elején a szépen fölvirágzott, de egyszersmint vész által fenyegetett angol egyházra forditotta gondoskodását. Egészen kedvező fordulat állott itt be a kereszténységre nézve, midőn *Edvin* (Edwin, Eduin) northumberlandi király *Kent*-tel barátságos viszonyba lépett, és *Cadbald* nővérének *Edelburgának* kezét megkérte. Ezen házassági ügyben a vallásra tekintettel voltak az illetők, és az összekelés csakugyan nemsokára létesült is. A királyi ara sz. *Paulinust* vitte magával *Berniciába*, kit Nagy-Gergely Mellitussal s egyebekkel 601 körül Brittaniába küldött, és a kit most *Justus* metropolita york-i püspökké szentelt. E kedvező események fölött V. Bonifacius igen ünnepélyesen fejezte ki örömét, Justus érseknek palástot küldött, Edwin király és Edelburga királynőnek meg egy szép levél kiséretében becses ajándékokat. Justust Angolhon pogány lakóinak megtéritésében kifejtett buzgalmaért nagyon megdicsérte, s különösen kiemelte *Edelwald* király megtérését. Edwin királynak a többi közt igy irt: „*Ámbár az Istennek lényegét és létét szavakba öltöztetni nem lehet* (potentia humanae locutionis explanari non valeat), *mégis azok szavaiból, kiket az ő evangeliumának hirdetésére küldött, annyit tanulni fogsz, mennyi a hitre szükséges. Ő az eget és földet, az embert s mindazt, a mi létezik, szavaival hozta*

létre. Azért az Atya, Fiu és Szentlélek, azaz a feloszolhatlan háromegységü Isten napkelettől napnyugatig imádtatik.“ Azután *Ethelberth* és nővérei példája szerint a háromegységü Isten imádására buzditotta Edwint, mert *a kik ezt nem teszik, olyanok, mint az emberek, kiknek szemeik vannak és nem látnak, füleik és nem hallanak. Azért az életnélküli istenek helyeire, az üdvösség jelét, a keresztet állittassa és az élő Istent imádja.*“ A királynak küldött ajándék egy aranynyal átszőtt ruha s ancyra-i öltönyből állt, mely akkor igen becsesnek tartatott (*camisiam cum ornatura in auro una, et laena Ancirana una*).

A királynőhez intézett levélben magasztalja azt a fölvett hitért és bensőleg kéri, hogy nemcsak népe, hanem egyszersmint férje megtéritésére is közremüködjék hatalmas befolyásával; mert ez által az égnek igen kedves szolgálatot tesz, s alattvalói iránti jótékonyságának emléke örökké fönmarad. Ezen iratot is ajándékok kiséretében küldte sz. Péter az ő ótalmazójának áldásával együtt. Az ajándékok egy ezüst-tükör és gazdagon megaranyozott elefántcsont-fésüből állottak. Azonban V. Bonifácz Edwin megtérésekor (627) már nem volt az élők közt. — E derék egyházfő decemberben tartott kétszeri fölszentelés által 4 szerpapot, 27 áldozárt és 29 püspököt adott az Ur szőlőjének müvelésére. — A szent vértanuk tetemei iránt oly tisztelettel viseltetett, hogy azokat csak szerpapok és áldozároknak engedte megérinteni. — Az egyháziak örökösödési jogait is rendezte. A már többször idézett Anasztáz könyvtárnok még emliti, hogy V. Bonifácz meghagyta, hogy csak annyi papot neveljen az egyház, mennyit szükségei igényelnek; mert már *olyanok is feltolakodni mertek a zsiros javadalmak reményében e szent pályára*, kik erre mi hivatással sem birtak. Mint Smeth, Sandini s egyebek is irják, rendelte, hogy a ki valamely egyházba menekül, onnét semmiféle világi hatóság által sem vonathatik ki. Ezen bárdolatlan korban, midőn egyszersmint a személyes bosszunak is sokan estek áldozatul, ezen intézkedés igen jótékonynak bizonyult be.

V. Bonifácz kormánya alatt menekült *Mahomed*, ki már IV. Bonifácz alatt *isteni látnok*nak adta ki magát, *Mekkából Medinába*, mely eseménytől (622.) számitják a törökök jelenleg is az időt. Maig is vannak fön még énektöredékek, melyeket ezen dühös hitellenségtőli megszabadulásért zengedeztek a keresztények. A papság a nép-

pel együtt imádkozott, a nagyokat sürgette, hogy fegyvert ragadjanak, a háboru költségeire pénzt áldozott, alamizsnát gyüjtött, a vértanuk sirjainak drágaságait sem kimélte, eladta az arany- és ezüst-edényeket, hogy a szent sereget támogathassa. Alább többször látandjuk, *mennyit tettek az egyház fejei Jézus s a minden polgáriso-dás ezen főellensége ellen.*

Az emlitett könyvtárnok irja, hogy ezen pápa mindenki, de különösen a papság iránt igen kegyes volt. A fülig eretnek pápa-gyülölő irók Bonifáczot arról vádolják, hogy az Edwin királyhoz intézett levelében mondotta, miszerint *Krisztus csak az eredeti büntől váltott meg minket.* Itt a pápa ezen bünről ugy szól, mint minden bünök anyjáról, melyet tehát Jézusnak mindenekelőtt kelle kioltani. V. Bonifácz 6 évi és 10 havi pápasága (sirirata szerint 5 évi s 2 havi) után 625-diki okt. 22-kén kimult, tetemei sz. Péter egyházában takarittattak el, hol utódja következő sirirattal látta el nyughelyét:

Cur titulata diu torpuerunt jura sepulchri,
Et populi nullus perstrepuit gemitus?
Segnities, non culpa fuit, quicunque requires,
Non dolor inclusus plus lacerare solet.
Pande dolor gemitum, meritisque quiesce beatis,
Ut liceat summi gesta referre Patris.
Hic vir ab exortu Petri est nutritus ovili,
Sed meruit sancti Pastor adesse gregis.
Pura fides hominis votis mandata benignis
Exultans Christi cantibus hymnisonis
Simplicitas sapiens vivax solertia simplex.
Serpentina fuit simplicitate vigens,
Cumque quater denos compleret Presbyter annos
Perfectum numerum terque quaterque gerens.
Hoc tibi pro meritis successor Honorius amplis
Marmore construxit munus Epitaphii.

A második oldal még szebben kiemeli V. Bonifácz erényeit:

Da mecum gemitum singulti Roma doloris,
Plena Sacerdotis luctibus egregii.

Cur? quoniam deflere solet mens acta periclis,
Plebsque orbata piis insuper officiis.
Hic vir inaccessis tenuit contraria factis,
Haec documenta bonis moribus apta suis.
Mitis in adversis positus rebusque secundis
Omnia grata ferens, altera pressa tenens.
Praevenit, ne nata forent delicta viritim,
Ora tamen secuit cum pietate gravi.
In commune bonus, Bonifacius inde vocatus
Propria lucra putans publica subsidia.
Munificus, sapiens, castus, sincerus et aequus,
Ista beatorum sunt pia suffragia,
Nam vidualis apex, pupilorumque phalanges,
Coecorumque chorus dux tibi lucis erat.
Infremuit post fata suis mors sancia telis,
Respiciens meritum vivere posse virum.
Culmen Apostolicum quinque et bis mensibus annis
Rexit, et magni Culmen honoris abit.

LXXI.

I. Honorius. 625—639.

I. Honorius pápa *Campania* egyik legrégibb nemes családjából (della *Marra*) Capuában vette származását, és *Patronius* fia volt, ki consuli méltóságot viselt és nemcsak Olaszhonban, hanem a konstantinápolyi udvarnál is nagy tekintetben állott. Sandini szerint 625-diki novemberben jutott az apostoli székre. 626-diki decemberben *Epirus* püspökeinek (*János, András, István, Donatus*) jelenti, hogy *Hypatius*-nak, kit ezek püspökké szenteltek, Nicopolisba palástot küldött. De egyszersmint megjegyzi, hogy Hypatius azon gyanuban áll, miszerint *Sotericus* nevü elődének halálában részt vett; azért meghagyja neki, hogy mihelyt a béke helyreáll, Rómába menjen, hogy magát sz. Péter sirjánál e gyanutól kitisztázhassa.

Az erre következett évi juniusban Honorius Sergius alszerpapnak következő ügyben irt. Ugyanis a cagliari érsek nehány papjával meghasonlván, ezek, hogy megmutassák, miszerint az érseknek nincs igaza, Rómába egy *memorandum*-ot küldöttek. A pápa mindkét félt megidézte. Az érsek megjelent; de a papok bünösségök öntudata miatt elmaradtak. Honorius egy defensort küldött érettök; de ekkor már a praefectus praetorio *Theodor*, Sardinia kormányzója, hajón Afrikába szállitotta őket, hogy a pápai hatalom alól kivonja. Azért Honor György praefectus praetorionak irt, hogy Theodor törekvéseit hiusitsa meg, és neki a bünösöket kiadja. Sergius alszerpapnak is irt, hogy tudósitsa Theodort, miszerint nemcsak a bünösök, hanem az őket befogadók is kiközösittetnek. Ezen levélben Valentinián törvénye és Theodosius Codexére is hivatkozik, kik mindketten elismerték az apostoli szék ezen pápai kiváltságát.

I. Honor aratta azon áldásokat és gyümölcsöket, melyeket Edwinnek Edelburgávali összekelése és V. Bonifácz müködése után várt az egyház. Alig értesült a pápa kevéssel az apostoli székre lépése után egy követség által az emlitett király megtéréséről, azonnal irt neki, örömét fejezte ki és állhatatosságra buzditotta. „*A te hited oly buzgó, hogy az messze fényteljesen ragyog, jó cselekedeteid gyümölcseit az egész világon hirdetvén. Mert tudod, hogy csak annyiban vagy igazi király, a mennyire az evangeliumi igék hirdetése után hiszed, hogy Isten a te királyod és alkotód, kinek minden tisztelettel és neked adott emberi erővel szolgálni tartozol.*“ Hogy ezen kegyelmet megtartsa, a virrasztást és imát ajánlja neki, valamint Nagy-Gergely müvei olvasását. Azután hozzáteszi: „*Mi az országodbani püspökök rendelését illeti, e tekintetbeni kérelmedet szivesen teljesitjük, és ezennel két metropolitának palástot küldünk, hogyha az egyiket elveszi is az Isten, a másik ezen irat erejénél fogva annak utódot választhasson. Mit mi iránttatoki szeretetből Honorius és Paulinusnak jóváhagytunk, ez nem annyira a hely távolsága miatt történik, mely a Rómávali gyakori közlekedést neheziti, hanem inkább, hogy kivánságodat teljesítsük.*“ E levél 634-diki juliusban iratott. Justus canterbury-i érsek meghalván, az ennek székére megválasztott Honorius sz. Paulin által Yorkban 5-dik doroverán-i püspökül fölszenteltetett. Az ennek küldött válasziratban szivére köti tiszte

buzgó teljesitését, és Róma távolsága miatt fölhatalmazza, hogy az, ki közülök a másikat túléli, az elhunytnak székére választottat minden Rómávali további érintkezés nélkül fölszentelheti, és mindkettőt palásttal tisztelte meg. Igy mindig szorosabbra füződött a Róma és Angolhon közti viszony.

A husvéti ünnepet illetőleg a *skótokhoz* is irt, kik e tekintetben a római és mint látszik, a többi egyházaktól is eltértek. A skót keresztények 631-ben apr. 21-kén, Rómában pedig és másutt mart. 24-kén kezdték ülni az emlitett ünnepet. Azonban a skótok annyira ragaszkodtak saját egyházuk hagyományos husvéti napjához, hogy a pápa hasztalan sürgette a római egyházzali öszhangzást a cultus ezen pontját illetőleg. Irhonban 630-ban egy zsinat is tartatott ez ügyben, mely ugyan nem volt képes a két ellenkező pártot egymással kiengesztelni, de a pápa fölhivását többen követni kezdették; mivel mint *Beda* mondja, az egész déli Irhon a rómaiak husvét napját fogadta el. Miután Jakab szerpap számosokat oktatott és megkeresztelt, York-ba behozta a római karéneket (Cantum Choralem), melyben ő igen járatos volt.

A *slávok* és *belgák* közt is szépen haladt a kereszténye lem I. Honor alatt, mig ugyanaz keleten az arabok dühös fanatismusa miatt nagy veszteséget szenvedett. Spanyolhonban 633-diki december 9-kén megnyittatott, még pedig régi hagyományos szokás szerint, a IV-dik zsinat, melynek lelke a hires *sz. Izidor* sevillai püspök (600—638) és testvére *Leander* volt. Ezen zsinat főkép az isteni szolgálattal foglalkozott, behozta az ugynevezett „*Liturgia Mosarabicá*“-t, mely ezen egyházban a XIII-dik századig tartotta magát, midőn a római által elnyomatott.

I. Honór a fiatal *Adelwald* longobárd királyt, ki Páviában tartózkodott, tehetsége szerint támogatta, mert *Ariovald* arianus volt. Az előbbinek Páviából Tusciába kelle menekülni, és romlását az által idézte elő, hogy az exarchát sürgette, miszerint őt, mint a császár vazallját, zsoldosai által az elvesztett trónra visszahelyezni segitse. A pápa egy maig is fönlevő iratában keményen megfeddi a transpadani püspököket, mivel Adelwaldtól elpártolván, az arián Ariovald mellett nyilatkoztak. Ebben a többi közt igy ir az exarchának: „*Ha sikerülend nektek Adelwaldot országába visszavezetni, a*

mint reméljük, küldjétek a nevezett püspököket Rómába, hogy ily vétség részünkről büntetés nélkül ne maradjon!“

Ezen időtájban vette magát *Jónás* szerzetes, a bobbió-i kolostorból, az Ariowald király által üldözött szent apátja *Attalával* Rómába, Honórhoz. Ha az exarcha elegendő hadi erővel rendelkezhetett volna, igen könnyű lett volna ekkor a longobardok uralmát megtörni és egész Olaszhont ismét a császár hatalma alá vetni; de ez maga is oly szorult helyzetben volt, hogy ezen országból várt segitséget. Az ellenkirályok közti harczban az isztriai szakadálynak is része volt. I. Honór pápa egy levelének töredékéből kiderül, hogy *Fortunatus* gradói patriarcha, ki a szakadályt bevégezni akarta, a velenczei köztársaság nagyjaival meghasonlván, a longobardokhoz menekült, és *Ó-Aquileában* ütötte fel székét; mivel az aquileai patriarcha, János utódja, ki *Marcián*-nak neveztetett, kimúlt, és Fortunatus lépése gátolta, hogy ellene más választassék. De Velencze és Byzant őt többé el nem ismerték, azért nehány segédpüspök a gradói székre uj patriarchát választott, ki az udvarnak tetszett, és ez a római alszerpap *Primogenius* volt, ki 648-dikig ült székén. Ariowald király, ki igen békeszerető volt, az *austrasiaiak*- és *bajorokkal* barátságos viszonyban állott, a tevékeny pápával közremüködött. Igy történt, hogy I. Honórnak sikerült Aquileját és egész Istriát, mely utóbbi a három fejezet miatt 61 év óta a római egyháztól elszakadva volt, ezzel ismét egyesiteni.

Kevésbbé örvendetesen nézett ki az egyház Keleten, hol a *monotheletismus* (*μονος* és *θελεσις*) I. Honór pápának nagy fáradalmakat, boszuságot és kellemetlenségeket okozott, sőt alkalmul szolgált arra, hogy az utókor nehány pápagyülölője által, bár elég alaptalanul, eretneknek neveztessék.

I. Honór pápasága első éveiben *Theodor* phara-i püspök, a *Krisztusbani egy akaratróli tévtanát* hirdetni kezdette, melyet *Sergius* konstantinápolyi patriarcha is elfogadott, és ezt minden tőle kitelhető módon elterjeszteni törekedett. Nemsokára *Cyrus* phasis-i püspököt is megnyerte, ki erre csakhamar az alexandriai patriarchaszékre emeltetett. Ezt követték *Macarius* antiochiai patriarcha és *Athanasius* a jacobiták patriarchája; sőt még *Heracliust* is kevéssel halála előtt ezen tévtan elfogadására inditotta Sergius. Ennek

következtében a császár „*Ekthesis*“ név alatt egy hitnyilatkozatot bocsátott ki, ebben minden alattvalóinak szigorun meghagyván, hogy a Krisztusbani egy akarat tanát minden ellenmondás nélkül elfogadják. Azonban *Sophronius* jerusalemi patriarcha ezen tévtannak ellenvetette magát, és ezt egy zsinaton azon megjegyzéssel vetette el, hogy az ismét *Eutychianismusra* vezet, mely csak egy természetet ismer el Krisztusban, mely tévtant a chalcedoni közzsinat nyiltan kárhoztatta. Erre Sergius, kit hasztalan kért az igazhitű jerusalemi patriarcha, hogy az uj tévtanhozi szitással ne zavarja az egyház békéjét, és ne adjon alkalmat a siralmas szakadályra, – oly finom ravaszsággal föleresztett iratot intézett ezen hitvitályt illetőleg I. Honoriushoz, kinek békeszerető természetét ismerhette, hogy ezt *a sok hazugság s szemtelen csalás által oda vitte*, miszerint a ravasz Sergiusnak gonoszságát nem is sejditvén, ezt megdicsérte hitbuzgalmáért. A többi közt irván neki: „*Mi Sophroniushoz intézett leveled mellékletét illeti, ebből látjuk, hogy te nagy óvatosság- és vigyázattal irtál ehhez, és mi dicsérünk téged, hogy tartózkodtál az uj szavak választásától, melyek a jámbor lelkeket könnyen megbotránkoztathatnák. Mi minket illet, mi Jézus Krisztusban „egy akaratot“ ismerünk, mert az Istenség nem a mi büneinket, hanem természetünket vette fel, ugy a mint az Alkotó kezeiből kijött*“ ... (Conc. VI. Act. 14. pag. 968.) De Sophronius, kit minden igazi hitbuzgalma s egyeség melletti törekvése daczára is, Sergius a pápához intézett levelében hallatlan szemtelenséggel ugy tüntetett fel, mint a ki a keleti egyház békéjét zavarja, és uj tant akar behozni, — *István* dorai püspököt Rómába küldötte, tudósitván a pápát Sergius cseles fogásairól s az egész ügy mibenlétéről.

Miután I. Honór a Keleten fölmerült hitvitályról körülményesen értesült, ismételve meghagyta, hogy az *egy vagy két akaratról* szó sem tétessék. Egyszersmint Sergius és Cyrus alexandriai patriarcháknak, mely utóbbi az előbbinek mindenben viszhangja volt, irt, hogy az egy vagy két akaratróli uj kifejezést hagyják el, és az ilynemü viták fellegével ne törekedjenek elhomályositani az egyház tanát. A pápa ezen leveléből az tünik ki, hogy ő a keletiek ezen ügyét, melyet nem fogott fel kellőleg, csak merő szóvitának tekintette, azt hivén, hogy a hit nincs megtámadva, és a szóvitálynak

intelmével is könnyen végetvethet. Ez volt egyedül hibája, nem pedig az, hogy ő maga is monothelita lett volna. Eközben sz. Sophronius ezen ügyet mélyebben tanulta ismerni, hogy a tévelyt leküzdhesse. A szent atyákból 600 helyet gyüjtött egybe két kötetben a tévely ellen, de törekvése siker nélkül maradt. Midőn a főnebb említett István dora-i püspök Rómába utazott, a pápa valószinűleg már nem volt életben.

Valóban I. Honór, mivel ezen vita az egyház által még eldöntve nem volt, iratában nem hibázott a hit ellen. Ő csak elődei s némely tekintélyesb egyháznagyok példáját követte, midőn a szóvitákat, melyekből utóbb eretnekségek szoktak származni, gátolni törekedett. Ő a személyeket csak kibékiteni akarta, de fájdalom, nem birt elegendő erélylyel a baj ellen fellépni, s egyedül ezt, nem pedig eretnekséget lehet szemére vetni. Mintegy 50 év mulva, a 680-diki, Konstantinápolyban tartott VI-dik közzsinat a 13-ik ülésben Sergiust, Cyrust és egyéb patriarchákat, mint a keresztény névre méltatlanokat, kárhoztatta. Ezen okmány igy hangzik tovább: „*Egyszersmint ezennel kárhoztatjuk az egykori Honorius pápát, és pedig azért, mivel ennek Sergiushoz intézett iratából látjuk, hogy annak istentelen véleményeit osztotta.*“ De e nagy és roppant tudományosságú férfiak, mint *Baronius*, *Pagi*, *Bellarmin*, *Natalis Alexander*, *Harduin*, *Bartholus* és egyéb számos tudósok szerint, kik sikerrel védelmezték I. Honort, ezen egyházfő nem a katholika tantóli eltérés-, hanem inkább annak védelmezésébeni könnyelműségeért érdemel megrovást. Ha az érintett szavakból kitünik is, hogy II. Leó I. Honórt nem tekintette eretneknek, de az apostoli szék iránti tekintetből szelidebb kifejezéssel élhetett volna, mint a zsinat azon szavai, hogy „*I. Honór az átkozott Sergius istentelen véleményeit osztotta.*“ Azután e pápa Sergiushoz nem *ex cathedra*, hanem mint magán személy irt, mint ilyen pedig nem csalatkozhatlan.*)

*) Ama nagy törekvések, melyeket a keleti egyházzali békére irányzott, az örökös czivakodások és gondok, melyek Keletről az apostoli széket elözönlötték, a keleti viszonyok nem ismerése, Sergius finom ravaszsággal s hallatlan szemtelenséggel irt levele, *Mennas* alácsusztatott irata a különben hitbuzgó pápát arra inditották, hogy a vitát el nem döntvén, mind a két félt békére intette. Benne csak a negy elnézés volna tán gácsolandó, s egyéb semmi.

Maradjunk tehát a mellett, hogy I. Honór nem volt eretnek, s könnyelmüségének, vagy igazabban mondva elnézésének okai még

---

Védelmezve és igazolva jelenik meg I. Honór *Desirant Bernát* ily czimü müvében: „*Honór pápa s a VI. közzsinat védelme, vagy a Monotheletismus története a jansenisták utolsó ellenvetése ellen,*“ Aachen, 1711, 4-r.

Cano Melchior sz. domonkos-rendi véleménye szerint I. Honór a Sergiushoz intézett levelében valóban vétett a hit ellen; de mint magánember tette ezt, s nem határozatilag irt Sergiusnak. E nézeten vannak *Tournely* és *Tomasini* is.

Pighy Albert, Baronius, Bellarmin, Boucat 1733-ban megjelent iratukban: „*Pontos és határozott nyomozás I. Honór ügyében,*“ Merlin stb. tagadják ezen pápa rendeletét, állitván, hogy az atyák akarata ellen a „*Theodori*“ szó helyett *Honorii* tétetett. Ellenben *Luppus Keresztély, Garnier János, Natalis Alexander, Pagi Antal, Marca Péter* a zsinatot eredetinek tekintik.

Gisbert János jesuita 1688-ban Párisban Honór védelmét tartalmazó iratot nyomatott ki, melyben azt állitja, hogy a pápának Sergiushoz intézett irata nem foglal magában hitbeli határozatot, hanem csak *tilalmat* (precetto) arra nézve, hogy a két akarat kitételét ki se használja. „*Ezen levél*, irja az emlitett tudós, *ha valóban eredeti, egyenesen nem illeti a hitet; mert a katholikusok és monotheliták közti vita még függőben volt; s míg az ügy bíróilag eldöntve nincs, szabadságában áll az illető hatóságnak a feleknek hallgatást parancsolni. Csak miután a VI. közzsinat ez ügyet eldöntötte, lett volna a pápa levele közvetve s egyenesen eretneki. Azért a zsinat, ámbár a pápa nem volt monothelita, ennek levelét kárhoztathatta.*“

Marchesi Ferencz, római oratoriánus, „*Clypeus fortium,*“ vagy I. Honór védelme (Róma, 1680, 4-r.) czimü müvében állitja, hogy e pápa nem is kárhoztatott a VI. zsinat által, mivel az csak a XI-dik ülésig volt egyetemes, s mint ilyen azután szétoszlott. Ezt állitja *Boucat* is a megtestesülésről értekezésében, valamint *TorreCremata, Bellarmin*, s többen szintigy vélekednek.

Az ujabbkori irók közül többek véleménye az, hogy I. Honór megérdemelte a zsinat általi kárhoztatást, mivel ahelyett, hogy az eretnekséget kárhoztatta volna, az iránt kétértelmüleg viselte magát.

Bertoli, feltrei püspök „*Apologia Honorii I.*“ (1750. 4-o) czimü müvében egészen uj utat követ; ő nem vádolja a pápát hitbeli tévedésről, hanem hanyagságról. Érvei oly döntőleg szilárdak, s átalában müve oly roppant tudományos készültséget mutat, hogy többé mi kétség sem marad fen ez ügyben. V. ö. még *Zaccaria* történelmét (Ital. Literatur. II. köt. 2. könyv, 24. fej 221. l.) Sup. *Heoellange*, az egyház csalhatatlanságáról irott müvét. Sandini, in vita huius Pontificis, pag. 189—191.

nincsenek földeritve, s tán nem is lesznek soha; a hamisitások pedig ily esetekben Keleten nem épen ritkák voltak. — Emlitendő, hogy ezen pápa alatt fordul elő Velenczének ezen czime: „*Legkeresztényebb köztársaság,*“ melyet a pápa egy levelében használt. — A pápai történelemirók szerint Honór igen szép theologiai ismeretekkel birt, s a költészetben is jártas volt, miről a „*De apostolis in Cristi ad coelos Ascensione obstupescentibus*“ czimü gyönyörü epigramm-ja hangosan tanuskodik. Leveleiből a következők jutottak el hozzánk: 1. Isacius ravennai exarchához intézett irata az elüzött longobárd király Adelwald visszahelyezését illetőleg. 2. A velenczei és istriai püspökökhez menesztett Fortunatus és Primogenius eretnek püspökök ellen. 3. és 4. Sergius-, Cyrus- és Sophroniushoz küldött iratok a monothelita-ügyben. 5. Edwin angol királyhoz s 6. Honorius dover-i püspökhez intézett Angolhonban. Fönebb emlitett epigrammja az *Atyák könyvtára* VIII-dik kötetében fordul elő, és *Baronius* tudományosságáról igy emlékezik: „*Honorius praeter eruditionem, qua pollebat rerum Theologicarum, etiam poëticis excultus litteris.*“

Az egyházak diszitése, épitészet, a tudományok és müvészetek előmozditását illetőleg méltán számittatik I. Honór az érdemekkel ékeskedő pápák közé. Róma sz. Lucia egyházát (mely ma *Santa Magdalena al Corso* név alatt ismeretes), meg sz. Vincze és Anasztázét (a salviáni forrásoknál, vagy fürdőknél) köszöni neki. Saját házában, Rómában, *sz. András* és *Bertalan* apostolok tiszteletére kolostort állitott, melyet jelentékeny uradalmakkal látott el. Sok templom és imaház feldiszitésére mintegy 3000 fontnyi ezüstöt forditott. Az általa állittatott nagy „*Péterajtó*“ föliratát még birjuk, mely igy hangzik:

Lumine sed magno vibrare janua cerno
Astri-ferumque polum indicat ipse nitor.
Terreor et vultus servantum limina sacra
Geminis in portis ora jucunda nitent.
Simonis aspectus fulgens praecluditur una,
Altera sed Pauli radiat orbe docens:

Smeth, 58—59. „Religio,“ 1870. 12. 13. sz., „Kath. Közlöny“ 1868. 26. sz. 416., stb.

Additus interior gazarum aestuat opus,
Et depicta nitent cumulis ipsa suis.
Aureis in petalis gemmarum clauditur ordo,
Et superba tegit blattea palla fanum.
Sic quoque conjunctis servatur gloria rebus,
Et variata simul nexa natura manet.
Inclyta cum opere surrexit fama perennis,
Indubitante fide reddite cuncti vota.
Lux arcana Dei verbum sapientia lucis,
Atque coruscantis splendida imago patris
Ad nos descendit, ne quo fuit ante, recessit
Ut coecas mentes erueret tenebris;
Plenus homo in nostris, et versus nascitur idem
Virginis ex utero totus ubique Deus.
Discipulis praecepta dedit Patrum beatum
Hos inter primum sanxit et egregium:
Cuius in arbitrio coelum terramque reliquit
Pandere, vel potius claudere cumque velit
Nam sub mortigenae quidam jacuere gehennae
Verbere confossi mente, fide, opere.
Istria testatur possessa hostilibus annis
Septies et decies schismate pestifero.
Esset ut impletum Jeremiae voce canentis,
Ultio captivis tam numerosa fuit.
Sed bonus Antistes dux plebis Honorius armis
Reddidit Ecclesiis membra revulsa piis.
Doctrinis, monitisque suis do faucibus hostis
Abstulit exactis jam peritura modis;
At tuus argento Praesul construxit opimo,
Oravitque fores Petre beate tibi.
Tu modo coelorum quapropter Janitor alme
Fac tranquilla tui tempora cuncta gregis.

Szintigy sz. Ágnes temploma Szentségházikóját (tabernaculum) és ennek beljét is önmaga készitette fölirattal látta el. Az előbbié ez:

Aurea concisis surgit pictura metallis,
Et complexa simul clauditur ipsa dies.

Fontibus e niveis credas, aurora, subiret
Correptas nubes, ruribus aura rigans.

A szentségházikó beljébeni pedig igy hangzik:

Vel qualem inter sidera lucem proferet Iris,
Purpureusque pavo ipse colore nitens,
Qui potuit noctis vel lucis reddere finem,
Martyrum e bustis hinc repulit ille chaos.
Sursum versa nutu, quod cunctis cernitur uno,
Praesul Honorius vota dicata dedit.
Vestibus et factis signantur illius ora,
Lucet, et aspectu lucida corda gerens.

I. Honórnak tulajdonittatik azon szokás is, hogy sz. Ágnes ünnepe napján az ünnepélyes szent mise után ezen szentnek egyházában (*sancta Agnese fore delle muri*) két bárány megáldatik. Ezen szent szokás egy csodás jelenettől veszi eredetét. Ugyanis egykor szent Ágnes rokonai, barátnői s ezek leányai, kik már az Urban elhunyva voltak, szüzektől környezve Jézussal megjelentek, ki fejér bárányt tartott mellén. Ezen *antiphona* éneklése közt: „*Stans a dextris eius agnus nive candidior Christus sibi sponsam et martyrem consecravit,*“ a bárányok megáldatnak, és ezen imával: „*Deus, cuius bonitatis infinitus est thesaurus, dignetur hos agnos benedicere*“ etc., a bárányszentelés bevégeztetik. Azután a kéthónapos és fehér bárányok piros szalagok- és virágcsokrokkal ékitve a lateráni sz. János szertartója és egy pápai szertartó által Ő Szentsége előszobájába vitetnek, s miután a pápa által megszenteltettek, a *della sagra Rota dékánjának adatnak át*, ki azután a *sz. Antonia* kamaldoli apáczáinak adja azokat át. Ezek naponkint megmossák a báránykákat, mig sz. Péter és Pál vigélyén először megnyiratnak. A fejér gyapju még ugyanazon nap a pápához vitetik, ki azt a főszertartónak adja át, hogy azt megszövesse. Ebből készittetnek azután a palástok, melyek évenkint sz. Péter és Pál ünnepén az ünnepélyes szentmise után ő szentsége által megszenteltetnek.

Decemberben tartott papszentelése által, mely háromszor történt, 12 szerpapot, 31 áldozárt és 81 püspököt adott az egyháznak. Miután Jézus egyházát 12 év-, 11 hó- és 16 napig kormányozta,

638-diki okt. 12-kén kimult. Földi maradványai a Vaticánban következő sirirat alatt nyugszanak:

Pastorem magnum laudis pia praemia lustrant,
Qui functus Petri hac vice summa tenet.
Effulsit tumulis nam Praesul Honorius manet.
Cuius magnanimum nomen honorque manet.
Sedis apostolicae meritis non jura gubernans,
Dispersos revocat, optima lucra refert.
Utque sagax animo divino in carmine pollens
Ad vitam pastor ducere novit oves.
Historia non dudum saevo sub schismate fessa
Ad statuta Patrum teque monente reddit.
Judaicae gentis sub te perfida vita;
Sic unum Domini reddis ovile pium.
Attonitum patriae solers sic cura menebat,
Optata ut populis esset ubique quies.
Quem doctrina potens, quem sacrae regula vitae
Pontificum pariter sanxit habere decus.
Sanctiloquii semper in te commenta magistris
Emicuere tua tanquam animata manu.
Namque Gregorii tanti vestigia justi.
Dum sequeris cupiens et meritumque geris.
Aeternae lucis Christo dignante perennem
Cum patribus sanctis posside jamque diem.
His ego Epitaphiis merito tibi carmina solvi
Quod patris eximii sim bonus ipse memor.

Igy itéltek I. Honorról kortársai, s ha nem volt is Nagy-Leó vagy Nagy-Gergely, majd 13 éves pápasága alatt több, egyházfőhez illő tette tiszteletre érdemessé teszi emlékét az egyházban. Szent és magasztos hivatása kötelmeit bölcsen s erélylyel teljesitette. Az apostoli szék tekintélye emelésére kitünően törekedett, az ez iránti engedelmességben ingadozó nicopolis-i és cagliari-i metropolitákat arra kényszeritette, hogy ezek Rómában megjelentek, s a pápai itéletnek magukat alávetették. A sardiniai helytartót, ki a római egyház kiváltságát megsértette, az olaszhoni *praefectus praetorio* által illően megbüntettette. Az aquilejai és istriai egyházakat, melyek a három

fejezeti hitvita miatt majd 70 évig a római egyháztól elszakadva voltak, ahhoz visszakapcsolta. Saját házában kolostort állitott s ezt dúsan megadományozta. Atyai kegyességgel ápolta a szegényeket és vigasztalta a szenvedőket. Több templomot és kápolnát emeltetett, a roskadozásnak indultakat ismét kijavittatta. *Heraclius* császár engedélye folytán a *capitoliumi Jupiter templomának érctetőzetét leszedetvén,* ezzel sz. Péter egyházát födette s ennek oltárát ezüsttel vonatta be, és szent edényekre meg több ily szent czélokra roppant összeget forditott. Bámulattal olvassuk Anasztáz könyvtárnoknál adományai lajstromát.

Egy ily pápa bizonyosan nem érdemli meg a háládatlan utókor gyászos itéletét, hanem inkább az egykoru irónak, a hires Jónás apátnak, ezen dicséretét, ki bizonyára jobban ismerte I. Honórt, mint a sok századdal utána élt nyomorult lelkü pápafalók csúf tábora:

„*Erat venerabilis praesul Honorius, vita et moribus sanctissimus, sagax animo, vigens consilio, doctrina clarus, fide praecipuus, dulcedine et humanitate pollens. Cleri reformator, evangelii propagator, Ecclesiarum intra et extra Urbem studiosissimus cultor et conditor: dignus quem posteritas laudet, Praesules imitentur, fideles suscipiant, omnes venerentur.*“

LXXII.

Severinus. 640.

Severin, *Avienus* fia, Rómában született, I. Honór halála után egyhangulag pápává választatott; de a monotheliták által támasztott zavargások miatt csak 1 évi hét havi és 17 napi székür mulva léphetett az apostoli székre. Ugyanis az emlitett eretnekek fejei arra birták a császárt, hogy ez mindaddig ki nem adta az uj pápát megerősitő okmányt, mig a római követek, kik már egy évnél tovább időztek Konstantinápolyban, (látszólag) bele nem egyeztek, hogy a rómaiak a Heraclius által 638-ban kibocsátott Ekthesist aláirják.

Severin tehát csak 640-diki junius 29-kén, mások szerint meg május 29-én, szenteltethetett föl. Eközben a császár megküldte Isacius ravennai exarchának az Ekthesist, hogy azt az uj pápával aláirassa. Ezen császári parancs végrehajtását az exarcha Moricz nevü hivatalnokra bizta; mivel azonban ez a megbizást nem teljesithette, föllázitotta az elégedetleneket, s a pápai palotát három napig megszállva tartotta, e napok után Móricz lezárolta a szent öltönyök és a kincsek tárát, melyben a császárok, patriciusok és polgárnagyok ajándékai tartattak a szegények gyámolitása- s keresztény foglyok kiváltására. Azután irt az exarchának, jelentvén eljárását, s hogy e kincseket mind hatalmába keritheti. A kincssóvár exarcha Rómában termett, az egyháznagyokat számüzte, 8 napig a lateráni palotában időzött, s ez idő alatt az egész kincstár kiürittetett; az elrabolt kincsek egy részét Isacius Konstantinápolyba küldte, tán jutalmul a császár azon szivességeért, melynélfogva az egyház szentélyébe fegyveres erőszakkal eretnekséget törekedett volna átültetni! A másik részt az e dicső ügyben fáradozott exarcha magának tartotta meg! De minden üldözések és erőszakoskodások daczára a pápa nem hogy elfogadta volna, hanem inkább a hitszilárd papság és nép nagy örömére határozottan kárhoztatta az Ekthesist (Labb. Tom. VI. pag. 310.) Ezt bizonyitja a két év mulva tartott lateráni zsinat is. Mi sem feküdt inkább Severinnek szivén, mint a monotheletismus ünnepélyesb kárhoztatása végett egy zsinatot tartani. Utódai ezen tévelyt kárhoztató határozatára hivatkoznak.

Azonban a római papság sulyos bántalmazása és az egyházak kifosztása Severint igen meghatották és a sirhoz közelebb vitték. Csak 2 hó és 4 napig kormányozta Jézus egyházát, mely rövid idő alatt ragyogó erényei, jámbor élete, a papok és szegények iránti nagy szereteténél fogva, kik közt mindenét felosztotta, igen megkedveltette magát. Ő, ki sz. Péter egyházának szószékét feldiszitette, és ezen szent roskadásnak indult trónját mozaikmüvekkel ismét megujitotta, kénytelen volt szemlélni, mint bántalmazták az általa forrón szeretett clerust, s mint rabolták ki az egyházakat a zsivány-lelkü keresztelt barbárok! — Különböző megyék részére 4 püspököt szentelt.

Severinhez Angolhonból egy követség is menesztetett, hogy

egy, ezen országban keletkezett surlódást kiegyenlitsen. Ez azonban megérkezésekor a pápát, ki 640-diki aug. 2-kán sz. Péter egyházában eltakarittatott, már nem találta az élők közt.

A római papság fogadta a követséget a megválasztott, de még ünnepélyesen be nem helyezett IV. Jánossal, és megvizsgálták az ügyet. A skót püspökök vádoltattak, hogy a zsidókkal együtt a hó 14-kén ülték a husvétet, és hogy közöttük *Pelagius eretneksége* ismét kezd mutatkozni. Nehányan tudniillik állitották, *hogy az ember saját akarata által és Isen kegyelmével bün nélkül lehet.* Ezt a következő tétellel czáfolták meg: „*Egyedül Jézus Krisztus ment minden büntől, a többiek legalább az eredeti bünben részesek.*“ A követségnek adott válaszirat következőleg volt czimezve: „*Dilectissimis Thominiano, et caeteris, Hilarius Archipresbyter, et servans locum S. Sedis Apostolicae, Joannes Diaconus, et in nomine Dei electus (Episcopus). Joannes Primicerius, et servans locum Sedis Apostolicae, Joannes servus Dei, et Consiliarius eiusdem Apostolicae sedis, etc.*“ Innét láthatni, hogy az apostoli szék üressége alatt a római papság három rendének fejei, ugymint a *főáldozár*, *főszerpap* és *primicerius* szokták az apostoli helyettességet vinni. A szentszék üressége alatti kormányzóságnak ez a legrégibb alakja. Miután ezen irat az elhúnyt pápa pecsétével bezáratott, az kettétöretett annak jeléül, hogy ily székür alatt mi hivatali ügy sem bocsáttathatik ki többé az apostoli irodából.

A boldogtalan Sergius nemsokára az Ekthesis kibocsátása után, miután a konstantinápolyi patriarcha-széket 30 évig birta, 639-ben kimúlt. A császár ezen székre *Pyrrhust* léptette, ki a Chalcedon melletti *Chrysopolis*-ban áldozár és szerzetes volt s Sergius legbensőbb barátai egyike. A császár testvérének nevezte őt, mivel nővérét keresztvizre tartotta. Alig lépett a patriarchai székre, Heraclius Ekthesisét elfogadta. Mire nagy gyorsan egy zsinatot hivott egybe, melyet a császár szerfölötti dicséretével nyitott meg, és azután rendelte, hogy a jelen- és távollevő püspökök az egyházbóli kizáratás büntetése alatt az Ekthesis-t aláirják. (Labb. Tom. V. pag. 1754. et sequ. †. 6. p. 206.)

LXXIII.

IV. János. 640—642.

János e néven IV.dik, Dalmáthon *Salona* nevü városában született, *Venantius* jogtudósnak fia volt. A történelem az ő ifjuságáról egész addig, midőn őt mint kardinál-szerpapot pillantjuk meg, mitsem tartott fön. Ő is az apostoli helyettesek egyike volt a Severin halála folytán bekövetkezett székür alatt, mint az irhoni papsághoz intézett iratból kiderül. A székür aug. 2-kától 640-diki december utolsó napjáig tartott. Mihelyt IV. János az egyház kormányát átvette, haladéktalanul zsinatot hivott egybe Rómába. Ennek aktái elvesztek, és csak annyit tudunk, hogy az egyhangulag kárhoztatta Heraclius császár Ekthesis-ét, a monotheletismust mint eretnekséget elvetette, és a kárhoztatási okmányt a császár, konstantinápolyi patriarchának, valamint kelet és nyugat minden tekintélyesb egyházainak megküldte. A császár, valamint előbb I. Honór is Sergius által megcsalatott. Mihelyt Róma nyilatkozott, a császár sajátkezüleg irt a pápának: „*Az ekthesis nem tőlem van; én ezt nem készitettem, és még kevésbbé hagytam meg tartalmát az irónak. Öt éve annak, hogy azt Sergius, mielőtt én a perzsa hadjáratból visszatértem, már megirta, és Konstantinápolybai megérkezésemkor kért, hogy azt nevem alatt kibocsáthassa. Azt hittem, hogy kérelmének engednem kell. De mivel most látom, hogy ez az egyházra nézve botrány, kijelentem az egész keresztény földkerekség szemei előtt, hogy én annak szerzője nem vagyok.*“ E pillanattól fogva az Ekthesist mindenki Sergius konstantinápolyi patriarchának tulajdonitotta.

E nyilatkozat azonban a botrányt meg nem szüntette. Ugyanis az uj patriarcha Pyrrhus I. Honór pápának Sergiushoz intézett két levelét számos másolatban a keleti egyház püspökeinek megküldte, hogy azokat I. Honor és IV. János pápák közti ellentétre figyelmeztetvén, az előbbinél még nagyobb zavart s mozgalmakat idézzen elő az egyházban. A közben a pápa Pyrrhus gonosz szándékáról értesülvén, az uj császárhoz (Heraclius † 641. mart. 11), ki Heraclius

fia volt, tudniillik *Konstantinhoz*, iratot intézett, melyben érzékenyen panaszolkodva emliti, hogy Pyrrhus egy számos tévtant tartalmazó körlevelet intézett Kelet minden püspökeihez, mi által az egész nyugati egyházat megbotránykoztatta. Egyszersmint figyelmezteti a pápa Konstantint, hogy Honór Sergiussal a Krisztusbani egy akaratra nézve nem értett egyet*), s miután megmutatta, hogy a *monotheletismus a monophysitismus-sal rokonszerü eretnekség*, azon sürgős kéréssel zárja be levelét, hogy mivel Heraclius Ekthesise ellenkezik a chalcedoni közzsinat határozatai, valamint Nagy-Leó dogmatikai iratával, és a birodalom püspökei annak elfogadására erőszakoltattak, azt a nyilvános, hivatalos iratok közül kiszakitván, érvényen kivül helyezvén és megsemmisitvén, ez által az egyházi zavargásoknak lecsillapitására a császár segédkezet nyujtani törekedjék. Ki nemsokára meghalván, fia és utóda II. Constans (641—668) által arról értesittetett IV. János, hogy az annyi zavart és botrányt okozott Ekthesis hatályon kivül helyeztetett.

IV. János egy szent és hű apát által, ki *Márton*nak neveztetett, igen jelentékeny pénzösszeget küldött *Dalmáthonba*, hogy azon hon-

*) Joannis IV. Epistola seu Apologia pro Honorio I. (apud Labb. Tom. V. Conc. pag. 1759.) „Sergius Patriarcha praedicto sanctae recordationis Romanae Urbis Pontifici (Honorio) significavit, quod quidam in Christo duas contrarias dicerent voluntates; quo praefatus papa comperto rescripsit ei, quia Redemtor noster sicut esset Deus perfectus, ita esset et homo perfectus, ut quam primus homo per praevaricationem amisit, sine aliquo peccato natus primae imaginis nobilem originem renovaret... Et idcirco unam voluntatem secundum primam formationem Adae naturalem humanitatis suae dominus noster Jesus Christus habere dignatus est, non duas contrarias, quemadmodum nunc nos habere dignoscimur, qui de peccato sumus Adae geniti... Praedictus ergo decessor meus docens de mysterio Incarnationis Christi dicebat non fuisse in eo, sicut in nobis peccatoribus, mentis et carnis contrarias voluntates: quod quidam ad proprium sensum convertentes, divinitatis eius et humanitatis unam eum voluntatem docuisse suspicati sunt; quod veritati omnimode est contrarium.“

Ha ezen felségesen sikerült emlékiratot olvassuk, lehetetlen I. Honór ártatlanságáról meg nem győződnünk, és kénytelenek vagyunk őt a vád alól fölmenteni. Maga az isteni gondviselés ugy akarta, hogy azon titkár, kit Honór a Sergiushoz intézett levélnél használt, ugyanaz szolgált ezen ügyben IV. Jánosnak is.

fitársait, kiket a barbárok ezen tantomanybai becsapásaikkor magukkal rabszolgaságba hurczoltak, kiváltsa. Márton a Rómából elidegenitett *sz. Venantius, Anastasius* és *Mauritius* vértanuk tetemeit magával Rómába visszavitte, kiknek tiszteletére e pápa Rómában szép templomot állitott, melynek fölirata igy szól:

Martyribus Christi Domini pia vota Joannes,
Reddidit Antistes, sanctificante Deo.
At sacri fontis simili fulgente metallo
Providus instanter hoc copulavit opus:
Quo quisquis gradiens, et Christum pronus adorans
Effusasque preces impetrat ille suas.

A szent ereklyék a lateráni baptisterium pompásan feldiszitett „*Sancta Maria ad Fontes*“ czimü Oratoriumában vannak elhelyezve. Itt maig is láthatni egy igen szép mozaik-müvet, mely a szent szüzet kifeszitett karokkal s átszúrt szivvel tünteti elő. Ezen nevezetes müdarab hangosan szóló bizonyitványa annak, mennyire szerette e jeles egyházfő Isten házának diszét.

A papság azon irigy s fönhéjázó törekvése ellen, mely nem akarta türni, hogy a szerzetes áldozárrá szenteltessék, vagy ha már e méltóságra emeltetett, lelkipásztorság bizassék reá, Isaac syracusi püspökhez intézett iratában rendelte, hogy a kolostori áldozárok a püspökök által reájok bizott egyházakban mint előljárók vagy lelkipásztorok müködhetnek; de ha valamely vétségről vádoltatnak, a zsinati szék által itéltetnek s fenyittetnek meg. E rendelete által a világi és szabályzatos papság közötti surlódásoknak véget vetett. Kétszeri papszentelése által 5 szerpapot, 18 áldozárt s ugyanannyi püspököt küldött az Ur szőlejébe. Miután Jézus egyházát 1 év- s 9 hóig oly szent buzgalommal kormányozta, Sandini, Smeth s egyebek szerint 642-diki oktober 11-kén kimult. Müller hibásan teszi halálát 641-dikre.

IV. János jámbor, szellemdús és tudománynyal ékitett pápa volt sz. Péter székén. Fájdalom, korán bekövetkezett halála gátolta őt annak kivitelében, mit nagy lelke az egyház javára és az egész kereszténység üdvére tervezett! Az ő pápasága alatt történt, mint Smeth irja, a tudomány soha eléggé meg nem siratható kárára, hogy *Amru*, Omár Kalifa seregének vezére, Alexandria meghóditása után

az *e városbani roppant könyvtárt*, mely az akkori müvelt s tudományos világnak, különösen az egyházi irodalomnak tömérdek kincseit foglalta magában a legrégibb keresztény korból, majd 4000 nyilvános fürdő fütésére 6 hónapon át elhamvasztotta!!!

LXXIV.

I. Theodorus. 642—648.

Theodor, e néven I-sö, neve s eredetére nézve görög, *Jerusálemben* született s hasonnevü püspöknek fia volt. IV. János pápa halála után 642-diki nov. 24-kén lépett a pápai trónra. Tevékenysége leginkább a monotheliták ellen volt irányozva, kik még folyvást nyugtalankodtak. Pyrrhus az egy akaratot védő eretnekségeért székéről elüzetett, de törvénytelenül feltolt utóda, *Pál*, szintén ezen tévelynek hódolt. Alig lépett az uj egyházfő a pápai székre, midön Pálnak, mint konstantinápolyi patriarchának szokásos *synodál-iratát* vette. Az ebbeni hitvallás teljesen öszhangzott a római egyházéval; azért I. Theodor válasziratában illő dicsérettel illeti Pált, de egyszersmint csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy egészen ellenkezőleg a neki megküldött hitvallással a hatályon kivül helyezett Heraklius Ekthesise még mindig látható a konstantinápolyi egyházak ajtain. „*Ha ezen iratot elfogadtad*, irja a pápa, *mért nem nyilatkoztattad azt ki a synodál-iratban*?“ Azután figyelmezteti őt a patriarcha-székrei törvénytelen fölemeltetésre. „*Mig Pyrrhus él*, irja a pápa, *és a canonok szerint el nem ítéltetik s püspöki székéről le nem tétetik, mindig szakadálytól lehet tartani. Azért mi tünődtünk azon, valjon elfogadjuk-e iratodat.*“ Inti azután, hogy a hiányok kiegészitése és a Pyrrhus ügyébeni törvényes eljárás végett a szomszéd püspököket azonnal zsinatra gyüjtse egybe. Pyrrhus jelenléte nem szükséges, miután viseletét s iratait kiki ismeri. Egyébiránt meghagyta *Márton* szerpapnak, ki mint a római egyház követje, a görög udvarnál tartózkodott, hogy az emlitett zsinaton elnököljön és Pyrrhus ügyét kellőleg vizsgálja meg. Ily értelemben válaszolt a püspököknek

is, kik Pált fölszentelték és szintén irtak a pápának. Ez azonban nem hagyta érintetlenül a püspökök következetlen eljárását, hogy tudniillik synodál-iratukban Pyrrhust püspöknek nevezik, azon megjegyzéssel, hogy csak a lázangó néptőli félelmében hagyta el Konstantinápolyt, és mégis az e szerint még meg nem ürült székre más püspököt és patriarchát szenteltek és emeltek.

Mivel mindezen lépések eredménytelenek lettek, minden oldalról panaszokat emeltek az igazhitüek. Igy *Sergius* Cyprus szigetének metropolitája 643-ban benyujtotta a pápának folyamodványát, melyben a pápai szék hatalmát, valamint Nagy-Leó pápa és a szentek hitét, meg az előbbinek levelét elismeri, és az Ekthesist kárhoztatja, kijelentvén, hogy ez az egész joghatósága alatti tartomány érzülete. István, dorai püspök, kiről fönebb emlitettük, hogy Sophronius által Rómába küldetett, értesitette a pápát azon rendetlenkedésekről, melyeket Pál pártja még Jerusálemben is inditott. „Sergius joppe-i püspök, irja a többi közt István, a perzsák visszavonulása után az egyházi törvények ellenére a jerusálemi szék helyettességét magához ragadta, és a canonok ellenére nehány ezen szék fenhatósága alatti megyék részére püspököket szentelt. Ezek felszentelésök érvénytelenségét belátván, Pállal egyesültek, okmányilag az uj tan mellett nyilatkoztak, melyet ezen patriarcha hirdet, hogy ennek tekintélye által székeiken biztositassanak.“ Ezen fölterjesztvényre a pápa Istvánt apostoli helyettesnek nevezte ki Palestinában, fölhatalmazván őt a nevezett püspökök letételére, s mások kinevezésére, ha azok megtérni nem akarnának. Afrikából is intéztettek vádak az uj tévelyt illetőleg Rómába, mely alkalmul szolgált ama hires, Pyrrhus és *sz. Maximus* közötti vitára.

Sz. Maximus Konstantinápolynak egy régi tekintélyes nemzet ségéből vette származását, és kitünő nevelésben részesülvén, kora legtudósabb férfiainak egyike lett. Ő Heraklius császár titkos irnoka volt, de elhagyván a zajos udvari életet, a Chalcedon melletti kolostorba vette magát Chrysopolisban, melynek utóbb apátjává emeltetett. A barbárok hadjáratai, melyek egész Keletet folytonosan nyugtalaniták, az arabok és perzsák, arra kényszeriték őt, hogy Afrikába meneküljön. Itt jött össze az elüzött Pyrrhussal, és Gergely helytartó kivánsága folytán 645-diki juliusban több püspök és magas

állásu férfiak jelenlétében tartatott a hires vita, melyben szent Maximus fényes győzelmet vivott ki az orthodox-tan részére a monotheletismus fölött. Ezen Maximus és Pyrrhus közötti vitát Müller egész terjebelmében közli. (V. Bd. 379—392).

Az afrikai püspökök igen örvendtek a hitnek a tévelyeni győzelmén, Maximus és Gergely is örömest beleegyeztek Pyrrhus kivánságába, ki kijelentette, hogy tévelyeit Rómában ohajtja visszavonni, és Maximus kiséretében azonnal utnak is eredt. A jövő megmutatja, valjon őszinte volt-e ezen eretnek érzülete. Rómába megérkezvén, imáját sz. Péter templomában elvégezte, és azután a számos római papság és roppant népség jelenlétében a pápának egy iratot nyujtott át, melyben mindazt, mit a monotheletismusra vonatkozólag tett vagy irt visszavonta, és azt mint tévelyt kárhoztatta. Ez 645-ben történt. Theodor pápa igen megőrült ezen ünnepélyes megtérés fölött, Pyrrhust ismét fölvette a római egyházzali közösségbe, a szeretet és barátság jeleivel elhalmozta, mint törvényes konstantinápolyi patriarchát elismerte, vele méltóságához illőleg bánt, az oltár mellett egy különös széket állittatott részére, pénzt is adott át neki, hogy azt a nép közt ősi szokás szerint kioszsza, és őt egész Rómábani tartózkodása alatt a római egyház költségén minden szükségesekkel bőven ellátta.

Pyrrhus megtérése valódi diadal volt az afrikai püspökökre nézve, a monotheletismusra pedig egy nagyszerü villámcsapás. Az emlitett világrész püspökei több zsinaton kárhoztatták a monotheliták tévelyeit. A Rómába menesztett s 68 püspök által aláirt okmányban ezen igen fontos hely fordul elő: „*Senki sem merészeli tagadni, hogy az igaz, tiszta és az egész egyházra kiömlő forrása a hitnek Rómában vagyon. A legrégibb korbóli bizonylatok hirdetik, hogy minden a legtávolabbi tartományokban hozott határozatok is törvényes erejöket csak a pápai jóváhagyás és apostoli szék tekintélye által nyerik.*“ Fleury e helyet elhallgatja, és csak azt hozza fel, hogy *Columbus, István* és *Reparatus* metropoliták a többi püspökök nevében egy közös levelet irtak, melyben az apostoli szék tekintélyének elismerése után kárhoztatják a konstantinápolyi ujitást, és elismerik Jézus Krisztusban a két természetet és két akaratot ugy, mint azt a katholika egyház tanitotta és állandóan tanitja.

Erre a pápa az afrikai püspökök leveleivel nehány követet kül-

dött Konstantinápolyba. Ő maga is irt Pálnak, követeinek és a görög udvarnál időző nuntiusának meghagyta, hogy a patriarchát haladéktalanul arra birják, miszerint a kérdéses hitvita fölötti nyilatkozatát Rómába megküldje. Róma, Nyugat, Afrika és a pápai követek (Siricius és Márton) sürgetésére fölnyiltak a patriarcha szemei. Több értekezés tartatott, és szüntelen arra sürgették Pált, hogy nyilatkozzék, mily értelemben ismer el a Krisztusban csak egy akaratot. Mivel Pál, bár alattomban monothelita volt, de Nyugat által igazhitü püspöknek kivánt tekintetni, a pápához egy édes szavakkal és czafrangos meg virágos kitételekkel fűszerezett dogmatikai iratot küldött, mely a sok virág és finom ravaszság miatt nem engedte Pál hitét látni. Hogy Pál levelével sem a pápát, sem a nyugati és afrikai püspököket ki nem elégitette, kiket pedig megnyugtatn már az államok érdeke is kivánta volna, mondani is fölösleges. Azért a ravasz patriarcha oda vitte az ügyet, hogy a tévtan (látszólagos) elvetésének bebizonyitására az Ekthesist levétette ugyan a templomok ajtairól, de a császárt egy más kibocsátványra birta, mely „*Typus*“-nak neveztetett. Ezen Pál által fogalmazott kibocsátványban szigoru büntetések alatt meghagyta a császár, hogy jövőre az egy vagy két akaratról ki sem merészeljen többé szólni. És igy az egyházi öntudatnak ismét el kelle egy időre némulni, mint Heraclius korában.

A császár és patriarcha ezen ravasz fogása, valamint a cyprusi s egyéb püspökök iratai most arra inditották a pápát, hogy az igazság ellensége ellen a Krisztustól nyert fegyvereket villogtassa. Intézkedése folytán a Péteregyházban olasz püspökökből egy zsinat gyült egybe, mely által a császár Typus-a szigoruan megvizsgáltatott, egyhangulag elvettetett, és erre Pál patriarcha, ki nem csak a Typust szerkesztette, hanem a pápához intézett levelében is magát nyiltan monothelitának vallotta, és az igazhitüeket már több éven át viseletével botránykoztatta, kárhoztatott, az egyházból kizáratott, és püspöki méltóságától megfosztatott (649). Mire a császári kibocsátványnak nem hódolt keresztényeket iszonyu üldözés vette körül mindenütt, mely vérengzés tekintetében Neró korát idézte elő!!

Aközben a hivatáshü, istenfélő, és az egyház jóléteért buzgolkodó pápának szivén Pyrrhus patriarcha vérző sebet ütött. Ő Róma-

ból Ravennába vette magát az uj császári exarchához, Platóhoz, és ez által fenyegetések, meg fényes igéretekkel ismét előbbi tévelyeire engedvén magát csábittatni, visszavonta a pápának benyujtott hit vallását. Mivel ily ingadozó főpap megtérését reményleni nem lehetett, a pápa a szent dolog ilyetén elárulásán elszörnyüködve, kimondta Pyrrhus fölött a kárhoztató itéletet. Theodor a zsinatra egybegyült atyák jelenlétében az Ur megáldott kelyhét előhozatta, nehány cseppet vön a szent vérből, s ezzel irta alá az áruló kárhoztatási itéletét. Borzasztó pillanat volt ez, minden jelenlevőt szent borzalom ragadt meg!

Ezen eljárás és főpapi lángbuzgalomban némelyek a szent-mise áldozat elleni nagy vétséget akarják látni; holott épen ezen tény Jézus Krisztusnak az Oltáriszentségbeni valóságos jelenlétéről szilárd hitet bizonyitja, mely egykoru a katholika egyházzal. Ugyanezen szertartást követte a VIII-dik egyetemes zsinat is Konstantinápolyban, hol Leó a Phótius elleni itéletet aláirta, s szintigy iratott alá a *Kopasz Károly* franczia király és *Bernárd* toulouse-i gróf közti békeszerződvény is. Ezen eljárást nem a későbbi kor meghatározott fogalmai szerint kell megitélni; hanem azon nézetből, mely Theodor jámbor érzületének legtermészetesb kifolyása és azért az uralkodó meggyőződéssel legbensőbb öszhangzásban volt. Ezen legméltóságosabb szentség iránti határtalan tisztelet az egyház ősi tulajdonságaihoz tartozott. Hogy Pyrrhus undok elpártolása iránti utálatát a lehető legnagyobb mérvben kimutassa, és a fölötte kimondott itéletre egyszersmint az ég látható pecsétjét is nyomja, a megáldott kehely szent cseppjeiben Krisztust vette a fenyegetett a büntetés tanuja, birája- és végrehajtójaul. Ebben mi istentelenséget sem láthat az, kinek esze s szive helyén van.

Pál a kárhoztatás miatt az apostoli szék követei s egyéb személyeken, kiket a pápa a konstantinápolyi udvarnál tartott, boszulta meg magát. Némelyek börtönbe vettettek, mások kiutasittattak, ismét mások testileg bántalmaztattak; ezen durva erőszakoskodás nem volt elég az eretnek patriarchának, hanem vak dühében még a római kápolna oltárait is lerontatta, és annak szent edényeit elraboltatta! — Igy szoktak dühöngni Jézus egyháza ellen a csúf lelkü felbőszült eretnekek!

A jámbor Theodór kormánya alatt Róma békéje a *Chartularius Móricz* által támasztott lázadás által egy időre megzavartatott. Ezen Móricz ugyanis, ki a Honór és Severin pápák közti székür alatt a lateráni egyházat és palotát egészen kifosztotta, azon szerencsétlen gondolatra jött, hogy Isacius exarchának megtagadja az engedelmességet. A rablott pénzen katonákat gyüjtött, kik neki mint exarchának hüséget esküdtek. Ezen hirre Isacius jelentékeny sereget küldött Ravennából Rómába, mely alig érkezett meg, midőn Móricz zsoldosai amahhoz átpártoltak. A lázadó mindenkitől elhagyatván, egy Mariatemplomba menekült; de az, ki nehány év előtt mint rabló a szentélybe rontott, és szentségtörő kezeit az egyházi javakra tette, nem élvezhette most az egyház ótalmát; mert Isacius katonái a templomi asyl-jogot nem tekintve, Móriczot az oltártól el- s a templomból kiragadták, s azután lefejeztetett.

Theodor volt az első pápa, kit „*Summus Pontifex*“ (legfőbb pap) czimmel kezdtek illetni, és az utolsó, kit egy püspök (Victor carthágói főpásztor) „*testvér*“-nek nevezett. Ámbár a püspökök a pápát „*atyá*“-nak szólitják, ők azért mégis az egyházfő által „*testvérek*“-nek neveztetnek. Az egyház első székének fénye, a pápai méltóság emelése s bővitése annál szükségesebbekké lettek, minél távolabb estek a hivek az egyház első századaitól, midőn a dogma és egyházfegyelem még ugy szólván a forrásnál voltak. Másrészt Európa a népvándorlások folytán több kisebb és nagyobb államokra oszlott fel; a körülmények ugy kivánták, hogy a nemzetiségek törekvései ellenében az egyház s állambani jó rend föntartása végett legyen egy központ, a helyzetnek megfelelő egyességi tüzhely, melybe minden egyes nemzetek törekvései az egésznek föntartására egybefolyjanak.

Az ő pápasága alatt *sz. Primus*- és *Felicianusnak* a Nomentana nevü uton eltakaritott tetemei fölemeltettek, ünnepélyesen a városba vitettek s Theodor pápa által sz. István első vértanu kápolnájában (*St. Stephano in Rotondo*) letétettek. Szent Valentinnak szétrombolt egyházát, mely a Flamini uton a Ponte-Molle mellett emelkedett, ismét fölépittette s diszittette. Ezen templom már nem létezik. Theodor imaházakat is állitott, melyeket gazdagon megajándékozott. Ezek egyike sz. Sebestény tiszteletére a lateráni basilica mellett, a másik

pedig az ostiai uton *sz. Eupolo* vértanuéra szenteltetett, mely utóbbinak fölirata igy hangzik:

Exquirens pietas tectum decorare sacratum
Pastoris summi Theodori corda direxit,
Qui studio magno Sanctorum corpora cultu,
Hoc dedicavit non Patris neglecta reliquit.

Decemberben 4 szerpapot, 21 áldozárt és 46 püspököt szentelt. Miután Jézus egyházát 6 év és 6 hóig szent buzgalommal kormányozta, 649-diki május 14-kén kimult, és földi maradványai a vatikáni basilika porticusában takarittattak el. Siriata elejét Román kanonok tartotta fön: „Incubat egregii Theodori Praesulis almi etc.

Ón-pecsétjét *Gualdus Ferencz* őrizte meg, melyen „*Theodor*“ görög betükkel (*ΘΕΟΔΩΡΟΣ*) olvasható fölül és alól kereszttel, mint ez Palatiusnál látható. Az emlitett leveleken kivül egy sem jutott több el hozzánk. Egy általa készitett fölirat sz. Eupolo imaházán látható. I. Theodor mindenki, de különösen a szegények iránt igen kegyes volt. Némely Martyrologium mint szentet emliti, de a római nem; mivel a szükséges okmányok erre nézve nem elegendő számmal maradtak fön. Sz. Antonin igy szól dicsöretére: „*Quidquid enim habere poterat, expendebat in pauperes, et ad redimendos captivos.*“ Azaz: mindenét, a mit csak birhatott, a szegényekre s rabok kiváltására forditotta. — Hány Szokoly-lelkü s Patuzzi-szivü pápafalóról lehetne ezt elmondani? Feleljenek e kérdésre ama furcsa haladás baglyai, melyek a majomhitnek oly igen örülnek!

LXXV.

Sz. I. Márton. 649—654.

A világ vallási és politikai tekintetben, a derék I. Theodor halálakor, nagy mozgásban volt. Nagyot akart ő az emberiség ügyében lenditeni, de a nehézségek, melyeket le nem győzhetett, még nagyobbak voltak. Európa sok államra s népekre oszlott fel. A keresztények Syria-, Palaestinában s Egyptben a Mohamedánok uralma

alatt nyögtek, az eretnekek Keleten mindent felforgattak, a legtöbb egyházak törvényes pásztorok nélkül voltak. Konstantinápolyban a patriarchák által szült és a császári hatalom által folyton hatalmasan ápolt eretnekség mindig daczosabb lett, és egész keletet elárasztani törekedett. Tartózkodás nélküli kárhoztatását a császár boszuja követi, ki szeszélyénél egyéb törvényt, ravaszság és erőszaknál egyéb politikát nem ismer; kikerülhetlen üldözést, nyomort, számkivetést, talán halált von maga után. De az isteni gondviselés őrködik! Ne rajzoljuk tovább e világot. Az uj pápa maga is egy világ volt, s lelke még nagyobb, mint a nehézségek! És ki volt e pápa? Már ismerjük nevét, ő pápai követ volt Konstantinápolyban, kit 649-diki juliusban a pápai székre emeltek. Márton Fabritius nevünek fia volt, és *Tudertum*-ban (Toscana), a mai Todiban született. Erényei, tudományossága s érdemeinél fogva Rómában kardinálságra emeltetett, és mint követ, igen fontos szolgálatot tett az egyháznak. I. Mártont II. Constans azonnal megerősitette, hogy e kitüntetéssel őt a *Typus* elfogadására birja. De az uj pápa, ki a keleti udvarban a monotheliták törekvéseit és czéljait ismerni tanulta, a császár és patriarcha minden reményét meghiusitotta.

I. Márton fölszentelése után azonnal 105 püspökből álló zsinatot hivott egybe a laterani egyházba, kik közt volt sz. Maximus is. A püspökök olaszhoniak voltak mindnyájan. *Theophilactus*, a római egyház főjegyzője nyitotta meg a zsinatot, fölhiván a pápát, hogy annak okát és czélját az egybegyült atyáknak kijelentené. A pápa mindnyájokat figyelmeztette a történtekre. Az első ülés 649-diki okt. 5-kén, a második 8-kán, a harmadik 17-kén, a negyedik 19-kén végre az ötödik és utolsó e hó utolsó napján tartatott. Márton az egyház-atyáknak a szőnyegeni hitvitára vonatkozó számos helyeit mind fölolvastatta, s miután a tárgy minden oldalról különös szigorral meghányatott, megfontoltatott és vizsgáltatott, végre a monotheletismus 20 pontban az eretnekség szerzői, terjesztői s követőivel együtt kárhoztatott. Ezen okmányt következőleg irta alá a pápa: *„Én Márton, Isten kegyelméből a szent, katholika, cpostoli egyház püspöke, mint biró, ezen az orthodox-hitet megerősitő határozatot, és Theodor egykori pharani püspök, Cyrus alexandriai, Sergius konstantinápolyi, ennek utódai Pyrrhus és Pál, ezek eretnek iratai, vala-*

mint az általok terjesztett istentelen Ekthesis és Typus fölött hozott kárhoztató ítéletet ezennel aláírtam.“ Ezen iratok, melyeket a pápával még 105 püspök jegyzett alá, görögre fordittattak, és szintén alájegyeztettek; miért ezen görög másolat hasonló hitelességü és becsü az eredetivel.

A pápa azután az összes kereszténységhez egy iratot intézett. „*Mi tudatjuk veletek*, irja Márton, *hogy azon időben, midőn minden egyházban béke uralgott, emberek rontottak azokba be, mint ragadozó állatok, és a mi Urunk, Megváltónk üdvintézményét elcsavarván, azt, ki bennünket megváltott, megtagadták; mivel állitják, hogy Krisztus, minekutánna szolgai alakot vett föl és érettünk emberré lett, sem emberi akarattal, sem ily akaratnyilvánulással nem birt.*“ A pápa és püspökök ezen iratban a *Typus-t istentelen rendelet*-nek nevezik, megjegyezvén, hogy ez nem annyira a császárnak, mint inkább gonosz környezetének, a monotheleta püspököknek tulajdonitandó. Többi leveleiből, melyeket ezen hires köriraton kivül még a keleti és nyugoti egyházakhoz bocsátott, csak a következő helyet emeljük ki: „*Mi megküldjük azért mindenkinek az aktákat, hogy magunkat Isten előtt igazoljuk, és az engedetleneket minden egykori mentegetődzéstől megfoszszuk. Ne hallgassatok hát az ujitókra, ne kövessétek őket, és ne féljetek az emberektől, kiknek életök mulandó, és mint a fü elszárad; közülök egy sem feszittette föl magát érettünk.*“ Mivel a pápa a császár haragját előre látta, azért a keleti püspököket és papságot intette, hogy az egyház egyetemes hitében állhatatosak legyenek, és mint ő, a legrosszabbnak is bátran nézzenek elébe. A császárt is tudósitotta az Ekthesis és Typus kárhoztatásáról, hogy magát igazolja. „*Mi megküldjük neked*, irja a pápa, *a zsinat végzéseit a görög forditmánynyal együtt, és kérünk téged, hogy azokat figyelmesen átolvasd, az eretnekeket törvényeiddel kárhoztasd, és az egyház-atyák, meg zsinatok tanait birodalmad üdve s jóllétére föntartsad.*“ E levelet a pápa és zsinati atyák mind aláirták.

A jerusalemi és antiochiai főpásztoroknak pedig következőleg irt: „*Hogy erősen ragaszkodjanak a római egyház hitéhez, és kivált Macedoniust, az antiochiai szék rablóját, meg alexandriai Pétert kerüljék, mint eretnekeket.*“ Jelenti azután, hogy philadelphiai Jánost mint helyettesét a szükséges jogok- és felhatalmazásokkal ellátta;

mert őt érdemei- és hitbuzgalmáért méltán magasztalják. Ő tehát a szent római egyház követévé neveztetett ki a jerusálemi és antiochiai megyék részére. „*Mi ezt sz. Péter teljhatalma erejénél fogva és a pogányok általi szorongatás miatt tettük, hogy az egyházi fegyelem és jó rend ezen vidékeken egészen hanyatlásnak ne induljon, és a szent egély ott egészen ismeretlen ne legyen. Lássátok el azért az igazhitü egyházakat püspökökkel, áldozárok és szerpapokkal; mert az én szivemet szakadatlanul gyötri a bú és aggály mindaddig, mig e munka sikerültét is nem látom. Intsétek a letetteket megtérésre, vizsgáljátok meg irott hitvallásukat, vezessétek őket vissza helyeikre, ha ezt valami törvényes ok nem akadályozza. Mi nem akarunk olyast parancsolni, mit a canonok ellenzenek, bár a szükség és üldözés idején némi elnézést megengednek is azok; de a mi a törvénytelen antiochiai püspököt, Macedoniust illeti, vessétek el fenyegető iratait; mert a törvényes egyház soha sem fogja őt püspökül elismerni, mivel a canonok ellenére, idegen tartományban, a nép beleegyezése nélkül, a katholika tanoktóli elpártolása jutalmául eretnekektől nyerte a püspökséget. Igy áll a dolog Péterrel is, kit ugyanazok alexandriai püspökké tettek, hogy pártjokat erősbitsék és növeljék. Mi Theodor apát, áldozár és követünk által, ki a zsinaton jelen volt, megküldjük nektek annak végzéseit s ezen körlevelünket...*“ Ezen s a pápa egyéb irataiból láthatni, mily megrendült és zilált helyzetbe jutott az egypti egyház és az egész Kelet Muhamed hóditásai óta.

Az uj thessalonichai főpásztor, Pál, megküldé Márton pápának a szokásos Synodál-levelet, mely hitvallomását tartalmazta; ez azonban a pápát ki nem elégitette, mivel a monotheletismushoz hajlott. De a követek biztositották a pápát, hogy a tévely akaratlanul csuszott be a levélbe, és Pál, mihelyt erről tudósittatni fog, a hibát azonnal jóvá fogja tenni. A pápa tehát engedett, nem is idézte Rómába igazolásra, hanem a római szék követei által tudósitotta Pált, hogy miben hibázott, és egyszersmint egy más hitvallást küldött neki miheztartás végett. Azonban Pál a követeket, kik a keletiek sophisticai finomságát kevésbbé ismerték, tévutra vezette. De hűtlenségökért zsák- és hamuban kelle vezekleniök; Pált pedig, a thessalonichai patriarchát egyházi átokkal sujtotta. Ezen okmány 649-diki novemberben iratott. „*Tud meg*, áll ebben a többi közt, *hogy az*

igazhitü egyházban minden papi méltóság- és szolgálattól meg vagy fosztva mindaddig, mig azt, mit mi zsinatilag határoztunk, legkisebb kivétel nélkül iratilag jóvá nem hagyod, kiváltképen pedig, mig az Ekthesis- és Typust velünk egyetértőleg nem kárhoztatod, valamint az uj eretnek nagyokat is. Mi pedig azon kánonok elleni vétséget illeti, hogy te a hozzánk intézett iratban magadat semmi pápai fönhatóság alá sem tartozónak tekinted, ezért különös elégtételre fogsz szólittatni." A thessalonichai egyháznak pedig azt irta, hogy Pállal tovább mi közösségben sem legyen, és az isteniszolgálatot igazhitü áldozárok és szerpapok által végeztesse, mig más püspök választatik.

Sz. Amandus, mastricht-i püspök, a monotheletismust és egyházfegyelmet illetőleg tanácsért Márton pápához fordult. Ez alkalommal Amandus követei által Márton Frankhonba is megküldte a zsinati végzéseket, buzgolkodásához szerencsét kiván, és fájdalmát fejezi ki a sok pap rendetlen viselete fölött. „*Mert mi értesülve vagyunk*, irja a többi közt a pápa, *hogy áldozárok, szer- s egyéb papok sok tekintetben áthágták a fegyelmi törvényeket, és ti ez által ugy elkeseredtetek, hogy a székről lelépni akartok.*" Inti tehát, hogy méltóságában megmaradjon, és a kihágók iránt az egyházi törvények hátrányára mi kimélettel se viseltessék.... Azután meghagyja neki a zsinati végzések közzétételét.... Amand-dal virágzottak ekkor a galliai egyházban: *sz. Bavo, Floribert, Livinus, Remaclus, Theodard, Gertrudis, Begga, Pipin* anyja, ennek nagyatyja *Pipin*, ki mint szent tiszteltetik, *Vandregesillus, Lambertus, Ansbertus, Ehrenbert, Filbert*, a szent királynő *Batilde, Emmeran*. Mindezen szentek kolostorokat alapitottak, a pogányság maradványát megtéritették, és mint csillagok ragyogtak a különben gonosz időben.

Mit Márton előrelátott, beteljesedett. Ugyanis még a római zsinat folyama alatt *Olympius* exarchát Rómába küldte a császár, hogy Olaszhon püspökeit minden kigondolható módon a Typus elfogadására birja, és a pápát fogva Konstantinápolyba vigye. Olympius most különféle cselszövényekkel igyekezett a zsinati püspökök közt szakadályt idézni elő, és mivel ez nem sikerült neki, komolyan arra gondolt, hogy a pápát hatalmába keriti. De a nép átalános szeretete őrizte Mártont; a palota minden bejárata éj- és nappal megszállva volt, és ha nyilvánosan megjelent, mindig számosan környezték őt, készek levén a szeretett egyházfőt minden erőszak ellen védelmezni.

Olympius látván, hogy egyenes uton czélhoz nem jut, a gonoszság évlőiben hallatlan merényletre határozta el magát. Ájtatoskodás szine alatt Rómába vette magát, hogy egy nagy ünnepen a sz. áldozást a pápa kezeiből fogadja. A Maria Maggiore egyházban meghagyta a mindig oldala mellett álló fegyverhordozójának, hogy a pápát az Oltáriszentség nyujtása közben szurja le. Ez könnyen megtörténhetett volna, mivel az akkori szokás szerint az áldozók nem léptek elő, hanem a pápa minden áldozónak a maga helyén nyujtotta a szentséget. De az iszonyu merénylet is elmaradt, és a fegyverhordozó azután esküvel erősitette, hogy ő ugyan figyelt a mondott pillanatra, de a szent cselekvény alatt, mely csakugyan megtörtént, oly vaksággal sujtatott, hogy mitsem láthatott. A fegyverhordozó csodálatos megvakulásában fölismerte Olympius az isteni gondviselés kezét, mely a pápát védelmezi, a szent-atyához ment, lábaihoz vetette magát, megvallotta a szándéklott merényletet, s a császárnak élete elleni törekvéseit, kibékült a pápával, s azután a sereg élén Siciliába vonult a saracenok ellen.

Most a konstantinápolyi udvarban a gonoszság és rágalom szava emelkedett Márton ellen. Itt a pápának kibékülése az exarchával nem volt egyéb, mint mindkettőjök közt a császár és birodalom érdeke ellen keletkezett titkos szövetség; az ő kölcsönös jóakaratuk csupa közös törekvés Olaszhont a saracenok kezére játszani; a keresztény rabszolgák kiváltására a pápa által Afrikába küldött dús alamizsna nem egyéb, mint a saracenok titkos támogatása, hogy ez által felbátorodjanak, és igy minél előbb Olaszhon megtámadására siessenek. Ezen vádakat a császár és udvara ugyan nem hitték, hanem azért koholták, hogy a törvény szine alatt mint egy állam ellen vétővel annál kegyetlenebben elbánhassanak! Olympius helyére most *Calliopas Theodor* exarcha küldetett Ravennába. Ennek a császár meghagyta, hogy a pápát Rómában haladéktalanul elfogja, és *Pellurus Theodor* által, ki vele mint császári kamarás Olaszhonba küldetett, Konstantinápolyba szállittassa. A császári parancs végrehajtására Calliopas, mihelyt Ravennába megérkezett, az egész sereget Rómának inditotta, melynek élén junius 15-én a városba bevonult. A pápa az exarcha illő fogadására papsága előkelőit kiküldötte, kiket Calliopas tisztelettel fogadott, egyszersmint

kijelentette, hogy igen vágyik a pápánál tisztelegni, de mentegette magát, hogy az utazásban kifáradván, következő nap látogathatja csak meg a lateráni palotában ő szentségét. Az exarchának szándéka volt még vasárnap, a bevonulás napján, hatalmába keriteni a pápát; de mivel hallotta, hogy roppant néptömeg gyült egybe a pápa miséjére, szándékától elállott, azért nem is ment a Lateránba, hanem hétfőn követeket küldött a pápához, izenvén, hogy bámulattal értesült, miszerint a pápai palota fegyverházzá van átalakitva; roppant mennyiségű vetkövek és mindenféle fegyverek halmoztattak abban egybe, és hogy ő ezen különös előkészületet a császár elleni lázadás világos jeléül kénytelen tekinteni. Válasz helyett felhivá a pápa a követeket, hogy önmaguk vizsgálják meg a palotát, saját szemeik által győződvén meg az ellenkezőről. Azonnal megparancsolta Márton, hogy a követeket mindenütt körülvezessék, és a nagy épületben egy kis zug sem maradjon vizsgálatlanul.

E ravaszság által az istentelen exarcha kinyilvánitá árulói szándékát. Erőszaknak erőszakot szegezni ellen, nem szándékozott Márton, hanem az államtörvények által is szentesitett egyházi asyljoghoz folyamodott. Csak a katonáknak mondá: „*Lássátok, mindig vádak- és rágalmakkal lépnek fel ellenünk; ép igy Olympius megérkeztekor is találtattak hazugok, kik azt mondák, hogy én fegyveres kézzel akarom őt visszaüzni.*“ A lateráni szent János egyházában az oltár mellett ütötte fel székét a 8 hó óta betegeskedő pápa, ki ez idő alatt igen elhatalmasodott lábköszvényben sokat szenvedett. De a következő éjjel alig vétetett körül papságától, s itt nehány pillanatig pihent, midőn Calliopas, ki semmitől, még a szentségtörő gonoszságtól sem rettent vissza, számos főből álló katona-csapattal megjelent. Kivont karddal s kifeszitett ijakkal rontottak be a katonák, és a beteges fegyvertelen pápa s védtelen papjai felé rohantak, mint valami eltorlaszolt ellenségre. A katonaság vad fegyverzőreje által a papságot csak szétriasztani akarta Calliopas, vagy legalább ráijeszteni. Azonnal a császár egy parancsát olvastatá fel, melyben meghagyatik, hogy mivel Márton választása érvénytelen, és ő csak az apostoli székre tolakodottnak tekintendő, azért azonnal uj pápaválasztáshoz kell fogni. Vádoltatott, hogy a boldogságos Szüzet nem tiszteli mint Isten anyját; mivel a Typust kárhoztatta,

eretneknek, nestorianusnak neveztetett, stb. Ezen erőszakoskodás ellen egyhangulag tiltakozott a papság, és mindnyájan készek voltak mellvédül szolgálni a szent-atyának. De Márton, ki idáig nyugodtan szemlélte a körülötte üzött gonoszságot, felemelkedvén betegágyáról, kijelenté, miszerint soha meg nem engedi, hogy ő érette csak egy csepp vér is ontassék, és azért a szó legszorosb értelmében megtiltá papjainak a legkisebb ellenállást is, átadván magát az exarcha kezeibe. „*Anathema!* kiáltá erre egyhangulag a papság, *anathema az igaz hit elleneire!*“ „*Nem a hitről van itt most szó*, válaszolá Calliopas, *nekem nincs más hitem, mint a rómaiaknak!*“ A pápa kéré az exarchát, hogy papjai közül nehányat magával vihessen. Midőn Calliopas kijelenté, hogy bárkinek szabad a pápát követni, azonnal többen kijelenték a püspökök közül, hogy készek minden viszontagságban osztozni az egyházfővel, vele élni, és ha kell, halni is. Márton az exarcha palotájába vitetett. Következő nap reggelén papok és nagyszámú előkelő világiak által látogattatott meg; legtöbbnyire azon kegyes szándékukat nyilvánították, hogy bárhova viendik a pápát, őt követni fogják, azért már többen az utra szükséges podgyászokat is a hajóra vitették. De következő éjjel Márton Pellurus Theodornak adatott át; minden barátai és kisérői eltávolittattak tőle, csak nehány szolga hagyatott mellette, kikkel együtt a Tiberen vitorlakészen állott hajóra vitetett mint egy börtönbe. Csak egyedül a rajta volt ruhát és egy ivó agyagedényt engedtetett meg magával vinni; ugyanekkor Róma minden kapuja bezáratott. Pellurus a pápát előbb Portó, innét meg Messinába vitte, hol a hajó, melynek őt Konstantinápolyba kelle szállitani, már a kikötőben horgonyozott.

A görög udvarban még mindig azon reményt táplálták, hogy sokféle bántalmak és mindennemű nyomor által a pápát gyáva, hivatásához nem illő engedékenységre birják. Azért Pellurus az udvartól oly tartalmu iratot kapott, hogy az utazást minél hosszabbá tegye, s e közben a legkeményebb bántalmazások és nélkülözések által a pápa türelmét és physicai erejét kimeriteni törekedjék, és ez által a mennyire lehetséges annak szilárdságát megrenditeni!! Három hónál tovább kalandozott a hajó Calabria partjaihoz közel, és *Pellurus a lelketlen zsarnok vad eszköze minden kigondolhatót elkö-*

vetett, hogy a szent férfiut megtörje; majd egy, majd más kikötőbe futott be a hajó, majd egy, majd más szigethez közeledett. De a pápának szárazra kilépni meg nem engedtetett, hanem ezen egész időt szük börtönében kelle tölteni a hajón. Hova ez érkezett, a papság és világiak, gyakran a messze távolból is, özönlöttek a szentatya látogatására, hogy fájdalmait enyhitsék. De a durva katonák dühösen taszitának el tőle mindenkit; mit magukkal hoztak, azt ugyan elvették az ajándékozóktól, de magoknak tartották meg, s ezen kivül még kigunyolták a kegyes adakozókat, és azt mondák, mit egykor a zsidók Pilátusnak: *„Ha ti ezen ember iránt kegyesek vagytok, ugy nem számittattok a császár barátai közé.“* A pápának, ki már nehány év óta beteg volt, és kinek lábbajához még iszonyu vérhas is járult, mely őt egészen elgyengitette, soha sem nyujtatott egyéb étkül, mint a matrózok szokott napi eledele. Három havi idestova kalandozás után a Közép-tengeren a hajó a naxos-i kikötőbe futott be, hol egész évig időzött. A hajót ugyan most elhagyhatta, de a városban egy házba záratott, és hogy minden enyhüléstől és vigasztalástól megfosztassék, kinek sem engedtetett meg hozzájárulni. (Oh! nem voltak-e valóságos ördögök azok, emberi alakban, kik az anyaszentegyház fejének ily kinzására hagyták magukat eszközökül használtatni? !)

Végre 654-diki sept. 17-én a hajó a konstantinápolyi kikötőbe megérkezett. Pellurus és a *koronás zsarnok* többi eszközei különös érdemet kerestek abban, hogy a szent pápa szenvedését minden alkalommal növelni igyekeztek; egész nap a tenger partján egy rosz takarón hagyták őt szenvedni, kitéve a nyers nép gunyja- és bántalmainak, mely őt nem ismerte, és a melynek azt mondák, hogy *Márton egy közönséges gonosztevő, ki már halálra van itélve.* Estve felé sötét és hideg börtönbe vettetett, melyben a legcsekélyebb enyhités vagy felüdités nélkül betegségétől is gyötörtetve 93 napig kelle senyvednie. Nem lehet könyezés nélkül olvasni ama levelet, melyben a szent pápa szenvedését s fájdalmait rajzolja. *„Már 47 napja, hogy sem hideg, sem meleg vizet nem kapok a mosdásra. A hidegtől reszketek és igen gyönge vagyok. A csúz, mely engem vizen és szárazon el nem hagyott, pillanatnyi nyugtot sem enged. Testem egészen megtört, és többé nem képes egyenesen tartani magát, ha táplálékot nyujtanának*

is, nem felelne az meg jelen helyzetemnek, és mindattól, mit nekem adnak, undorodom. Azonban, mint remélem, a mindentudó Isten majd ki fog e világból szólitani; ó bár üldözőimnek kegyelmet adna a bünbánatra.“ Egy más, Theodorhoz intézett levelében igazolta magát a rágalmak ellenében, melyeket reá kentek, azon tanubizonysággal, melyet a római papság az ő hitéről Calliopas jelenlétében tett; és erősen állitja, hogy azt halálaig védelmezni meg nem szünik. „*Én*, irja ő, *a saracenoknak sem pénzt, sem levelet, vagy mint mondják, iratot sem küldtem, hogy nekik kijelentsem, mit higyenek. Én csak Isten szolgáinak, kik alamizsnáért könyörögtek, küldtem némi segélyt; de ez nem a saracenokhoz intéztetett. Mi a bold. Szüzet, az Isten anyját, illeti, hamis tanuságot tettek ellenem*; *mert én ezen s a más világon kárhoztatom mindazokat, kik őt, kivéve szent fiát, az Üdvözitőt, minden teremtmények fölött nem tisztelik.*“

December 19-kén Márton Bucoleon sacellarius, főkincstárnok palotájába vezettetett kihallgatásra, ki tökéletesen romlott lelkü, s ura szeszélyének föltétlenül mindenben hódoló udvaroncz volt annyira, hogy *a koronás zsarnok hosszu s szigoru csőd által sem választhatott volna ezen ügyre nézve alkalmasb szörnyeteget.* Ennek elnöklete alatt az egész senatus jelenlétében történt a kihallgatás. Szenvedett fájdalmai és hosszas betegsége által elgyöngülvén, *sz. Mihály lován vitetett a palotába*; de minden zsarnok-szolgának tulajdon gonoszságával megparancsolta a sacellarius, hogy annak a *legkegyelmesb császárnak szavait* az ő szolgái ajakiról *állva illik fogadni.* A kik Mártont hozták, kijelenték, hogy ő nem képes állani; de a szörnyeteg ezen kimentést el nem fogadván, az ő parancsa folytán a végkép kimerült igaznak az őt őrző katonák kettejének vállaira támaszkodva kelle a lelketlen biró előtt állania. Mivel az egész birói eljárásnak nem volt szabad vallási szint viselni, azért a vádiratban épen semmi vonatkozás sem tétetett a monotheletismusra, a monothelita püspökökre, vagy a Typus kárhoztatására. És midőn Márton, ki bebörtönöztetése és üldöztetése okát igen jól tudta, feleleteiben valamit a monotheletismus-, vagy Typusra vonatkozólag mondani akart, azonnal a lehető legnagyobb vadsággal hallgatásra kényszerittetett, kijelentetvén neki, miszerint most nem a hit tanai, hanem az állam elleni vétség fölött hallgattatik ki.

A vádirat két pontot tartalmazott. Az első a pápának Olympius lázadásábani részvétét, a második pedig a saracenokkali titkos egyetértését illette. A pápa védelmezése világos és egyszerü volt; mert az igazság nem szorul az ál-Rhetorica müvészetére. De a sacellarius, az ülnökök és senatorok, az igazságtalan zsarnoknak eme szivtelen teremtményei, nem azért gyültek egybe, hogy vizsgálatot tartsanak, és az igazság vagy jog szerint itéljenek, hanem hogy kárhoztassanak. Márton a tett kérdésekre latinul felelt, s szavait a tolmács görögre forditotta. Midőn az elnök az igazság által megszégyenittetett, a tolmácsnak meghagyatott, hogy a pápa szavait az ő szájize szerint görögitse!

Midőn a pápa kihallgatása véget ért, azonnal a tanuké kezdődött; *ezek mind a 24-en tisztek voltak a császári seregből*, kiknek a zsarnok akarata szerint meg kelle esküdni a pápa ellen felhozott vádakra! Midőn ezen tanukat megpillantá annak az igen kegyes császárnak tigris-körmei közti szent egyházfő, igy szóla mosolyogva a gyönyörü igazságszolgáltatás pompás példányképének: „*Hát ezek a tanuk, minőket a törvény kiván? De mért akarjátok, hogy ezen emberek esküdjenek és lelköket megrontsák? Engedjétek, hogy eskü nélkül mondják el, a mit elmondaniok kell, és azután szintén hozhattok oly itéletet, minő nektek tetszik.*“ Dühösen rivalgának erre a birák: „*Mi keresztények és igazhitüek vagyunk!*“ Ép igy kiáltottak fel egykor a zsidók és phariseusok is: „*Mi Ábrahám fiai és Mózes tanitványai vagyunk!*“ Nyugodtan válaszolá a pápa: „*Ó bár azok volnátok, és én arról egykor az Isten rettenetes itélőszéke előtt bizonyságot tehetnék!*“ Azonban a tanuk nem mind hallgattattak ki; megelégedtek háromnak, vagy négynek előirat szerinti vallomásával, mire a kihallgatás bezáratott, és Bucoleon elhagyta a termet, hogy a császárt tudósitsa.

A zsarnok parancsára most a pápa a palota előudvarai egyikébe hozatott, hol a császári lovak óljai állottak. Roppant népsokaság gyült itt egybe, még a senatus is, hogy a zsarnokhoz méltó szinjáték gyönyöreit ismét élvezzék. Constans egy ablakhoz vette magát, és hogy kegyetlensége büntelen áldozatát annál kényelmesben szemlélhesse, *a pápa egy az udvar közepén emelkedett magaslatra állíttatott; és két bakószolga vállaira támaszkodva állott most itt*

az összes kereszténység szent feje, a népnek szemlélete, a monotheleta-felekezet diadala, és a minden zsarnokok közt legnyomorultabbnak kéjelgéseül. Végre ismét megjelent a sacellarius, és az ördögnek ezen méltó fia pokoli örömmel kiáltott fel: „*Látod, mint adott téged az Isten kezeinkbe. Te elhagytad az Istent, azért ő is elhagyott téged!*“ Az udvari képmutatónak egy intésére hóhérszolgák rohantak elő, a pápa köpenyét és stóláját lerántották, ruháiból kivetköztették, és csupán tunikáját hagyták rajta; de mivel gonoszul a két oldalon ezt is fölszakitották, ez által a *szent férfiu félig meztelen állott, és csontvázhoz hasonló kiaszott selnyomoritott teste több helyen látható volt.* A sacellarius most e szavakkal adá őt át a városi főnöknek: „*Vagdaltasd azonnal darabokra,*“ és azután a néphez fordulva, felhivá ezt, hogy *a pápát átkozza meg, mint a császár és állam istentelen ellenségét!* De a roppant tömegből csak mintegy 20 megvásárolt szolgalélek emelte hangját, átkot mondván reá, a többiek mindnyájan földre szegezték tekintetöket, s több szemek könyektől ragyogtak. *Nyakán sulyos vasbékóval terhelve, és poroszlóktól környezve, kikre támaszkodnia kelle, Konstantinápoly minden utczáin meghurczoltatva vitetett az oly igen lealázott egyházfő a praefectura börtönébe. Előtte a bakó lépdelt kivont pallossal annak jeléül, hogy az iszonyu békóval terhelt halálra itélt gonosztevő!* A kereszténység első s legfőbb püspökének ezen példátlan, méltatlan s embertelen bántalmazása a legalsóbb néposztály durva embereit is mélyen meghatotta; sőt a pogányok és eretnekek is részvétet éreztek keblökben a szenvedő szent iránt. Igen, az Isten és hitéhez hű magas keresztviselő iránt minden arczon gyászos érzelem kinyomatát, hűséget s meleg részvétet lehetett olvasni; csak a pápa arcza mutatott nyugalmat és mennyei vidámságot, valóban szivemelő gondolat volt: *leláztatni, Jézus nevéért inséget, kint, bilincseket és üldözést szenvedni*, ki a több éven át igen elhatalmasodott köszvény által kinzott, a legkeményebb nélkülözések által teljesen elgyöngitett, és minden tagjai, meg csontjaiban összezuzott s tört pápának még a szükséges erőt megadta, hogy végkép kimerült állapotában, és mindazután, mit e napon már kiállott, a fáradságos és több órát igénylő utat is még megtegye.

Midőn végre vele a mondott helyre megérkeztek, *megrohanták*

őt a poroszlók és bakószolgák, a magyar Dózsa izzó koronájára érdemes zsarnoknak eme leggyönyörübb virágai, és oly kiméletlenül hurczolták őt fel a magas kőlépcsőzeten, hogy nehányszor leesett, térdeit és lábszárait is igen jelentékenyen megsebesitvén ez által, és bőven ömlő vére több helyen festette a lépcsőket. Sulyos lánczokkal terhelve, félig meztelenül és a hidegtől megmerevülten vetették egy kőpadra, melynek börtönében fekhelyül kelle szolgálni. A börtönfelügyelő anyja és leánya, két jámbor nő, mélyen meghatva a magasztos szenvedő iszonyu bántalmazása által, enyhiteni óhajtották helyzetét; de ezt tenni nem merték a börtönszolgáktóli félelmökben, kik még folyvást a pápa mellett voltak; de a főnök keblében még emberi sziv dobogott; észrevette a két nő részvétének szép vonását, azért a szolgákat elszabaditá a pápa békójától, és valami ürügy alatt eltávolitá őket. Erre a két nő a pápa börtönébe ágyat vitt, reá tették, meleg takaróval befödték, és a mennyire birták, a dermedt tagokat fölmelegiteni törekedtek. De Márton annyira ki volt merülve, hogy szólását is elvesztette, s ezt csak este felé kezdte viszszanyerni. Most a főnök a házmestert némi táplálékkal a pápához küldötte, ki által vigasztalta és izente, hogy a bánat s gyötrelem sulya alatt el ne csüggedjen, hanem Istenbe helyezze reményét, ki majd jobbra változtatja viszontagságát. A pápa megköszönte a praefectus részvétét s kegyes adományát, biztositván őt egyszersmint, hogy mitsem óhajt forróbban, mint azt, vajha vértanui halálra méltattatnék.

Mig a szent pápa a börtönben feküdt, a császár meglátogatta a nehány hét óta beteg Pál patriarchát, elbeszélte neki Márton szenvedése egész történetét, hogy őt vigasztalja. De a patriarcha az örökkévalóság kapujánál megváltozva, az iszony pillantásával fordult el a császártól be a fal felé: *„Ah,* kiálta fel a kétségbeesés hangján, *ez kárhoztatásomat csak sulyosbitja!“* Midőn a császár e felől nyilatkozatot kivánt, mondá a patriarcha: *„Hogyan! hát igy kell bánni a kereszténység első püspökével?“* Azután esenge a császárnak, hogy ezen boszuval elégedjék meg, és a pápa szenvedéseinek véget vessen, mert mint a császár maga jól tudja, *Márton az ellene fölhozott vétségek egyikét sem követte el.* Konstans köszivüségében megmaradt. Pál ezen látogatás után 8 nap mulva kimult, és Pyrrhus

ismét törekedett egykori székére visszajutni. Ő ugyan barátja volt a császárnak, de nem a monotheleta-pártnak, mely őt a Theodor pápa alatt tett visszahuzásért hivatalra képtelennek tartotta. Azonban II. Konstans kedvezett Pyrrhusnak, és azon reményben, hogy a volt patriarchára nézve tán valami kedvező nyilatkozatot s hangulatot tanusitand a pápa, meghagyta, hogy Mártont e pont fölött is kihallgassák.

A követ mondá a pápának: „*A császár tudni akarja, mi történt Rómában, midőn Pyrrhus az egykori patriarcha ott időzött; ez idegen parancs, vagy saját elhatározása folytán érkezett-e oda?*“ A pápa: „*Semmi emberi tekintet vagy parancs, hanem saját akarata vezette őt Rómába.*“ A követ: „*Mi birta Pyrrhust arra, hogy visszavonását irásba foglalja és azt a pápának benyujtsa; kényszerittetett erre valaki által?*“ A pápa: „*Nem, ő benső meggyőződésből készitette s adta át visszavonóiratát.*“ A követ: „*Midőn Pyrrhus Rómába ment, mint püspök fogadtatott elődöd, Theodortól?*“ A pápa: „*Mielőtt még Pyrrhus Rómába utazott volna, irt a pápa Pálnak és a püspököknek, kik őt Konstantinápolyban választották, csodálkozását fejezvén ki a fölött, hogy ismét uj választáshoz fogtak, holott Pyrrhus még életben van, és canonszerüleg püspöki székéről le nem tétetett. Mivel ez most töredelmesen sz. Péter lábaihoz tért vissza, és tévelyeit visszavonta, mi oka lett volna a pápának őt nem mint törvényes püspököt fogadni s mint ilyent tisztelni?*“ A követ: „*Kitől nyerte Pyrrhus Rómábani tartózkodása alatt a szükséges élelmezést?*“ A pápa: „*A római egyháztól.*“ A követ: „*Minő kenyeret adtak neki?*“ A pápa: „*Oly kevéssé ismeritek a római egyház szeretetét? Minden idegen, bármily alacsony állásu legyen is az, ha Rómába megy és barátságos fogadtatásért folyamodik, megnyeri mindazt, mire szüksége van. Szép fehér kenyeret és különféle bort kap, és pedig nemcsak ő maga, hanem mindazok, kiket magával hozott. Sz. Péter kitsem utasit vissza. Tanuljátok meg ebből, mint kell egy püspökkel bánni.*“ A követ: „*De minket ugy értesitettek, hogy Pyrrhus bilincsekben vitetett Rómába, és ott a fegyvertárba záratott, hol oly sanyarusságot kelle türnie, miszerint a végső nyomor őt ama hitvallás irása- és benyujtására kényszeritette, melyet, mihelyt szabadon érezte magát, mindenütt tagadott és nyilvánosan visszavont.*“ A pápa: „*Mindebből mi sem történt. Egyébiránt elég emberetek van itt, kik akkor Rómában voltak, a többi*

közt ilyen Plato patricius, ki azon időben ravennai exarcha volt, és gyakran küldözgette embereit Pyrrhushoz. Platónak tehát és a többieknek jól kell tudniok, mi történt Rómában Pyrrhus idejében; ha ezek nem iszonyodnak az igazság megvallásától, ugy mindent a legjobban megtudhattok tölök. De minek e beszéd? hatalmatokban vagyok, tegyetek velem, a mit akartok; de ha darabokra kell is vagdaltatnom, mint különben is ez már a praefectusnak meghagyatott, midőn neki átadattam, mégsem fogok soha az egyházzal Konstantinápolyban közösségre lépni. Mért van most Pyrrhusról szó, ki már annyiszor fosztatott meg méltósága- és hivatalától, és a kit több zsinat egyhangulag kárhoztatott?“ A követ és irnoka bámultak a pápa állhatatosságán, és ezen utóbbi szavakat le is irván, tudósiták a hallottakról a császárt, ki a követet már kiváncsian várta.

Konstans nem merte a pápát halálra itélni. Miután tehát majd három hóig (80 nap) a praefectura börtönében tartatott, végre a *tauriai Chersonesus*-ba számüzetett. Konstantinápolybani barátainak és azoknak, kik vele rokonérzelmüek voltak, megengedtetett most öt még egyszer látni. Mindnyájan gyászoltak és sirtak; csak Márton nem veszté el szokott vidámságát, vigasztalá és erősité látogatóit, és mindegyiktől barátságosan bucsuzott el, és midőn barátai egyike panaszolkodnék, mondá neki a pápa: „*Testvérem! minden a mi történik, javunkra történik; mert Isten megengedése nélkül mi sem történik. Inkább örvendned, mint panaszolkodnod kell helyzetemen.*“ „*Igen, Isten hü szolgája,* válaszolá amaz, *örvendek rajtad és ama dicsőségen, melyet az Ur neked készit, de siratom azok vesztét, kik téged üldöznek, és lelköket megrontják.*“ Vidáman hagyá el a pápa börtönét, s 655-diki martius 26-án, zöld-csütörtökön, titkon és a város tudta nélkül hajóra vitetett, mely öt május 15-kén szállitotta ki számkivetése helyére, tudniillik Chersonesus-ban.

Cherson város (egykor Heraclea) kikötője volt a tauriai Chersonesusnak, s igen kietlen, meg terméktelen vidék, mely sem gabonát, sem olajt, sem bort nem volt képes tenyészteni, és a melynek lakói, mint a pápa egy levelében megjegyzi, a legnagyobbrészt még bálványozók s igen vadak voltak annyira, hogy még a barbár népeknél is ismeretes természetes emberi érzet is hiányzott nálok. Azért a legnagyobb és legveszélyesb gonosztevők szoktak e vidékre utasit-

tatni. És igy e helyen épen nem volt a szent pápa sorsa enyhültebb; itt is nyomta őt a hiány és szükség, itt is ismét a legnagyobb nélkülözések alá kelle magát vetni. Konstantinápolyi legbizalmasb barátai egyikéhez intézett levelében fájdalmasan panaszolkodott a római hivek, kiváltképpen pedig az ottani papság érzéketlensége fölött, mely az ő gyászos végelhagyatottságában a legcsekélyebb gyámolitással sem kereste őt fel, keveset törödvén azzal, valjon létezik-e még, vagy már meghalt. „*Reméltem, hogy Rómábani barátaim nekem némi táplálékot fognak e vidékre küldeni, hol idegen segély nélkül élni nem lehet, s hol most oly éhség uralkodik, hogy kenyeret látni nem, hanem arról csak beszélni lehet. De fájdalom, mi enyhitést sem nyertem! Ha nincs is a római egyháznak aranya vagy ezüstje, van gabonája, olaja és bora, és én ugy hiszem, hogy fiai körül szereztem annyi érdemet, miszerint jelen nyomoromban nem kellene engem minden segély nélkül hagyniok. Azonban mind e mellett is dicsérem és magasztalom az Istent, ki szenvedéseinket könyörülő bölcseségéhez méri. De mégis bámulnom kell a római Clerus érzéketlenségén, mely hiu emberi félelemből, és hogy a császár kegyéből ki ne essék, az Ur parancsát is, tudniillik a szeretetet, elfeledik. Mégis éjjel és nappal imázom a rómaiakért, hagy Isten az ő szent apostolának esedezése által tartsa és erősitse meg őket a hitben, különösen a pásztort* (Eugen pápát), *ki most elöljárótok. De mit aggódom én nyomorult testem miatt? Isten gondoskodni fog róla, és irgalmánál fogva nem vonakodik többé engem magához híni.*“ Isten meg is hallgatta az ő bizalomteljes hü szolgája imáját; mert még ugyanazon hóban kimult, tudniillik 655-diki szept. 16-án. Földi maradványai egy Cherson városához félórányira feküdt templomban takarittattak el, mely a bold. Szüz tiszteletére volt szentelve; és sirjánál több csoda történt. Azután tetemei előbb Konstantinápolyba, innét pedig Rómába vitettek, és sz. Sylvester, meg sz. tours-i Márton templomában helyeztettek el. Fölszentelése napjától haláláig 6 év, 4 hó s 19 napig ült sz. I. Márton pápa az apostolok fejedelmének székén. Decemberben tartott papszentelésével 5 szerpapot, 11 áldozárt és 33 püspököt adott az egyháznak, melynek szent ügyeért áldozatul esett. A görögök mint hitvalló emlékét april 14-kén tisztelik, a katholika egyház pedig mint vértanuról nov. 12-kén emlékezik.

I. Márton kitűnő szentségü pápa volt; a hit védelmezésében rendithetlen és erősen elhatározva volt, hogy inkább eltüri a legnagyobb üldözéseket, mintsem az Istentől gondjaira bizott szent zálogot elárulja. Bámulva olvassuk ama szilárd hangulatu levelet, melyet a császárnak irt, midőn ennek a *római* zsinat irományait megküldte. „*Mint a Magusok Krisztus Istenembernek titokteljes ajándékokat ajánlottak föl, ugy a püspökök is a császárnak, ki Krisztus által uralkodik, és azért küzd, mint illik: a tiszta és szilárd hit aranya, a theologia tömjénillata s a myrhával, mely az igaz tané, a jót föntartja, a gonoszt elutasitja, áldoznak. Ez fönséged dicskoronája, mely tekintetre méltó, mert a birodalom dicsősége az igazságnak megismerése...*“ Igen ragaszkodott az apostoli széknek a már ekkor átalánosan elismert abbeli jogához, mely szerint az egész világ püspökei az apostoli szék által erősittetnek meg. Egy ily pápa az egész kereszténység, de főkép a rómaiak tiszteletének szent tárgya volt, kik naponkint tanui voltak szép tulajdonainak s ragyogó erényeinek. Egyszerü levén erkölcsei s szivére nézve, minden külső pompát és fényt gondosan került; de annál bőkezübb volt a szegények és szükölködők iránt. *Nagy pénzösszegeket küldött Sicilia, Afrika s Kelet legtávolabbi tartományaiba, hogy a keresztények a saracenok rabszolgaságából kiváltassanak, vagy legalább kemény állapotukon könnyittessék.* Egész Olaszhon áldotta őt, mint a béke angyalát, tisztelte, mint a sz. Péter apostol hü utódját, kinek székére Jézus Krisztus által emeltetett. És ezen pápát, (kit a keleti egyház hitvallói, a nyugoti pedig szent vértanui közé iktatott, és méltán; mert alig volt martyr, ki annyit szenvedett, éveken át testi s lelkileg oly igen gyötörtetett s oly kinos halállal mult ki, mint ezen pápa) nevezi az *Antiromanus* lelketlen irója „*b ü n ö s n e k*,“ az eretnek Pál konstantinápolyi patriarchát pedig „*a k e r e s z t é n y s z e r e t e t és engesztelődés példányképének!*“ Hogy hü szolgájának egykor még nagyobb dicsőséget, fönségesb életet készitsen, megengedte Isten a sátánnak (ki a monotheletismus tévelyei által leggonoszabb terveinek egyikét kivinni, azaz hitünk legfőbb alapjait megrenditeni törekedett, kinek terve azonban ezen pápa által meghiusittatott) hogy ezen szolgája ellen egyideig hatalmasban dühöngjön, mint bármelyik szentje ellen.

Sz. Eligius életrajzában beszéli *sz. Auduoenus* rouen-i püspök,

az igazság szigoru barátja és I. Márton pápa kortársa, hogy ezen szent pápa rövid számkivetése alatt egy vaknak nyilvános csoda által visszaadta látását; és sz. II. Gergely pápa egy Leo Isaurus császárhoz menesztett levelében emliti, miszerint minden délre lakó népek tudtára sz. I. Márton pápa sirjánál számtalan betegek nyerték vissza majd egészségöket, majd tagjaik használatát.

Mi ezen pápa iratait illeti, ő sok levelet irt, melyekből *Binius a zsinati gyüjtemények 4-dik kötetében* 18-at hoz fel, és pedig két görög gyüjteményből, melyek egyikét Anasztáz könyvtárnok latinra tette át. Ezen levelekről mondja *Ciaconius*: „Exstant Martini epistolae in vetustissimo codice manuscripto: prima de his, que Romae passus est a Theodoro Calliopa Exarcha, ad Theodorum scripta. Alia ad Eliterium seu Elisaeum de his, que passus est in itinere, dum captivus duceretur Constantinapolim. Duae insuper aliae eiusdem Martini in exilio Chertonae positi, deplorantis aerumnas suas, ac fidei proditionem. Sunt autem huiusmodi, quae citra lachrymas legi haud possunt.“ Gratiannál a hamis decretalokban is előfordul nehány Mártonnak tulajdonitott levél.

Végre említést érdemel még, hogy mig az egyház feje az emlitett zsarnok által oly igen bántalmaztatott, Nyugaton szakadatlanul folytattatott a pogányok megtéritése. Igy a többi között *Angolhonban* a közép-szászok *Penda* királyuk alatt megtértek. Ezen fiatal fejedelem ugyanis meglátogatta Odwin northumberlandi királyt és megkérte leánya kezét, mely csak oly föltétel alatt igértetett oda, ha ő és egész népe fölveendik a keresztséget. A fejedelem tanittatá magát, és annyira meghatotta öt a feltámadás és halhatatlanság szent és jótékony tana, hogy kijelenté, miszerint ha nem kapná is meg nőül az emlitettet, kereszténynyé leendne. Ő és egész kisérete a nagy római fal melletti királyi palotában *Finán* püspök által megkereszteltetett. Négy hitküldérrel örvendve tért vissza tartományába; a közép-angolok s a merciaiak is fölvették a keresztség szentségét. Finan püspök *Lindisfarn* szigeten fából székesegyházat épittetett és náddal befödette. Odwin meleg buzgalommal folytatta a pogányok megtéritését. Ő a középangolokat, mercia s northumberlandiakat egyesitette, kolostorokat épittetett, püspökségeket állitott, Sigebert király alatt megtéritette a keleti angolokat *London* fővárossal együtt.

Sigebert ugyanis barátja volt Odwinnak, ki ezt mondá neki: „*Nem kell isteneket kőből vagy fából készíteni, mint a házi butorokat. Isten megfoghatlan mindenható lény, ki minden embert megitélni, s kitkit saját művei szerint jutalmazni vagy büntetni fog.*“ Az essex-i király meggyőződvén a hit igazságairól, Finan által szintén a római fal melletti fejedelmi palotában megkereszteltette magát, s azután alattvalóit is megtéritette.

LXXVI.

I. Eugén. (654) 655—657.

Constans császárt Konstantinápoly gyülölte, valamint a nép által sem kedveltetett; mivel monothelita volt, Márton pápával oly kegyetlenül bánt, ennek halálát a számkivetés roppant sanyarúságával előidézte, valamint Kelet tanitóját, a fönebb is emlitett sz. Maximust, ennek tanitványait, a két Anastasiust, s igen sok egyéb katholikust is megöletett! I. Márton pápának az egyház fővárosából elhurczoltatása után a főáldozár, főszerpap és a Rota első jegyzője vették át a római egyház ideiglenes kormányát. A görög udvar mindig hevesebben sürgette az uj pápaválasztást. 15 hóig vetette magát ellen a római papság a császár ezen követelésének; de végre attól tartott a papság és nép, hogy a császár maga hatalmából fog pápát kinevezni, és valószinüleg monothelita püspökei egyikét tolná az apostoli székre. Hogy tehát az egyház a soha eléggé meg nem siratható szakadálytól megóvassék, a római papság végre a császár nyomasztó sürgetésének engedve, *Eugent*, a római *Rufinianus* fiát, ki magát korán kitüntette és a szent rendeket fölvette, tulajdonkép nem pápává, hanem a *római egyház ideiglenes helyettnökévé választotta.* Az ő pápasága tehát csak I. Márton pápa halála után 655-ben kezdődik.

E pápa történetéből csak annyit tudunk, hogy mindjárt az apostoli székre emeltetése után Konstantinápolyba követeket küldött, kik a császár által tanusitott nagy tiszteleti tüntetésekkel magokat

megvesztegettetni engedvén, a nekik kitett tőrbe kerültek, mivel a patriarcha által nekik átadott homályos, részben kétértelmü s elcsavart hitvallást orthodoxnak tartván, *Péter* patriarchával közösségre léptek. De követei ezen lépését igen rosszalta Eugen pápa, és midőn a zsinati irat, melyben Péter a patriarchai székre emeltetését tudatta Eugennal, szintoly elcsavart, kétértelmü s mesterkélt hitvallomást tartalmazott, és hagyományos szokás szerint a római papság és nép jelenlétében a Maria Maggiore egyházban felolvastatott, a nép e fölötti boszusága oly fokra hágott, hogy ez nem engedte a pápának a szent áldozatot bemutatni, mig a tisztátalan hitvallást nem kárhoztatta.

Anastasius könyvtárnok Eugent mint kitünő jámborságu és dicső erényességü pápát igen magasztalja, valamint Platina is. Mi oda mutat, hogy szent elődének panasza őt nem terheli. Bizonyára lehetetlen volt a számkivetett egyházfő iránt a szeretet parancsát teljesiteni. De hogy is lehetne Eugén pápáról feltenni, ki a papság és szegények iránt oly igen bőkezü volt, hogy a katholika hit védelmeért szenvedett egyházfő nyomorát nem enyhitette volna, ha a körülmények ezt engedik?

I. Eugen pápa az egyházi fegyelemre különösen felügyelt, és többek szerint *első volt, a ki rendelte, hogy a püspökök oly helyekről gondoskodjanak, melyekben a kötelességfeledő papok megjavittathatnak.* Különböző megyék részére 21 püspököt rendelt. Miután az egyházat 2 év, 8 hó és 29 napig kormányozta, 657-diki junius 1-sején kimult. Márton 655-diki sept. 16-dikán halt meg. Mi ebben a római lajstromot követjük, mely Rómában minden évben kiadatik. Ebben Eugen a szent előnév nélkül fordul elő, s megemlittetik felőle, hogy sz. I. Márton pápa beleegyezése folytán, s még ennek életében 654-diki sept. 8-kán választatott meg. A szentek aktáiban példás életeért mint szent fordul elő. Bármily keveset őrzött is meg a történelem ezen pápáról, mégis bizton hihetjük, hogy egészen tiszta életet vitt, mert az erények könnyebben eltünnek az emlékezetből, mint a bünök. Némelyek Eugen pápának egy levelet tulajdonitanak, melyet Péter konstantinápolyi patriarchának irt, ennek Synodáliratára. Gratiánnál rendeletek is fordulnak elő tőle. E pápa életrajzában hézagok betöltése, valamint I. Márton számkivetése alatti időszak

földeritéseül Müllerünk egész terjedelmében közölte sz. Maximus történetét. (V. Bd. S. 452—463.) Mi ezt rövidség okáért elhallgattuk.

LXXVII.

Sz. Vitalián. 657—672.

Vitalián, a segnii *Anastasius Pontracius* fia, mely hely a római Campagna városai egyike, és nehány történetiró szerint *Svernia*-ban, egy abruzzoi várban született. Ifjusága, szülői viszonyáról s helyzetéről egész az apostoli székre emeltetéseig mitsem tudunk. 657-diki aug. 11-kén megválasztatván, azonnal követeket küldött Konstantinápolyba, hogy megválasztását a császárnak jelentsék s ettől az apostoli széket már annyi idő óta lealacsonyitó megerősitést kinyerjék, hogy azután fölszenteltethessék. Constans igen barátságosan fogadta a követeket, és midőn Olaszhonba ismét visszatértek, egy igen értékes ajándékot küldött sz. Péternek Rómába, tudniillik egy arany-betükkel irott s elefántcsont-táblába kötött evangeliumos könyvet, melynek müvészileg készitett tábláit föltünő nagyságu drága-kövek ékesitették. Ő ugyanis jól tudta, hogy *a Márton pápán elkövetett kegyetlensége egész Nyugaton reá igen hátrányos benyomást tett*; hogy ezt, a mennyire lehetséges, lassankint jóvá tegye, az emlitett ajándékot e végből küldötte, és Róma iránt előzékenynek mutatta magát, melyet megromlott szive nem ismert; de a fönforgó körülményeknél fogva szükségesnek látta, hogy jóakaratot és szivességet mutasson. Ő Konstantinápolyt elhagyni, a lombardokat Olaszhonból elüzni, és Rómát akarta ismét székvárossá tenni, mondván: „*Az anya több tekintetet érdemel, mint leánya*;“ tehát jó húrokat kelle felhuznia, hogy a pápát és a római népet részére hangolja. Valóban csalódnék, ki azt hinné, hogy ezen uralkodót vallásos érzete ösztönözte Róma látogatására. Ő gyülölte Konstantinápolyt, győzelmeinek Rómában akart örvendeni, melyeket rablóhadjárataival hitt nyerhetni, s ez által a világ előtt diadalmi

fényben föltünhetni. Igen, mert Róma a diadal férfiainak városa. Ha a lombardok számitását hatalmasan keresztül nem huzzák, a Capitoliumon fogadta volna a borostyánt. De ő Rómához közelge. Vitalián pápa számos papsága élén eléje ment, és minden uralkodói méltóságát megillető tiszteletnyilvánitásokkal fogadta. A császár is külsőleg igen barátságosnak mutatta magát a pápa iránt, és az egyházaknak több ajándékot adott. A pápa őt előbb jul. 5-kén sz. Péter egyházába vezette, hol a képmutató, hogy gonosz szándékát eltakarja, dús ajándékot hagyott hátra. Este felé a Maria Maggiore templomot látogatta meg, hol szintén tett le ajándékot. Vasárnap fényes kiséretével körmenetileg vonult az apostolfejedelem egyházába. A papság viaszgyertyákkal ment elébe. Az oltárra aranynyal átszőtt takarót áldozott, és a szent-misén jelen volt. Az erre következett vasárnap a lateráni palotába vonult, megfürdött és nagy lakomát adott. Másnap sz. Péter templomába ment, és szent-mise után a pápától elbucsuzott, őt megölelvén. Ez Rómábani tartózkodása 12-dik napja volt, mely idáig csak a császár jámborságát és bőkezüségét mutatta. De a longobárdok aközben seregét megvervén, elvesztette reményét a Rómábani székelésre, azért egészen megváltoztatta viseletét; valamint idáig jelenléte jótékony volt, ugy most egyszerre ostora lett Rómának. *Megfosztotta a birodalom fővárosát ékességeitől, megrabolta az egyházakat, sőt az általa áldozott ajándékokat is visszavette. A hol csak valami becses volt a városban, mind elragadta. A Phokas császár által IV. Bonifaciusnak adott s ez által templommá alakitott Pantheont is kifosztotta, sőt még a templom bronztetőzetét is hajóra hordatta!* Ezt tették egykor a vandalok és góthok is; de ily szörnytett, egy keresztény császárnak, ki oly igen szereti magát a *birodalom atyjának nevezteini*, jobban örök gyalázatára válik, mint a barbárok uralkodójának. Mint egykor *Genserich*, ragadmánynyal megrakva vonult II. Constans Sicilia ellen. De ezzel nem sokra ment, mert a halál megrohanta őt, és a saracenok kezeibe kerültek a Rómából elrablott kincsek, kiknek gályái ekkor a középtengeren kalandoztak.

Ugyanis II. Constans hadserege és saját tartományai ragadmányával Siciliába hajózott, Syracusát székhelyül választotta, itt is mint mindenütt iszonyu pénzösszeget zsarolt ki Sicilia szerencsétlen lakói-

tól s *hogy lelkiismeretét elnémitsa, egyik kicsapongást a másik után követte el, meglopta az egyházakat, az isteni szolgálatra rendelt arany- és ezüst edényeket elrabolta, a tartomány velejét kiszitta, alattvalói izzadtságával hizlalta magát, és végre, miután 6 évig mint Sicilia ostora s átka dühöngött, alsóbb rendü szolgáinak egyike, András által a fürdőben meggyilkoltatott.* Miután a szolga a helyett, hogy meleg vizet öntött volna császár testére, ezt a sulyos üres vasedénynyel agyonütötte, gondosan bezárta a fürdő-szobát s eltávozott. Midőn hosszas várakozás után a császár meg nem jelent, kisérete által az ajtó be töretett, és a belépők egészen egykedvüleg és tán nem őrvendezés nélkül látták urokat az ennek vérével vegyült vizben uszni. 27 éven át szennyezte a bibort, és fertőztette a koronát. Ily méltán kiérdemlett vége lett az egyház ezen szorongatója, rablója s az emberiség átkának is. (668. jul. 10.) Az annyi ártatlanok vérével fertőztetett trónra öregebb fia *Pagonat-Konstantin* lépett.

Hogy a római széket annál több sérelmekkel tetézze, II. Constans Márton pápa fogsága alatt egy rendeletet bocsátott ki, melylyel *Mór* ravennai püspököt és utódait az apostoli szék fönhatósága alól kivonván, őket teljesen függetleneknek nyilvánitotta. Ezen kibocsátványt Mór valóban örömmel fogadta. Vitalian pápa azonban ismét visszaakarta őt vezetni kötelmére, s mivel nem engedelmeskedett, kizárta őt az egyházból. Ugyanezt tette a maga részéről az engedetlen főpásztor is. Ugyanis Mór a zsarnok uralkodó pártfogolása által elkapatva, szintén kiközösitette a pápát, s még papságát is ellene ingerelte. Csak 677-ben vetette magát ismét alá a ravennai egyház a római széknek. Ravenna mint Kis-Konstantinápoly széke volt az exarchának, ki mint valami kis császár tekintetett, tehát a püspöknek is udvarinak kelle lenni és a konstantinápolyi patriarchát Rómaellenes törekvéseiben támogatni.

Vitalián pápasága alatt Angolhonban a borzasztó, ugynevezett *„sárga vészkór“* dühöngött, mely *Deusdedit* metropolitát is elragadta. *Oswio* király meggyőződvén arról, hogy Róma az összes kereszténység egyházainak központja, angolhoni alattvalóinak minden tekintetben alkalmatos főpásztort óhajtott. E kivánságát tudatta vele a jámbor *Egbert*, kent-i király is; és az emlitett székre közmegegyezéssel az érdemdús *Wighard*-ot választván, számos arany és ezüst-

edényekből álló becses ajándékokkal, hogy ezeket áldozatadományul sz. Péter sirjánál letegye, és egy levéllel Rómába küldték az emlitett uralkodók a kijelöltet Vitalián pápához. A levélben megkeresték az uralkodók az egyház fejét, hogy a választást megerősitse, és az irat kézbesitőjét püspökké szentelje. Oswio nak ezen a pápához intézett levele elveszett, de ennek válasza eljutott hozzánk. Vitalián mindkét uralkodót méltó dicséretekkel halmozta el jámborságukért, inté őket, hogy abban állhatatosak legyenek, és különösen szivökre köti a *Heptarchia* tartományaibani pogányok megtéritését. Végre megigéri, hogy kérelmöket teljesiti. Vitalián ezen válaszában Oswiót „*Excellentiás*"-nak czimezi. A pápai brevéhez szent ereklyékből álló becses ajándékok voltak mellékelve, névszerint *Eanfloda* királynő (Oswio neje) részére egy arany-kereszt, melybe sz. Péter bilincseiből részecske volt zárva.

De a vészkór, mely *Wighard*-ot hazájában megkimélte, Rómában elragadta, hol ő és társai nehány hétre megérkezésök után meghaltak. A pápa kiáltó szükségnek tartván, hogy a még tökéletesen nem szervezett és meg nem szilárdult angol egyház első székére alkalmatos főpásztor emeltessék, legelőször is egy Nápoly melletti kolostor apátjára, *Adorján*-ra vetette szemeit. Ez már rég a szent élet általános hirében állott; és hogy e hir nem volt alaptalan, fényesen kiderül onnét is, hogy a magas püspöki méltóságra magát méltatlannak nyilvánitotta, esengve kérvén a pápát, hogy oly sulyos terhet ne rakjon gyönge vállaira; egyszersmint e méltóságra kolostorából *András* szerzetest ajánlotta, ki állitása szerint a szent-atya várakozásának tökéletesen megfelelelendne. Valóban e kitüntetésre az érintett kolostori férfiu méltó is leende; de kétes egészsége miatt azt el nem fogadta. Adorján nehány napi gondolkodási időt kért a pápától, melyek lefolyta után a görög *Theodor*-t, ki Siciliának Tarsus nevü városában született, de már rég mint szerzetes Rómában lakott, ajánlotta Vitaliánnak. Az ajánlott jámborsága, ragyogó erényei és bő tudományosságaért nagyhirü egyéniség volt. Ezt tehát Vitalián pápa a canterbury-i székre püspökké szentelte. De mivel, mint látszik, az egyház feje a görögök iránt bizalmatlan volt, és félt, hogy a római egyháztól eltérő szokásokat és szertartásokat fogna Theodor az angol egyházba átültetni a görögből, azért Adorjánt adta oldala

mellé, hogy az uj érseket Angolhonba kövesse. Mily bölcs volt ezen intézkedés, megmutatta a következmény; mert Adorján Theodornak az angol egyház nagyszerü és dicséretes átalakitásakor igen nagy és fontos szolgálatot tett. *Sz. Biscóp Benedeknek* is, (ki most harmadszor érkezett meg Rómába, miután Istennek tetsző szándékból egész Franeziaországot bezarándokolta, és a hires lerin-i kolostorban a hajnyiratot és szerzetes-öltönyt megkapta) meghagyta a pápa az engedelmesség kötelme alatt, hogy jámbor zarándoklatának véget vetvén, az uj érseket szintén Angolhonba kisérje; mivel az angolok életmódját és egyházuk ekkori állapotát teljesen ismervén, Theodornak nagy segitségére lehet.

Adorján, Biscop és számos jeles hitküldér kiséretében végre Theodor elhagyta Rómát, s szerencsésen eljutott *Marseille*-ig, hol mindaddig kelle időznie, mig *Ebroin* háznagy engedélyével, melyet nagy halogatás után nyert csak ki, tovább utazhatott. Theodor Frankhon több püspökeit meglátogatta, s legtovább *Agilbert* párisi érseknél időzött. Végre az Oswio király által elébe küldött udvari hivatalnok kiséretében Angolhonba megérkezett, s 669-ben, fölszenteltetésétől számitva egy év mulva, a kanterbury-i érseki széket birtokába vette. Ezen főpásztornak, mivel közvetlenül a pápától szenteltetett föl és küldetett, nagy tekintélye volt az angol-szászok között, s e főpapnak az angol egyház és állam igen sokat köszönhetnek. Ugyanis a keresztény hitet mindenütt megszilárditotta, több püspökséget állitott, hierarchiai szervezetet, jó rendet és fegyelmet honositott meg az egyházban, és erényei meg szigoru élete által mint ritka példánykép ragyogott a király és alattvalói előtt. Szintén emlitendő, hogy Angolhonban a művészeteknek s tudományoknak tért nyitott, ezek iránt a nemzetbe szeretetet lehelt, tanodákat alapitott, melyek részére alkalmas tanárokat ő maga képezett, *könyvtárakat állitott*, melyeket Róma és Göröghon örökbecsü, saját költségén lemásoltatott, müveivel gazdagitott. Ő alapitotta a később egész Nyugaton oly nevezetessé lett *canterbury-i főtanodát*, melyből annyi kitünő, nagy és szent férfiu lépett ki. A hittudományi tantárgyakon kivül ékesszólás-, költészet-, történelem-, zene-, ének-, csillagászat- s mennyiségtan is adattak itt elő. Mindezen intézmények lelke maga Theodor volt, mint kora legtudósabb férfiai egyike, ki az érintett tan-

szakokból gyakran maga tartott előadásokat, vezette az egész országbani tanügyet, és az általa képzett tehetségdús tanárokban magát mintegy megsokasitotta. *Alatta tünt fel Angolhonban a tudományok első koronája*, és folytonos törekvéseivel a tudományok jótékony világát a kanterbury-i főtanodából, mint ragyogó központról lassankint minden egyházak, s az egész Heptarchiára földeritette. A pápa és császár meghagyása folytán megérkezése első hónapjaiban Angolhon minden egyházát hivatalosan meglátogatta, mindenütt behozta a római szokásokat s fegyelmet, püspököket, áldozárokat és szerpapokat szentelt, mindenütt hirdette a bünbánatot és bünök bocsánatát, a pogányokat a keresztény hitre téritette, s a bünösöket gazi keresztény életre buzditotta. Igy törekedett mindenütt apostoli buzgalma áldásdús nyomait hagyni hátra. *Winfridet* jogszerü székére Yorkba visszavezette, és *Ceadának* engedte át a merciak püspöki székét.

Ezek után Theodor *Hertfort*-ban megtartotta az első angol nemzeti zsinatot, melyre nagyszámu egyháziak s világiak gyültek egybe. Az érsek szeretet s egyességre intette a jelenvoltakat, megkérdé őket, valjon készek-e az anyaszentegyház kánonai zsinormértékét követni, s midőn erre állitólag feleltek, a következő 12 czikket adta elő elfogadásra: „Mi a husvét ünnepét a római egyházzal egy napon üljük, azaz a 14-dik holdra következő első vasárnap. — Egy püspök sem avatkozhatik be tiszttársa jogaiba, vagy megyei ügyeibe a lelkieket illetőleg. — A püspökök rangsora a fölszentelési időtől függ. — Számuk a hivek elszaporodási viszonya által növekedhetik. — Minden évi első augustusban a püspökök zsinatra gyülekeznek egybe. — Az egyháziaknak nem szabad a tartományokban ide s tova ögyelegni, és saját püspökének ajánló-irata nélkül egy pap sem fogadtathatik el. — A hely püspökének jóváhagyása nélkül semmi idegen püspöknek vagy papnak sem szabad ott valami szolgálatot végezni. — A megyés főpásztorok ne zavarják a kolostorok jogait és nyugalmát, és vagyonukat meg ne csonkitsák; hanem inkább a szerzetes-szabályzat és fegyelem megtartása, s vagyoni állapotukban is támogassák. — Az apát engedélye nélkül egy szerzetes sem mehet önkényüleg egyik zárdából a másikba. — Jövőre csak törvényszerü házassági szövetségek köttethetnek, és házastárs csak

hütlenség esetében hagyhatja el a bűnös félt, de ekkor is nem szabad a jó kereszténynek más házasságra lépni.“ Midőn ezen gyakorlati pontok egyhangulag elfogadtattak, Theodor e fölött egy okmányt készitett, melyet minden jelenvolt taggal aláiratott, s ezzel a zsinat bezáratott.

János, loppai püspök a Creta szigetén, Rómában egy felebbezési iratot nyujtott át a pápának sz. Péter egyházában, melyben esengve kéri Vitaliánt, hogy védelmezze őt azon igazságtalan itélet ellen, melyet reá Pál metropolita és a többi püspökök mondtak ki a cretai zsinaton. Nehány nap mulva Vitalián az ügy megvizsgálására zsinatot hivott egybe. A Pál által küldött zsinati irományok felolvastattak és János folyamodványával teljesen öszhangzóknak találtattak. A zsinati atyák erre kinyilatkoztatták, hogy a cretai gyülekezet nem az Ur félelme, és a szent canonok szelleme szerint hozta az itéletet János ellen; különösen pedig boszankodott az egész római zsinat azért, hogy a püspököt fogva vitték a börtönbe, s innét igy állitották a zsinat elé, hogy a metropolita akaratát vele tudassák, és azután ismét börtönbe vezették. Továbbá, hogy a szent canonok ellenére őt cautio-adásra akarták kényszeriteni. Végre a metropolita nem akarta őt Rómába elbocsátani, hogy itt döntesse el ügyét. Azért a Vitalián által Rómában egybehivott zsinat a cretai gyülekezetnek János elleni eljárását canonszerütlennek, őt magát pedig büntelennek nyilvánitotta, és meghagyta, hogy a kárt, melyet ez által ő és az egyház szenvedett, az illetők jóvátegyék. János tehát fölmentetvén, a többi püspökkel jelen volt a sz. misén, melyet a pápa végzett. Ezen utóbbi az itéletet Pál metropolitához küldötte, hogy a szerint cselekedjék. „Mihelyt az iromány t elolvastad, mondja levelében a pápa, add ezt ezen követnek vissza, hogy János és egyházának megküldettessék.“ A ereta- és lappa-i megyéjébe visszatérő Jánosnak Vitalián *Waanus* császári kamarásnak, és a syracusai püspöknek szóló leveleket is kézbesitett, melyekben az érintetteket megkereste a pápa, hogy a jogtalanul elitélt Jánost védelmezzék, és minden további kellemetlenségektől megóvják.

A meggyilkolt császárnak három fia maradt hátra, tudniillik: *Constantin*, *Tiberius* és *Heraclius*, kiknek neveltetésökre kitünő gond fordittatott. Ezek közül a nép korán kifejlett szép tulajdonaiért *Con-*

stantint választotta ki kedvenczeül. Azon hirre, hogy a császár meghalt és a hadsereg egy fiatal *Mezizius* nevü örményt, kinek minden érdeme különös testi szépségében állott, kiáltott ki császárnak, a konstantinápolyi udvar gyorsan egy hajósereget szerelt föl. Ezen kisded, de válogatott sereg élén Constantin még ugyanazon évben Olaszhon partjainál termett. Utközben az olasz kikötőkből még több csapat egyesült a császári sereggel, és midőn Constantin Syracusánál a szárazra lépett, a legtöbb római és görög katona elhagyta az álcsászárt, ki elfogatván, kivégeztetett. Constantin atyja gyilkosait a legszigorubban megbüntette, és egy gyászjelvényekkel diszitett hajón atyja földi maradványait Konstantinápolyba szállitotta, hol azok az „*Apostolok*"-ról czimzett egyházban nagy ünnepélyességgel eltakarittattak. Constantin az atyja által Rómából elhurczolt arany- és ezüst-edényeket Syracusában hagyta, hogy azok az illető egyházaknak ismét visszaadattassanak. De elutazása után csakhamar egy csapat szaracen jelent meg a szigeten, és a szent edények a rabló horda kezeibe kerültek. Vitalián pápa az új császárnak a ciliciai zavargások lecsendesitésére fontos szolgálatot nyujtott, mi által a monotheletismus-tól különben is idegenkedő császárt az igazhitüek iránt annál kedvezőbb hangulatra inditotta. Fájdalom, az egyházra nézve oly kedvező kormányváltozás gyümölcseit Vitalián már nem élvezhette, mert miután Jézus egyházát 14 év, 6 hó és 17 napig galambegyszerüséggel és kigyóokossággal kormányozta, 672-diki január 27-kén kimult.

Vitalián szent élet és mély tudományosság által tüntette ki magát. Az egyház ellenségei ellen bátran védelmezte a tiszta katholika tant, és a papságot szigoru fegyelem alatt tartotta, miről Mór ravennai és Pál cretai érsekek eléggé tanuskodhatnak. Főpásztori gondoskodását leginkább Angolhonra forditotta, ebben Nagy-Gergely pápának nyomdokit követvén. Az ő pápasága alatt Angolhonban, valamint Franczia- és Spanyolországban is több egyházi zsinatok tartattak. Fáradalmai folytán az egyházi éneklés mindenütt megjavittatott és rendeztetett, és több irók szerint, *ő volt az első pápa, ki a római egyházban az isteni szolgálatoknál az orgonát használatba hozta.* Ezt illetőleg a pápai könyv mondja felőle: „Rendezte az egyházi éneklést, oly hangszert alkalmazván ehhez, mely közönségesen „or-

goná"-nak neveztetik.*) A zsinati gyüjteményekben hat levele foglaltatik, melyek mint életrajzának egyedüli kutfői szép lelki tulajdonairól bőven tanuskodnak.

Vitalián négyszer tartván papszentelést, 1 szerpapot, 22 áldozárt és 97 püspököt adott az egyháznak. A császárok és egyéb keresztény uralkodók előtt nagy tekintetben állott, kik ő alatta az egyházakat kegyelték, és több kiváltságokkal ellátták. Neve január 27-kén a római Martyrologiumban előfordul. Földi maradványai a sz. Péter temploma sirboltjában takarittattak el. A Vitalián pápa alatti tudományosság állapotára vonatkozólag igy szól *Beda*: „Usque hodie supersunt de eorum Discipulis, qui latinam et graecam linguam aeque ut propriam norunt", és *Oldoin*: „Si literis essent S. Vitaliani gesta commendata, par ille sane clarissimis Pontificibus merito haberetur, cuius et in propaganda Catholica religione Studium, et animi magnitudo variis exercita casibus eluxit: at paucula tantum habemus, quae sunt ab Anastasio Bibliothecario consripta."

Platina emliti, hogy ezen pápa alatt a perzsa királynő férje tudta nélkül 668-ban Konstantinápolyba vette magát, hol a császár által méltóságához illő tisztelettel fogadtatott, és saját kivánsága folytán megkereszteltetett. Erről értesülvén a király, azonnal követséget küldött Konstantinápolyba, hogy nejének visszaküldését kivánja

*) Azonban ezen pápa előtt már rég ismeretesek voltak az orgonák; mert már a szakadár *Juliánnál*, († 363) fordul elő szó e hangszerről. Sz. *Ágoston* és *Jeromos* is szólnak erről, valamint a 6- és 7-ik században *Cassiodor* és *Izidor* is. Csak nehány század mulva Vitalián után fordulnak elő határozott adatok az orgonának az egyházbai behozatalát illetőleg. Igy a többi közt *Morery* az ő szótárában emliti, hogy az orgonák Alrik mans-i püspök alatt 856-ban találtattak föl, és ez volt az első, ki azokat az egyházakba behozta, valószinüleg a franczia egyházba, mint Vitalián a rómaiba. V. ö. *Sandinit* is ide vonatkozólag: „Alii apud Lud. Cresollium lib. III. Mystagogi cap. 27. aiunt: Organa in Ecclesiis audiri coepta permissu Damasi Pontificis." *Bona*, de divina Psalmodia, cap. 17. §. 2. num. 5. Platinae sententiam magis probat. Joannes VIII. in epist. ad Annonem Frisiguensis Ecclesiae Episcopum, apud Baluzium Tom. V. Miscell. pag. 490. „Praecamur, ut optimum organum cum artifice, qui hoc moderari et facere ad omnem modulationis efficatiam possit, ad instructionem musicae disciplinae, nobis aut deferas, aut mittas." Multa in hanc rem Stephanus Durandus lib. I. De ritibus Eccl. Cath. cap. 13.

a császártól. Constantin ezt válaszolá: „Önként jött ide a királynő, és egyedül tőle függ, valjon visszaakar-e térni.“ Ő azonban azt izente a királynak, hogy csak oly föltét alatt tér vissza az országba, ha a keresztény egélyt elfogadandja. Midőn a király e föltételt hallá, 40,000 perzsával indult Konstantinápolyba, és mivel békés szándékból jött, a császár által tisztelettel fogadtatott, egész seregével megkeresztelkedett, és azután a királynő kiséretében visszatért országába.

LXXVIII.

Adeodatus. 672—676.

Adeodatus, római *Jobinián* fia, keble sugalatát követve, korán a Coelius hegyeni sz. *Erasmus*ról czimzett benczés kolostorba vonult, hol jámborsága, különös szívjósága és tudományossága által egész szerzetessége alatt annyira kitüntette magát, hogy Vitalián pápa halála után néhány havi székür mulva, a császár és papság közmegegyezése folytán, 672-diki májusban pápává választatott. Az apostoli székre emeltetésekor, igen nagy kegyességgel karolván a szegényeket, a *Rogá*-t (a szegények s a nép közt ilyenkor kiosztatni szokott pápai ajándékot) fölemelte és jelentékenyen növelte. Ezen pápa életéből igen keveset tartott fön számunkra a történelem. *Chrodobert* toursi érsek az ezen városról nevezett sz. Márton apátságának egy nevezetes kiváltságot adott, melynél fogva az a megyés püspök joghatósága alól kivonatik, mely kiváltságot Adeodatus egy bullájában megerősitette. Azonban ugy látszik, hogy ezen pápa nem nagy barátja volt az ily exemptióknak; mert bullájában megemliti, hogy elejénte gondolkodott azon, valjon teljesitsen-e oly kérést, mely a kolostoroknak, a püspöki hatalom és fölügyelet alóli kivonását tartalmazza az egyházi hagyományok ellenére; de tekintetbe vevén a toursi érsek és a többi galliai püspökök előterjesztéseit, s a királytól ezen kolostor részére kiállitott több kedvező okiratot, arra inditva érzi magát, hogy e tekintetben kivételt tegyen, és a toursi sz. Márton kolostora apátjának kérését teljesitse.

Anastasius könyvtárnok szerint, Adeodatus a *Meruli* föld melletti sz. Péter templomát a porto-i uton helyreállitotta s a legszebben földiszitette. A Coelio hegyeni sz. Erasmusról czimzett kolostort, melynek falai közt engedelmeskedni tanulván, méltónak találtatott arra, hogy másoknak parancsoljon, diszesebben fölépittette, dús alapitványokkal ellátta, és annak templomát szent öltönyök és edényekkel gazdagon megajándékozta. Különböző megyék részére 2 szerpapot, 24 áldozárt és 46 püspököt szentelt. A velenczeieknek helybenhagyta azon jogot, hogy doge-ikat maguk választhatják. Adeodatus örvendett azon, hogy a velenczések a fejetlenség kikerülése végett behozott állandóbb kormányrendszer őrét ünnepélyesen fölavatni s ezt a pápa által megerősittetni kivánták. Mi oda mutat, hogy a világi hatalom e korban mint az egyházinak kifolyása tekintetett. *E pápa volt (Feller szerint) az első, ki kibocsátványaiban e formulát kezdte használni*: „*Salutem et apostolicam benedictionem.*“ Rómából a *nestorián szerzeteseket* kiutasitotta, s a császárral jó egyetértésben levén, a monotheliták felekezetét igen meggyöngitette. Nemesszivüsége, szendesége és kegyessége Anasztáz szerint oly nagy volt, hogy kicsinytől nagyig mindenki szerette; az idegenek nyomora iránt oly meleg volt részvéte, hogy kinek sem tagadta meg a segélyt, sőt még az egyház javait is a szegények gyámolitására forditotta, ha máskép nem birta őket segiteni.

Miután Adeodát Jézus egyházát 4 év, 2 hó és 5 napig buzgón kormányozta, 676-diki junius 26-kán kimult. Földi maradványai a sz. Péter temploma sirboltjában takarittattak el. Azon irók, kik a fönebbi *Deusdedit* pápát is *Adeodatus*nak nevezik, ezen 78-dik egyházfőt „II. *Adeodatus*“-nak irják. — *Ciaconius* következőleg magasztalja e jeles egyházfőt: „Hic Pontifex viritim Clero pecunias distribuit, et pauperibus largissimas elemosynas dedit; vir religione et omni comitate praeditus; in deliquentes clemens, in pauperes beneficus, in hospites benignus, in calamitosos misericors.“ Egy dicsteljes sirirat ez, mely Adeodatus rövid pápaságára oly szép fényt vet.

Adeodatus elhunyta után Rómában és ennek környékén folyton dörgő és villámló, borzasztó vihar dühöngött, és a több napig tartott iszonyu esőzés irtózatos károkat okozott. De a Róma utczáin tartott ünnepélyes körmenet és könyörgések után a csapás eltünt,

az ég kiderült, és az aratás bővebben ütött ki, sőt a hüvelyes növények is mindenki bámulatára ujra kinőttek és tökéletesen megértek. E kor minden irói fölemlitik e vihart, mint Müller megjegyzi. — (E pápa életrajzának kutfői: *Baronius, Theophanes, Nicephor, Pál szerpap, Anonymus* (Leodegár s sz. Lambert életében), *Fredegard folytatása, Tolett, Duchesne* stb. jeles müvei).

LXXIX.

I. Donus. 676—678.

Adeodatus halála után ötödfél hó mulva a rómaiak *Donust*, vagy *Domnust* választották annak utódaul, ki Rómában született és *Mauritius* fia volt. Mint fönebb láttuk, a keletrómai császári trónon a meggyilkolt II. Constansnak derék fia *Pogonatus-Constantin* ült, ki a monothelitai surlódásokat megunván, kibékülni akart az egyházzal. Hogy e szép czélt elérje, Donus pápának irt. Mindjárt levele elején megismervén a császár mindazon káros következményeket, melyek a monophysitáknak a katholikusokkali egyesitésére tett kisérletek által oly nagy mérvben idéztettek elő; ezek a szakadályt csak erősitették az igazhitüek botránya és boszantására. Erre a császár azon ohajtását fejezi ki, vajha az isteni gondviselés megengedné, hogy a kereszténység összes püspökei egybegyülvén, az egyházat kettészakitó vitának véget vetnének és az igaz hitet az őt egyetemes zsinat végzeményei, és a szent egyházatyák müvei nyomán megállapitanák. Ha pedig ez, folytatja tovább a császár, nem lehetséges*), ugy kéri

*) Miben állt ezen akadály, bizonyosan tudni nem lehet. Talán a saracenok tartományaira (Syria, Egypt, Palaestina) vonatkozik. Ezen körülmény az összes keleti püspökök megjelenését nehezithette volna, de ez könnyen elhárittathatott volna; mert ismeretes, hogy a törökök alattvalóik dogmatikai viszonyaikba sohasem avatkoztak, bármily sulyos politikai iga alatt kelle is nyögniök. A Rómávali közlekedést sohasem gátolták, a keresztények könyörgő- és ünnepnapjaival nem törődtek, a püspökök kibocsátványaival nem aggódtak; a pápa vagy püspök egy pásztori iratát sem vetették a „*laicale*

a pápát, hogy az üdv tana és szentirásban alaposan járatos férfiakat küldjön Konstantinápolyba, kik egyszersmint minden ez ügyben szükséges iratokat és könyveket magukkal hozzanak, hogy a vitában lévő kérdés *Theodor* konstantinápolyi és *Macarius* antiochiai patriarchák által közösen megvizsgáltathatván, igy el is döntethessék. A császár barátságos és tiszteletteljes fogadtatást igér a székvárosába kivánsága szerint érkezendőknek, és biztositja a pápát, miszerint, ha az egyesség létre nem jönne is, azok minden legkisebb sérelem és bántás nélkül teljes biztosságban visszatérhetnek. Küldjetek tehát hozzánk, teszi hozzá a császár, egyházatoktól három követet, vagy többet is, ha jónak vélitek, és ezekkel tanácstokból még 12 püspököt. Végre tudatja a pápával, hogy megparancsolta az Olaszhonbani exarchának, miszerint a Konstantinápolyba utazandó követek és püspökökre különös gondot forditson, őket a szükséges uti költséggel ellássa, és ha a körülmények ugy kivánnák, födözésökre nehány hadi hajót is adhat; és igy folytatja tovább, ha mindent megtettünk azon hit tisztasága föntartására, melyet követünk, Isten itélete előtt kimentve leszünk; mert mi ugyan minden kereszténynyt egyességre inthetünk, de nincs jogunk a lelkiismeret kényszeritésére. Mily bölcseség egy monarchában, kinek atyja Isten egyházát annyi évig nyomta, üldözte, és annyi martyrvért ontott ki! Ha *Zeno*, *Heraklius*, *Constans* ily bölcsen s türelmesen gondolkodtak volna, ugy bizonnyára a *Henotikon*, *Ekthesis* és *Typus* nem nyugtalanitják a keresztényeket, és kevesebb keresztény vér ontatik vala.

Fájdalom, ezen irat akkor jutott el Rómába, midőn Donus már a Péteregyház sirboltjában nyugodott. Ő ugyanis 678-diki apr. 11-kén mult ki, s a császár levele ezen évi augustus hóban érkezett meg. Bár ez egyházfő csak 1 év, 5 hó és 10 napig ült sz. Péter székén, de e rövid idő alatt is dicséretesen müködött az egyház jólétére. *Boethius* római kolostorában Donus syriai, még Nestorius tévelyei-

placetum“ (a mit az egyház legdühösb s legravaszabb ellenei gondoltak ki) alá, stb.; mert mindezek a nagyon fölvilágosodott Nyugatnak, a vallástalan, felfuvalkodott s erőszakoskodó államoknak gyönyörü találmányai. Egy basa sem bátorkodott azt tenni, mit némely európai államokban egy bureaukratának ügyvivője oly fölemelt fővel elkövetett s több helyen most is gyakorol az egyház ellen, s az ily jogtiprásért a gyönyörü lelkiek a „*szabad egyház bajnokai*“ disz-czimmel tiszteltetnek meg!

hez ragaszkodó szerzeteseket födözött fel. A zárdát ezektől kitisztitván, igazhitü benczéseknek adta át, a tudatlan tévelygő syriai szerzeteseket pedig egyenkint más zárdákban helyezte el, és annyira vitte, hogy azok, mivel jobban oktattattak, a hit átalános zsinormértékét mindnyájan elfogadták. Az ő pápasága alatt tért *Reparatus* ravennai érsek ismét vissza a római szék iránti engedelmességre; és mivel erre csakhamar kimúlt, Constantin megragadván az alkalmat, érvényen kivül tette azon rendeletet, melyet atyja az egyház fejének boszantására kiadott. Egy papszentelést tartván, 5 szerpapot, 10 áldozárt és 6 püspököt adott az egyháznak. A Portóba vezető utoni „*Apostolok egyházá*-t“ saját költségén annyira kijavitotta, hogy majdnem egészen ujraépitettnek látszott. A sz. *Euphemiáról* czimzett egyházat az isteni szolgálatra fölavatta, és azonkivül a nagy karzattal körülvett Vaticán-egyház udvarát roppant nagyságu márványlapokkal kirakatta, melyet a „*paradicsom pitvará*“-nak (Atrium Paradisi) *neveztek el.*

Végre a nemsokára bekövetkezett római és konstantinápolyi egyházak egyesülésének ösvénye már ekkor meglehetősen egyengettetett, némely akadályok elhárittattak, és igy ezen nagy, mind a két fél által forrón ohajtott esemény részint a császár és konstantinápolyi patriarchának a pápához, részint ennek a császárhoz intézett levelei által, valamint több jóakaratu püspökök közreműködése folytán mintegy előkészittetett. Anastasius könyvtárnok szerint e pápa kormánya alatt 3 hóig egy üstökös látszott. Adeodatus pápasága végén mutatkozni kezdett káros természeti események tovább is tartottak, mint huzamos esőzések, pusztitó viharok, és az innét következni szokott silány aratás és nagy szükség. — E pápa többek szerint szinte benczés volt.

LXXX.

Sz. Agatho. 678—682.

Donus 678-diki apr. 11-kén sz. Péter egyházában eltakarittatván, az uj választás sz. Agathó-ra esett. Ez *Pannonius Amon* fia volt, és némelyek szerint, *Aquilano*, mások szerint meg *Valle Sicu-*

liana-ban az Abruzzókban született. *Burio* és *Smeth*, valamint *Sandini* is siciliainak mondják, mi valószinübbnek is látszik. Mint benczés sz. Hermes kolostorában lakott *Palermóban*. *Novaes* szerint 33 éves volt ekkor, és már hat pápa alatt élt. Mint siciliai a keletiekkel megismerkedhetett, és átalában igen megnyerő tulajdonokkal birt. 678-diki jul. 27-kén, tehát 2 hó és 15 napi székür mulva, az apostoli székre emeltetvén, a császárnak az egyetemes zsinat tartására vonatkozó inditványát igen örömest fogadta, és a szükséges előkészületi intézkedések végett Rómában a lateráni egyházban 125 püspök jelenlétében nagyszerü zsinatot tartott. Ezek a pápa elnöklete alatt a III. konstantinápolyi közzsinat tárgyait előlegesen kitüzték, a pápai követeknek a szükséges utasitásokat s okmányokat elkészitették s aláirták. Ezen előkészületi zsinat oly világosan kifejtette a Krisztusbani két természetet s akaratot, hogy sokkal több joggal neveztethetnék ez *egyetemesnek*, mint az erre Konstantinápolyban tartott; mert amott a föld minden egyháza beleegyezett a végzettekbe, emitt pedig több gáncsolandó fordult elő. Fájdalom, ezen hirneves laterani zsinat irományai elvesztek, és csak két eredetiségében nem egészen hiven megőrzött irat jutott el hozzánk. Az egyik, melyet sz. Agatho követeinek adott, a másik pedig, melyet a zsinati küldöttek a császárnak vittek. Ezek nemcsak a császárhoz, hanem testvéreihez (Heraklius és Tiberius) is intéztettek, kik mindketten „*Augustus*“ czimet vettek fel. Az akkori szokás szerint a pápa levele kissé hosszadalmas, s következő tartalmu:

„Fölségednek boldog emlékü elődünkhez intézett irata, melyben az igaz hit kutatására intetünk, nagy vigasztalásunkra szolgált. Azért e czélra rögtön igyekeztem személyeket találni, a mennyire csak a jelenkor nyomora s a tartományok helyzeténél fogva ezt tehettem. Az összes papságot és e szék szomszéd püspökeit tanácsba vontam; ez azonban időbe került, kivált azok megérkezése, kiket a távolabbi tartományokból vártunk, hova elődeink hitküldéreket menesztettek, saját gyöngélkedésemet nem is emlitvén. De hogy Fölségednek engedelmességünket bebizonyitsuk, ime küldjük ezen tiszteletre méltó testvéreinket, *Abundantiust* és a két János püspököket, szeretett fiainkat, Theodor és György áldozárokat, János szerpapot és Constantint, egyházunk alszerpapját, egyszersmint a ravennai

egyház követét, Theodor áldozárt nehány szerzetessel, kik mindannyian hű szolgái az Istennek. Nem a tudományosságukba helyezett bizalomnál fogva küldjük mi ezeket, mert hisz hogyan várhatna az ember teljes avatottságot a szent iratokban oly emberektől, kik folyton a vadak közt élnek, és alig képesek kezeik munkájával a föntartásukra szükségeseket kiérdemelni? Csak egyenes szivünknek atyáink hitéhezi ragaszkodása az, mit magunkkal hordunk, és mi kérjük az Istent, a mi egész segélyünket, hogy határozataik szavait és értelmét hozzáadás vagy csonkitás nélkül tartsa fön. Mi ezen küldötteknek a sz. atyákból szükséges helyeket és könyveket kézbesitettük, hogy Fölséged kivánsága szerint az apostoli egyháznak, Fölséged anyjának, hitét előadják, nem a világi ékesszólás szavaival, hanem a hitnek öszinteségével, melyet gyermekségünktől fogva tanusitottunk, és mi kérjük Fölségedet, hogy azokat ezen gyermetegnyelven hallgassa."

Erre kifejti a pápa az egyház hitét a Szentháromságról és a megtestesülésről, különösen kiemelvén a Krisztusbani két akarat és természet tanát. Azután igy szól: „*A szent-szék még sohasem hibázott, és távozott el az igazság utjáról, és a sz. Péternek tett igéret erejénél fogva minden elődei sohasem szüntek meg az eretnekeket inteni és megnyerni.*" Azután a szentirás nyomán, mint azt a szentatyák magyarázták, megmutatja a két természet közti különbséget. Fölhozza a chalcedon-i és V-dik egyetemes zsinat ide vonatkozó határozatait, meg számos helyeket a görög atyákból eredeti nyelven, és a latinból, melyeket görögre tett át, valamint a régibb és ujabb tévféket és nagyokat is bőven fölemlitette. Miután a katholika hitet előadta, kéri a császárt, hogy azt hatalmával védelmezze, hogy igy az egyház megszabaduljon azoktól, kik ellene harczolnak. Ha a konstantinápolyi püspök velünk egy hitet követ, ugy mi egyenetlenkedés sem lesz többé; ha pedig továbbá is az ujitásokhoz ragaszkodik, hamar elérendi őt az Isten itélete. Erre kéri a császárt, hogy teljes szabadságot engedjen azoknak, kik a katholika hit mellett szót emelni akarnak. Ezen a császárhoz intézett irat, mely, leszámitva a megrontást, méltán párvonalba tetetik Nagy-Leó ama hires dogmatikai levelével, világosan kifejti a két természetet, megjegyezvén, hogy ahhoz az apostoli szék, mint apostoli hagyományhoz, minden-

kor szorosan ragaszkodott. „*Isten kegyelmével történik, mint megmutatni lehet, hogy e szék sohasem távozott el az apostoli hagyomány zsinormértékétől, sohasem vett győzelmet rajta az eretneki ujitások romlottsága*; *mert Péternek mondatott*: „*Könyörögtem éretted, hogy hited soha meg ne fogyatkozzék, és te minekutánna megtérsz, erősitsd meg atyádfiait.*“ *Ez által az Ur azon biztosítást nyujtotta, hogy Péter hite soha megfogyatkozni nem fog, és azon megbizást nyerte, hogy atyafiait erősitse meg, és hogy ezt az apostoli főpásztorok, csekély személyem tiszti elődei mindenkor hiven teljesitették, igen is ismeretes*; *valamint én is, bár hozzájok nem hasonlitthatom és utolsónak akarok tartatni, nyomdokaikon járni óhajtok, mert az Ur méltóztatott ugyanazon hivatalt tenni vállaimra.*“ Ezek a jeles pápa saját szavai. A sziklaember utóda Krisztus igéretének különös kegyelménél fogva mindenkor a világ végeig az igaz tanhoz fog ragaszkodni, azért minden püspöknek vele egyetérteni és a vitás esetekben az ő itéletének utolsó- és döntönek kell lenni. Ezen tétel mint sziklaszilárd sarkpont körül mozgott mindenkor, és kell, hogy mozogjon folyton az eredeti katholika igazhitüség.

Ép oly kitünő a zsinati irat is, mely a szent-széknek alávetett egész gyülekezet nevében, tudniillik minden nyugoti tartományokéban, szerkesztetett. A követekről mondatik ebben: „*Ti erénytiszta és a szent iratokban járatos férfiakat kivántok tőlünk. Legyenek az erények bármily tiszták, kinek sem szabad egyedül azokban bizni. A tudomány az egély tekintetében csak tiszta megismerése az igazságnak*; *mi a profán ékesszólást illeti, nem hisszük, hogy korunkban valaki azzal dicsekedhetnék*; *mert tartományaink állandóan idegen nemzetek dühös berontásai által nyugtalanittatnak*; *mindenütt csak mészárlások-, gyilkolások- és rablásokról panaszolkodnak. A barbárok közepette igen nyugtalan a mi életünk*; *kezeink munkájából kell élnünk, mert az egyház régi öröksége az idő viszontagságai által nagyon is megemésztetett. Minden gazdagságainkból egyedül hitünk maradt fön, és legfőbb dicsőségünknek tartjuk azt életünkben megőrizni, és örök nyereménynek azért meghalni.*“ Ki érti a sorok közötti olvasást, az azonnal fölismeri itt a sziv kor-fölötti kedves kiáradását, melynek ily modorbani ismertetése többet ér, mint sok unalmas korrajz. Hogy sok püspök nem jelenhetett meg, annak oka az ekkori

helyzet; ők a longobardok, slávok, frankok, góthok, brittek s egyéb barbár népek közt laktak. S bár ez oknál fogva meg nem jelentek is, de Rómával a legszebb közösségben éltek. Azért a zsinati irat következőleg záratik be: „*Mi püspököket küldünk hozzátok, kik egyszersmint Észak és Nyugat püspökei hitét is magukkal viszik, kik nem fognak valami kétes változékony tanért küzdeni. Mi minden püspököt, ki hitvallomásunkat elfogadja, mint testvért karolunk, de az azt el nem fogadókat kárhoztatjuk, és mi közösséget sem tartunk velök.*“

Igy fölszerelve 680-diki sept. 10-én érkezett meg a követség Konstantinápolyba, hol a legnagyobb tisztelettel fogadtatott, Placidia palotájába kisértetett, s nov. 7-kén a sokat emlegetett VI. egyetemes zsinat első ülése (vagyis Actio-ja) megtartatott. *Warnefried Pál* a jelenvolt püspökök számát 150-re teszi, mig *Theophanes* és *Cedrenus* 289-et számitanak. Mivel az értekezések 18 Actio-ban 8 hóra terjedtek, eközben némely püspökök megérkeztek, mások meg eltávozhattak; mindjárt eleinte csak 40 görög püspököt lehete számitani. A zsinat nem valami nagyobb templomban, hanem a kagylódad boltozatáról „*Trullos*“-nak nevezett csarnok vagy császári palota kápolnájában tartotta üléseit, melyet a császár maga nyitott meg mint elnök. Legelőször a pápai követek emeltek szót, és a császárhoz intézett rövid beszédben kifejtették a zsinat czélját és okát. „*Mintegy 46 év előtt Sergius a konstantinápolyi szék patriarchája, és még némely más püspökök uj tant hoztak be az egyházba, állitván, hogy Jézus Krisztusban csak egy akaratot s egy akaratnyilvánitást kell hinnünk. A római szent-szék elvetette e tévelyt, és intett mindenkit, hogy ezt elhagyja; de ez nem történt; azért kérjük most a császári Fölséget, rendelje, hogy a kik e tévelyt követik, itt nyilvánosan adják elő érveiket, melyekre az ujitást épitik.*“

Mint a monotheletismus előharczosa, *Macarius* antiochiai patriarcha, kezde vitázni, de legyőzetett s a 18-dik ülésben, mindaz szigoruan megvizsgáltatván, mi e vitályra vonatkozik, a monotheletismus még határozottabban elvettetett, s Macarius antiochiai patriarcha, ki még a zsinati irományokat is meghamisitotta, csakhogy a tévelygőket zászlója alatt megtarthassa, valamint ezen eretnekség összes követői s támogatói is az egyházból kizárattak, s e tévely ellenében a sz irás és atyák nyomán a katholika tan világosan kifejtetett s

következőleg megállapittatott: „*Duas naturales voluntates in eo (Cristo), et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum Sanctorum Patrum doctrinam adaequate praedicandas; et duas naturales voluntates non contrarias, iuxta quod impii asseruerunt Haeretici, sed sequentem eius humanam, et non resistentem, vel reluctantem, sed potius et subiectam divinae eius atque omnipotenti voluntati.*“ E hitágazati meghatározást előbb az apostoli szék követei, azután az összes zsinati atyák s végre a császár is következőleg aláirták: „*Constantinus in Christo Deo rex, ac Imperator Romanorum, legimus ac consentimus.* Bezáratván a 18-dik ülés, a többi közt igy irt e zsinat Agathonak: „*Tibi, ut primae sedis Antistiti universalis Ecclesiae, quid agendum sit, relinquimus.*“

Miután e sz. pápa hivatali életét röviden föltüntettük, illő, hogy magán életére is nehány pillantást vessünk. Szülői gondosan neveltették és a tudományokban, kivált a szentirásban nagyszerü előmenetelt tett. Ha a derék pápa alázatosan szól is követeinek tudományi minőségéről, mégis hozzánk eljutott két levele mutatja, hogy teljesen kiképzett lelkü volt. Ha kissé hosszadalmas is levele, de bizonyára nem oly hitvány annak irálya, mint azt *Fleury* ócsárolja. A tartalom és gondolatok öszhangzók és a kitételek világosak. Az egész iratból magasztos szerénység és őszinteség ragyog ki, mely meggyőződésre ragad, s igenis alkalmatos arra, hogy a görögök tudományainak hamis sophistai büszkeségét lefegyverezze. Az alázatos, igénytelen szerzetes az, a ki szól, és ép e szerénysége által mutatta meg a büszke görögöknek az igazi bölcseséget. Ha e kor pápái alázatosan szólnak is önmaguk és tudományosságukról, mégis ők voltak, kik mély tudományu férfiakat küldtek Angolhonba, és a legtávolabbi tartományokba a szükséges könyvekkel, hogy a vad népeket az egély, müvészetre és a tudományokra vezessék. Mint teljesitették századokon át e kötelmet, az üres fejüek, hitlenek, hitvány firkászok, szivtelen eretnekek s majomhitü modern bölcsek által oly vadul megrágalmazott pápák, tudják azok, kik a meg nem hamisitott történelemmel foglalkoznak.

Mennyire tündöklött e szent pápa a jámborságtól, kitünik abból, hogy mint *Galesinus* irja, szülőinek halála után minden örökségét eladván, a pénzt a szegények közt kiosztotta, hogy annál ben-

sőbben és gondtalanabbul szentelhesse magát a kolostori életre Éjjel és nappal buzgón imádkozott, miért Isten őt csodatevő kegyajándokkal áldá meg, honnét a „*Thaumaturgus*“ disznevet nyerte. Sz. Hermes Siciliábani benczés kolostorából az apostoli székre emeltetvén, szent élete és a tiszta katholika tan védelmezése által tüntette ki magát. Mily serényen irt azonnal a frank, angol, spanyol és olasz egyházak püspökeinek, hogy haladéktalanul tartományi zsinatokat tartsanak, és ezeken a monotheleták által támasztott vitály fölött nyilatkozzanak, hitöket és véleményöket kifejezzék és a zsinatiak kebeléből Rómába követeket intézzenek, hogy itt mint egyházaik képviselői a pápa elnöklete alatt tartandó zsinaton jelenlehessenek. Mindezen a pápa által megtartatni rendelt zsinatok még ugyanazon évben (679) megnyittattak s bezárattak. A frank zsinat *Felix* arles-i, *Adeodat* toul-i és *Taurinus* toulon-i püspököket küldte az örökvárosba. Mily vallási sürgést és mozgalmat idézett ez elő egész Európában! Mint buzgolkodott a szent pápa, Theodor canterbury-i érseket, mint az angol egyház képviselőjét, Rómában látni, hogy őt, mint oly kitünő egyháznagyot, Konstantinápolyba küldhesse! Mily bölcseséggel vezette a római zsinatot, kitünik a császárhoz intézett iratából. A monotheletismus-féle tévelyek ujra elvettettek, és az öt egyetemes zsinatra, meg a legkitünőbb szentségü egyházatyák értelmezvényére alapitott tiszta katholika tan pontosan és világosan megállapittatott. Mily körültekintéssel nevezte ki a Konstantinápolyba küldendő követeket! Mily határozottan fejezi ki a császár és zsinat részére zsinormértékül a Szentháromság és megtestesülés tanát, főkép a vitatott kérdésre vonatkozólag! Mily nagyszerüek voltak nézetei az apostoli székről s a pápai jogairól, mint fönebb láttuk! Joggal kiáltott hát fel a konstantinápolyi zsinat egyhangulag: „*Péter szólott Agatho szája által, mint egykor Leoé által!*“

Valóban sz. Agatho tartós támasza volt az igazhitüségnek, s ilyennek tartotta őt a zsinat és császár is. Azért a szent pápa könyörgése folytán mindenkorra elengedte a császár azon pénzösszeget, melyet idáig minden pápaválasztás után a megerősitési okmányért fizetnie kelle; mely visszaélés *Athalarich* alatt hozatott be, és a keleti császárok által folyton föntartatott. Agatho énekest is kül-

dött Angolhonba a római énekmodor meghonositására. Decemberben tartott papszentelése 5 szerpapot, 10 áldozárt s 18 püspököt adott az egyháznak. Pápasága utolsó évében egész családokat elragadó s a legnépesebb városokat kipusztitó irtózatos vészkór dühöngött. Naponkint annyi ember halt el, hogy alig birták tetemeiket eltakaritani. Igen sokan a hegyekre menekültek. Várak és városok csaknem laktalanul állottak, és az egykor oly népes Pávia nyilvános téreit s oly igen látogatott utczáit fü nőtte be. Mint beszélik, egy fensőbbi kinyilatkoztatás következtében, a sz. Péter bilincséről czimzett egyházban sz. Sebestény vértanu tiszteletére egy oltárt emeltek, mire a borzasztó ragály megszünt. Ezen, sz. Sebestény vértanu esedezése folytán Olaszhon városainak Istentől mutatott jótétemény csakhamar az egész keresztény világban ismeretes lett; és innét eredt ama kegyeletes szokás, hogy az ilynemü csapások idején ezen szentnek tiszteletére templomok szenteltettek, oltárok állittattak, és őt az ily országos csapások elleni sikeres esedezéseért, az Istennéli hathatós közbenjárásáért, mint szent védnököt tisztelik. Azért a népesb városokban több helyütt találhatni e szentről nevezett egyházakat, oltárokat, vagy legalább őt ábrázoló képeket.

Sz. Agatho a pápai könyv szerint a „*S. Maria ad Praesepe*“ czimü egyházra s az ebbeni világitásra 2170 soldi-t hagyott, s mint *Novân* Mongitore után beszéli, 107 éves lett volna, midőn kimult. Erre mi egyéb adattal sem birunk. Még mielőtt a követek Konstantinápolyból visszaérkeztek volna, Sandini szerint, 3 évi, 6 havi és 14 napi pápasága után 682-diki jan. 10-kén kimult, mely napon emlékezik róla az egyház maig is. A római Martyrologium-ban ez áll felőle: „*S. Agathonis papae, qui sanctitate et doctrina conspicuus quievit in pace.*“ Még a legkitünőbb pápákat is igen szüken magasztaló *Hoffmán* is sz. Agathót nagyon kegyesnek és barátságosnak festi. Anastasius könyvtárnok szerint sirirata a következő:

Pontificalis apex virtutum pondere fultus.
Ut jubaris radicat, personat ut tonitru.
Quae modo hoc peragit doctrinae fomes, et auctor
Format enim gestis, quos docet eloquiis.
Dum simul aequiparet virtus, et culmen honoris
Officium decorat moribus, arte gerit.

Praeditus his meritis Antistes Summus Agatho,
Sedis apostolicae foedera firma tenet.
En pietas, en prisca fides: insignia patrum
Intemerata manent nisibus, alme, tuis:
Quis vero numeret morum documenta tuorum
Formula virtutum cum tua vita foret.

LXXXI.

Sz. II. Leó. 682—684.

Leó, e néven II-dik, a VII-dik század elején Siciliában, és pedig *Messinában* született, s Pál nevünek fia volt, szülőhelye külvárosa, az egyházzal s *Papaleonum* családnévvel maig is léteznek. Az isteni félelemmel és lélektisztasággal tündöklő ifju, miután a görög és latin nyelvekben ragyogó előmenetelt tett, az üdv tanai elsajátitására adta magát. Hogy ily komoly foglalkozásaiban magát fölviditsa, szabad óráiban zenélni tanult, s ebben annyira tökélesitette magát, hogy a dicsénekekre s zsoltárokra, melyeket az isteni szolgálatok alatt énekelni szoktak, megható dallamokat készitett. Fölszentelését addig halasztották, mig a császári megerősités elérkezett. Aközben 682-diki juniusban visszaérkeztek a követek is, kik a konstantinápolyi zsinaton jelenvoltak, leveleket hozván a császártól, melyek erejénél fogva, a siciliai és calabriai egyházi birtokokban termett gabna utáni s egyéb adók elengedtetnek. Azért a rómaiak igen örvendtek a követek visszatérésekor. Azonkivül a zsinati irományokat, és a császár két iratát hozták magukkal, melyek a pápai megerősitésre vonatkoztak. Ezek egyike a pápához intéztetett, másik pedig a nyugati püspökökhez. Amabban Agathó levelére vonatkozólag igy ir a többi közt a császár: *„Mi azt nyilvánosan fölolvastattuk, és a szentirással, zsinatok meg a szentatyákkal egybehangzónak találtatván, örömmel fogadtuk, mintha sz. Péter maga szólt volna. Csak antiochiai Macarius ellenkezett azzal makacsul, mint az irományokból látandjátok. Ő és követői kértek engem, hogy Szentsé-*

gedhez küldjem, s mi ezeket illeti, atyai itéletetekre bizzuk.“ Végre megkeresi még a pápát, hogy minélelőbb ismét egy követet küldene Konstantinápolyba, még pedig teljhatalommal ellátva, kivel szükség esetében dogmatikai, kánoni s egyéb fontos egyházi ügyekben mindenkor haladék nélkül intézkedni lehetne.

Végre 682-diki okt. 19-kén 10 havi székür mulva II. Leó *András* ostiai, *János* portó-i (a zsinati követek egyike) és *Placentinus* velitrai főpásztorok által fölszenteltetett.

A következő évben az apostoli szék regionarius-a, Smeth szerint, *Constantin* alszerpap, ki Agatho követeinek egyike volt a zsinaton, pápai legatus minőségében Konstantinápolyba küldetett, meghagyatván neki, hogy az apostoli széknek előlegesen küldendő tudósitás nélkül mi fontos dologba se bocsátkozzék. E követ magával vitte a VI-dik egyetemes zsinatnak 682-diki május 7-kéről kelt II. Leó pápa általi megerősitő okmányát. Ebben a zsinatra vonatkozólag, a többi közt, mondatik: „*Gondos vizsgálat után, ugy találtuk, hogy ezen VI-dik közzsinat az öt előbbi szerint intéztetett. Fölséged kibocsátványát is örömmel szemléltük, olvastuk, látván, hogy az a zsinattal kétélü kard az eretnekség kiirtására. Azért beleegyezünk a szent hatodik egyetemes zsinat végzéseibe, megerősitjük azt sz. Péter ereje s tekintélyénél fogva, és elfogadjuk mint a többi zsinatokat.*“ Minekutána a zsinat által egyházi átokkal sujtottakat szintén kárhoztatja, folytatja: „*Mi minden erőnkből törekedtünk fölséged kivánsága szerint, a jobbra oktatni és az igaz hitre vezetni őket; de makacságukban megmaradtak. Macarius és a többi, kik a zsinat által kárhoztattak, és Romába utasittattak, a kolostorokba kisértettek. Kettő közülök ismét fölvétetett az egyházi közösségbe. Ez Vizkereszt ünnepén történt, miután a pápa kezeibe hitvallásukat irásban személyesen letették.*“

II. Leó a VI-dik közzsinat végzéseit görögből latinra tévén át, a forditmány egy másolatát Péter (a római egyház jegyzője) által Spanyolhon püspökeinek is megküldte, s erre vonatkozó 4 levelet is adott át követének. Ezek egyike a nyugoti gothok püspökeinek, másodika *Simplicius* gróf, a harmadika *Ervig* király s a negyedike *Quiricus* toledói metropolitának szólott. Mind a négy levélben örömét fejezi ki a pápa az egyetemes zsinat szerencsés bevégzése s

üdvös eredményei fölött. Azután ama kivánságát nyilvánitja, hogy a levélhez mellékelt konstantinápolyi zsinat hitvallását Spanyolhon minden püspökei aláirják. Nagy tekintélyü férfiak azonban, mint *Bellarmin*, *Baronius*, *Marca-Péter*, *Bartholi* s többen, mind a zsinati végzések forditott példányát, mind e leveleket alácsusztatottaknak állitják, mivel azokban a többi monotheletákkal együtt Honór pápa is, nem eretnekség miatt ugyan, hanem annak kiirtásábani hanyagságáért kárhoztatva fordul elő e szavakkal: „*Cum Honorio, qui flammam haeretici dogmatis, non ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit*“. *Müller* több esetet hoz fel a *görögök okmány-hamisitásairól*, megjegyezvén, hogy *Marchesi Ferencz* és *Bonaventura* (a S. Elia) müveiben a görögök ilynemü roppant számu hamisitásai adatnak elő. A többi közt Miklós pápa Mihály császárhoz intézett iratában ezen monarchát Adorján pápának egy levelére figyelmezteti, de e szavakkal: „*Si tamen non falsata more Graecorum est*“.

A zsinati végzések meghamisitását bizonyithatja sz. Agathónak a császárhoz intézett levele is, melyben minden az apostoli széken ült elődeinek szennytelenségéről s hittisztaságáról szól. „*Consideret vestra tranquilla Clementia, quoniam Dominus, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit; quod omnes Apostolicos Pontifices, meae exiguitatis Praedecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum.*“ Ugyan e levélben egy más helyen igy szól Agathó: „*Nec post inoliti erroris diuturnitatem (praedecessores mei) a commonitione siluerunt, sed semper hortati sunt, ac contestati, exhortantes eos (Monotheletas) in orthodoxae fidei unanimitate remeantes amplecti, et indesinenter ab Apostolicis meae humilitatis praedecessoribus exquitati, atque commoniti, usque hactenus distulerunt.*“ — — Továbbá: „*Haec Apostolica Christi Ecclesia per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicae Traditionis nunquam errasse probabitur, nec Haereticis novitatibus depravata succubuit.*“ — — Végre: „*Ecclesia Romana gratia ac praesidio Beati Petri ab omni errore illibata permanet.*“

A pápa ezen levele a 8-dik ülésben az egybegyült atyák által oly lelkesedéssel fogadtatott s elismertetett, hogy az egész zsinat egyhangulag felkiáltott: „*Per Agathonem Petrus loquebatur!*“ A

zsinat tehát maga tanuskodik arról, hogy a Szentlélek sugalta ezen pápai breve tartalmát: „*Tanquam ex spiritu sancto dictatos per os sancti ac beatissimi Papae Agathonis scriptus est.*“ Hogyan sujthatták volna hát az egybegyült atyák Honoriust egyházi átokkal, ki szintén azon elődök (*Praedecessores*) közé tartozott, kikről a zsinat kifejezése szerint maga a Szentlélek oly fönségesen tanuskodik? Mily ellenmondás, következetlenség és esztelenség volna ez! Erről el lehetne mondani sz. Gergelylyel: „*Sapientia perditur, quid et quove ordine faciendum sit, nesciatur.*“

S ha csakugyan való volna, hogy Honorius kárhoztatott, ez gyászfátyolt vet a VI-dik zsinatra, és örökké bélyegezni fogja a görög egyház történelmét!! Kivevén a dogmatikai határozatokat, melyek csak ismétlései az előbbi öt közzsinat által szerkesztett hitvallásoknak, különös vonatkozással a monotheletismus ujan keletkezett tévelyeire.

Azonban térjünk vissza fönséges egyházfőnk II. Leó életének további festésére. Ő nemcsak szent beszédei s intelmei, hanem istenfélő s hitbuzgó férfiu levén, feddhetlen és szent élete által is nagy mérvben mozditotta elő a közerkölcsiséget. A szegények, özvegyek és árvák atyjok s ótalmazójoknak nevezték. Igen, különös szivjósága és bőkezüségeért „*Communis omnium Parens*“ diszczimmel tiszteltetett meg, minőre aligha érdemesitette magát valaki a pápagyülölők közül. Rómában templomokat állittatott, kijavittatott, megajándékozván és feldiszitvén azokat; igen szegényesen és szüken élt, hogy az egyházakkal s szegényekkel annál több jót tehessen. Csak sz. Bibiana egyházát emlitjük, melyben *sz. Simplicius, Faustinus, Beatrix* és egyéb szentek ereklyéit ünnepélyesen elhelyezte, és „*sz. Pál temploma*“ név alatt ismeretes, meg a „*San Giorgio in velabro*“ — czimüt. Gondoskodása különösen a katholika tan tisztaságának föntartására és terjesztésére volt irányozva, miért is a VI-dik egyetemes zsinat eredeti értekezéseit, nem pedig a hamisitott irományokat, latinra tette át és a katholika világba szétküldötte.

A ravennai püspökök fölfuvalkodottságát, kik az exarchák általi pártfogásra támaszkodva, az apostoli széknek vonakodtak engedelmeskedni, megalázta; azért rendelte, hogy a ravennai papság

által választott püspök csak akkor tekintendő törvényes főpásztorul, ha a pápa által megerősittetik. Egyszersmint a ravennai egyház javára egy okmányt adott ki, melyben örök időre elengedi azon összeget, melyet minden uj érsek részére küldött palástért fizetni szoktak idáig a ravennaiak; de megtiltotta a Maurus érsek tiszteletére évenkint tartatni szokott emlékünnepet, valamint az ezen elhunytnak lelkeérti nyilvános imázásokat, mert a római egyház iránti engedetlenségben és szakadályban még halálágyán is makacsul megmaradt. II. Leótól ered a szent-misébeni békecsók az áldozás előtt, valamint a népnek szentelt vizzeli meghintése az isteniszolgálat bevégzése után. Megjavitotta a Gergelyféle énekmodort, s az isteniszolgálatra több hymnust készitett. Anasztáz könyvtárnok szépen magasztalja ezen pápa erényeit, kivált alázatosságát és a szegények iránti határtalan bőkezüségét. A római zsolosma-könyv igy szól felőle: „*Leó a szegények valódi atyja volt, és nemcsak alamizsnák és egyéb dús adományok, hanem vigasztalás és jó tanácsok által is enyhitette a szükölködők nyomorát, kivált az özvegyek- és árvákét.*“ Miután, mint egy jó pásztor a gondjaira bizottakat buzgó beszédei és épületes viselete által jámbor és szent életre vezette, 10 havi s 17 napi pápasága után, 684-diki május 23-kán, az Urban boldogul elnyugodott; jun. 28-kán pedig a vatikáni egyház sirboltjában takarittattak el földi maradványai. Különböző megyéknek egy papszentelése által 3 szerpapot, 9 áldozárt s 23 püspököt adott.

Az egyház II. Leót szentjei közé számitotta, de emlékét nem halála napján üli többé, hanem, mintegy 200 év óta, junius 28-kán, mely napon különben Nagy-Leó ünnepe tartatott. *Tritheim* következőleg magasztalja e jeles egyházfőt: „*Vir in divinis et saecularibus scripturis eruditissimus, Graeca et Latina lingua copiose instructus, subtilis eloquens, et non minus sanctus, quam doctus.*“

LXXXII.

Sz. II. Benedek. 684 – 685.

Benedek, e néven II-dik, *Savelli János* fia, született *Piana di San Martino*-ban, Reggio mellett Nagygörögországban. Ifjuságától

fogva az egyház szolgálatára szentelte magát, a lateráni sz. János káptalanának tagja lett, mások szerint meg *benczés* volt s ez valószinübb is, azután kardinál-áldozárságra emeltetett s végre 684-diki jun. 26-kán pápává választatott. Mindezen egyházi hivatalok kötelmeit buzgón teljesitette, és midőn az apostoli székre lépett, már szent élet hirében állott. II. Benedek átalánosan elismert szent életének szép bizonyságát adta IV. Konstantin az által, hogy nemcsak fiai (*Justinián* és *Heraklius*) hajfürteiből küldött neki, mi által a keleti szokás szerint, e pápa mindkét herczeg fogadott atyjává lett, hanem a papsághoz, senatus, nép s a győzelmes sereghez Rómába egy kibocsátványt intézett, mely által ama rút, az egyház részéről már 200 év óta sirva viselt szolgaság, melynél fogva a megválasztott uj pápa csak a császári megerősités okmányának fölolvasása után szenteltethetett föl, mindenkorra eltöröltetett, vagy mint *Fleury* megjegyzi, a megerősitésért nem kelle azonnal Konstantinápolyba folyamodni, hanem elég volt, ha e beleegyezést a császár nevében az exarcha, ki Ravennában székelt, megadta.

II. Benedek azonnal irt a még elődе II. Leó által Spanyolhonba küldött jegyzőnek, hogy ottani müködését azonnal bevégezze. Hogy ezen parancs teljesittessék, spanyol nemzeti zsinatnak kellett volna tartatni; de mivel ezt a különféle akadályok meg nem engedték, azért tartományi zsinatok tartattak, és pedig legelőször a carthagó-i tartományban, Toledo-ban 17 püspök jelenlétében, a többi öt metropolita (a taragonia, narbonne, merida, braga és toledó-i) képviselőket küldött. A zsinat 684-diki november 14-kén nyittatott meg, mely a konstantinápolyit nem tartván egyetemesnek, annak végzéseit elöleges vizsgálat nélkül nem akarta elfogadni. De miután azokat a négy előbbi közzsinattal öszhangzóknak találták, helyeselték s elfogadták. Az V-dik közzsinatról nem emlékeznek, mivel, mint mondák, az a hit dolgában mi határozatot sem hozott. A megtestesülésröli hitöket nyilván kimutatták és a Krisztusbani két akaratot elfogadták. A mindnyájok által aláirott zsinati határozatokon kivül, még egy könyvet küldtek II. Benedeknek, melyben hitöket terjedelmesen adják elő a pápának; ki azonban nehány szokatlan s gáncsolandó kitétel miatt azzal megelégedve nem volt. Mit a pápa elő-

adván a követeknek, még ugyanazon évben kielégitő választ nyert a spanyol püspököktől.

Midőn II. Benedek *Theophanes* haláláról értesült, ki az antiochiai széken Macarius utóda volt, ezt székére visszavezetni óhajtván, inté, hogy tévelyeiről mondjon le s térjen vissza az egyház kebelébe, 30 napnyi időt engedett neki a meggondolásra, és naponkint egy *Bonifacius* nevü áldozárt küldött hozzá, hogy jámbor és tudományos beszélgetésével a jó utra vezesse. De a szent pápa minden e tekintetbeni fáradozásai sikertelenek maradtak; mert Macarius makacsságánál fogva készebb volt a kolostori magányban maradni, és meghalni a tévelyben, sem mint erről lemondani.

E szent egyházfő, bár többnyire beteg volt, 12 püspökőt szentelt, sz. Péter és Lőrincz (in Lucina) egyházait márványnyal és porphyrral diszitette, két más templomot a flamini uton kijavittatott és teljesen helyreállittatott, s a római papságnak meg a kolostoroknak 30 font aranyat hagyományozott. II. Benedek buzgó, tudományos, zene- s műértő főpásztor volt. Önmaga iránt szigoru, mások, kivált szegények iránt bőkezü, kegyes volt. Erénykoszorujában mély alázatossága s emberszeretete fölségesen tündöklött. 685-diki május 7-dikén szent élet hirében mult ki, miután Jézus egyházát csak 10 hó s 12 napig oly szent buzgalommal kormányozta. Neve a római Martyrologiumban előfordul. Tetemei a sz. Péter templomában takarittattak el, hol következő sirirat jelölte nyughelyét:

Magna tuis, Benedicte pater, monumenta relinquis,
Virtutum titulos: O decus atque dolor?
Fulguris in speciem mentis splendore corruscas,
Plura sed exiguo tempore coepta fiunt.
Cuncta sacerdotum praestantia munia comples,
Et quo quisque bono claruit, unus habes:
Quippe quod a parvo meritis radiantibus auctus,
Jure patrum, solium Pontificale foves.
Non hoc ambitio, rapti tibi praestat honoris:
Indolis ex fructu, quam comitatur bonos.
Eo quia solerter Christi regis agmina pastor,
Percipe salvati praemia celsa gregis.

LXXXIII.

V. János. 685—686.

János, e néven V-dik, nemzetségére nézve syriai, Müller szerint, Antiochia vidékén, Sandini szerint meg, egyenesen az említett városban született s *Cyriacus* nevünek fia volt. Bő tudományossága, ragyogó jámborsága s a hivatali ügyek kezelésébeni kitünő képességéért már Agatho által a konstantinápolyi udvarba küldetett apokrisiáriusi minőségben, s a VI-dik közzsinaton jelenvolt pápai követek közt mint a legtekintélyesb különösen tiszteltetett. 685-diki julius 23-kán az egyház fejévé választatott. Fájdalom, egészségi állapota oly szomoru volt, hogy alig szenteltetett föl az ostiai, portói és veletrii püspökök által, a lateráni templomban, midőn azonnal sulyosan megbetegedett.

Pápasága alatt, a 686-diki év vége felé, majdnem 18 évi uralkodás után, IV. Constantin kimulván, trónjára fia, a csak 16 éves II. *Justinián*, lépett. Ezen utóbbi visszavonta atyja azon kibocsátványát, melynél fogva az uj pápa mindjárt választása után fölszenteltethetett volna, és a császári megerősités jogát az Olaszhonban hatalmaskodó exarchára bizta. Ez még sokkal nagyobb rosz volt az előbbinél; mert a legnagyobbrészt pénzimádó, lelketlen exarchák ezen fölhatalmazást igen kizsákmányolták, s a pápaválasztásra veszélyes s gátló befolyást engedtek maguknak. Azonban, hogy más részről a római egyház iránt tiszteletet és kegyességet mutasson, meghagyta, hogy a ravennai exarcha többé ne követeljen annak Sicilia és Calabriában fekvő javai után gabonát. Eddig ugyanis a telhetetlen exarchák nagy-mennyiségü gabonát is zsaroltak évenkint az egyháztól. Az emlitett évben mult ki Theodor konstantinápolyi patriarcha, s székére egy egészen világi emeltetett, tudniillik *Pál*, a császár titoknoka, ki azon 6 év s nehány hóig ült.

Azon hirre, hogy a cagliari-i érsek, az apostoli szék tudta nélkül, a portó-i (de Torre) püspököt fölszentelte, egy zsinatot tartott, mely azt határozta, hogy az emlitett püspöki szék, mint egész

Sardinia és Corsica, az ugynevezett *Suburbica*-i *egyházhoz* tartozván, a római szék közvetlen joghatósága alattinak tekintessék. V. János pápasága alatt már számosan zarándokoltak Rómába. Fejedelmek, püspökök, világiak, zárdaszűzek s nagy bünösek siettek a kereszténység ezen szent városába, hogy itt büneikből kitisztuljanak. Többen állitják a tudósok közül, hogy ez s nem más, a fönebb emlitett pápa kezdte bulláiban ezen formulát használni: „*Salutem et Apostolicam Benedictionem.*“ Ethelred és Alfred királyokhoz irt levelek tulajdonittatnak neki, melyek eredetiségéről azonban kételkednek az itészek; de a „*De dignitate Palii*“ czimü mü csakugyan az ő tollából eredett. Csak 13 püspököt szentelt.

Miután V. János Jézus egyházát 1 év s 2 hóig buzgón kormányozta, 686-diki aug. 2-kán kimult. Sandini szerint 1 év s 9 hóig ült az apostoli széken.

LXXXIV.

Conon. 686—687.

V. János halála után Rómában az uj pápaválasztáskor szakadás történt a papság és sereg közt, mely azt okozta, hogy az apostoli szék ekkor 2 hó s 18 napig volt üresedésben. *Péter* főáldozár a papság, bizonyos *Theodor* pedig a hadsereg szavazatait birta. Midőn a papság a lateráni templomba, a választási helyre, akart vonulni, az ajtókat katonaság által megszállva találta, mely neki a bemenetelt megtagadta. A hadsereg tisztei és küldöttei a Sebestény-egyházban voltak egybeseregelve, s mind a két párt követei sürüen jártak ide s amoda, hogy, ha lehetséges, egyesülés hozatnék létre. Midőn azonban egyik fél sem birt vagy akart egyesülni, a papság kijelenté, hogy a kettő közül egyikre sem fog szavazni, azután a lateráni palotába ment, s egyhangulag *Conon* áldozárt választotta pápává. A senatus és nép, mihelyt e választásról értesültek, azonnal követeket küldöttek a Lateránba, hogy ezek által Conont, mint pá-

pát üdvözöljék. Midőn a hadsereg arról értesült, hogy a választási okmányt a nemesség és nép is aláirta, végre engedett, s szintén alájegyzette azt, Conont törvényesen választott pápának elismervén (686). Azután ezen okmányt, mint a szokás hozta magával, Theodor exarchához Ravennába küldötték.

Conon eredetére nézve tracia-i, s *Tormitanus* városban született, de Siciliában neveltetett. Már Adeodatus pápasága alatt Rómába vette magát, áldozár lett, és tudományossága meg hitbuzgalmaért sz. Zsuzsanná-ról czimzett kardinál-áldozárrá mozdittatott elő. Az apostoli székre emeltetésekor már hajlott koru volt. Igen megnyerő külseje, barátságos arczvonásai, melyekben szendeség és jóakarat tükröződtek, tiszteletre ragadó ezüstszin hajzata igen kedvessé tették őt a rómaiaknál, és mindenkinek szivét megnyerék neki.

Conon 686-diki okt. 21-kén szenteltetett föl. Fájdalom, csakhamar megbetegedett, fölkelt ugyan, de egészségét többé teljesen vissza nem nyerte, s már a következő 687-diki okt. 13-kán kimult, miután Jézus egyházát nem egészen egy évig, Sandini szerint, csak 11 hóig, buzgón kormányozta. Egyetlen papszentelésével 16 széknek adott püspököt. A még Constantin császár által 687-diki febr. 7-kéről kelt s V. Jánoshoz intézett levél csak Conon alatt jutott el Rómába, s igy hangzik: „*Miután értesültünk, hogy a VI-dik közzsinat aktái Konstantinápolyban nehány tisztünk birtokában vannak, és oly véleményben vagyunk, hogy azokat oltalmunkba kell fogadnunk; azért a patriarchát Szentséged követeivel együtt, a tanácsot, metropolitákat és püspököket, kik városunkban jelenvoltak, székvárosunk testőreit s egyéb seregek tiszteit, a tartományokból egybegyüjtöttük. A zsinati aktákat ezek előtt felolvastattuk, azután lepecsételtük, hogy a meghamisitás vagy változtatástól gondosan megőriztessenek.*“ (Hátha már ekkor meghamisitva vagy változtatva voltak?) Ezen tény is megerősiti az iratok meghamisitására vonatkozó főnebbi nézetünket.

Csak egy örvendetes esemény merült föl a beteges Conon rövid pápasága alatt. Ugyanis sz. *Kilián* szerzetes többedmagával Rómába ment, miután az apostolok fejedelmének sirjánál áhitatosságát elvégezte, jelenté a pápának, kitől szent örömmel fogadtatott, hogy *Thüringiában* Gosbert herczeg alatt a pogányok igen nagy tudatlanság s szomoru állapotban sinlenek. Azután a jeles skót ben-

czés arra kérte a pápát, hogy az emlitett tartomány megtéritésére őt hatalmazná fel. Mit Conon meg is tett, és azon fölül még a szentet püspökké ő maga szentelte fel, hogy a nagy müvet teljes erővel s áldással kezdhesse meg. Kilián és társai visszatértek *Würzburgba*, az emlitett herczeget megtéritették, valamint alattvalói közül is igen sokat megkereszteltek, mely fáradalmaikért a vértanui korona lőn jutalmuk.

LXXXV.

Sz. I. Sergius. 687—701.

Ezen szent egyházfő választásakor is szakadás történt. Bizonyos *Paskál* nevü főszerpap a ravennai exarchának előre megigérte, hogy a haldokló Conon kincseit birtokába játsza, ha őt az apostoli székre emelni segiti. Az undok ajánlat elfogadtatott, és most Ravennából követek siettek Rómába az emlitetthez, hogy őt a kivánt eredményről biztositsák. Azonban *Theodor* pártja sem maradt tétlen, erősen remélvén, hogy előbbi veszteségüket most bizonyosan ragyogó diadal fogja követni. Azért a pápa halála után azonnal hatalmokba keritették a lateráni palotát, mig Paskál hivei sz. Sylvester kápolnája és szent Julius bazilikájában gyültek egybe. Mire a két párt közt heves küzdelem tört ki. Ezt látván a jobb érzésüek, a tanács, a papság legnagyobb része és a nép undorral fordult el a lelketlen simoniacustól, Caracalla fürdőiben gyültek egybe s roppant népség jelenlétében sz. Zsuzsanna egyháza áldozárát, Sergiust választák meg, kit előbb sz. Caesarius templomába, innét meg az ettől nem messze állott palotába vezették, s egyhangulag kijelenték neki üdvkivánataikat. Azután Sergius hiveinek örömrivalgásai közt a lateráni bazilikának vette utját. Az ajtók zárva voltak, de a nép azokat csakhamar kifeszitette sarkaikból és a két vágytárs, Theodor és Paskál kénytelenek voltak Sergius lábaihoz borulni. De *Platys*

János, az exarcha, pénzimádó ember levén, a törvényesen választott Sergiust mindaddig meg nem erősitette, mig *a simoniacus Paskál által neki igért 100 font aranyat a római egyház neki ki nem fizette.* A lelketlen görögöt ezen istentelen követeléstől a legérzékenyebb esengések sem voltak képesek elmozditani! Mivel a pápai kincstár üres volt, sz. Péter öröksége egy részének elzálogositása által szerzett pénzzel elégitették ki a nemembert. Ime, mily gyönyörüen kezelték Nagy-Konstantin utódai az egyházvédnökségi jogot! Ha csupán aranyat ohajtottak volna! de ők a pápa lelki hatalma ellen is törtek, mert ez az ő zsarnokságukra nézve nagy gát volt!

Sergius átalánosan elimertetett pápának. Ő egy antiochiai syr családból vette származását s Palermóban született. Atyját *Tiberiusnak* nevezték. Korán Rómába ment, pappá lett s mivel kitünő énekes volt, a növendékpapok énektanárává neveztetett ki. Lassankint az egyházirend minden fokán áthaladott, utóbb II. Leó által sz. Zsuzsanna(ad duas domos) kardinál-áldozárává szenteltetett,s végre a drágán megvásárolt megerősités után, 687-diki december 15 kén pápává avattatott.

A hitbuzgó Sergius pápaságát igen örvendetes tisztkedéssel nyitotta meg. Ugyanis a sz. Winfried által oktatott *Caeadwalla* angol fejedelem a pápa által kivánván magát megkereszteltetni, Rómába vette magát. Utjában meglátogatta a leghirnevesb zárdákat, melyek elöljáróival a szent dolgokról a maga s mások épületére szent örömmel beszélgetett; majd több hétig az istenfélő *Kunibert* longobard király udvarában időzött, s mindenütt hangosan szóló bizonyságát mutatá őszinte jámborságának. 688-diki év tavaszán végre a kereszténység fővárosába megérkezett s Sergius pápa által szeretetteljesen fogadtatott. Sz. Péter sirjára pompás s értékes ajándékokat tett le Caeadivalla, s a husvét-ünnep előtti napon estve felé a pápa által a legünnepélyesebben megkereszteltetett, mely alkalommal *Péter* nevet nyert. De még le sem tette a tiszta, fejér keresztségi öltönyt, midőn sulyos betegségbe esvén, ebben meg is halt, élte 30-dik évében, s a derék egyházfő a jámbor angolszász fejedelem emlékére pompás sirkövet emeltetett, ezt igen találó sirirattal látván el.

A bölcsen körültekintő gondos Sergius legelőször is az egész

egyház állapotára forditotta minden figyelmét, melynek viszonyai nem épen kedvezők voltak. Ugyanis II. Justinián 692-dik évben Konstantinápolyban a császári palota „*Trulláni-teremé*“-ben egy zsinatot tartott, melyre 211, *Zonaras* és *Balsamon* szerint pedig 270 püspök jelent meg, s 103 határozatot hozott. Az itt hozott canonok legnagyobb része ellenkezett a tiszta katholika tannal, s mégis a ravasz *Kallínikos* patriarcha által törbe csalt pápai követek azokat mind elfogadták és aláirták, valamint ugyanezt tették a konstantinápolyi, alexandriai és antiochiai patriarchák, a jelenvolt püspökök s egyéb egyházi méltóságok is. A császár és patriarcha nevei alatt nagyobb tér volt hagyva ezen szavakkal:

Τόπος τοῦ ἁγοτάτου πάπα Ρώμης.

A legszentebb római pápa helye.

Midőn Sergiusnak a zsinati végzések egy példányát átnyujtani akarták, ezt a pápa nem fogadta el, megtiltván papjainak is annak olvasását, s röviden megirta a császárnak, hogy kész inkább meghalni, semmint tévelyeket, az apostoli hagyományoktóli eltéréseket és istentelen ujitásokat aláirni, s ez által azokat megerősiteni. A zsinati végzések meg nem erősitése miatt a korlátlan önkényhez szokott császár, ki elég botorul azt hitte, hogy még a szentélyben is ő a vezénylő, irtozatos haragra lobbant. Hogy a pápával nagyszerüen tudassa a kegyéből kiesést, Bonifaciust és János portó-i püspököt bebörtönözte. De Sergius nem ingadozott, a császár minden további fölhivását elvetette, és előbbi nyilatkozatát tudatta ismét II. Justiniánnal, kijelentvén, hogy *kész mindent eltürni és szenvedni, mint nyilvános tévelyeket sz. Péter tekintélyével megerősiteni.* A zsarnok vak dühe most határt nem ismert, és ugyanazon sorsnak akarta Sergiust kitenni, melyben legkegyesebb nagyatyja, Constans, sz. Márton pápát részeltette. Azért *Zachariás főistállómestert* (Protosphar) Rómába küldte azon parancscsal, hogy a pápát hatalmába keritse s az ő igen kegyes körmei közé Konstantinápolyba küldje. A ravennai exarcha azon utasitást kapta, hogy szükség esetére az összes haderőt Zachariás rendelkezése alá bocsássa. De az átkos merényletet, melynek az egyház legfőbb pásztorán kelle elkövettetni, most láthatólag meghiusitotta az isteni gondviselés keze. Még mielőtt Zachariás Rómába érkezett volna, már ismeretes volt kül-

detése czélja egész Olaszhonban. Sergius átalánosan elismert égi szelidsége és fölséges kegyességénél fogva minden szivet megnyert; nemcsak a rómaiak, az olasz tartományok minden népei, hanem a ravennai és egyéb városokbeli sereg is remegtek a veszélyben forgó pápa miatt. Legelőször a ravennai katonaságban ütött ki a lázadás. Az összes csapatok tömegekben hagyák oda a várost, és Rómába siettek, hogy a szent-atya személyét védelmezzék. Zachariás alig érkezett Rómába, midőn tudtára adatott, hogy a ravennai és pentapolis-i sereg Róma ellen vonul mint ellenség. Erre azonnal bezáratta Zachariás a város kapuit; de egy ravennai hős csapat a Péterkaput betörte s az egész sereg a városba nyomult. Most a zsarnok megrettent szolgája a Lateránba menekült, a pápa lábaihoz veté magát, ennek ótalmáért esenge, és kéré, hogy a kapukat azonnal bezárassa, és a laterán bejárását is. Ez megtörtént. De ép ezáltal a katonák még inkább elkeserittettek. Azon hir terjedt el ugyanis köztük, hogy mult éjjel a pápa titkon Rómából elhurczoltatott. Dühöngve s a császárt meg Zachariást szidalmazva rohant most vad rendetlenségben az egész sereg a Laterán ellen. A katonaság azzal fenyegetődzött, hogy haladék nélkül lerontják s a földdel egyenlővé teszik a lateráni palotát és egyházat, ha a kapukat azonnal föl nem nyitják, és nekik a pápát elő nem mutatják. A hatalmaskodó hős Zachariás ijedtében eszméletét is elvesztette s a pápa ágya alá menekült. Sergius vigasztalá és életéről biztositá őt, azután a palota kapuit kinyittatá, és magát megmutatá a seregnek. A katonaság és nép örömrivalgásokkal fogadta és éltette a szent-atyát. Sergiusnak most könnyü volt az izgult kedélyeket lecsillapitani; de midőn a katonaságot intette, hogy ismét a jó rendre s állomásukra térjenek vissza, a legtisztesbben tudatták vele személyéhezi határtalan ragaszkodásukat, s kijelenték, miszerint mindaddig nem teljesithetik kivánságát, mig a hütlen görög Rómában tartózkodik, mert el vannak határozva az egyház fejének palotáját éj- s nappal őrizni. A pápa azon kérésére, hogy a Protosphar ellen mitse tegyenek, megigérték a derék katonák, hogy ha a görög még ugyanaz nap elhagyja Rómát, ugy bántatlanul távozni engedik. A megrettent zsarnokszolga nem mondatta magának kétszer e föltételt, hanem gyor-

san összekapá holmiját, s még a nap leáldozása előtt a legtávolabbi, félreeső s kevésbbé népes utczákon sietve hagyta el Rómát.

Most tehát a pápa megmenekült a bajtól, de a jövőre nézve még inkább félhetett a zsarnok uralkodó boszuvágyától. Azonban e félelem is alaptalan volt; mert Justinián élete első felvonását lejátszotta. Ugyanis egy konstantinápolyi lázadás a zsarnok kegyetlenkedéseinek véget vetett, a trónról letaszitotta, és arra *Leont* tábornagyot emelte. Igen, Justiniánt nemsokára utólérte az Isten büntetése, mint főnebb sz. I. Márton pápa kinzóját; mert koronája elvétetvén s orra levágatván, 9 évig kelle számkivetésben (Chersonesusban) sinlődnie. Ó bár azon tudat, hogy, mint a történelem hangosan bizonyitja, Isten büntetését az egyházszorongatók s fejeinek üldözői még soha ki nem kerülték, visszariasztana minden hatalmast a méltatlankodástól!

I. Sergius pápának sikerült végre a három-fejezet miatt az előbbi században keletkezett szakadályt kiirtani. Ez bizonyos tekintetben már önmagától megszünt; mert I. Pelagius (555) pápa korától idáig, a toscana-, liguria-i s egyéb a longobardok uralma alatti olasz püspökök a római székkel lassankint egyesültek, és még csak az aquilejai érsek s ennek segédpüspökei, vonakodván az V-dik közzsinatot elismerni, a szakadályban éltek, addig Sergius nem nyugodott. Többször oktatta s intette őket az egyességre, azért Péter aquileja-i patriarcha egy zsinatot hivott egybe, s Sergiusnak azon öröme volt, hogy az illető püspökök a három fejezetet szintén kárhoztatták, és a Vigilius pápa alatt Konstantinápolyban tartott zsinatot, mint egyetemest, elismerték, mi által a szakadály végre eltünt.

Sergius rendelte, hogy a szent misében áldozás előtt háromszor énekeltessék: „*Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis.*“ Háborús időben a harmadik miserere nobis helyett ezt énekelték. „*dona nobis pacem*“. A lateráni templomban nem énekeltetik a dona nobis pacem, hanem megtartatik a „*miserere nobis*“. Ezen buzgó egyházfő a Bold. Szüz tiszteletére több szent körmenetet hozott be. A tiszteletreméltó *Bédát*, ki ekkor élt Angolhonban és szent élete meg tudományosságaért világhirüvé lett, sz. Sergius Rómába hitta meg, hogy vele egyházi ügyek fölött értekezzék. De nem tudhatni,

valjon Béda csakugyan elment-e Rómába Sz. Sergius, a szó legszebb értelmében, atyja volt a kereszténységnek, de kiváltképen a szükölködőknek. Minden szerencsétlen tanács-, ótalomra- s segélyre talált nála, és annyi szent elöde példáját követve a szegények iránti kegyessége és bőkezüsége határt nem ismert. Gondja volt arra is, hogy a nyilvános istenitisztelet mindig illő külfénynyel s diszszel tartassék. A roskadozó templomok s kápolnákra Rómában kiterjeszté figyelmét, ezeket saját költségén kijavittatta, feldiszittette, megnagyobbittatta, márványlapokkal ékittette, s számos szent öltönyök és edényekkel ajándékozta meg. E tekintetben leginkább sz. Péter és Pál apostolok templomait tűntette ki, melyeket még inkább, mint a többieket, gazdagitott adományaival. Ezek közül emlitendő egy sulyos arany-tányér és egy csupa drága-kövekből müvészileg összeszerkesztett 20 fontot nyomó kereszt. Kifárasztanók olvasóinkat, ha Sergius ilynemü adományai lajstromát, melyet Anastasius őrzött meg, itt egészen elsorolnánk.

Sergius 97 püspököt szentelt különböző tartományok székeire, és sz. *Bretowaldnak*, ki mint angolszász első emeltetett a canterbury-i érseki székre, palástot küldött. Pápasága utolsó éveiben látogatta meg már ötödször sz. *Winfried* Rómát, hogy az Angolhonban ellene támadt üldözés miatt az apostoli széknél keressen s találjon ismét ótalmat. Miután I. Sergius Jézus egyházát 13 év s 8 hóig buzgón kormányozta, sept. 9-kén 701-ben szent élet hirében kimult. Földi maradványai elődei tetemei mellé a Vatikánban tétettek le, hol nyughelyét a következő sirirat jelölte:

Limina quiquis adis Petri metuenda beati,
Cerne Pii Sergii exuvias, qui Petri
Culmen Apostolicae Sedis, ex jure paterno
Electus tenuit, ut Theodorus obiit,
Pellitur urbe pater, pervadit sacra Joannes,
Romuleosque greges dissipat ipse lupus.
Exul erat patria septem volventibus annis,
Post populi multis urbem redit precibus.
Suscipitur papa, sacratur, sede recepta
Gaudet, amat pastor agmina cuncta simul.

Hic invasores Sanctorum falce subegit
Romanae Ecclesiae judiciisque patrum.

Mint e siriratból kiderül, I. Sergius sokat szenvedett, 7 évig számüzve volt Rómából, mig a feltolakodott János kormányzott s mig Theodor meg Paskál szakadálya alatt a széken ült. A dicső egyházfő a szüz Mária tiszteletére, az ugynevezett széles uton, templomot emelt ama helyen, hol a hagyomány szerint sz. Pál Rómában lakott. Pál szerpap azon dús adományokon kivül, melyekkel Sergius a templomokat gazdagitotta, egy nagy arany-füstölőt emlit szobrokkal és födővel. Ezen égettek az isteniszolgálat alatt különféle illatos szereket.

LXXXVI.

VI. János. 701—705.

János, e néven VI-dik, sz. I. Sergius halála után pápává választatott, s midőn e választást megerősités végett a görög udvarral tudatták, *Tiberius Apsimarus császár* Theophylactus patricius és exarchát Rómába küldötte, hogy Jánost különféle keresett ürügyek alatt boszantsa. A felhivott helytartó a parancsnak hódolván, seregével az örök-városban meg is jelent; de az itteni katonaság és nép is fegyvert ragadván, oly erővel támadták meg a császári sereget, hogy az volt a boldogabb, ki még futásnak eredhetett, s az exarcha sem menekült volna meg a bizonyos haláltól, ha a pápa nagylelküleg a katonák dühét nem mérsékli. Midőn még ugyanazon évben *Gilulph* beneventi herczeg a császár tartományait megszállván, annak katonái közül igen sokat foglyul ejtett, a pápa ezeket nagy költséggel kiváltotta, s a herczeget arra birta, hogy az a császár tartományait többé nem háborgatta. Ime, mily nemeslelküleg torolta vissza VI. János, ki Sandini szerint 701-diki novemberben szenteltetett pápává, a császár azon legkegyelmesb parancsát, hogy ő az apostoli székről lerántassék!

Ezen pápáról azt jegyzi meg *Smeth*, hogy a pápasága alatt Olaszhont nyugtalanitó harczi viharok közepette ugy tünt fel, mint közbenjáró és békeszerző. *Palatius* meg igy ir felőle: „*A Múzsák halála Mars!*“ Ő majd a longobardok, majd a görögök, majd egyéb fejedelmek által háborgattatott s fenyegettetett. Ugyancsak az idézett iró mint vértanut emliti; *Platina* is a martyrok közé számitja, és *Genebrard* mondja, hogy VI. János szent férfiu volt és mint vértanu mult ki; de hol és mikor? nem tudósit minket erről a történelem. Valószinüleg az egyház jogai védelmezéséért a beneventi vagy spoletói herczegektől nyerte a vértanui koronát. E két erőszakoskodótól sokat szenvedtek a pápák, valamint birtokaik is. Ugyanily véleményben van bergamó-i *Fülöp* is, és *Flovario* M. S. igy ir: „*VI. János a katholika hitért buzgólkodván, szeretet és erényre nézve a legjobbakhoz hasonlitott, s a vértanuság koronájával diszittetett.*“ Különböző megyék részére 2 szerpapot, 9 áldozárt s 15 püspököt szentelt. Minden irók szerint nemzetségére nézve görög volt. Miután Jézus egyházát 3 év, 6 hó s 13 napig kormányozta, 705-diki január 9-kén kimúlt. Tetemei a Péter-egyház sirboltjában nyugszanak. Sajnos, hogy e pápáról, mint több elődei s utódairól is oly szüken emlékezik a történelem!

LXXXVII.

VII. János. 705—708.

János, e néven VII-dik, *Janidega Platónak* fia Görögországból; mások szerint, de kevesebb valószinűséggel, Rossanó-ban (Calabria) Nagygörögországban született. Korábbi életéből csak annyit tudunk, hogy a „*Maria Nuova*“ egyház kardinál-diákona volt 705-diki marczius elsején az apostoli székre emeltetett. II Justinián ismét fölküzdte magát a trónra, s miután ellenein magát borzasztóan megboszulta, részint alkudozások, részint kárpótlásokkal törekedett birodalma egyik tartományát a másik után engedelmességre birni.

Ezt tette az olaszhoni császári városokkal, melyek közül néhányan a köztársaságot kikiáltván, a birodalomtól magukat elszakiták, mint a többi közt, Róma és Ravenna. Azért, midőn VII. János pápa az apostoli székre lépett, II. Justinián a békére kezet nyujtott, a makacs szakadár *Callinikost* székéről lerántotta; mert Rómát és Olaszhont nem akarta teljesen elveszíteni, s ezen politikája azt kivánta; hogy az egyházi egyesség ismét helyreállittassék. Az emlitett patriarchának székére emelt Cyrus is segédkezet akart nyujtani az egyességre. Azért a császár a lehető leggyorsabban a *quinisextumi* zsinat határozataival két metropolitát Rómába küldött, kérvén a pápát, hogy szintén egy zsinatot tartson, s mi azon határozatokban nem tetszik, törölje ki, ami pedig elfogadható bennök, azt pápai teljhatalmával erősitse meg, és küldje vissza.

VII. János csakugyan gyüjtött egybe zsinatot Rómában, melyről azonban csak annyit tudunk, hogy megtartatott; mire az egész trulláni lomot, anélkül, hogy afölött nyilatkozott, vagy abban valamit változtatott volna, amint kapta, ugy küldte vissza a császárnak ennek püspökei által. (Nem felele neki. Luk. 23, 9.) — Anastasius könyvtárnok s utána többen, mint *Smeth* és *Sandini* is, megróják e pápát, hogy az aktákat változtatás nélkül visszaküldte, s az ezekben foglaltakat részint ki nem törölte, részint meg nem javitotta. Ők ezt az emberi természethez tapadó, de pápához nem illő gyöngeségnek tulajdonitják. E megrovás azonban ép oly igazságtalan, mint érthetetlen. A görögök annyira vetemedtek, hogy trulláni álzsinatukat, melyet egészen titokban és a pápai szék tudta nélkül, sőt a római egyház iránti ellenséges érzülettel tartottak, egyetemesnek adták ki. Ha a pápa az iratokon valamit változtatott, vagy javitott volna; ez a zsinatnak elismerése leendett, s arra az egyetemesség jellegét nyomandotta volna. Ezt pedig a pápának tenni nem lehetett, nem volt szabad. Ide járult még, hogy a változtatás mi üdvös eredményt sem hozandott, hanem épen nagyobb surlódásra adandott volna alkalmat. A pápa tehát azt tette, mit ily esetben tenni az eszélyesség sürgette; minden nyilatkozat nélkül visszaküldte az iratokat, mintha mondotta volna: *„Elődöm, I. Sergius pápa, világosan és határozottan nyilatkozott zsinatotok fölött, azért nem szükséges, hogy én az egészre szót vesztegessek.“*

VII. János erélyes törekvései folytán *Aribert* longobárd király a cotti Alpeken feküdt sz. Péter egykori örökségét, melyet a longobardok már rég magukhoz ragadtak, az apostoli széknek ismét visszaadta, s az e fölötti arany-betükkel irott okmányt a pápának megküldte. E terjedelmes birtok egy részét már azelőtt visszajuttatta az egyház birtokába Theodolinda királynő. Aribert okmányát *Luitprand,* Ansprand fia és utóda, a római egyház részére megerősitette. A régi pápai történelmek irói által VII. János mint tudós és ékesszóló egyházfő tüntettetik föl. Mint Anastasius irja, elődeinek dicső példáit követte, midőn az egyházak feldiszitésére nagy összegeket forditott, melyeket igen értékes műbecsü képekkel látott el. Templomi adományai közt különösen emlittetik egy sulyos, drága-kövekkel ékitett aranykehely. Miután Jézus egyházát csak 2 év s 7 hóig kormányozta, mely alatt 2 szerpapot, 9 áldozár s 15 püspököt szentelt, 708-diki október 18-kán földi pályáját bevégezte. Tetemei sz. Péter templomában az általa emeltetett „*Megváltó anyja*“ czimü kápolnában, mely ma „*Sudario*“-nak neveztetik, takarittattak el.

E hitbuzgó pápától két levelet birunk, melyek egyikét az angol egyháznak, a másikat pedig Ethelred és Alfred királyokhoz küldötte. E leveleket azonban az első-rangu irók nem emlitik. Smeth szerint, már e pápa alatt kezdődött a *képostrom* Keleten.

LXXXVIII.

Sisinnius. 708.

VII. János pápa halála után három hó mulva 708-diki január 18-kán az uj pápaválasztás Sisinniusra esett, ki eredetére nézve syr volt Görögországból. Több évi *köszvény-fájdalmak* majd minden tagjait elnyomoritották; sem állani, sem saját kezével enni nem volt képes. De ezen gyönge sinlödő testben erős, a természeti szenvedések fölé emelkedő lélek lakott. Az összes egyházra s kereszténységre nézve jótékony tervekkel lépett az apostoli székre; de ezek kivitelében a 20 nap mulva bekövetkezett halál meggátolta őt. Róma

falainak kijavitása s több templom helyreállitására már kiadta a parancsot. *Corsica* székeire püspököket szentelt, s 708-diki február 27-kén már kimúlt. Mivel oly kevés ideig ült az apostoli széken, több iró által a pápai lajstromból kihagyatott.

LXXXIX.

Konstantin. 708—715.

Mig Kelet és Nyugat minden koru, nemű s rendű zárandokait az örök-városba küldte, részint, hogy a pápai fensőség alatt békét élvezzenek, részint, hogy az isteni félelemben s tudományokban előmenetelt tegyenek, *Sisinnius* halála után négy hét mulva, 708-diki marczius 25-kén, *Konstantin* az apostoli székre lépett. Ő született syr, *János* nevünek fia, és a görögök közt, kik ezen időben egymást követték az apostoli széken, már hetedik volt. Ugy látszik, hogy ekkor a keletiek tehetségeikkel tulszárnyalták a nyugatiakat Rómában, és ép e körülmény bizonyitja, hogy a pápaválasztásnál mindenkor csak az erényesség és kitünő érdemekre tekintettek. Mert Kelet legkitűnőbb szellem- és kenetdús férfiai, a görög egyházban mindinkább előtérbe jutó fonák szellemet belátván, és az egymást követő tévtanokat s szakadályokat megunván, egy idő óta örömest elhagyák hazájokat és a már annyiszor megszentségtelenitett egyházukat, hogy Rómában háborittatlanul időzvén, szellemöknek az isteni igazságok soha meg nem zavart forrásából táplálékot meritsenek, és a szent apostolok sirjainál ezek utodai védszárnyai alatt lelköknek nyugalmat találjanak, megszerezvén végre itt ama békét is, melynek Keleten csak oly ritkán örvendhettek volna.

Ily ragaszkodást nem tanusitottak az apostoli szék iránt a ravennai főpásztorok, legalább az épen nem, ki *Damián* érsek után következett. A római szék azon törvényt léptette azért gyakorlatba, hogy csak az tekintetett törvényes ravennai érseknek, ki az apostoli széktőli függését okmányilag elismerte. *Felix*, kit Konstantin

Rómában a ravennai székre maga fölszentelt, elejénte vonakodott ily okmányt aláirni; de a császár római hivatalnokai sürgetésére, kik őt az engedetlenség következményeire figyelmeztették, legalább látszólag elfogadta az apostoli szék fönhatóságát. Azonban egészen ellenkező tartalmu nyilatkozatot nyujtott át, melyet mint engedetlenségének szóló tanuját, a római egyház irattárában és pedig *sz. Péter szekrényében* őriztetett az emlitett pápa.

De csakhamar oka volt Felixnek engedetlenségét és vakmerőségét megbánni. Előbb, mint gyanitotta volna, elérte őt a büntető, de egyszersmint az önmegjavulásra vezető Gondviselés keze. Azon törbe esett, melyet Theodor siciliai helytartó Ravenna tekintélyesb lakóinak vetett, bilincsekre veretvén, a hajó legalsó büzhödt üregébe vettetett, honnét csak Konstantinápolyban vezettetett ki, midőn Chersonesus-ba számüzetett. Távol a papjai közötti nyugtalan főktől, kik által magát a római szék ellen ingereltetni engedte, őt évig elég ideje volt belátni engedetlenségének balgatagságát, büntetésre méltó tévedését megbánni, és sulyos bünének teljes öntudatában magát megalázni.

Eközben a császár egy iratot intézett Rómába, melynek bármily hizelgőn hangzottak sorai, mégis azon parancsot foglalta magában, hogy Konstantin haladék nélkül Konstantinápolyba utazzék. E fölhivás a szent-atyára valódi villámcsapás volt. Mert ő ismerte a császár kegyetlen természetét, és a sz. Márton pápának bántalmazása is még élénk emlékezetben volt; szóval, az ekkori körülményeknél fogva, Rómából Konstantinápolyba utazni veszélyes volt. De a Jézus Krisztus helytartójához illő rettenthetlenséggel határozá el mégis magát Konstantin ezen utra, hogy a császár akaratát teljesitse, bizalomteljesen tette le sorsát a Gondviselés kezeibe, és már 710-diki október első napjaiban a hajón volt. Két püspök, három áldozár és összes házi pápai főbb tisztviselők kisérték őt ezen utjában.

A fönebb emlitett okokhoz, hogy tudniillik Justinián minden oldalról ellenei által környeztetett, pedig Olaszhont minden áron megtartani akarta, járult még az is, hogy a szakadár püspökök Konstantinápolyban a quinisextumi zsinat határozatait érvényre emelni törekedtek. Valjon a császárnak még egyéb gonosz szándoka

is volt-e magát a pápán megboszulni, nem lehet egész bizonyossággal következtetni azon tényből, hogy a pápa elutazása után nehány nap mulva János exarcha Rómában megjelent és az itteni egyház legelőkelőbb papjaiból négyet bebörtönöztetett s a tömlöczben kivégeztetett, a nélkül, hogy ennek oka ismeretes lett volna. Annyi igaz, hogy a császár a pápa irányában magát illően viselte. Ugyanis már *Otrantó*-ban, hol Konstantin a legkeményebb téli hónapot töltötte, ismét kapott egy iratot a császártól egy császári rendelet másolatával, melyben meghagyatott a polgári és katonai hatóságoknak, miszerint a pápa iránt mindenütt oly tiszteletet tanusitsanak, mint maga a császár iránt. Ettől fogva a pápa utazása valódi diadalmenetté változott át. A távolból és minden szigetek helytartói, a szárazföldi s tenger seregek parancsnokai, a főnökök, minden magasabb és alrendű hivatalnokok, papságaik élén a püspökök, s roppant néptenger özönlött a pápa tiszteletteljes üdvözlése s áldása megnyerésére. Az egész Kelet mozgásban volt, hogy Jézus Krisztus látható helytartója érkezését méltókép ünnepelje. Konstantinápolyból 7 mérföldre ment a pápa elfogadására a már Augustus-sá nevezett fia a császárnak, az ifju Tiberius a birodalmi méltóságok, az összes senatus, az egész főnemesség, a konstantinápolyi patriarcha *Cyrus*, ennek s az egész vidék papsága meg roppant népség kiséretében. Mindnyájan ünnepi öltönyt viseltek; a papság s előkelő világiak égő viaszgyertyát tartottak kezeikben, és az egész vidék dicsénekeket s zsoltárokat hangoztatott. Midőn az első tisztelgések s üdvözlések elmultak, a császári lovak elővezettettek, melyek szerelvényei aranytól s drága-kövektől ragyogtak. A pápa s kisérete azokra fölültek s szakadatlan üdv- s örömrivalgások közt vonultak be Konstantinápolyba. Elfogadására a pompás Placidia-palota szeretetett föl, s szolgálatára a legfőbb udvari méltóságok állottak készen. Itteni tartózkodása csupa ünnep volt. Minden nyilvános hivatalok s polgári üzletek megszüntek, s a roppant város lakói, mint egy gondolat s érzeménytől lelkesitve, vetélkedtek a lehető legünnepélyesbben kifejezni a fölötti örömüket, hogy szerencséjök van a nagy békefejedelmet, a kereszténység atyját falaikon belül birni és tisztelni.

II. Justinián ekkor *Nicaeában* időzött Bithyniá-ban; mihelyt

a pápának Konstantinápolybai megérkezéséről értesült, a legtisztesb kifejezésekből álló köszönő-iratot intézett hozzá, hogy oly sulyos utazásra is elhatározta magát az ő látogatására. Kérte egyszersmint, hogy *Nicomediába* siessen hozzá, hova ő is azonnal utra indul. A találkozás megható volt. Amint Justinián a pápát belátta, ámbár még jó távol volt tőle, leszállt lováról, Konstantin elé ment, fején a császári koronával földre borult, és a szentatya lábait megcsókolá.*) A pápa fölemelé őt s roppant népség jelenlétében mindketten átölelték egymást. Az erre következő vasárnap a pápa tartá az ünnepélyes isteniszolgálatot, és Justinián kezeiből fogadá az Oltáriszentséget. Azon napok alatt, melyeket a pápa Nicomediában töltött, tisztelete s barátsága kimutatásában egészen kimeritette magát a császár. Ezen utóbbi több titkos értekezletet tartott a pápával, melynél csak Konstantin egyik úti társa, *Gergely* szerpap, Róma legszellemdusabb s legtanultabb férfiai egyike, volt jelen, ki ekkor nem gyanitotta még, hogy egykor Konstantin utóda leend az apostoli széken. Minden értekezlet után a sz. atya imáiba ajánlá magát a császár, kérvén őt, hogy minden büneinek bocsánataért esedezzék az irgalmas mennyei Atyához. Justinián erre megujitá az elődei által a római egyház s Róma városának ádott kiváltságokat, és előadá Konstantinnak, miszerint szabadságában áll tovább is ott maradni, vagy ismét székhelyére térni vissza. Ámbár a szenatya gyöngélkedő állapotban volt, mégis elutazott Nicomediából, s visszatértében is minden városokban, melyeken átment a legnagyobb tiszteletnyilvánitásokkal fogadtatott; *Gaëtában*, hol a szárazra lépett, a római papság és nemesség legnagyobb részét egybegyülve találta, s végre

---

*) A lábcsókról tüzetesen értekezik Müller a „*Keresztény Róma vázlata*“ czimü forditott müve 2-dik kötetében. — Igy tisztelgett *Luitprand* lombard király II. Gergelynek; *Rachis*, ugyanezen nép királya, Zachariásnak; *Nagy-Károly* I. Adorjánnak; *Jámbor-Lajos IV. Istvánnak; Zsigmond* királyunk IV. Eugennak; *Rőt-Frigyes* III. Sándornak; *István* királyunk VII. Benedeknek; VIII. *Károly* frank király VI. Sándornak; *V. Károly* VII. Kelemennek és III. Pálnak; III. *Károly* nápolyi király XIV. Benedeknek stb. A korona, melyet a fejedelem az oltár zsámolyára tesz le alázatossága jeléül, az egély által annál nagyobb fénynyel tétetik annak föl ismét. Ó bár ezt sohasem felednék a földnek nagyjai!

Olaszhon legnagyobb örömére 711-diki október 24-kén egy-évi távollét után Rómába visszaérkezett. Sandini irja, hogy a pápa és császár közti értekezlet tárgyát bizonyosan ugyan tudni nem, hanem csak vélekedni lehet a fölött.

Három hó mulva a pápa visszaérkezése után már azon hir hatott el Rómába, hogy a császár megöletvén, *Philippikus Bardanes* foglalta el annak trónját, s Justinián levágott fejét minden tartománynak megmutattatta. Konstantin érzékenyen meggyászolta a szilárd-jellemü monarcha erőszakos halálát. Ezt egy másik szomoru hir követte. Az uj császár ugyanis már több évek előtt egy monothelita szerzetes által magát tévutra vezettetni engedvén, a Monothelismust őrjöngő dühvel ótalmába fogadta. Már Konstantinápolyba érkezésekor kijelentette, hogy a császári palotába addig nem lép, mig az ottani előcsarnokban függő, a VI-dik közzsinatot ábrázoló kép, le nem vétetik. Még az első napokban letette az igazhitü Cyrus patriarchát, s székére az eretnek *Jánost* léptette. Majd csakhamar egy álzsinatot hivott egybe, melyen a VI-dik közzsinat a császári vezényszóra ugyanazon püspökök által kárhoztatott, kik ezen részint személyesen jelenvoltak, részint egy sziv- és lélekkel elfogadták azt, és most a monothelita eretnekség állittatott fel a hit zsinórmértékeül. Mindazon nevek, melyeket az emlitett egyetemes zsinat a Dyptichákból kitörölt, oda ismét visszaiktattak; mi által nagy és szent férfiak nevei onnét kiirtatván, átokkal sujtattak. Végre a VI-dik közzsinatnak a pápa, császár és püspökök által aláirt eredeti aktái nyilvánosan elégettettek. A sok görög püspökök közt most is csak kevesen találtattak, kik szent hivatásukat a császár kedveért hütlenséggel és gyávasággal be szennyezték, de épen ezért székeiktől megfosztattak s a legtávolabbi helyekre számüzettek.

Annál örvendetesb jelét mutatá most a római nép az egyház s szent tanaihozi ragaszkodásának. Midőn tudniillik a rómaiak arról értesültek, hogy a császár, ha igy lehetne nevezni ezen rövid szerepü feltolakodót, hogy a VI-dik közzsinatot gyalázattal illesse, annak képét a palotában leszakgattatta s nyilvánosan megégettette, épen nem türték, hogy a császár képe, mint szokás volt, a templomokban s egyéb áhitatosságra szentelt helyeken kifüggesztessék; sőt még a képét viselő pénzeket sem akarták elfogadni, s meg nem engedték,

hogy egy ily császárért nyilvánosan imák mondassanak. És midőn Bardanes az igazhitü *Kristóf* kormányzót Rómából elüzni s helyére az eretnek *Pétert* akarta tolni, a nép fegyvert ragadott. Mind a két részről többen elestek, és bizonyosan még több vér foly, ha a pápa a hely szinére azonnal népszerü papokat nem küld, kik evangeliumos könyvvel kezeikben a népet békére intették, a felizgult kedélyeket némileg lecsillapitották, s a küzdőket egymástól elválasztották.

De nemcsak Keleten, hanem Nyugaton is előtérbe akarta tolni Bardanes a Monothelismust, sőt annyira vetemedett, hogy eutychianismus s monothelismustól hemzsegő, tehát a legnagyobb mérvben eretnek-szagú hitvallását Rómába küldte. Természetesen a pápa és római papság által el nem fogadtatott, hanem elvettetvén, a dühös zsarnoknak Konstantinápolyba visszaküldetett. Erre Philippikus vak dühében annyira ment, hogy magát a szent chalcedoni zsinatot is, mivel azt mondák neki, hogy a VI-dik közzsinat hitbeli határozatai kiváltkép azon alapulnak, egy uj zsinaton a parancsára készen álló püspökei által kárhoztatni akarta. De az isteni gondviselés meggátolá további zsarnoki müködését, mely nem szokott lenni maradandó, hanem az egyházat csak átmenetileg busitja. Az egyéb gonoszságai által az udvar és nép előtt is utálatossá lett Bardanes, miután a trónt 1 év s nehány hóig bitorolta s fertőztette, arról lerántatott, s ámitójával, a szerzetessel együtt elvette érdemlett jutalmát. Az utóbbi megvakult, Bardanes szemei meg kiszurattak, s igy *a két lelki vak testileg is világtalanná lett.*

Philippikus utódja *Philartemius* lett, ki azelőtt minister volt II. Anastasius név alatt. Ez igazhitü lévén, az udvarnál volt görög püspökök azonnal ismét egész készséggel szentnek, igaznak s egyetemesnek kiáltották ki az előbb általok megátkozott s gyalázott VI-dik zsinatot. Ennek rajzát egy ügyes müvész gyorsan elkészitvén, az előbbi öt közzsinat képei után a palotában fölfüggesztették; a VI-dik egyetemes zsinat aktáit is lemásolták s a császári irattárban letették. Az uj császár nem késett hitvallását Rómába küldeni, mely az igaz tannal öszhangzónak találtatván, nagy örömére szolgált a pápa és papságának. János, a monothelita patriarcha is hanyatthomlok sietett a legmélyebb alázatot és hódolatot tanusitó synodáliratában egy teljesen orthodox hitvallást juttatni a szent-atyához, nagyon sü-

rüen emlegetvén ebben, hogy szivében sohasem volt hütlen a tiszta tanhoz.

A patriarchának a pápához intézett levele ritka példánya volt az ügyes görög dialecticának, és amennyiben az, mit János ebben a pápának ir, valóban igazi és hamisittatlan kifejezéseit foglalja magában, valamint szive, ugy elméjének is becsületére válik. A patriarcha egy ép oly igazi, mint szép képpel kezdi levelét, *hasonlitván a pápát az emberi test fejéhez, mely annak minden tagjain nyugszik, ezeket mozgásba hozza, mozgásukat vezeti, s ha valamelyikök megbetegszik vagy sérül, a fölépülésre vezető gyógyszert megirja, s ennek gyógyitása, vagy fájdalmai enyhitésére minden többi tagok közremüködnek s mintegy segédkezet nyujtanak.* Azután a patriarcha a főtárgyra tér át, tudósitja a pápát mindarról, mit a letett császár az egyház és VI-dik zsinat ellen elkövetett, s zsarnoki kormányzásának tulajdonitja, hogy patriarchává történt kineveztetése óta idáig késett a szokott synodál-irat megküldésével, és az által igyekezik a patriarchai székre történt canonellenes fölemeltetését mentegetni, hogy biztositja a pápát, miszerint Philippikus egy egészen idegen s a monothelitai tévelyekhez ragaszkodó papot akart a konstantinápolyi egyház élére állitani, hogy ez ne történjék, papsága mellette szót emelt a császárnál, s igy történt, bár akarata ellenére, az ő fölemeltetése. Azután az álzsinaton jelenvolt püspököket kezdé igazolni. Közülök, irja a patriarcha, egy sem pártolt el szivében az igaz tantól, hanem ahhoz mindnyájan hivek maradtak, s csak a nagyobb rosz kikerülése végett engedtek a zsarnok fölhivásának, és átalában véve igen jelentéktelen változtatásokat tettek, valamint azon kitételek helyett, melyeket a zsarnok elnyomni akart, hasonértelmü mondatok tétettek. Igen alázatos s igazi bánatot tanusitó kitételekben kéri végre János a szent-atyát, hogy neki s a görög püspököknek megbocsásson s ezen synodál-iratára jóakarólag válaszolni kegyeskedjék.

A keleti egyház ügyeinek ezen szerencsés és oly hamar nem remélt változása fölött Konstantin szerfölött örvendett. Bár nem látta jónak a patriarcha ezen iratára válaszolni, de a római egyház egy Mihály nevü áldozárát küldte Konstantinápolyba azon fölhatalmazással, hogy nevében az uj császárnak szerencsekivánatait kife-

jezze, s az elesett püspököket, áldozárokat és szerpapokat, ha őszinte bánatot mutatnak, az egyházba ismét visszafogadja, vagy mint Sandini s egyéb irók fejezik ki magukat, azzal őket kiengesztelje. Mivel Cyrus nemcsak jogtalanul, hanem az erre föl nem hatalmazott Bardanestól tétetett le, mindaddig, mig Cyrus élt, János nem tekintethetett igazi patriarchának, hanem csak feltolakodottnak. Ez oknál fogva nem válaszolt Konstantin az ő synodicájára, mivel a pápai válasz nem lett volna ily esetben egyéb, mint János patriarchai méltóságának elismerése. Midőn János Konstantin utódja, II. Gergely alatt ismét synodál-iratot menesztett az örök-városba, már akkor Cyrus nem volt az élők közt, azért az utóbb emlitett pápa arra válaszolt is.

A volt, de most szemeitől megfosztott Felix ravennai érsek is visszatért aközben. Előbbi tévedéseit megbánva, alázattal jelent meg a pápa előtt, átnyujtotta az apostoli széktőli függése okmányát, melyet nehány év előtt oly makacsul vonakodott kézbesiteni, s ámbár mindkét szemére vak volt, Konstantin által a ravennai székre mégis visszahelyeztetett. Erre nemsokára kimult Konstantin 715-diki apr. 7-kén, miután Jézus egyházát oly bölcsen, s az ég látható áldásával 7 évig kormányozta. Ellenséges betörések és kedvezőtlen természeti események által előidézett három évi drágaság bő alkalmat nyujtottak nemes szivének magát egész szeretetre-méltóságában föltüntetni. Ezen inséges időben bőkezüsége határt nem ismert; számtalanokra, egész városokra és vidékekre terjeszté azt ki, sok ezren egyedül neki köszönték föntartásukat- s életöket, s azért nemcsak Róma, hanem egész Olaszhon viszhangzott dicséretétől. Ámbár a legfőbb méltóságra emeltetve, a császár által, mint láttuk, még soha nem hallott tiszteletnyilvánitásokkal halmoztatott, a longobárd, frank és angolszász királyoktól a legnagyobb tisztelettel illettetett, s egész Kelet által csaknem vállon vitetett Konstantinápolyba, s onnét ismét Rómába, még is az emberi fönség ily magas fokán sohasem tagadta meg a valódi magasztos keresztény hőslelket diszitő mély alázatosságot, mely lelke annyi kitünő tulajdonai s ritka szivsajátságaival csak ragyogóbb fényben mutatta érdemeit, s mint egy hatalmas delejerővel mindenkit magához ragadott. Többszöri papszentelése által 2 szerpapot, 10 áldozárt s 64 püspököt adott az egyházmegyéknek.

Földi maradványai sz. Péter templomában takarittattak el, s nemcsak a rómaiaktól, hanem az egész kereszténységtől őszintén meggyászoltatott. Egy levele jutott el hozzánk, mely *Ebald* viennei püspökhez volt intézve. Ebben mondja a pápa, hogy a frank egyháznagy kérelme és óhajtása folytán sz. Péter bilincséből reszelékből, isteni Megváltónk öltönyéből s azon szivacsból, melylyel Jézus epével s eczettel itattatott, ereklyéket küld neki. Mindezek egy kis müvészileg készült ezüst-szekrénybe voltak zárva s lepecsételve. Ezen levél a floriacensi könyvtárban találtatik. Konstantin még Hoffmann szerint is, igen jószivü és tudós egyházfő volt.

Ezen pápa korában zarándokoltak *Coënred* és *Offa* királyok Britthonból Rómába, hol miután Konstantinnál tisztelegtek, s annak áldását megnyerték, a zárdába léptek, hogy annak szent magányában lelkök üdvén annál sikeresebben müködhessenek. *Ina* király, ki alatt nőtte ki magát tulajdonkép Angolhon önálló országgá, volt az első, ki a zarándokok és papok gyámolitására évi adót ajánlott meg Rómának. Ezen „*Péterfillér*“ nek nevezett segélyt valóban sokan élvezték s élvezik ma is az egély főhelyén s a valódi miveltség központján.

XC.

Sz. II. Gergely. 715—731.

Konstantin pápa halála után 6 hét mulva a római születésü Gergely, e néven II-dik, *Marcellus* fia, lépett az apostoli székre. Ő a derék Sergius pápa fölügyelete alatt a lateráni palotában neveltetett, s mint alszerpap a római egyház könyvtárának őre volt. Konstantinápolyban is feltünt, mint Konstantin pápa utitársa. Anastasius, mint *jámbor, tanult, ékesszóló, s az egyház tanai meg igazai védelmezésében szilárd férfiut festi.* Kiváló gondot forditott az egélyre, az apostoli szék tekintélye emelését illetőleg hatalmas ősének, Nagy-Gergelynek, nyomdokin járt, ügyes s erőteljes kormányzást tanusit-

ván. Az ekkori időt tekintve, ismeretei nem közönségesek voltak, mit már a görög udvarnáli tartózkodása alatt, a trulláni zsinat ügyében is tanusitott, hol bő tudományosságának rendkivüli jeleit adá. Ékesszólása ugyan nélkülözte a görög finomságot, de nem az atticai füszert, a nyugati szilárdságot s kedves folyékonyságot.

II. Anastasius császár mintegy három évi kormányzás után kénytelen volt III. Theodosiusnak engedni át trónját. Szemei világát csak önkénytes lemondás által menthette meg. A görög udvarnáli forradalmak most oly gyorsan követték egymást, hogy egyhangu történelmök csak fárasztaná az olvasó figyelmét. A görög és római egyház hitközösségét illetőleg Theodosius trónralépte változást nem idézett elő. János után az igazhitű *Germanus* lépvén a patriarchiaszékre, nyiltan megerősitette Gergelylyel az egyességet. E kormánynyal *Isaurus-Leó*, a kis-ázsiai legio parancsnoka, nem volt megelégedve. Ő azt hitte, hogy sokkal jobban fogja a kormány-pálczát forgatni, mint a gyönge Theodosius; azért intézkedett, hogy ezt trónjáról leránthassa, még a saracenokkal is szövetkezett, s gyorsan Konstantinápolynak tartott. Theodosius leköszönt, és Leó az aranykapun át bevonult a székvárosba a szolga népek örömrivalgásai közt. Miután ünnepélyesen megesküdött, hogy az egyházat védelmezi, ennek tanait és igazait soha megtámadni nem akarja, sz. Germanus konstantinápolyi patriarcha által 717-diki marczius 25-kén császárrá kenetett és koronáztatott.

Majdnem egy időben jött a kalifa is roppant seregével Konstantinápoly alá. Fivére a hirneves hadvezér *Maselma* vezette az ostromra szánt erős hadsereget. Konstantinápoly, s ezzel egész Európa elveszni látszott ekkor; de a görög tüz és rohamok e tervet meghiusitották.

Olaszhonban, *Luitprand* a páviai országgyülésen, alattvalóinak törvényeket szabott, s hogy uralmát belülről szilárditsa, külbékére törekedett. Azért a szomszéd frankok barátságát gondosan ápolta, s *Theodebert* bajor herczeggel a legszorosbban szövetkezett, kinek is *Guntrude* nevű leányát nőüladta. A bysantiaktól nem tartott, hanem inkább félt a spoletói és beneventi herczegektől, kik őt elismerni vonakodtak, és a rómaiakkal véd- meg daczszövetséget kötni látszottak, s II. Gergely pápa iránt igen barátságosaknak mutatkoztak.

Bár nem örömest ellenségeskedett is Luitprand az egyházfővel, mégis ennek vazalljai miatt feszült viszony támadt köztök; mert föl van jegyezve, hogy alig választatott meg II. Gergely, meghagyta, hogy Róma roskadozó falai kijavittassanak, miszerint igy a megtámadások ellen a várost védelmezni lehessen. Szerencsére Gergely fáradalmait oly körülmények gyámolitták, melyek békét, nem pedig háborut czéloztak. Az elsőre nézve egy lázadás müködött közre, melyet, mint látszik, II. *Romuald* beneventi herczeg emberei idéztek elő, midőn a „*Castrum Cumanum*“ nevü határerődőt a béke alatt megtámadták. Szerfölött megindulva gyüjték egybe embereiket *János* nápolyi doge és római alszerpap, valamint *Theodimus* jószágigazgató, éjjel rajtok ütöttek, 300 lombardot megöltek parancsnokukkal együtt s 500-nál többet Nápolyba hurczoltak. Ezen foglyokat 70 fontnyi arany váltság-dijjal sz. II. Gergely pápa szabad lábra állitotta, mivel a háboru kitörését meggátolni akarta. Ez az egész megvesztegetés, melyről a legtöbb egyházellenes irók oly sok épületest tudnak azok elé föltálalni, kiknek legkedvesb eledelök a gyülölség és a történelmi események elferditése. Hihetőleg Luitprandot a spoletói és beneventi herczegekkel a pápa békitette ki. Ezután bizonyosan béke állott be; mert a város falai kijavitását tovább nem folytatván sz. Gergely, e helyett templomok épitése s feldiszitésére forditotta gondjait. 716-dik évre tétetik a *világhirü benczés anyakolostor, Montecassinó, helyreállitása* is, mit tulajdonkép 2-dik alapitásának lehetne mondani*). A szent egyházfő a keresztény fejedelmek

*) E világhirü benczés anyakolostort a longobárdok elpusztitván, II. Gergely ismét visszaállitotta, és *sz. Pertinax*-ot tette apátnak, kinek bölcs és tapintatos vezetése alatt az oly nagy fontosságu apátság gyorsan indult virágzásnak, s századokon át a legkitünőbb férfiak növeldéje volt. Fájdalom, e XIV. százados monostor, (melynek jámbor és tudós lakói Európa egyik országát a másik után vezeték Jézus egyházába, a barbárok tüzzel s vassali pusztitásától a remek-müveket megmentették, őrizték, a tudomány világosságát az egész földön szétáraszták, a földmüvelést, müvészeteket s ipart terjeszték, az egyház és államnak annyi hires férfiakat adtak, tehát mindkettő körül oly felszámlálhatlanok ragyogó érdemei) azon egyházfosztogató uralkodó által, kinek jelmondata: „*Szabad egyház a szabad államban*“, kihalásra juttatott, midőn Olaszhonban annyi ős intézetek eltöröltettek, hogy ezek szent czélokra alapitott vagyonát körmei közé kaparithassa! Ó nem gondolják meg az

közti béke s egyetértésre fordità törekvéseit, mert a kalifaság roppant uralma ép most a kereszténység különben is gyönge támaszát, a nagyon megrendült Konstantinápolyt meghóditani igyekezett. Rómában a pápa jelenlétében nyilvános imák tartattak a császári városért, melyet a kalifa tengeri serege 717—718-ig szárazon és vizen szorongatott. Nagy volt az öröm, midőn a hivek könyörgése meghallgattatott, az ellenséges hajók ugyanis majd mind szétromboltattak, s a szárazföldi sereg kénytelen volt visszavonulni. *A keresztény fegyvereknek ezen csodálatos győzelmét a roppant számu ellenség fölött, a görögök és nyugatiak, a bensőleg segitségül hivott bold. Szüz közbenjáró esedezésének tulajdoniták fiui kegyeletöknél fogva.*

Azonban mig Keleten az emlitett vésztől megszabadultak, Nyugaton igen veszélyes vihar támadott. Mig a saracenok a pyrenaei hegyeken át előre törtek, a frankok országa pártoskodások és benső harczok által vesztegette erejét. *Heristáli Pipin* 714-diki deczember 17-kén meghalt. Nős és nőtlen fiai közt harczok dúltak, s csak Károlyról irja *Luden*: „Valamint a nap fénysugaraival az egész föld éjét elüzi, ugy ragyog *Károly*, Pipin legméltóbb örökőse s leghatalmasb védője, a megszabadulásán kétkedő népnek. Midőn egyszerre nyilvánosan megjelent, alattvalói sokkal nagyobb örömmel fogadták mintha maga Pipin jött volna vissza a sirból vigasztalásukra.“

Nem igy fogadtak egy más hőst, mivel még nem ismerték, ki *Martell Károly* győzelmi éveiben a német földre lépett, hogy ott az örök élet vigasztalásait s áldásait elhintse. Ez az Angolhonban 680-ban született és pedig tán királyi vérből, de minden bizonynyal tekintélyes származásu, *Winfrid benczés* volt. Mint már azelőtt más buzgó szerzetesek hazájokat küldéri minőségben elhagyták, ő is 717 körül *Utrecht* városába vette magát, de még nem müködhetett, mivel épen a frankok és friesek, vagyis a keresztények és pogányok közt há-

ily felfuvalkodott, a szabadkőmivesek s egyéb lelketlenek által tévutra vezetett uralkodók, hogy midőn az erények és tudományok fészkeit, a mivelt nemzetek eme drága kincseit, szétdulják ugyanakkor az emberiség ellen sulyosan vétenek, s saját trónjaik oszlopait korhasztják, nem is emlitvén azt, hogy ily kegyeletlen határozatok szentesitésével koronáik legszebben ragyogó ékköveit tépik ki!!

boru volt. Azért hazájába visszatért, de apostoli szándékában rendithetlenül megmaradván, és az által ellenállhatlanul ösztönöztetvén, Rómába utazott, hol sz. II. Gergely pápától fölhatalmazást s áldást kért és nyert a hittéritésre. Talán az Austrasiábani harcz miatt, a buzgalomteljes hitküldér, Bajorhonon át vette utját. Igy lépett ezen ország földjére anélkül, hogy neki a szép föladatról, tudniillik az itteni püspöki egyház dicsteljes bevégzéséről, sejtelme lett volna, mely tizenegy század lefolyása után is soha nem ingadozó szilárdságban s soha ragyogni nem szünő fényben áll ott a hivő s hitlen világ szemei előtt, a németül beszélő népek közepette. *Thüringiában* azon hir hatotta meg füleit, hogy *Radbod* herczeg gyorsan és szentségek nélkül kimúlt, most 719-ben *Frieslandba* ment, hol a pogányok és félkeresztények közt egész a harmadik évig müködött, mint *Willibrord* szent érsek segéde, kiről a tiszteletreméltó *Béda* 720-ban igy ir: „*Willibrord, melléknéven Kelemen, még életben van; ő egy tisztes aggastyán, már 30 év óta püspök, és várja az örök élet jutalmát, miután a lelki harczban oly hősileg küzdött*“.

Bajorhonból 716-ban II. *Theodó* Rómába utazott, hogy az apostolfejedelmek sirjainál áhitatoskodjék, és országa egyházi ügyeit II. Gergelynek sürgetve ajánlja; mert a jámbor fejedelem leghőbb vágya volt, állandó püspökségek alapitása által Bajorhonban a keresztény egélyt még halála előtt megszilárditani. Egész készséggel teljesité a pápa e szép kivánságot, és a visszatérő herczegnek kisérőkül *Martinián* püspököt, *György áldozárt* és *Dorotheus* alszerpapot adta, a még maig is fönmaradt, 716-diki május 15-kéről keltezett fönséges utasitással együtt, mely a szent egyházfőnek oly nagy becsülete s tiszteletére válik, s ezen egyház ügyei rendezése körüli érdemeit oly igen növeli.

Ezen, a Bajorhonba először intézett pápai követeknek adott igen nevezetes utasitás lényege a következő: 1) Mindenekelőtt a papság gyüjtessék egybe, a nép birái s tekintélyesb férfiai is meghivatván oda, miszerint igy megvizsgáltathassék, mely papok szenteltettek föl kánonszerüleg s ragaszkodnak az egyház tanaihoz; csak ilyeneknek adjanak a követek az apostoli, római egyház rendje s gyakorlata szerint hatalmat, a többiektől pedig azt elvonván (quorum vero non claruerit recta fides credulitatis, aut approbata solem-

nitas canonicae ordinationis, illis per omnia prohibeatur licentia ministrationis . . .) 2). Gondoskodjanak arról, hogy minden lelkészi egyháznak legyen egy áldozára, ki a naponkénti szent mise-áldozatot és a hórákat elvégezze, az ó- és ujszövetségi szentirásból fölolvasson, az igét hirdesse, s mindezt az apostoli szék hagyománya, gyakorlata és a régi szokás szerint intézze (secundum traditum apostolicae sedis antiquitatis ordinem). — 3). A tartományi s helyi viszonyoknál fogva három vagy négy püspökség állittassék egy érsekséggel, s az egyházi-rend szentsége csak igazhitü, feddhetlen életü s elegendő tudománynyal biró férfiaknak adassék föl, az apostoli teljhatalomból vonatkozással a három püspökre (probabiles fidei, ac boni testimonii, et eruditos sana doctrina viros). — 4). Ha az érseki méltóságra alkalmas egyén találtatik, ez igazoló irattal ellátva Rómába küldessék vagy kisértessék, ellenkező esetben maga a pápa fog alkalmas egyént a bajoroknak küldeni (utilem cum Dei auxilio dirigamus). — 5). Pápai megbizás erejénél fogva különösen szivökre kell kötni a püspököknek, hogy kánonellenesen kit sem szenteljenek föl. Igy, ki már kétszer nősült, vagy neje özvegy, vagy pedig elesett személy, ki ismeretekkel nem bir, vagy hibás testü (in qualibet parte corporis vitiatus), vagy ki nyilvános vezekletre itéltetett, személyére nézve nem szabad, vagy rosz hirben áll, az egyházi pályára nem emeltethetik. Különösen pedig az afrikaiak, kik oly igen szeretik a szent-rendeket kérni, arra nem bocsátandók, mivel legtöbbnyire manichaeusoknak és ujrakeresztelteknek találtattak. — 6). Az egyházi épületek és szerelvények gondosan föntartandók és növelendők; az egyházi jövedelmek pedig négyfelé osztandók föl, tudniillik a papság föntartására, szegények fölsegélésére, az isteniszolgálat költségei födözésére s a püspök gyámolitására. — 7) Csak kántor-böjti napokon szabad áldozárokat és szerpapokat szentelni, valamint a keresztséget meg csak husvét- és pünköstkor lehet kiszolgáltatni, és halálveszélykor, nehogy a lelkek örökre elveszszenek. — 8). A házasság szentsége az apostoli gyakorlat szerint szolgáltatandó ki, az igazi házasság csak egy férfi és egy nő között köttethetik. Mindaddig, mig a másik fél él, minden testi közösülés tilos más személylyel. Kisem veheti nőül gyámanyját, ángyát, nővérét, nagynénjét, unokahugát, nővérének vagy az utóbbinak leányát,

Krisztus teste és vére vételétőli eltiltás büntetése alatt. És tanitani kell, hogy a szüzesség és önmegtartóztatás a házasságnak elébeteendők. (Nuptiis quoque ipsis praeferenda fidelium virginum et continentium doceatur integritas.) — 9) A bálványoknak áldozottakon kivül mi étel sem neveztessék tisztátalannak. — 10) *Álomfejtegetések, jeljóslatok, valamint minden büvészetek a pogányságból származván, a keresztények által ne gyakoroltassanak s tekintetbe ne vétessenek.* — 11.) *Az esküdözések, ujholdi ünnepélyek, varázslatok és sorsvetések eltiltandók.* — 12) Vasárnapokon, s az Ur születése, megjelenése s mennybemenetele ünnepein, a hivek böjtre ne szorittassanak. — 13.) Azoktól, kik nyilvános ellenségeskedésben élnek, mi áldozat sem fogadtassék el, azaz: sz. misére és áldozásra ne bocsáttassanak, mig elleneikkel ki nem békültek. — 14) Kisem higyje, hogy a sulyos bünöktől ment s azért bünbánatra nincs szüksége. — 15) A kereszténység főtana, *a holtak föltámadása*, illően adassék elő a népnek, miszerint valamint Jézus, ugy minden ember fel fog támadni egykor, még pedig azon testben, melyben e földön élt, s a feltámadás sem a természetet, sem a nemet nem változtatja meg, hanem csak a test gyarlóságai és tökéletelenségei maradnak el. — Végre 16). Fölemlitendő, miszerint a sátán az ő angyalaival sohasem helyeztetik többé vissza eredeti állapotába.

Bármily fölségesen kezdték is müvöket a pápa és *Theodo*, mégis nehézségekre akadtak a követek, melyeket nem volt oly könnyü elmozditani, és tulajdonkép csak *Corbinián* hóditá a bajorokat Jézus üdvös igája alá.

Martell Károly, kinek *ereje a hübérnöki fejetlenség hatalmas ördögét ismételve földre sujtotta*, sokkal harcziasb férfiu volt, semmint alatta a béke áldásai mutatkozhattak volna. Minden, és kivált a gazdag apátságok is politikai czéljai elérésére zsákmányoltattak ki általa. Miért azon büntetés érte őt, hogy egy kolostori iró sem jegyzette föl fényes győzelmeit az utóvilág részére. Döntő csatáiból csak a *Vincy* mellettit emlitjük, s a *szászok* elleni hadjáratát, kik Thüringiában és egész a Majnáig borzasztóan kalandoztak, és *minden kereszténytit gyökerestől kiirtani törekedtek*! A hős leverte őket, és tartományukat egész a Weserig tüzzel és vassal elpusztitotta. De mindezen nagy tettek nem voltak képesek a frankok belső egyenet-

lenkedését megtörni, *móroknak* kelle jöni, kik a pyrenei hegyeken áttörtek, hogy a frank dynastákat megfontolásra s egyességre kényszeritsék. Számos frank hös sietett eléjök és oly gyilkos csatát vivtak, minőt a muhamedánok még nem láttak, *Alsama* számtalanokkal a harcztéren maradt, a többiek pedig *Narbonne* várába vették magukat a bizonyos halál elül.

A beállott béke megengedte most az evangelium hirnökeinek, hogy az üdv igéit hallassák. *Bonifacius* átvonult a *cattok* földén, majd Thüringiába vette magát, honnét a kereszténység Némethonbani állapotáról II. Gergelyt körülményesen tudósitotta, fölemlité azon eszközöket, melyeket a mű eredménye végett alkalmazni szükséges, s több előforduló kétes eset eldöntését a pápára bizta. II. Gergelyt ezen levél igen megörvendeztette, s a keresztény hit egész Némethonbani elterjesztése igen szivén feküdvén, szükségesnek látta ezen igen fontos ügyben az apostollal, ki Némethont, ennek kormányát, a nép jellemét, erkölcseit, hitfogékonyságát, valamint minden hely s személyek viszonyait jól ismeri, személyesen értekezni; nem késett tehát a levélre válaszolni, és a szent férfiut Rómába meghini.

Bonifacius azonnal követte a pápai meghivást, s 723-ban másodszor utazott Rómába, kinek is az apostoli szék iránti ragaszkodását II. Gergely igen jól tudta méltányolni. Barátságos leereszkedéssel fogadta, az idegenek és pápai vendégek elfogadására fölszerelt épületbe szállásoltatta be, s már a következő nap kihallgatásra hitta meg. Bár a legfontosb ügyekkel volt elhalmozva, mégis egész nap értekezett a buzgó hitküldérrel, s mivel püspökké akarta őt szentelni, hitvallását kivánta tőle. Miután a szent egyházfő ezt a tiszta katholika-tannal teljesen öszhangzónak találta, a kihallgatás után nehány nap mulva, sz. András ünnepén (723. nov. 11.), *a németek széknélküli püspökévé szentelte Bonifaciust.* Miután ez előbb még egy okmányt tett le sz. Péter sirjára, melyben esküvel igérte, miszerint a római egyházzali hitközösségben állhatatosan megmarad, s annak igaz tanaira fogja a népeket oktatni, s azokban meg is tartani. Erre a pápa megajándékozta őt a legfontosabb kánonok gyüjteményével, melyeket püspöki tiszte vezetésében zsinormértékül kelle használnia; végre még több ajánló-levelet adott neki, melyek Martell Károlynak s azon püspököknek, áldozárok meg szerpapok-

nak szóltak, kiknek küszöbeit át fogja lépni, a frank herczegeknek, grófok s tartományok helytartóinak, továbbá az összes thüringiai híveknek, és végre Némethon minden keresztény és pogány népeinek. Mily bölcsen járt el ebben a szent pápa, mutatja azon mély benyomás, melyet ezen egyházfői ajánló-iratok tettek. Ezek ugyanis igen könnyiték és előmozditák Némethon uj apostola s püspöke minden vállalatait.

Bonifacius a legkiterjedtebb fölhatalmazással ellátva, átutazta most Némethont, a Rajnától egész az avarok határaig, s a Dunától az Elbeig. Szomoru a kép, melyet a szent püspök Némethon állapotáról, a papság és nép erkölcsiségét illetőleg rajzol. Azért az ilynemü értesitvények arra inditák a pápákat, hogy a németekkel mint nyers és igen érzékeny néppel kegyesebben s kimélve bántak, és mint a hitben ujonczoknak terheiket könnyiteni segiték. Igy a többi között, *II. Gergely fölhatalmazá Bonifaciust, hogy a németeknek oly esetben is megengedheti a második házasságot, midőn a nő betegség vagy vétség által képtelenné lesz a házas életre. Fölmentette őket a rokonsági akadályoktól is, melyeket a németeknél csak a negyedik fokra szoritott, holott ezen megszoritás a többi keresztény népeknél a hatodik fokig kiterjedt.*

A roppant tevékenységü II. Gergely, mint láttuk, Némethon megtéritésével egész a részletekig foglalkozott, mig a *saracenok* és *mórok,* a frankok, egyéb keleti s nyugati tartományok egyenetlenkedései által fölbátoritva, a keresztény egély veszélyét a legmagasb fokra emelni siettek. A pápák minden században hasonlitottak egymáshoz; valamint ezek egykor a katakombákba menekülve, azon pillanatban, midőn a világ az ő surlódásai s tülekedéseiből kiragadtatni látszott, a cultus ügyeivel a legparányibb részletekig foglalkoztak; ép ugy látjuk sz. II. Gergelyt, ugyanakkor, midőn a bysanti képostromlók esztelensége kezdődött, és a birodalom minden tartományait lángba boritotta, midőn a törökök félholdja a keresztény Európát Keleten és Nyugaton meghóditani törekedett, a német népek megtéritésével foglalkozni.

Róma 717-ben egész hétig tartó példátlan vizáradással háborgattatott, mely csapás s az ebből eredhető vészkór elháritásaért a szent-atya jelenlétében nyilvános könyörgések tartattak. 721-diki

apr. 5-kére, II. Gergely 32 püspököt hivott meg, kik bizonyára jelentékeny dolgokról értekeztek, mint például, hogy a nő, kinek férje áldozár- vagy szerpappá lesz, szintén nem kelhet más házasságra, *Sincred*, spanyol püspök, is megjelent Rómában, kétségkivül a spanyol egyház szomoru állapotát rajzolván. Ugy látszik, hogy ő *toledó-i primás* volt.

Nem csekély gondot s aggodalmat okozott II. Gergelynek az afrikai és syriai egyházak szomoru állapota is. A muhamedánok örjöngése s rajongásának nyomása mindig elviselhetlenebb és pusztább lett a keresztényekre, s a *zsidók* által fölizgatott II. *Yezid* kalifa, mint elöde II. *Omár* is, valóságos üldözést támasztott Jézus hivei ellen, s szigoruan megparancsolá, hogy *a képek és szobrok mindenütt megsemmisittessenek*. Leó császár félt, valamint Örményhon és egész Kisázsia remegett a gondolattól, hogy Syria, Egyipt és Spanyolhon sorsára jutandnak, melyek már ekkor a muhamedánok zsákmányaivá lettek. A nyers katonaság 722-ben erőszakkal is a katholika egyházba akarta vezetni a montanistákat és zsidókat. Ugy látszik, hogy Leó 726-ban uj fegyverszünetet kötött a kalifával, de ezen hadjáratban erősen föltette magában, miszerint birodalmában mindennemü egélyi vitának erőszakkal is egyszerre véget vet, miután szerencsés volt két ellencsászárt s a politikai pártokat leverni. A *thessalonikai érsek lefejeztetése* mutatja, mily megfontolás s tekintetnélküli volt a *nyers katona* eljárása mindenütt. Leó azt vélte, hogy sok eretneknek a katholika tanoktóli idegenkedése, valamint maga a gyülölet, melyet a zsidók és muhamedánok csak nöiveltek, mi lényegesre sem vonatkozik; mert *hisz mindnyájan egy Istent hisznek. A kathotikusok, mint bálványozók, gyaláztattak a képek tiszteleteért s ki valának téve azon szemrehányásnak, hogy festett vagy faragott bálványokat imádnak.*

726-dikban előadá a *koronás*, fölvilágosodott, de *irni s olvasni nem tudó theologus* a szintoly képzett s már régóta hallgató senatusnak, hogy ő a legfölségesb Isten iránti hálától indittatva elhatározta miszerint *az egyházban most uralkodó bálványozást teljes erejével elnyomandja*. Egy határozatában *megparancsolta tehát, miszerint a szentek, Isten anyja, sőt a fölfeszitett Üdvözitő képei is a templomokban s azokon kivül levétessenek s elhamvasztassanak! Schloszor* igy

ir ide vonatkozólag: „Kormánya hatodik évében (722—723) Leó a zsidókat és hitetleneket (montanistákat) erővel kényszeritette a keresztség fölvételére. A hetedikben, a nyilvános könyvtár 13 tanárát az igazgatóval együtt, ki nyilvános tanári czimén kivül még különösen *egyetemes*nek is neveztetett, megtudakozván, a képek tiszteletét megszüntetni törekedett; a 9 dik és 10-dikben pedig (725—727) erőszakkal kezdett a reformokhoz. A 9-dik évben egy ugynevezett „*Silentium*"-ot gyüjtött egybe, melynél a világi tagok száma sokkal nagyobb volt, mint az egyháziaké; az udvar ezen szolgái könnyen belecgyeztek a császár akaratába, s egy *kibocsátványt* készitettek". Kisem merészelt a császárnak ellenmondani, s csak egyedül a tisztes patriarcha *Germanus* emelte hangját a szent ügy védelmére, s a nép is iszonnyal fogadta a tartományokban a kibocsátványt; félelem nélkül fönhangon zugtak a császár ellen ennek vétkes merénye miatt, és nehány nap mulva már egy közeli néplázadás félreismerhetlen jeleit borzalommal pillanták meg mindenütt.

Ez ugyan a császárt szelidebb nézetre hangolta, de az udvari hizelgők, sőt még püspökök is megtarták és erősiték a császárt balhiedelmében. Az ily uszályvivő püspökök közül itt leginkább *Konstantin* nacolia-i főpásztor (Phrygiában) emlitendő, ki a császárral egy véleményt ápolt; de hütlenségeért megyebeliei által elüzetett s az udvarhoz menekült. Ekkor boszuból Leót még jobban felingerelte a képek ellen, mint *Tarasius* beszéli. A hajlott koru Germanus most gyakrabban lépett a szószékre, *alaposan oktatá a hiveket a századok óta most először vitatott kérdés fölött*, s megmutatá a Szentháromságot illető imádás és a szentek tisztelete közötti különbséget. Előadá, hogy a szentek Isten választottai s barátai, kikben Ő önmagát megdicsőitette, s a kikben mi Őt ujra folyton dicsőitjük; megfejté erre egykor a zsidóknak adott következő parancs valódi értelmét: „*Faragott képet ne csinálj magadnak a végre, hogy azt imádjad,*" érveit a szentek tisztelete, képeik s ereklyéik iránti áhitatos kegyeletre vonatkozó szentirási helyekre, *sz. Jeromos, Ágoston, Vazul, nyssai* és *Nagy-Gergely* egyházatyákra alapitotta. Szent lelkesedéssel intette ugyan a népet az Istentől rendelt világi hatóság iránti engedelmességre, de nem kevesbbé buzditotta arra is, hogy az egyház s atyáik hitéhez hiven s renditheticnül ragaszkodjanak. Valahányszor Ger-

manus a szószékre lépett, alig fogadhatta be az egyház az ide özönlő népsokaságot; előadásai oly világosak s könnyen érthetők voltak, hogy *hallgatóinak legtudatlanabbika is könnyen megszégyenithette volna a császár üres bölcseségét.* Szóval, *Germanus* ugy tekintetett, mint az *egyház rendithetlen oszlopa,* mely ellen a világ és sötétség fejedelme minden erejét megkisérlette. Leó ezt jól tudta, azért a jámbor patriarcha elvesztését elhatározta.

A képek szent ügyének másik hatalmas védője volt sz. Damascenus János, a sz. *Sabasról* czimzett jerusálemi kolostorban, s következőleg a világi hatalom keze által nem könnyen volt elérhető. Körlevelek alakjában készitett számos irataiban, melyek rohanó gyorsasággal terjedtek el egész keleten, s tolla szokott világosságával s erejével fejtette ki az egyház igazi tanát, velős kitételekben rótta meg az ujitók vakmerőségét, ellenkezését s a szentirásbani teljes járatlanságukat, és magát a császárt is átok- s az egyházból kitaszitással fenyegette. — Germanus II. Gergelynek irt is, tudósitotta őt mindenről, mi aközben Konstantinápolyban történt, és azon levelek másolatát is megküldte a szent-atyának, melyeket részint a gyönge, az elesésre hajlandó püspökökhez intézett, hogy őket a tévelyről meggyőzze, részint a jobbérzésüekhez, hogy ezeket az igaz hitbeni szilárdságra még inkább ösztönözze s felbátoritsa.

II. Gergély nem késett Germanus levelére válaszolni. Iratában méltó dicsérettel halmozta el a patriarcha szilárdságát és tudományosságát, s azután szintén kiterjeszkedik az egyház által kezdettől fogva vallott s most a gonosz ujitók által megtámadott tanra. „*Valóban,* irja II. Gergely a többi közt, *leszállott Isten a földre; egy szüztől született; bevezetett minket országa titkaiba; a kiengesztelés halálával mult ki erre a keresztre; azután három nap mulva halottaiból feltámadott, felment a mennybe s elküldte apostolai- s egyházának a Szentlelket — ó mily kivánatos volna, hogy a végtelen irgalmu Isten s az ő szeretete ezen csodálatos eseményeit az ég, föld és a tenger, minden élő s életnélküli teremtmények fönhangon hirdetnék, minden toll azokat irná, valamennyi szin rajzolná s az összes művészet előtüntetné.* A pápai brevében, Germanus levelei s sz. Damascén irataiban ugyanazon eszmemenet uralkodik; mindenütt ugyanazon érvek, a szent könyvek és atyák iratai ugyanazon helyei, sőt néha

majdnem ugyanazon szavakkali s hasonló kitételek vehetők észre; hangosan szóló bizonylata ez a Kelet és Nyugat öszhangzó hitének, e tant illetőleg. Ez az egész földkerekségen elterjedő apostoli egyház közös tana volt, s az egyetemesség ezen jellege a félreismerhetlen, fönsőbb, isteni kinyomatot nagyonis nyiltan tüntette elő.

De mig egy nagy pápa, szellemdus patriarcha, s egy jámbor, tudós kolostori férfiu a zsarnok téveit a hit s ész fegyvereivel rettenthetlenül leküzdték, addig a *cycladi szigetek* s Görögbon másféle fegyvereket ragadtak. Leó kibocsátványa e tartományokban minden kedélyt föllázitott, a ki mint esküszegő s az egyház ellensége trónvesztettnek nyilvánittatott. Hajóseregök Konstantinápoly ellen vonult. Germanus igen rosszallotta e vállalatot, sőt a szószékről átkot mondott a lázadókra, kiknek merényletök a görög tüz által meghiusittatott. A császár e győzelem által még inkább felbátorodva, most teljesen levetette az álarczot, 730-ban egybegyüjtötte a senatust, még határozottabb és szigorubb kibocsátványt terjesztett elő, s a patriarchának dictátori hangon parancsolá, hogy azt azonnal aláirja. Ez azonban figyelmeztette a császárt adott esküjére, kérvén őt, hogy ne zavarja az egyház békéjét. Erre megható jelenet következett, midőn a 84 éves aggastyán palástját letette s a császár meg senatus előtt méltóságáról leköszönt, visszavonulván azután atyai házába. *Anastasius*, a bérencz, foglalta el helyét azonnal s most *elkezdődött a képeket pusztitó harcz.* A minden tartomány s Olaszhonbani lázadások sem csillapiták a koronás zsarnok dühét.

A Rómába küldött császári spatharius s egyszersmint római doge-nak a nép boszuja elül menekülnie kelle. A nép ugyanis azon hiedelemben volt, hogy a szent-atya élete ellen törnek. Az Olaszhonba jött Pál patricius csak olajt öntött a tüzre a helyett, hogy azt kioltotta volna; kik Rómában vele egyetértettek, a nép gyülöletének estek áldozatul, mely a császári hivatalnokokat megölte. Ezt ugyan nem épen a képostrom okozta, hanem a jogtalan adózsarolások és templom-fosztogatások, melyek Róma s Olaszhon egyéb városait is föllázitták, mint Anastasius könyvtárnok világosan irja. A császár a helyett, hogy a lázadások gyászos okait kutatta, s azokat nagylelküleg elháritotta volna, meghagyta II. Gergelynek, miszerint a legalázatosabb engedelmesség példájával előre menvén, ezen en-

gedelmességre másokat is megtanitson. A szent-atya intette Leót, hogy az egyház könyörgő szózata elül ne zárja be füleit; ne legyen okosabb, mint annyi szent pápa, püspökök és zsinatok; a jámbor és tudós Germanus patriarchának oktatásait kövesse, kereszténytelen szándékáról tegyen le, s a minden egyházban már rég fönálló békét ne zavarja meg ismét. Ugyanazon iratában a szent-atya egyszersmint a legnagyobb tiszteletet tanusitó kitételekkel akarja a monarchával megértetni, hogy a kifosztott és tönkre tett olasz tartományokra lehetetlen uj adókat róni, melyekkel ismét terhelni akarják. — Közbevetőleg mondva, az Istennek hátat forditott pápafaló irók kiváló gondot szoktak arra forditani, hogy az egyházfők ilynemü érdemeit is hallgatással mellőzzék el!!

II. Gergely irata, ahelyett, hogy a császárt magábaszállásra inditotta volna, csak dühét fokozta föl. A pápának kemény szavakkal válaszolt, fenyegetést fenyegetésre halmozott, sőt sz. I. Márton viszontagságára figyelmeztette őt s büszkén hangsulyozta, hogy az apostoli székről leteszi, bilincsekre verve Konstantinápolyba hurczoltatja, s minden népek példájára kiállitandja stb. Ezen irattal még szigorubb parancsokat intézett Leó az exarchához, Nápoly és Róma herczegeihez s a többi Olaszhonbani császári hivatalnokokhoz. Mily igen igaz *Euripides* mondata: „*Quos Deus vult perdere, pius dementat.*“ Tudnia kellett, sőt tudta, hogy az olasz városok elégedetlen lakói köztársaságok után epedvén, ép e napokban Konstantinápolytóli teljes elszakadáson dolgoztak, s az ide vágó törekvéseket az egélyi buzgalom ürügye s a hős longobárdokkali szövetkezés nagyon is elősegitheti. Az egyesülés valóban megtörtént, s mivel a nép erősen hitte, hogy csak a szent-atya élete és az egyház védelméről van szó, lelkesedéssel hullámzott az a Laterán előtt s örömrivalgva tudatta a pápával rendithetlen ragaszkodását, ki a gyermeki szeretet és hüség viharos nyilvánitását meleg atyai szavakban köszönte meg, de egy más császár választása s koronázásáról hallani sem akart, kijelentvén, hogy nem kell az ős, hatalmas birodalomtól elszakadni. II. Gergely átlátott *Luitpránd* tervén, ismerte nézetét, tudta kitüzött czélját, melynél fogva a rómaiaknak hizelgett, s igérte, miszerint őket és szent egyházukat sokkal hatalmasbban védelmezné, s több hálára kötelezőt is tett. Mily helyzet ez a pápára

nézve! Igen nagy eszélytelenség leendett volna, a barátságos szomszédot barátságos érzülettel nem méltányolni; — és mindezt tudta a császár, tudnia kelle, miszerint a pápa sokkal jobban fél a longobárdoktól, semhogy a távoli bysantit császárának ne nevezze; tudta, miszerint a muhamedánok szárazon és vizen, keleten és nyugaton, a kereszténységet halálos döféssel fenyegetik, és mégis ahelyett, hogy, mint II. Gergely, a békét föntartani törekedett volna, mindig táplálta a gyuanyagot, s élesztette az ez alatti tüzet, hasonlóan egy esztelen emberhez, ki ahelyett, hogy a vészt kerülné, azt növelni igyekszik saját kárával. Olaszhonban ezen fonákság fölötti bámulat most dühre változott. A császár szobrai mindenütt leromboltattak s darabokra törettek. „*Annak*, mondának a rómaiak, *ki a szentek képeit oly durván megbecsteleniti, szintén nem szabad képeiben tiszteltetni.*“ Az exarchatus minden városaiban, Örményhon és a Pentapolisban fejetlenségi mozgalom dühöngött. Mindenki erősen el volt határozva, hogy az ő s atyáik hitét, a drágalátos nemzeti jót, e nagy közkincset, melynek a népektöli elrablására semmi világi hatalom sincs följogositva, életökkel is védelmezendik.

Ezen zavar s az eddig fönállott rend teljes fölbomlásában még egy kisérletet tőn a pápa, hogy a lelkileg megvakult monarchát a veszély s romlás örvénye szélétől visszarántsa, és apostoli méltósága teljes érzetében irta II. Gergely Leónak, amaz örökké nevezetes levelet, melyet ugyan a pápaellenes irók gáncsolnak, de maguk, az igazságszerető protestánsok is szükségesnek tekintettek, hogy a *nyers katona-császárt, ki sem irni, sem olvasni nem tudott, s kire szelidebb eszközzel hatni lehetetlen volt, fölvilágositsa.*

A pápa mindjárt irata elején figyelmezteti őt ama szép időre, midőn, népeitől szerettetett s az egyház vigasza volt: „*A XIV. Indictió óta* (mikor Leó császár lett) *évenkint élveztük a bibortintával, sajátkezüleg alájegyzett leveled vigaszát, s azt tiszteletteljesen a szent egyházban tettük le. Ugyanabban mindig tudattad velünk a hamisitatlan katholika hit iránti ragaszkodásodat. Tiz évig jártál Isten kegyelméből a jó uton, és soha mitsem említettél a megszentelt képekről; most pedig azt állitod, hogy azok a régi bálványképek helyett állittattak föl, és hogy azok tisztelői bálványszolgák.*“ — Erre a pápa igen körülményesen oktatja a császárt ama nagy különbségre, mely

a pogány hajdankor bálványai, és a Megváltó, szent anyja, meg a többi szenteknek, a keresztény egyházakat ékesitő képei közt mutatkozik. De ama keserü tudatnál fogva, *hogy neki egy monarchát olyanra kell oktatni, mit a gyermekek is jól tudnak,* hogy a világ előtt kimentve legyen, megjegyzi II. Gergely, miszerint a császár értetlensége s tudatlansága miatt, kénytelen hozzá ugy szólani mint értetlen s tudatlanhoz. Minekutána a pápa tüzetes oktatást adott a császárnak a vitatott kérdésről, bámulatát fejezi ki afölött, hogy a minden zsinatok és egész kereszténység által elfogadott, oly könnyen megfogható s oly meggyőző érveken nyugvó tanról még kétkedni, s azt megtámadni lehessen. „*Menj,* mondja ismételve a császárnak, *egy iskolába, melyben a keresztény tanok elemei fölött a gyermekeket oktatják, és mondd ott az egybegyült gyermekeknek, hogy te az egyházakban valamennyi képet, mint bálványokat elpusztitani és megsemmisiteni akarod, minden felelet helyett valamennyien fejedhez vágják bibliájokat. Ha a tapasztaltak és tanult férfiak által nem engeded magad jobb utra téritetni, ugy a kisdedek és értelmetlenektől kell tanulnod.*“

A császárnak, ki büntetésre méltóbb, mint minden más eretnek, mi a hittant illeti, ajánlja sz. Gergely, hogy föltétlenül kövesse a jámbor és tudós konstantinápolyi patriarcha Germanus vezetését. Majd kijelöli Leónak a világi és lelki hatalom határait. „*Az igazságszolgáltatás kardja a fölsőség kezeiben van; de a még sokkal borzasztóbb fegyver, t. i. az egyház kebeléből kitaszitás, Istentől a püspököknek adatott. Egy zsarnokhoz hasonlólag harczolsz te ellenünk mulandó fegyverekkel és szorongatsz bennünket a háboru rémeivel. Védtelen s fegyvertelenül állunk mi ugyan itt, de esedezhetünk Jézus Krisztusnak, hogy téged, lelked megmentetvén, az ördögnek adjon át, hogy ez testedet szétdulja.*“ A pápa most a nagy zavart emliti, s az iszonyu lázadást, mely egész Olaszhonban kiütött, valamint a rómaiak, olaszok, frankok, góthok, vandalok, mórok s az egész nyugat roszalását; utóbb az angolokat hozza fel, s megjegyzi: *Mindezen népek közül többen Konstantinápolyban megfordulván, tanui voltak a kép ostromlási iszonyu tetteknek, s midőn hazájokba visszatértek, a császár ifjonczilag megfontolatlan gyermekcsinját földieiknek elbeszélhették.*“ Mindazon szerencsétlen esetek-

nek, melyeknek most Olaszhon szinhelye, Leó oktalansága s balgatagsága az oka. „*Te*, folytatja tovább a pápa, *a népeket rettegtetni akarod, és mondod: parancsaimat Rómába küldöm, sz. Péter szobrait ott összetöretem, Gergely pápát bilincsekben Konstantinápolyba vezettetem, s ugy bánok el vele, mint egykor Constans császár Márton pápával. De tudd meg, hogy a pápák régóta egyedüli egyesitő kapcsok, s örökös békeszerzők Kelet és Nyugat közt. Egyébiránt, ha te minket fenyegetni s oly nyers garázdasággal bántalmazni akarsz; a római pápának innét csak 24 római mérföldnyire kell távozni, hogy a legnagyobb biztonságban nevesse ki fenyegetéseidet.*“

Ezután Gergely a császárt Konstans végsorsára, valamint ama sz. Márton pápáéra emlékezteti. „*Konstans*, mondja ő, *házi szolgáitól agyonveretett, és bünei sokaságával ment be az örökkévalóságba; de sz. Márton pápa Scythia népeitől most is mint szent tisztelletik, és szentségének illata az egész földkerekségen kiterjedt. Adná Isten, hogy sz. Márton nyomdokain járhatnék; de a mi kötelmünk, hogy a hivő nép jólétére éljünk. Minden népek szemei reánk függesztvék, és ámbár méltatlanságunkat ismerjük, mégis egész bizalmukat belénk s azokba helyezik, kiknek képeit te elpusztitással fenyegeted. Merjed csak, s tégy egy kisérletet sz. Péter szobrának elpusztitására, azonnal ellened támad egész Nyugat, és még a keletiek is megboszulják magukat rajtad az általad kezdett s táplált undokságokért. A rómaiak védelmére képtelen vagy, csak gyötörni tudod őket és városukat a tengerhezi közelsége miatt kifosztani. De mint mondtam, a pápának csak 24 mérföldnyire kell távozni, és azután nincs mit félni fenyegetéseidtől.*“

Gergely esengve kéri a császárt, hogy balgaságai és gyermekcsinjaival vágre már hagyjon fel, kéri és figyelmezteti, inti őt, hogy a jó utra térjen vissza, és kijelenti, miszerint ha esztelenségében tovább is megmarad, ha makacsságát és konokságát el nem hagyja, minden kiöntött vér oka az ő fejére hull vissza. Hosszu levelét rövid imával végzi be az egyházfő, hogy Jézus Krisztus, a bold. Szüz tiszta fia, a császár szivében ismét helyet foglaljon, és mindazokat kiüzze onnét, melyek őt mindezen ördögi balgaságokra vezették. A pápai iratra Leó nem válaszolt, de a konstantinápolyi palotában Gergelyre, mint szerintők lázadóra, kimondták az itéletet,

és hatalommal, erőszakkal meg csellel törekedtek őt kézre keríteni, hogy a zsarnok dühét levelével, oly hathatós hüsitő szerrel csillapitani bátorkodott. De egész Róma és Olaszhon egyesültek a szentatya védelmére, még a longobárdok is beállván e szövetségbe.

Mi sem természetesb, mint az olaszoknak ezen a pápához ragaszkodásuk. Ismeretes dolog ugyanis, hogy Rómában a tekintélyesb osztályok minden pápaválasztásra nagy befolyással voltak, és a pápák, mivel legtöbbnyire a néptől választattak, ép azért ennek szivéhez közelebb állottak, hasonlithatlanul kedvesebbek voltak előtte, mint a mesze távol palotáiban tobzodó bysantiak. Minden nagyobb, egész tartományokra nehezedő csapások, mint vészkór, vizáradás, háboru, drágaság, éhség, stb. beálltakor a pápák egymástól örököltt, egész a tékozlással határos, bőkezüségöknél fogva az egyház kincseivel minden nyilvános és magánnyomort vigasztalva és segitve siettek elháritani. Ily viszontagságos és inséges időkben több ezer család a római egyház által tápláltatott és tartatott fön életben, számtalan betegek ápoltattak költségén, és nem ritkán, midőn drágaság és éhség fenyegetett, Róma s egész nagy vidéke *sz. Péter siciliai örökségéből láttatott el bőven gabonával.* Midőn barbárok árasztották el Olaszhont, vagy a hatalmukra büszke longobárdok a görög-olasz tartományokra ütve, ezekben pusztitottak és raboltak, és a messze fekvő Konstantinápoly védelmezni és segiteni nem tudott, mindig a pápák voltak, kikre Olaszhon szemeit függesztette. Egyházuk aranyával békét vásároltak, vagy pedig huzamos fegyverszünetet szereztek, és azután tekintélyökkel meg szavaik erejével le tudták szerelni a barbarok vadságát, s a velők kötött szerződéseket föntartani.

Midőn az exarchák, görög herczeg, vagy *a szüntelen pénzszükségben sinlő bysanti kormány* a teljesen kiszitt tartományokból az utolsó vércsöppeket is folyton nyalakodó nyelvével felszörpölni fenyegetődztek, ismét csak a pápák voltak, kik az oly igen zaklatott és sanyargatott népek mellett mint védelmezők fölléptek, és könyörgő, gyakran intő szavukat még a konstantinápolyi trón előtt is hallatták. Az exarchák, római, nápolyi és siciliai herczegek rablási vágyait és a *császári Fisous* soha ki nem elégithető pénzvágyát a pápák szilárdsága s erélyes közbenjárása tartotta féken. Röviden,

midőn valamit tenni, védelmezni, segiteni, vigasztalni és közbenjárni kelle, mindig sz. Péter széke volt Rómában az egyedüli biztos menedékhely a szorongatottakra nézve egész Olaszhonban. És ezekhez járult még az olaszok, és kivált a rómaiak szemei előtt a szakadatlanul egymást követő nagy pápák szent életei dicső ragyogványa, melynél fogva papságukkal együtt a mulandók fölé emelkedve, magasztos egyházfői méltóságuk az Alpeken innen s tul minden népek legfőbb tiszteletének közös tárgyává tette őket. Mennyire igényelhették hát a rómaiak s minden olaszok teljes szeretetét s ragaszkodását; és kivált mennyi érdem s mily érdek sürgette ekkor az olaszokat, hogy az egész kereszténység szentelt fejét, az Örökkévalónál közbenjáróját, a béke fejedelmét, atyjokat, jótevőjöket, ótalmazójokat s barátjokat, védelmezzék, érette mi áldozatot se kiméljenek, minden veszélylyel daczoljanak, vagyonukkal és vérökkel föllépjenek.

Ilyen volt a hangulat Róma és egész Olaszhonban, s nemcsak ez, hanem a longobardok tisztelete is meghiusitotta a görögök ravaszságát, cselfogását s erőszakoskodásait, melyekkel a szent pápát hatalmukba ejteni igyekeztek. Az Olaszhonba küldött hajósereget az Ur erős vihar által elpusztitotta, hadseregét a ravennaiak szétverték; ámde e csapások sem törték meg a vak monarcha merev önfejüségét, uj hadi födözetet küldött Olaszhonba, s a hozzá hű nápolyi meg római herczegeknek. A rómaiak e seregeket megfutamitották.

Az egély ügye most mindenütt diadalmaskodott; II. Gergely Rómában egy zsinatra 93 püspököt gyüjtött egybe, s az eretnekeket kiközösitéssel sujtotta. Mily állapot ez a pápára, kitünik a mondottakból! A császárság hasonlitott egy hajóhoz, mely mindenünnét a dühöngő vihartól környeztetve czivakodó emberei s esztelenné lett kormányosa által szembetünőleg a szirtekhez hajtatott, hogy azokon szétzuzassék. Mily helyzet ez a kereszténység fejére nézve, ki épedve ohajtotta, hogy a hóditásaikban oly szerencsés muhamedanok elé a viiágpolgárosodás drága érdekében gát vettessék! Ily körülmények közt, ki nem tartotta volna szükségesnek, hogy II. Gergely egészen csendben s minden föltünés nélkül a győzelemdus frank hőshez, Martell Károlyhoz utazzon, hogy ettől a saracenok ellen segitséget

kérjen. Azonban itt is, Délgalliába érve, a körültekintő pápa eleget látott és hallott; mert Károly, Aquitania s Burgund helyzete sohasem volt aggasztóbb, a mórok előnyomulása soha erőszakosb, a szorongatott és fenyegetett városok, s tartományok segélykiáltása soha siralmasb mint épen a 728—29—32-diki években. A rémülést növelte két üstökös, melyek 729-diki januárban 14 napig ragyogtak az éji égen. Egész Nyugat és Kelet remegett a gondolatra, hogy a rajongó muhamedánok roppant hordái által elborittatnak. II. Gergely a longobardok s bysantiak közé szorulva, nem is emlitvén a szabadság-szomjas rómaiakat, nem tarthatta magát ugy, hogy itt vagy amott valamibe ne ütközzék.

Gergely szemefénye oda volt irányozva, hogy az egyház leigázása meggáltoltassék, miért sem Luitprand, sem a császár terveibe nem volt szabad egyeznie, mert ezek mindegyike Román ugy óhajtott uralkodni, hogy a pápák nagy tekintélyét politikai czéljaik elérésére s elleneik ellen kizsákmányolják. III. Leónak ekkor mindent kelle megkisérteni, hogy mindent el ne veszitsen. Az egyház, tanai, feje s a rómaiak soha sem forogtak oly szembetünő veszélyben, mint ekkor. Emberi nézet szerint minden el volt veszve, Róma a felbőszült, s balga rögeszméjében kitsem kimélő kegyetlen despota önkényének oda vetve. Csak Gergely nem csüggedezett. Mivel közelében segélyt és menekülést nem látott, Frankhonba, a hatalmas Martell Károlyhoz fordult, kérvén őt, vetné magát közbe hű barátjánál, a longobárd királynál. Károly Gergely kérelmének engedve, haladék nélkül irt a pápa s rómaiak javára olaszhoni barátjának. Mi ugyan nem tudjuk e két levél tartalmát, de hogy a hatalmas frank hősnek királyi barátjához menesztett irata az ohajtott hatást megtette, azon nem kételkedhetünk. Azonban a szent-atya leginkább az isteni segélybe helyezte bizalmát; nyilvános könyörgéseket rendelt, ő maga éj- s nappal buzgón imázott, szigorun böjtölt és dus adományokkal őrvendezteté meg a szegényeket. Ó mert *az ima titkos ajtó egy fönsőbb, e földfölötti világba, melybe mindenki bejuthat, ki azon szilárd bizodalommal s állhatatossággal kopogtat.* És mily csodálatosan hallgatta meg Isten az ő legfőbb papjának esedezését, azonnal látandjuk.

A rómaiak remegve tekintettek le falaikról a Tiber melletti

nagy sikságon táborozó longobard csapatokra; és még jobban rettenték őket a folyamon tul lengedező görög lobogók. De Istenbe vetette bizalmát, s az élő hit által erős lévén, parancsolta Gergely, hogy a Tiberkapu megnyittassék, és anélkül, hogy e lépése következményeit aggódva számitaná, főpapsága nehányának kiséretében egyenesen a longobardok táborába sietett. Midőn a bámuló Luitprandnak a pápa közeledése jelentetett, az Isten rögtön megváltoztatá a király szivét s egész érzületét. Önkénytelen tisztelettől megragadva ment Gergely elé, térdre borult előtte, azután átölelte, a legbensőbb megilletődéssel hallgatta a szent-atya kérő s gyöngéden intő beszédét, és ujra megfogadta, miszerint az egyetemes egyház fejét többé el nem hagyja, őt s az egyházat ezentul minden ellenei ellen egész hatalmával védelmezendi. Nehány pillanat alatt tehát a béke ismét helyreállittatott, az egyház diadala biztositttatott, Róma megmentetett, és testvéri egyességben mentek a pápa és király a Vatikánnak a városon kivül fekvő egyházába. Itt az apostolok fejedelmének sirjánál a jámbor király magát a földre vetette, látható bensőséggel rövid imát végzett, azután letette királyi palástját, drága-kövekkel ékitett értékes karkötőjét, aranyozott tőrét s kardját, arany koronáját és ezüst keresztjét, és mindezt mint a nagy apostol emléke iránti legmélyebb tisztelete zálogát, annak sirjára lerakta. A nehány felleges borus napot mily szép s vidám napok váltak fel ismét, melyek annál örvendetesebbek voltak, minél kevesebbé remélte azokat a remegő örök-város! A ki e gyors fordulatban nem látja a Mindenható kezét, arra nem vet vissza a történelem egyetlen élő sugarat sem.

Konstantinápolyban azonban megátalkodva maradtak. Ki adta Gergelynek az emberfölötti bölcseséget s erőt? Mivel II. Gergely egész ifjuságát a lateráni patriarcha-palotában töltötte, hol tudományossága és erényessége a pápák szemei előtt oly szépen kifejlettek, a nevelésérei befolyásuk által azok szellemét is örökölte. Valamint elődei, ugy ő is gondoskodott a város és templomok szépitéséről. Anastasius az általa tett épitkezések és adományok egész lajstromát jegyzette föl, mely maga is elegendő II. Gergely neve örökitésére. Róma falait helyreállitotta, sz. Pál és Maria Maggiore egyházak mellett kolostorokat épitett, hogy az isteni-szolgálat ezen két

bazilikában annál szakadatlanabbul tartathassék. Anyja, *Honesta*, halála után az atyai házat kolostorrá alakitotta át, s mellé sz. Agatha tiszteletére templomot emelt. Ez azon *sz. Agatha-egyház* (*in Trastevere* vagy *trans Tiberim*), melyet később *VIII. Kelemen a keresztény tanitmány társulatának adományozott.* Azon jelentékeny évi jövedelmeken kivül, melyekkel II. Gergely ezen egyházat ellátta, még ezüst szentség-szekrénynyel s 10 ugyanazon érczből kosárral is megajándékozta. A sz. Andrásról czimzett kolostort, mely ekkor annyira összeroskadt, hogy abban többé szerzetes nem lakhatott, ismét helyreállitotta. Ebben a Maria Maggiore-bóliak végezték felváltva éj- és nappal az isteniszolgálatot. Ezen egyháznak *720 fontnyi uj, ezüst-szentség-tartót* ajándékozott stb.

II. Gergelytől 16 levelet birunk, és utasitásai, melyeket a bajorok- és Bonifaciusnak adott, nagy elmeélre s tudományosságra mutatnak. II. Gergely egész pápasága a szerencsés következményü fontos események lánczolata volt. Melyek közt első helyen áll, a *német egyház megalapitása*, s az ezzel kapcsolatban levő magasabb, nemesebb, értelmi és erkölcsi müvelődés kezdete Germania erdeiben. Továbbá Isten e földöni országa határának, a Szentlélek ereje által megszilárdult jámbor hitküldérek általi, ném közönséges tágitása. Hogy azonban e ragyogó érdemeiért a szent pápa az utóvilág által kellőleg ne méltányoltassék, *Schröckh* és egyéb német történelmi irók, széltében s hosszában czivódnak azon eskü fölött, melyet e pápa a németek apostolának, mint az egész katholika világ feje, az isteni intézménynél fogva joggal elébe adott, hogy arra esküdjék. Ez igy hangzik:

„A mi Urunk és Megváltónk Jézus Krisztus nevében, a mi kegyes Leó császárunk kormánya hetedik és fia Konstantin negyedik évében és a hetedik Indictio-ban, én Bonifacius, Isten kegyelméből püspök, igérem neked, a boldog apostolfejedelemnek, Péternek, és az ő helyettesének, a dicsteljes Gergely atyának, valamint az ő utódainak, a feloszolhatatlan Szentháromság, az Atya, Fiu és Szentlélek bizonyságul hivása alatt, és e mellett, a te szent tetemedre, hogy én Isten segitségével a szent katholika hit tisztaságát és egységét a legvégsőig védelmezni, s mibe sem fogok egyezni, mi e kettő ellen van; hogy én mindenben egyházad javát tartom szemeim előtt, és neked engedelmes-

kedni akarok, kinek hatalom adatott kötni és oldani. Ugyanezt igérem jelenlegi helytartódnak s az ő utódának. Ha észreveendem, hogy némely püspökök a szent-atyák régi szabályai ellen cselekszenek, én mi közösséget, vagy összeköttetést sem tartandok velők, hanem inkább, ha megóvhatom őket, ezt teszem, ellenkező esetben az apostoli széknek följelentem. Ha én, mi távol legyen tőlem, valamit ezen igéretem ellen akár eltökélve, akár alkalmilag, elkövetnék, ugy az örök itélet előtt bünösnek akarok találtatni, és Ananias meg Saphira büntetését magamra vonni, kik téged is saját javaik fölött megcsalni és hazudni mertek. Az eskü ezen fogalmazását, én Bonifacius, csekély püspök, sajátkezüleg leirtam, és miután ezt a te szent, fölebb emlitett tetemedre tettem, Isten mint biró és tanu előtt, arra megesküdtem, minek megtartását igérem is."

Mi nem fogjuk itt a különféle *pro et contra* nézeteket felhozni, valjon jogában áll-e a pápának egy ily esküt kivánni, mert ez magától is értetik. *Schröckh* ezen esküt illetőleg igen kifakad: „*Minél hallatlanabb vala idáig*" *stb.* Az ujabbkori protestansok, például *Becker* világtörténelme folytatva *Woltmann* és *Menzel* által, stb. joggal védelmezik e tekintetben a pápát.

Mindezen események, s ezeknek az egyházra meg az egész Nyugatra oly gyorsan s váratlanul bekövetkezett szerencsés következményei, oly rövid korszakban egybeszoritva, II. Gergely s három közvetlen utódja pápaságát szent egyházunk történelme egyik legkitünőbb időszakává teszik, mivel azok eredményei voltak: *a mindig elviselhetlenebbé s gonoszabbá lett bysanti igának lerázása az olaszok által; a pápaságnak souverain, önálló hatalommá emeltetése; a nyugat-római birodalom visszaállitása, vagyis inkább egy uj, valóban keresztény nyugati császárság alapitása.*

Miután II. Gergely oly nagyszerüen müködött, s az oltár szolgái számát kétszeri papszentelése által 14 szerpappal 35 áldozárral és 150 püspökkel növelte, mint egy kifáradt vándor, fáradság- és vészteljes pályája czéljához jutott. 15 évi, 8 havi és 24 napi dicsteljes pápasága után 731-diki február 2-kán kimult. Ő a legnagyobb és legkitünőbb pápák egyike, az apostolok nagy fejedelmének méltó és igazi utódja vala. Istenbeni bizodalma volt a legerősebb vára, kinek akarata nélkül egy hajszál sem hull le fejünkről; innét volt a

legnagyobb veszélyek alatti nyugodt megfontolása, a galambegyügyüséggel egybekötött államböleesége, szilárd magatartása, s rettenthetlensége, még akkor is, midőn a görög ármány és zsarnokság villámai szórattak ellene, végre ama finom és biztos kormányzói ügyesség, melynél fogva az oly sokféle teendői s kötelmei közt, az elválasztó határvonalokat oly pontosan és helyesen megtudta határozni. Mint az egyház feje, erélylyel s elhatározottsággal küzdött oly eretneki tévely ellen, melyet egy vakmerő, elvetemült, minden törvényes határokon átcsapongó világi hatalom, fegyverekkel is az egyházba beerőszakolni törekedett.

Dicsérte a népeket, melyek megfontolván, hogy *inkább az Istennek mint az embereknek kell engedelmeskedni*, ezek istentelen parancsát megveték, s amazéra figyeltek. De minden polgári lázadástól iszonyodván, mindig engedelmességre intette a hiveket a császár iránt, s az olasz városokat arra birta, hogy a szokott törvényes adót neki megadják; megtartotta igy a császár részére az olaszhoni illetéket, midőn ez ország annak uralma alól magát kivonni készült, s bátorsága, ritka lélekjelenléte által meggátolta *Petasius* lázadását, ki a pápa egy szavára villámgyorsasággal árasztotta volna el a felkelést Olaszhon minden tartományaiban; röviden II. Gergely törhetlen hüséggel teljesitette mindig alattvalói kötelmeit, még pedig oly monarcha iránt, ki nyiltan a zsarnok szerepét játszotta, szakadatlanul gyilkos szándékot ápolt a pápa élete ellen, és pedig csak azért, hogy *ha a pásztor leveretnék, a nyájat annál könnyebben felfalhatná*, azaz, hogy a kereszténység első egyházát, *melylyel közösségben lenni, a legrégibb időktől az igazhitüség csalhatlan jelének tartatott*, eretneksége büzhödt iszapjával mindenütt elrutithassa s szennyezhesse!

Nem lehet ugyan tagadni, hogy II. Gergely korában az államjogi kötelékek, melyek az olasz tartományokat a kelet-római birodalomhoz kapcsolták, igen megtágultak; de ez nem a pápa hibája volt, hanem az eretneki esztelenségében megrögzött s e mellett naponkint erőtlenedő bysanti kormányé; és II. Gergelyé az érdem, hogy épen e kötelékek az ő pápasága alatt legalább egészen el nem szakadoztak, s teljesen föl nem oldódtak. Egyébiránt II. Gergely a ragyogó jámborság ritka példánya, a papság atyja, a szegények és

szükölködök gyöngéd vigasztalója és ápolója volt, kiknek nyomorát és szükségét tuláradó kegyességgel sietett enyhiteni. Magán- s nyilvános életében egyiránt tisztának, gáncsnélkülinek találtatott, az igazak halálával mult ki, és azért az egyház által a szentek közé számittatik, emléknapja 11 dik februárra határoztatott, mely napon bement Urának örömébe. A történészek következőleg nyilatkoznak felőle: „*Si huius gesta fuissent adnotata, veluti D. Gregorii Magni, par primo Gregorio fuisset secundus, secundo primus, uterque Magnus*“. Levelei, fegyelmi pontokat tartalmazó iratai és utasitásai a „*Bibliotheca latina med. et inf. aetatis*“ czimü műben jelentek meg, *Fabricius* irodalmi törekvései folytán s *Mansiéknál* (Tom. III. pag. 88. et. sequ.) is olvashatók. Záradékul fölemlitjük még, hogy némely irók szerint *az apostoli irodát czélszerübbé átalakitotta*, s a hivatalos iratok alakját s irályát is megállapitotta.

XCI.

Sz. III. Gergely. 731—741.

A 731-diki febr. 11-kén kimult II. Gergelyt ugyanezen hó 16-kán III. Gergely követte az apostoli széken, kinek pápaságát elődeével együtt számtalan történészek a *görög Zonaras-tól Leó halle-i tanárig* példátlan fölületességgel tárgyalják. III. Gergely 731-diki marczius 20-kán, Müller szerint, már bizonyosan az egyház élén állott. Ő igen tudós, ékesszóló s nemzetiségére syr volt. Mint ilyen bezárja az e nemzetbeli pápák sorát. Kényszeritve vevé vállaira a félelmesen sulyos terhet. Hogy ezen uj egyházfő, mint beszélik, mindjárt pápasága elején a császárt gyönge oldalán támadta volna meg, távol áll a valótól; mert III. Gergely maga is keleti volt, a békét forrón óhajtotta, s azért mindazt gondosan kelle kerülnie, mi a császárt méginkább fölingerelhette volna. Még a választás okmányát sem tekintette érvényesnek és a pápai szentelést sem fogadta el előbb, mig a császári exarcha *Eutychius*, ki Ravennából Nápolyba menekült, mint előbb is gyakorlatban volt, abba bele nem egyezett.

III. Leó az egyház birtokaira áhitozván, ezeket oly föltét alatt akarta érintetlen hagyni a római kiváltságokkal együtt, ha III. Gergely a rómaiakat a császári önkény alá tereli, mit a pápa nem tehetett és tenni nem is akart. És igy hiusult meg a pápa béketerve. III. Gergely igen körülményes, illemes és részben dogmatikai levelet küldött papjai egyike által, ki szintén Gergelynek neveztetett, a császárnak. De midőn a küldött a kegyetlenség iszonyu nemeit látta, melyekkel a vad zsarnok az ellenvéleményüeket üldözte, nem merte a pápai iratot kézbesiteni, és mitsem lenditve visszatért Rómába. A pápa a követ gyávasága fölött megboszankodván, azt egy zsinaton papi méltóságától megfosztani akarta; de a püspökök kérése folytán szigorát enyhitette, sulyos vezekletre utasitván őt egyedül, és azután ugyanazon levéllel ismét Konstantinápolyba küldte. De most a császár Gergely áldozár utazása czéljáról értesülvén, parancsot menesztett Sicilia helytartójához, s ennek folytán a levél tőle elvétetvén, ő maga bebörtönöztetett, mely állapotban egy egész évet kelle töltenie.

Midőn a pápa erről értesült, egy zsinatra 93 püspököt gyüjtött egybe, kik közt volt a gradó-i patriarcha és ravennai érsek is. A képostromlók eretneksége ismét kárhoztatott, és határozatba ment, miszerint a zsinati atyák levele kiséretében egy uj pápai irat menesztessék *Konstantin* római védnök által a császárhoz. De a római egyház e defensora is letartóztatott Siciliában, s a levél elvétetvén tőle, börtönbe vettetett, melynek szük és büzhödt üregében egy egész éven át minden inség és gyötrelemnek volt kitéve, és azután gúnynyal s gyalázattal tetézve küldetett vissza Rómába. Hasonló kisérletet tettek most Olaszhon minden városai. A legelőkelőbb osztályok s legtekintélyesb emberekből kiszemelt küldöttség által egy emlékiratot intéztek a császárhoz, melyben az összes Olaszhon azon esedezését tették le a trón zsámolyára, hogy a monarcha őket hitők gyakorlatában ne háborgassa. E küldöttség kiséretében volt a római egyház egy követe is, ki a pápai uj iratot vitte a császárnak s Anastasius álpatriarchának. De ezen követségnek is az előbbiekéhez hasonló sors jutott osztályrészül. Sergius, a siciliai helytartó, mindnyájoktól elszedte az iratokat, 8 hóig kemény fogságban tartotta, s azután meggyalázva hazaküldte őket. Igy hiusultak meg III. Ger-

gelynek mindazon kisérletei, melyeket a császárrali kiengesztelésre, s az átalános béke helyreállitására irányzott.

Azonban a béketörekvések meghiusulta fölötti keservét jelentékenyen enyhitette a keresztény egélynek a német földöni igen örvendetes felvirágzása. Sz. Bonifacius ugyanis leirhatlan nehézségek és számtalan veszélyek daczára is *Hessenben* s *Thüringiában* sikerrel hirdette a valódi polgárisodás s üdv igéit. Müköre évről évre mindig eredménydúsabb s kiterjedtebb lett. Midőn III. Gergely a pápai székre lépett, a szent püspök bizalmi férfiakat küldött az örök városba, részint, hogy ezek által az uj pápát üdvözölje, részint, hogy azt az egyházi viszonyokról értesitse. Az uj pápa, valamint dicső elöde, a németek apostola iránti becsüléstől áthatva, kérelmét szivesen teljesitette, a vádpontokat megfontolta, minek eredménye lön, hogy III. Gergely a gondos és tettdús Bonifacius püspököt a német egyház ügyei rendezésére fölhatalmazta, érseki és primási rangra emelte s palásttal diszitette, hogy ezen főpásztori ékességet egyházi ünnepélyek és püspökök felszentelésekor viselje.

Nem oly örvendetes volt a frank egyház állapota. Ugyanis mig Martell Károly élt, igen nagy szenvedéseknek voltak itt az egyházak kitéve. A folytonos hadakozások-igényelte költségek számos egyházi birtokokat nyeltek el. Ezek nemcsak kizsaroltattak, hanem több esetben a hadi érdemek jutalmazására elajándékoztattak. Azért ez időszakban apátról vagy püspökről csekély említés tétetik, azok székei többnyire üresek levén. Több püspöki szék nem is töltetett be többé, minden egyházi hatalom megsemmittetett, a huzamos háboruk s fosztogatások által egészen elvadult nép mi tisztelettel sem volt többé a szent dolgok iránt, és átengedte magát undok rablásvágyának. Méltán átkozták hát a jobb papok a zsarnok uralkodót, ki a 400 éven át annyi fáradsággal és gonddal ültetett, áldást hintő és virágzó Isten egyháza kertjét Frankhonban csaknem egészen elpusztitotta. Csak a Bonifacius által megérintett vidékeken növekedett az egyház. Még egyszer látjuk őt Rómában a szent egyházfő által fölségesen fogadtatni, frankok, bajorok és angolszászok által környeztetni és az apostolfejedelmek sirjainál áhitatoskodni. Azután Bajorhonba vette magát, hogy ott a pápa és herczeg megbizása s óhajtása folytán püspökségeket állitson.

Midőn az erélyes és rettenthetlen II. Gergely pápa alatt Luitprand, mint láttuk, kibékülése jeleül oly értékes ajándékokat tett le szent Péter sirjára, azt véltük, hogy nem háborgatandja többé Rómát és környékét, de régi tervét nemsokára ismét elővette s a római herczegségbe berontott. Több helységet elfoglalt, s már Rómát fenyegette, midőn III. Gergely, ki ugyan a város falait kijavittatta, de kitartó védelemre azok alkalmatosak nem levén, s az ellenséges görög udvartól sem várhatván segélyt, arra határozta el magát, hogy a frank hatalmat, mely ekkor Martell Károly háznagy alatt Nyugaton legerősebb s legtekintélyesebb volt, szólitja fel Róma s az egyház védelmére. Azért is 739-ben *Ancard* nevü áldozárt küldötte ajándékokkal, sz. Péter sirjának kulcsával s levéllel Károlyhoz, melyben a pápa érzékenyen panaszolkodik, hogy a kis ravennai terület, mely a mult évben a szegények ápolása s a templomok világitási költségei fedezésére érintetlen maradt, *Luitprand* s *Hildeprand* által tüzzel és vassal elpusztittatott. Levelét következőleg zárja be Gergely: „*Küldj hozzánk hiveid közül egy ajándékok, igéretek és fenyegetések által meg nem vesztegethető férfiut, ki saját szemeivel szemlélvén üldöztetésünket, az egyház lealázását, a zarándokok könyeit, s a mi népünk elnyomatását, neked azután mindezekről értesitést adhasson. . . . Coniuro te in Deum vivum et verum et ipsas sacratissimas claves Confessionis B. Petri, quas vobis ad regnum dimisimus, ut non praeponas amicitiam longobardorum amori principis apostolorum.*“ Ezek a pápai levél végszavai. Miután Károlytól segély nem érkezett, a szorongatott egyházfő ugyanazon évben még egyszer fordult hozzá könyörgésével. Károlynak a pápa levelérei válasza nem tudatik. Ugy látszik, miszerint a segélyt nem szándékozott megtagadni, de igérete teljesitésében a halál őt meggátolta. Másrészt pedig Luitprand Róma ostromával fölhagyott, a frank háznagygyali alkudozások következtében, kit III. Gergely egyszersmind „*római patricius*“ diszczimmel tisztelt meg.

III. Gergely miután Jézus egyházát 10 év, 8 hó s 10 napig szent buzgalommal kormányozta, 741-diki november 28-kán kimult a fegyverzőrej közepette. Bár mindenünnét háboru által környeztetett, mégis elég békes volt pápasága arra, hogy zárdákat állitson, kanonokságokat alapitson, templomokat épitsen, megujitson,

feldiszitsen. A Rómában tett számos alapitványai közül csak a Mindenszentek kápolnáját emlitjük a Vatikánban. Ennek oltára fölött emelkedik a nemes érczből készült kereszt, melybe a szent Szüz képe van foglalva, és azon három kolostorból, melyeket a basilikák szolgálatára alapitott, végzék e kápolnában az istenszolgálati ténykedéseket. Ezen intézkedésből veszi eredetét a Mindenszentek ünnepélye, ugy, mint mi azt első novemberben üljük. A *Pantheon*, mint fönebb emlitők, a sz. Szüz és minden vértanuk tiszteletére avattatott templommá, de III. Gergely ezen kápolnája volt az első, mely különös isteni szolgálattal a Mindenszenteknek állittatott. Ezen kápolna, s az ide szállitott szent ereklyék hangosan hirdetik a világnak az egyház azon nagy mérvbeni iszonyát, melyet a képostrom ellen érzett e gyászos korszakban. Meghatározta, hogy hányszor mondassék abban naponkint a szent-mise, és hogy minden itteni szent-misében a Canon szavai után mondassék: „*Et omnium sanctorum tuorum, quorum solemnitas hodie in conspectu tuae maiestatis celebratur, Domine Deus noster in toto orbe terrarum.*“ Sz. Péter sirját 6 értékes szoborral diszitette, s a Maria Maggiore jászolról nevezett kápolnáját arany basrelief-fel ajándékozta meg, mely a sz. Szüzet az isteni kisdeddel ábrázolta. Több féligroskadt templomot és rombadölt kolostort saját költségén helyreállittatott, az utóbbiakat javakkal megadományozta s ujra jámbor szerzetesekkel benépesitette. Roppant értékűek adományai, melyekkel a templomokat diszitette, s azokat mübecsű képek, festvényekkel és szóbrokkal is ékitette. Bámulva olvassuk ama nagy lajstromot, melyben Anastasius könyvtárnok III. Gergely minden adományait részletezi.

III. Gergely nemcsak jámbor, körültekintő, kegyes és bökezü pápa, hanem egyszersmint igen tudományos férfiu volt, ki a szentirásban, latin és görög nyelvekbeni nagy jártasságaért kiválólag magasztaltatik. Emellett hirneves szónok volt s oly ékesbeszédü, hogy a kolostori tudományos képzettséget igenis elárulta. Oly hatalmas emlékező-tehetséggel birt, hogy a zsoltárokat rendben mind könyv nélkül tudta, s azok titokteljes értelmébe jobban behatott mint mások. Kár, hogy nehány levelein kivül a többiek, valamint iratai is elvesztek. Ezek közül emlitik Leó és Konstantin elleni *Commonitorium*-át. *Epistolariuma* is eltünt, s csak nehány levelei for-

dulnak elő a zsinati gyüjteményekben. *Aldoin* szerint, a szentek tiszteletére dics- és szószéki beszédeket is irt.

III. Gergely, ki az apostoli székre emeltetése előtt, több irók szerint, benczés volt, meghagyta a montecassinó-i s egyéb szerzeteseknek, hogy a napi rendes officium után a Bold. Szüz zsolosmáját is elvégezzék, melyet később II. Orbán az összes világi és szabályzatos papságra kiterjesztett. Martell Károlyt a *„legkeresztényebb“* czimmel tisztelte meg, melyet ettől fogva a frank királyok folyton használtak, mint a spanyolok a *„katholikus“* czimet.

A katholikus világnak 3 szerpapot 24 áldozárt s 80 püspököt szentelt. Tetemei sz. Péter templomában nyugszanak. A római Martyrologium november 28-kán következőleg emliti: *„Sanctitate praestans migravit in Coelum“*. Ha pápaságát tekintjük, ugy találjuk, hogy ő teljes tekintélylyel s hatalommal biró fejedelme volt Rómának, mely ekkor környékével együtt herczegség volt s az egyházi örökségnek, anélkül hogy vagy a császár fönsőbbségét, vagy a rómaiak szabadságát megtámadni akarta volna. *Ina* angolszász király Rómában a nagybrittanniai zarándokok részére egy tágas szállodát, s az Isten anyjának tiszteletére templomot emeltetett. Az egyház és szálloda idő folytán gyakrabban elpusztittattak, de a XIII. században III. Incze által *„San Spirito in Sassia“* név alatt ismét helyreállittattak, s maig is egyike Róma legnevezetesb ilynemü intézeteinek, melynek föntartására Ina minden háztól egész királyságában 1 fillért ajánlott. Ezen oly nemes czélra szánt házi adó évenkint sz. Péter napján küldetett Rómába, s *„sz. Péter fillére“* név alatt volt ismeretes. Ezen magában oly ártatlan s kegyes dolgot a Róma elleni türelmetlenség, kivált Angolhonban, a történelmi müvekben leggyalázatosabban elferditve festi. 741-diki julius 18-kán III Leó (Isaurus) kimulván, trónját V. Konstantin (Copronymus) foglalta el, melyen 741—775-ig ült.

XCII.

Sz. Zacharias. 741—752.

II. és III. Gergely pápák oly tekintélyt tudtak a legviharosb körülmények daczára is szerezni az apostoli széknek, hogy az utób-

binak halála után négy nap mulva a görög eredetü s finom müveltségü *Zachariás*, Polychronius fia, az egyház fejeül megválasztatott, és anélkül, hogy ezt a görög császárral tudatták volna, vagy a ravennai exarchával, 741-diki dec. 3-kán már fölszenteltetett. Az uj egyházfő igen tudta, mivel tartozik a világ közvetlen elődének, valamint azt is, hogy mit kiván az tőle. *Photius*, ki a görögök közt a pápák legdühösb ellenеül tekintendő, igy nyilatkozik: „*Mért kellene hallgatással mellőzni Gergely és Zachariás pápákat, az erényfényben ragyogókat, kik az isteni tanok bölcseségével a nyájat gyarapiták, és nem kevesbbé nagyok voltak csodáik által; az isteni Gergely mindjárt a VI-dik század után virágzott*".

Alig lépett Zachariás a pápai trónra, midőn a konstantinápolyi udvarhoz levelével egy követet menesztett, melyben a konstantinápolyi egyháznak, nem pedig a kiközösitett patriarchának, ősi szokás szerint, a legfőbb pásztori méltóságra emeltetését hivatalosan jelentette. Midőn a követ kiséretével a székvárosba megérkezett, a tolakodó, bitorló és lázadó *Artabasdust* találták a trónon, addig várakoztak hát, mig V. Konstantin a trónt magához ragadta, kitől barátságosan fogadtattak, megajándékoztattak, s a római egyháztól azelőtt elfoglalt némely birtokokat (Nympha, Novmia stb) is visszaadta a pápának: mi bizonyosan nem történik meg, ha Zachariás az emlitett trónbitorlónak pártját fogta volna, mint *Schloszer* és *Gfőrer* elég helytelenül állitják, kiket a tudós *Walch* e tekintetben hatalmasan lefegyverez.

Zachariás pápa békeszerető s a kiengesztelésre igen megnyerő lévén, ezen szép tulajdoninál fogva a Luitpranddali viszonyát is gyümölcsözővé tudta tenni. Mindjárt pápasága elején ezen uralkodóhoz is követeket küldött, azon kéréssel, hogy a római herczegségtől 739-ben elszakitott négy várost (Orta, Bomarzo, Blera, Aemilia), s felső-Olaszhonban az Exarchatustól elfoglalt területeket visszaadná. Luitprand megigérte a pápai követeknek, hogy az emlitett városokat visszaadja, sőt még 20 évi fegyverszünetbe is beleegyezett a rómaiak s a pápa nagy előnyére. De mivel a király késett a városok visszaadásával, Zachariás elhatározta, hogy a rómaiakra nézve oly fontos ügy bevégzése végett személyesen akar értekezni a királylyal. Ekkor Luitprand seregével Spoleto határainál táborozott, kinek herczе-

gét *Trasimundot* letevén, kolostorba vonulni kényszeritette. Midőn a pápa jöveteléről értesittetett, nagyjai közül többeket eléje küldött. Ezek a pápával *Ternitől* nyolcz mérföldre találkoztak. Urok nevében üdvözölték és a legnagyobb tiszteletnyilvánitások közt *Teramnába*, a mai *Terni*-be, vezették. Itt a nagy kapu előtt a sz. Bálint püspök és vértanuról nevezett templomnál találkoztak a pápa és király; de hallgatva ment azonnal mindkettő az egyházba, hol imáikat elvégezték, s csak miután a templomot elhagyták, üdvözlék egymást, az egész udvar jelenlétében, még pedig a legbarátságosb és legszeretetteljesebb kifejezésekben.

Anastasius beszéli, hogy a király a pápa iránti tiszteletből ennek lovát kantáránál fogva félmérföldnyire vezette. E nap mindketten sátraikban maradtak, s csak a következőn történt a pápa s király közti értekezés. Zachariás megható ékesszólásával annyira megnyerte a királyt, hogy ez nemcsak ama városokat, hanem még a sabinok földéni örökségeket is, melyeket a római széktől 30 év óta elvontak s bitoroltak, visszaadta a pápának. Azon kivül még a longobárdok fogságábani foglyokat, kik a császár olaszhoni alattvalói voltak, a pápának ajándékozta, s a szükséges parancsokat erre nézve azonnal megiratta s Toscana-, valamint a többi Pó folyóntuli tartományokba mencsztette. Mire ezen foglyok minden váltságdij nélkül szabad lábra állittattak.

Mivel ép ez időben a narni-i püspök halálával e szék megürült, a király megkeresése folytán s annak jelenlétében az utódot maga Zachariás szentelte föl, ezen szent cselekvényt oly méltósággal, fönséggel és áhitattal végezte, hogy nemcsak a király, hanem nagyjai közül is többen az áhitat és meghatottság könyeit hullaták. A következő nap Zachariás a jövő vasárnapra ebédre hitta meg a királyt. Magas vendégét a legfelségesbben megvendégelte a pápa, de az ebéd legjobb füszerét képezte a pápa szellemdús, oktató és vidám beszéde. Luitprand azután is többször megvallá, hogy életében sohasem étkezett élvezetesbben, mint a pápa által adott lakomán. A következő nap a leggyöngédebben vettek egymástól bucsút. A pápa diszkisérete tét tevék Luitprand meghagyása folytán a longobard herczegek, a többi közt unokaöcse *Aginprand* herczeg is, kinek még azon megbi-

zatása is volt, hogy minden haladék nélkül ama négy város viszszaadassék.

Diadalmenetben és borostyánnal diszitve, melyet egyetlen vércsepp sem szennyezett, tért vissza Zachariás Rómába. Midőn a városhoz közelge, mindnyájan kezeikben olajágakkal s örömrivalgások közt siettek üdvözletére. Zachariás végrehajtotta azt, mit a legfényesb császári követség, s a görög uralkodó seregei kivinni képesek nem lettek volna; és szakadatlan üdvkivánatok közt vezettetett a hálás rómaiak által palotájába. Hogy a várakozásán felül szerencsésen kiütött utazásaért az Istennek hálákat adjon, nyilvános körmenetet rendezett, melyen ő maga, egyetemes papsága, a senatus, összes római nemesség és roppant népség is jelenvolt (742).

Azonban Luitprand nem az a király volt, ki szavát szokta tartani, hanem olyan, hogy ha érdeke kivánta, az esküvel pecsételt szerződvényt is feltörte. A pápának adott szavát nem tartotta meg; mert már a következő évben az Exarchatus határait oly erősen háborgatta, hogy Ravennát látszanék ostromolni. Azért a megrettent *Eutychius* patriarcha, János érsek és ravennai nép is esengve kérték Zachariást, hogy szorongatott helyzetükön segitene. Ugyanezért könyörögtek az aemiliai városok és a *Pentapolis* is. Azért követeket küldött ajándékokkal a királyhoz, kérvén őt, hogy *Caesenát* a ravennaiaknak adná vissza. De mivel a követek sikertelenül tértek vissza, maga Zachariás utnak eredt azonnal, a város kormányát István patriciusra és vezérre bizván. A ravennai exarcha hiveivel együtt mérföldnyire kiment a pápa fogadására. És a lég hatalmasan töltetett be e kiáltásokkal: „*Áldott legyen az egyetemes kereszténység atyja, a jó főpásztor, ki távoli nyájait sem hagyja el, hanem a veszély napjaiban vigasztalva és ótalmazva keresi föl*“. A pápa most egy követséget küldött Luitprand királyhoz, de ezek csak *Imolá*-ig mehettek; mert a longobardok vezénylői által föltartóztattak, és utjokat tovább nem folytathatták. Erről a pápa értesülvén, Imolába vette magát, s jelenléte az akadályt elháritván, a pápai követek szabadon folytatták utjokat Páviába, hogy a királynak Zachariás jövetelét jelentsék. Luitprand a pápa illő elfogadására nagyjait küldte ki, kikkel haladék nélkül (ad orationes nonae) a Pávia külvárosábani bazilikába (*ad coelum aureum*) vette magát, hol szent-misét

mondott. A következő nap, mint az apostolfejedelmek ünnepén, Zachariás végzé az ünnepélyes isteniszolgálatot a király és egész udvara jelenlétében.

Az ünnepet követő napon is a király különös megkeresése folytán ugyanazon egyházban a pápa tartá ismét az ünnepélyes szent szolgálatot. Azután fényes kiséretben a királyi palotába vezettetvén, Luitpranddal étkezett. Zachariás e napon nem akart utazása czéljáról szólni; de mivel látta, hogy a király által a barátság és tisztelet nem közönséges jeleivel örvendeztetik meg, arra már a következő napot tüzte ki, és oly erővel meg kenetteljesen szólott a Luitprand által igaztalanul kezdett háboruról, az ezzel kapcsolatbani népnyomorgatásról, a vad csoportok által elkövettetni szokott szörnyü tettek és a sok ártatlanul kiontott vérről, melyekért a sulyos felelőség az igaztalan háboru kezdőjére háramlik, és végre oly sürgetve kérte a királyt, hogy a béke áldásait, melyeket az olasz tartományok egy idő óta élveznek, ne tiporja le, miszerint Luitprand megindulva, a pápa minden kivánságát teljesitette, az Exarchatussal békét kötött, és nemcsak a ravennai területen elfoglalt városokat, hanem a caesenna-i hóditmányt is visszaadta. Ezen utóbbit illetőleg csak azt kötötte ki magának a király, hogy a caesennai erőd s a birtok harmad része megszállva tartassék, mig a Konstantinápolyba menesztett követ a békeszerződvény megerősitésével visszatér. Teljesen kiengesztelve volt most a pápa és király, és a barátság kötelékei csak szilárdultak ez alkalommal. Midőn Zachariás elbucsuzott, a király a Pó partjaig kisérte, s igen érzékenyen váltak el egymástól. A pápa kiséretében volt több lombard herczeg is, kiket a király megbizott, hogy a békeszerződvény pontjait teljesen tisztába hozzák, s azok végrehajtását közösen a szent-atyával minden késlekedés nélkül eszközöljék. *Ennyit vihet ki az ész és bátorság*, mondja Müller János.

Zachariás mint a béke angyala fogadtatott visszatértekor, s mindenütt az örömrivalgó néptől leirhatlan lelkesedéssel üdvözöltetett; de különösen az Exarchatus területéni városok, és kivált Ravenna áradozott a szabaditó dicséretétől. Hálaul Zachariás Rómában még egyszer megünnepelte az egész néppel az apostolfejedelmek szent emléknapját. Valószinüleg ekkor *Artavasd* is elismertetett s

mint az egyház védője tekintetett; mert a király kivánsága folytán a pápa zsinatot hirdetett, melyre 744-ben valamennyi olasz és lombárd püspökök egybegyültek a nagyböjti időben sz. Péter templomában. A zsinati határozatok „*Capitula Zachariae Papae*“ czim alatt vétettek föl az ilynemü gyüjteményekbe. Az ott felhozott fegyelmi pontokon kivül még egyéb fontos dolgokat is tartalmaznak, mint például, a német egyház azon ügyeit, melyek a politikával kapcsolatban vannak.

Ragyogóbb győzelmet vivott ki Zachariás Luitpránd utódán. Ugyanis annak halála után a longobárdok a friaul-i herczeget, *Rachist*, választották királyuknak. Ez nem tekintvén a 20 évre kötött szerződvényt, az Exarchatussal megujitotta a háborut, a Pentapolisban tüzzel és vassal pusztitott, és *Perugiát* ostrom alá vette. De a fáradhatlan tevékenységü pápa ismét közbevetette magát, s varázshatásu beszédével nemcsak arra inditotta Rachist, hogy Perugia ostromával felhagyott, Pentapolis elfoglalt városait visszaadta, hanem még sokkal többre is. A szent egyházfő ugyanis szent intelmeivel oly benyomást tett a király lelkületére, hogy az a trónról s minden hiu dicsőségről lemondván, a montecassinoi benczések közé lépett, neje *Thesia* és leánya *Rattruda* pedig azon zárdába vették magukat, melyet a cassinóitól nem messze saját költségükön állitottak. A benczéssé lett király fivére, *Aistulf*, kit a longobárdok 749-ben a trónra emeltek, a pápa halála évében (752.) ismét megkezdé a görög udvarrali ellenségeskedést, és pedig mint tapasztalt hös oly sikerrel harczolt, hogy két év alatt a Pentapolis és Exarchatus birtokába jutván, székét Paviából Ravennába tette át. Az exarcha, *Eutychius*, Nápolyba menekült, s ő volt a *bysanti udvar utolsó helytartója Olaszhonban*, midőn a görög császár ezen országbani birtoka ekkor már csak két tartományra (Sicilia és Calabria) olvadott le. A nápolyi, gaétai, barii, spoletói és beneventi herczegségek, valamint egyéb városok is már csaknem egészen függetlenek voltak. Aistulph az Exarchatus birtokával meg nem elégedvén, már Rómára vágyott a senatusnak és népnek megparancsolá, hogy neki mint Ravenna urának hódoljanak, s e követelésének sulyt adandó, tekintélyes sereget vezetett Róma ellen.

Zachariás tevékenységét igen nagy mérvben igényelték a frank

és német egyházi ügyek is. Martell Károly fiai elismerték, hogy a frank uralmat fön nem tarthatják, ha az egyház kitünő férfiai által szó, tanács- és tettel nem támogattatnak. Azért leginkább Zachariás pápát igyekeztek megnyerni, az ő áldása és tanácsaért esedezvén. A körültekintő és jámbor *Karlmann* Alemanniában müködvén, Bonifácz követ-érseket s társait magához hivatta, bölcs szavaikat egyházi és világi ügyekben figyelemmel hallgatván. Frank- és Némethonban püspöki székek állittattak a szent férfiu hitbuzgalma folytán. A saracenok beütései által a spanyol és galliai keresztények igen nyomattak. Az előbbi országban csak zárt ajtókkal végezhették az isteniszolgálatot, s ezen engedélyt is pénzen kelle megvásárolni! Sz. Bonifácznak egy a pápához intézett levele szerint, Frankhonban 24 évig mi zsinat sem tartatott; érseki és püspöki székek üresek voltak, vagy kicsapongó, fösvény világiakra hagyattak. A rajnai tartományban több idő óta nem volt érsek. Bonifacius arról biztositá a pápát, hogy Karlmann az egyházi fegyelem helyreállitására segédkezet igért és őt egy országábani zsinat egybehivására szólitotta föl. Erre nézve a pápa tanácsa és felhatalmazásaért esedezett, egyszersmint több fegyelmi pontra nézve fölvilágositást kért, és a némethoni uj püspökségekről (*Erfurt, Buraburg, Würzburg*) jelentést tett.

Zachariás megerősitette a három uj egyházmegyét, és a Karlmann által óhajtott zsinattartást is jóváhagyta, megküldvén sz. Bonifaciusnak a szükséges fölhatalmazást. A zsinati utasitásban volt, a többi között, az is, hogy a canonokat áthágó egyháziak letétessenek. Az utódot illetőleg, miről Bonifacius hajlott kora miatt kérdést támasztott, következőleg nyilatkozott a pápa: „*Hogy még életedben püspök választassék helyedre, meg nem engedhetjük; mert az ellenkeznék a canonokkal, kérd azonban az Istent, hogy méltó utódot adjon, kit halálórádban kijelelj, kit mi azután fölszentelünk. Ezzel megengedjük azt neked, mit mi mástól megtagadtunk volna*“. A zsinat megtartatott, melynek határozatait Zachariás megerősitette. Marcziusban az austrasiai király palotájában más zsinat is tartatott. A pápa nevében ezen is Bonifacius elnökölt, valamint azon, mely a 744-diki marcziusban Pipin alatt Soissonsban (Gallia) tartatott.

Továbbá a Karlmann államaiban tartott zsinatok egyikén (745) két rajongó, *Adalbert* és *Kelemen*, kik tévtanokat terjesztettek,

s a népetámitották, kárhoztattak. Bonifacius a pápai megerősitésért egy áldozárt küldött Rómába. Zachariás 745-diki okt. 25-kén 7 püspököt, 17 áldozárt s Róma összes papságát egy zsinatra gyüjtötte egybe a lateráni palotábani sz. Theodor bazilikájába. Adalbert hamis levelét, mely körülbelül a következőleg hangzott, fölolvasták: „Az Isten nevében kezdődik a mi Urunk Jézus Krisztusnak levele, mely Jerusalemben az égből leesvén, Ephrem-kapunál sz. Mihály főangyal által megtaláltatott, Icorus áldozár által elolvastatott és leiratott. Icorus Berbán papnak küldte Jeremiás városába; Berban Macrius áldozárnak küldte Vassan-ba, és ez azt a sz. Mihály-hegyre menesztette, honnét egy angyal által Rómába került sz. Péter sirjára, hol a mennyek országainak kulcsai vannak, hol a 12 áldozár, kik a várost kormányozzák, szakadatlanul böjtölt és imádkozott 3 nap- és éjjel, stb.“ Az egész levél fölolvasása után igy szóla a pápa: „*Valóban, szeretett testvéreim, ezen Adalbert elmebeteg, és kik őt hallgatják, értelemre nézve olyanok, mint a gyermekek, kik a mesét igaznak tartják; de nekünk mindenkiről kell gondoskodnunk, és mivel ezen durva tévelyt ép oly tudatlan emberek találták ki, mint a minők vele elámittattnak, mitsem kell elmulasztanunk, hogy az illelők mindnyájan kiábrándittassanak.*“ Erre Adalbert és Kelemen papi méltóságuktól megfosztattak, követőik kiközösittettek, ha tévelyöket elvetni vonakodnának. Zachariás pápa a zsinat határozatait sz. Bonifaciusnak megküldte, egy nagy levél kiséretében, melynél fogva nemcsak az utolsó frankhoni zsinatot, hanem a Liptines-ben tartottat is megerősitette.

Martell Károly fiai, mint Nagy Károly is, azon elvből indultak ki, hogy oda kell müködni, miszerint a *kormánypálcza a pásztorbottal egyesülve*, a kettő közösen jelölje ki ama biztos és üdvös utat, melyen járva s müködve az ember ideig- s örökkétartó jólétét eszközölhesse, és mint az egyház védői, a püspököket, kivált Bonifacust, ótalmukba fogadták, hogy vele közösen ültessenek és irtogassanak. Erről Zachariás értesülvén, Karlmann háznagyot fölhitta, miszerint Bonifaciust védelmezze s vele közösen működjék az egyházi és polgári jólét előmozditása tekintetében. Igy jött létre 742-ki apr. 21-kén *az első német nemzeti zsinat*. Zachariásnak a galliai metropoliták fölötti leveléből kiderül, hogy Pipin és Karlmann

Bonifaciussal egyesülve, levelekkel 743-diki augustusban követséget intéztek a pápához, hogy tőle a Galliában kinevezett három érsek részére palástot kérjenek. Ezekhez Zachariás külön iratot intézett, melyben a palást jelentőségét és gyakorlatát tüzetesen fejtegeti, egyszersmint az ezen kitüntetéssel járó kötelmek pontos teljesitésére figyelmezteti őket. A frank egyház ujjáalkotása 4—5 év alatt teljesen bevégződött, melynek támpontja a metropolita-szövetség lett. A sok küzdelem, Bonifacius és egyéb fejedelmek példája, kik a kormánypálczát zsolozsma-könyvvel cserélték fel, Karlmannt is arra inditották, hogy kolostori életre határozta el magát. E szándékát előbb testvérével, Pipinnel, közölte, ki azt jóváhagyván, 747-ben az teljesedébe is ment. Több zárda paptól kisérve s értékes ajándékokkal ellátva, Karlmann Rómába vette magát, hol Zachariás által pappá szenteltetvén, annak tanácsa folytán *Optatus* montecassinói apát kezeibe a szertesi fogadalmakat letette, és *Socrates* hegyén szent Sylvester temploma mellett zárdát emeltetett. Azonban itt a frankok gyakori látogatása őt áhitatoskodásában háborgatván, *Montecassinóba* tért vissza, hol végre szük magányában az óhajtott békét föltalálta.

Pipin (a *Kurta*) frank háznagy kinyujtá kezét, hogy az utolsó merovingi *III. Childerich* fejéről a koronát levévén, azt a magáéra tegye. „*Mi*, irja Müllerünk, *ezen hires és sokat emlegetett eseményt illetőleg mindent elkövettünk, hogy azt pontosan megvizsgálhassuk, és meg kell vallanunk, hogy nem kielégitve tettük le a régi és ujabbkori müveket.*“ *Bossuet* meg igy ir: „Nem azért fordultak a pápához, hogy koronát vegyen el és adjon; ezt a nép tette, hanem annak eldöntésére, valjon ezen fait accompli törvényes és igazságos-e, s ezt döntötte el a pápa — és jól cselekedett.“ Ép igy itél *Fenelon* is: „A pápa mint első pásztor és tanitó a lelkiismeret megnyugtatására döntötte el a kérdést.“ *Chateaubriand* mondja: „Bitorlásról itt szó sem lehet, mivel választó-monarchiában az örökösödés volna birtorlás.“ Pipin a néptől választatott, mint *Fredegar folytatója irja*, s az e fölött megkérdett Zachariás pápa mondja: „*Ki legyen a király?*“ joggal válaszolhatni erre: „Épen nem az, ki csak a nevet, hanem ki a hatalmat is birja, legyen király és üljön a trónon.“ Annyi tény, hogy miután az utolsó merovingi, III. Childerich, teljes nyomorultságánál fogva kormá-

nyozni képtelen volt, s mindenki, *Instrom*-tól egész *Garonne*-ig reménységét Pipinbe helyezte, az ő szerencse-csillagának hódolt, egyházi és világi nagyjai beleegyezésével ő a körülmények által is sürgetve, királyi czimet vett föl. Pipin trónraléptével mindenki meg volt elégedve, kivevén azon vazallokat, kik egy ily erélyes uralkodótól tartottak. Mi Pipinnek a pápához intézett követségét illeti, a *chronicák ide vágó csekély említései egymással ellenkeznek*, mint ezt Müllerünk igen szépen megmutatja.

Fölemlitjük e helyen a két bajor pap, *Virgilius* és *Sidonius* közötti ama különös vitát, kik a latin nyelvet nem tudván, következőleg kereszteltek: „*Baptiso te in nomine patria, et filia, et spiritua sancta.*“ Sz. Bonifácz (ki a keresztséget ismétlendőnek vélte) e vitát a pápához fölebbezte. Zacharias a keresztséget érvényesnek nyilvánitotta, mondván: „*A Szentháromság nevében föladott keresztség nem nélkülözi a szentség lényegét, és a nyelvbeni járatlanság miatt, minden egyéb tévely bevegyülése nélkül, az nem lehet érvénytelen.*“ Egyébiránt, mennyire el volt ekkor a nyelvtudomány hanyagolva, kitünik azon német keresztelési mintából, mely 745-ben a lessines-i zsinaton előfordult, mely is igy hangzik:

Forsachistu Diabole?
Ei Forsacho Diablu.
End allum diabol gelde?
End ei forsacho allum diabol gelde.
End allum diaboles Wercum?
End ei forsacho allum diaboles Wercum end Wordum;
Thurnaer ende.
Wodan, ende Sexn oteende allem them
Unholdum the hiru gerotos sint.
Gelobistu in Got almechtigen Fadaer?
Ei gelobo in Got almechtigen Fadaer.
Gelobistu in Christ Gottes Suno?
Ei gelobo in Ghrist Gottes Suno.
Gelobistu in halogan Gast?
Ei gelobo in halogan Gast.

Mint látszik, tarkán van itt a német egybevetve a latinnal.

Mily bölcsen cselekedett az egyház, hogy az élő-nyelvek folytonos változása miatt, nyelvéül a latint választotta, mely nem oly tökélytelen és változékony. — Galilei pörével összekötik bizonyos *Virgil* esetét. Erről D'Alembert állitja, hogy *Zachariás pápa* azért üldözte volna, mert az antipodesek létét állitotta. A tény annyiban igaz, hogy Virgil bevádoltatván, nem ugyan, hogy a föld kerekdedségét tanitja, hanem hogy szerinte vannak a föld alatt emberek, kik velünk nem egyeredetüek; mely tanitmányt egyaránt vet el a tudomány és a vallás. A magyarázó viták után ugy üldözték Virgilt, hogy salzburgi püspök lett.

Zachariás pápa a montecassinói főapát joghatósága alatti zárdákat a megyés püspökök fönhatósága alól az egész földkerekségen kivette, s közvetlen az apostoli széké alá helyezte. — Burio szerint rendelte, hogy *Mihály, Gábor s Rafael főangyalok nevein kivül több ne emlittessék.*

Végre Zachariás anélkül, hogy csak legkevesebbé is a frank államügyekbe avatná magát, szép pályája végére jutott. Nem lehet állitani, hogy tulajdonképi ura volt Rómának; mert ilyenül még folyvást a császár tekintetett. De a pápa rendkivüli személyiségénél fogva, a rómaiak, mint már némely nagy pápákra, mindent reá biztak és hagytak, és Zachariás távol attól, hogy e hatalmat uralogni vágyólag zsákmányolta volna ki, mint kegyes, mindenkiről gondoskodó atyának mutatta magát, és igazgatása alatt kiki örvendett a béke szép áldásos napjainak. E nyugalom lehetségessé tette, hogy több roskatag épületek helyreállittassanak; nevezetes épitkezések, mint a lateráni palota is, végrehajtassanak. Az egyházak feldiszittettek, értékes tárgyakkal megajándékoztattak, mint, a többi között, sz. Péter temploma; a papság javadalmai jobb karba hozattak; a káptalanok birtokokat, majorságokat szereztek a pápa kegyes támogatása folytán. Szegények és zarándokok kitünőleg érezték a szentatya bőkezüségét, aki emberbaráti szeretetét a sklávokra is kiterjesztő. Igy, midőn a *velenczei kereskedők* a longobardok, avarok s másoktól összevásárolt nagyszámu kereszténynyeket eladás végett a barbárok országaiba akarták szállitani, Zachariás kifizette a rájok forditott költségeket, szabad lábra állitotta a szerencsétleneket, segélypénzzel ellátta, hogy házaikba visszatérhessenek, *s a jövőre n*

legszigorubban eltiltá, hogy az emberek, kik a keresztség által Isten fiaivá lettek, mint valami barmok eladassanak, sőt még a hitetlenek kezeibe játszassanak. Szelidségét s nemeslelküségét nagyban kitüntette az által is, hogy ép azokat, kik őt pápasága előtt üldözték, az apostoli székre emeltetése után kitüntetések és jótéteményekkel halmozta el. A tudományosan képzett görögnek a tudományosság szivén feküdvén, *Nagy-Gergely dialogjai 4 könyvét görögre tette át*, s a keleti egyházaknak is több példányban megküldte. E körülmény oda mutat, hogy a papság szüken értette s birta ekkor a latin nyelvet, s voltak számosan, kik csak a görögöt ismerték. Innét kiderül, hogy ez időben a római tanodák görög-szabásuak voltak, s hogy e város igen sürüen látogattatott a keletiek, papok és világiak által.

Zachariás 10 évi, 3 havi s 14 napi dicsteljes pápasága után 752-diki marczius 14-kén kimult, 15 kén eltakarittatott, mely utóbbi napon mint szentről következőleg emlékezik a római Martyrologium: *„Dei Ecclesiam summa vigilantia gubernavit, et clarus meritis quievit in pace.“* — *Jaffé* e pápának, ki Burio szerint pápasága előtt görög szerzetes volt, mi valószinü is, 26 levelét ismeri, melyek többnyire Némethon apostolához voltak intézve. Zachariás életét s leveleit *Migne* közölte. A sz. Bonifaciushoz intézett levelek *„Epistolae S. Bonifacii“* czim alatt ugyanazon irónál fordulnak elő. (Patrologia, Tom. 89.)

XCIII.

II. István. 752.

A 752-diki marczius 14-kén elhunyt és 15-kén a sz. Péter templomában eltakaritott nagy és sz. Zachariás pápa után, ugyancsak e hó 27-dikén, tehát 12 napi székür mulva, a római születésü *István* kardinál-áldozár közfelkiáltás által az egyház fejévé megválasztatott. Az elődе által pompásan feldiszitett Lateránt azonnal birtokába vette; de föl nem szenteltetett, mert megválasztása után 3

nap mulva szélhüdésben kimult, s ezért többek által a pápák lajstromából kihagyatik. A pápai történelem irói igen erősen vitatták e kérdést: „*Valjon csupán a választás ad-e az egyházfőnek teljes pápai hatalmat és méltóságot, vagy ezeket csak a fölszentelés után nyeri a választott?*“

II. Miklós a sulyos körülmények tekintetbe vételével az első nézet mellett nyilatkozott, egy 1059-ben kiadott rendeletében, melyben világosan és határozottan mondatik, hogy, ha a felszentelést háboru, vagy egyéb akadályoknál fogva végrehajtani nem lehetne, akkor a választás maga is elegendő a pápai tisztkedésre. Mintegy 250 év mulva II. Miklós után meg e kérdés igy merült fel: „*Valjon a pápa fölszentelése előtt adhat-e ki jogérvényü bullát?*“ — E kérdésre V. Kelemen állitólag felelt, és ez most is e tekintetben az egyház gyakorlata. Ma már a bibornokok által törvényesen választott pápa még fölszentelése előtt megnyeri a teljes egyházfői hatalmat és méltóságot.

Onuphrius Panvinius óta, Zachariás után, II. István mint törvényes pápa fordul elő, és a Rómában évenként megjelenő naptárban, hol István mint 93-dik pápa emlittetik, ez áll felőle: „*II. István 752-ben választatott meg, de föl nem szenteltetett, mert a választás után három nap mulva már meghalt szélhüdésben.*“

XCIV.

III. István. 752—757.

Még marczius elmulta előtt egybegyült a római papság és nép a Maria Maggiore egyházban, s közfelkiáltás által István, e néven III-dik, kardinál-szerpap választatott meg pápává. Ő Rómában született s mint ilyen nyiltan a görögök törekvései ellenében emeltetett az apostoli székre. Szülőit korán elvesztette, és mivel Konstantin nevü atyjától reá mi vagyon sem maradt, az akkori pápa a lateráni palotába fogadta öt be s neveltetéséről gondoskodott. Elérvén az ifjui kort, az egyházi pályára lépett, és a pápák által az egy-

házi rendfokokon át egész a kardinál-szerpapságig emeltetett. Leirhatlan örömrivalgások közt vitték őt vállaikon Róma nagyjai a lateráni egyházba. Az ellenkezők ellhallgattak erre s a köznép hajlama csak szilárdult, midőn az uj pápa fönséges tisztét jótékonysággal kezdé meg t. i. négy rég megszünt kórházat ismét megnyitott, s ezekhez még ötödiket is alapitott. Valóban a rómaiak méltán vártak sokat ezen tudományos és tettdus pápától. Mint elődei, ő is oda törekedett, hogy a keresztény hatalmakkal barátságos viszonyba jöhessen.

Zachariás pápa életrajzában emlitettük, hogy *Aistulph* longobard király Rómát minden áron elfoglalni törekedett. Jelentékeny sereggel az Exarchatusba berontott, Ravennát ostrom alá vette, s az idáig bevehetetlennek vélt várat hatalmába keritette, s a keleti-góth-birodalom megszünte után, a 183 évig állott Exarchatusnak 752-ben véget vetett. Aistulph azt mint herczegséget országába kebelezte, és *Istriában* a görögök többi birtokat is meghóditotta.

A longobardok ezen hóditásaira III. István megrettenvén, gyorsan követeket küldött ajándékokkal Páviába, a kik ékesszólásának sikerült fegyvernyugvásra birni a királyt. De 4 hó mulva már Aistulph feltörte az esküvel erősitett szerződvényt, mert a római területre ütött hatalmas seregével, *Narni*-t bevette, Rómát egész környékével együtt zajosan követelte. „Az exarchatus meghóditása által, mondá ő, a görög császár minden jogaiba belépett, s e császárok még Konstantinápolyból is urai lévén Rómának, e jog most őt illeti.“ Minden rómait a város meghóditása után halállal fenyegetvén, föltétlen megadást s évi adóul minden főtől egy aranyat követelt. E szorongatott helyzetben a pápa Istenhez fohászkodott, Róma utczáin egy megható körmenetet vezetett, s ez alkalommal ő mezitláb, fején hamuval, egy Krisztust ábrázoló szobrot vitt, a töredelmes lelkületü nép pedig fájdalmas érzetek közt követett egy keresztet, melyre a longobárdok által megszegett békeszerződvény volt függesztve. III. István két apátot küldött a királyhoz Páviába, de ezek igen rosszul fogadtattak, s nem volt szabad a pápához visszatérniök, hanem kolostoraikba utasittattak. Aközben a pápa Konstantinápolyba is több levelet menesztett, sürgetve kérvén a császárt, hogy az egyház és saját birodalma érdekében föllépjen, sereget küldjön.

Azonban *a várt segitség helyett egy silentiarius érkezett Konstantinápolyból egy levéllel, melyben a pápa felhivatik, hogy a császár Olaszhonbani városai megmentésére gondja legyen, s a longobard királynál vesse magát közbe, hogy az általa meghóditott Exarchatus a császárnak ismét visszaadassék.* A pápa mitől sem irtozván jobban, mint a longobárd igától, a császárt és exarchát elég világosan tudósitotta a szomoru körülményekről, de a végső szükségben is általok nem segittetvén, kénytelennek látta magát a frankok királyához, Pipinhez, fordulni, ki már elődei alatt oly szép hajlandóságot és ragaszkodást tanusitott Róma iránt.

Valóban Pipin hajlandó levén a pápa kérelmét teljesiteni, őt *Autharis* herczeg és *Chrodegang* apát által országába meghitta. Mielőtt azonban III. István e lépésre magát elhatározná, *még egy kisérletet tőn a békés kiegyezkedésre;* a frank követekkel s a Silentiariussal Aistulph-hoz utazott. Ez azonban határozatától nem volt elmozditható, s a görög követ eredménytelenül tért vissza Keletre. A kereszténység mélyen kesergő atyja pedig (*Christo praevio*) utnak eredt Frankhonba, hova 753-diki őszkor gyöngélkedve érkezett meg s nagy tisztelettel fogadtatott. *III. Istvánnak bőséges segélyt igért azon ország, honnét korunkban az egyházrablás átkos terve tettlegesen támogattatott!* Ezen utra vonatkozólag igy ir *Müller János*: „Wallis tartományban III. István egy frank herczegtől fogadtatott. A király, királynő, herczegek, nagyok, az egész franczia birodalomból sok ezernyi ember, — midőn arról értesültek, hogy az összes kereszténység legfőbb atyja, pásztora, az Isten e földöni helytartója, törődött állapot, és agg korban, a legnagyobb szorultságban, oly kellemetlen évszakban a havasokon, Alpeken átjövén, a frankok országába érkezik, (mi az egyház alapitása óta első eset), hogy az apostoli sirok és örökség megmentésére segélyért esedezzék — roppant tömegekben özönlöttek elébe. Midőn őt megpillanták, leugrottak lovaikról, s a király maga vezette a szent-atya lovát kantáránál fogva. Igy kisértetett dics-énekek közt egy palotába.“ E pápa utazása leirása végén igy ir az idézett tudós: *„Ily fegyverekkel volt a pápa hatalmas. A kötekedő őt elitélheti, de ki a korona alatti szellemet és nagyságot, sisakot és infulát tiszteli, sohasem fogja rosz-*

szalni III. István azon eljárását, melyet helyzetében ő is követendett volna.“

III. István pünkösti utáni VIII-dik vasárnap (754) Pipint, nejét, *Bertradé* t, ezek fiait, *Károlyt* és *Karlmannt* ujra fölkente, s Pipint két fiával együtt „*római Patricius*“ disz-czimmel, melyet ez időben a ravennai exarcha s a többi olaszhoni helytartók viseltek, tisztelte meg. E diszczimmel az apostoli szék s Róma fölötti védjog is átszállott a frank királyra. Pipin és a frank nagyok az *Oise* mellett tartott *quiercy-i országgyülésen* magukat ünnepélyesen kötelezték arra, hogy a longobardok által megszállott területek a szent-széknek az ő segélyök folytán visszaadassanak. Azaz, *miután e birtokokat az apostoli szék idáig csak utasitások, nagy adófizetések, pártfogások, ajándékok, és leginkább erkölcsi hatalma által birta fentartani, mostantól fogva azoknak teljes joggal birtokába lép.* Mint látszik, Pipin már ekkor kijelentette azon szándékát, hogy e birtokokat fegyverhatalommal is megszerzendi s az apostoli széknek adományozandja, mint ezt Anastasius I. Adorján pápa életében emliti. Maga III. István is, a 754-diki első frank hadjárat után, Pipin s a frank nemességhez intézett levelében igy ir ide vonatkozólag: „*Propria vestra voluntate per Donationis paginam B. Petro, sanctaeque Dei Ecclesiae et Reipublicae civitates et loca restituenda confirmastis. . . . Coniuro vos. . . . . ut iuxta Donationem, quam eidem Protectori vestro Domino nostro B. Petro offerre iussistis, omnia reddere et contradere S. Dei Ecclesiae studeatis.*“ Ugyanezen levélben irja továbbá a pápa: „*Amit egyszer sz. Péternek igértetek, s mint adományt aláirástokkal is megerősitettetek, siessetek azt sz. Péternek visszaadni. Sz. Pál apostol mondja: Jobb nem fogadni, mint a fogadást meg nem tartani. Mi Isten egyházának minden ügyeit kebletekre biztuk, s ti azokért egykor a rettenetes itélet napján Isten és sz. Péter előtt felelni fogtok.*“ — Ugyanazon évben másik levelet is menesztett III. István az emlitettekhez, melyből még világosabban kiderül, miszerint a legközelebb meghóditott birtokoknak az apostoli székre szállása ugy tekintendő, mint a hófuvatagok, kemény hidegek, kiáradások, széles folyók s a meredek Alpek miatti igen kellemetlen pápai utazás eredménye.

Pipin és a frank herczegek előbb kisérletet tettek Aistulphnál

a békés kiegyezkedésre, kinek 12,000 arany solidit igértek, ha a Pentapolis s a többi megszállott birtokokról lemondván, azokat visszaadja. De a király nem fogadván el a neki tett ajánlatot, a háboru kimondatott, s a frank sereg 754-diki septemberben gyorsan utnak indittatott. Nemsokára a frankok Pávia falai alatt állottak. Erre Aistulph esküvel erősitette, miszerint az Exarchatust s a Pentapolist az apostoli széknek birtokába bocsátandja; mire nézve a biztosok mind a két részről ki is neveztettek. De alig tértek vissza a frankok, midőn Aistulph esküjét megint megszegvén, teljes haderejét utnak inditotta, s pusztitva Róma falai alá vonult. E város polgárai a frank sereg egy hátrahagyott töredékével egyesülvén, a hős *Warnhar* apát vezérlete alatt magukat vitézül védelmezték. Ezen apátot méltán magasztalja egy levelében a derék egyházfő.

III. István ezen szorongatott helyzetében több követséget intézett Pipinhez s a frank birodalom nagyaihoz, azon sürgős kéréssel, hogy az apostoli szék s Róma védelmére siessenek. Lássuk a szent-atya levelei egyikét, mivel ez a szorongatottak szenvedésének hü képét tünteti föl: „*Mily búval és gyászszal környeztetünk, mily aggálylyal és szorongatásokkal györtörtetünk, naponként növekedő szenvedéseink mennyi keserü könyet ömlesztenek arczainkra, azt, ugy hiszem, csak az elemeknek kellene elbeszélni! Ki ne gyászolna ennyi nyomor és inség megpillantására? A tiszta Zsuzsannával kiáltok fel: „Szorongatás fog engem körül minden oldalról, mit tegyek, nem tudom.“ A látnokkal kiáltok az Urhoz: „Ragadj fegyvert és sisakot, és kelj föl a mi segitségünkre!“ Tudjátok, hogy az istentelen Aistulph király, s egész népe a békeszerződvényt megszegték, s abból, mit esküvel igért, mitsem kaptunk. Már az első évben egész hadseregét összevonta ezen város körül; ő maga is ott áll a salariai és többi kapuknál, s igy kiált hozzánk: nyissátok fel nekem a salariai kaput, hogy bevonuljak a városba, és adjátok kezeimbe a pápát, ha azt akarjátok, hogg könyörüljek rajtatok; különben szétrombolom falaitokat, s a kard szigorával meglátogatlak titeket, azután lássátok, ki szabadit meg benneteket kezeim közül! A beneventiek is a város ellen vonultak, sz. János és sz. Pál kapuit is megszállották, s a városon kivüli mezei birtokokat tüzzel és vassal pusztitották, a házakat lerombolták, a templomokat felgyujtották, a szent*

képeket elhamvasztották, a szent ostyákat fölemésztették, az oltárteritőket profan használatra forditották, a szerzeteseket keményen bántalmazták, a zárdaszüzeket megfertőztették s meggyilkolták, a marhákat elhajtották, a szőlőhegyeket gyökerestől elpusztitották, sz. Péter örökségében s a főurak birtokaiban a munkásokat leöldösték, vagy fogságba hurczolták. A csecsemőket sem kiméltek a longobárdok, s e vidéken oly iszonyatosságokat követtek el, melyektől még a pogányok is borzalommal s undorral fordulnának el. A köveket is meghatotta ezen pusztitás, ugy, hogy azok velünk együtt sirnak. Már 55 napja, hogy éjjel és nappal ostromolják a várost, minden kigondolható eszközökkel ártani törekedvén, hogy annak bevétele után, mitől Isten őrizzen, minden rómait leöljenek. Körülvéve, elzárolva mindenünnét, csak nagy bajjal birtuk követünket ezen irattal hozzátok a tengeri utra bocsátani.“

„*Kérlek tehát titeket,* folytatja tovább a pápa, *legkedvesbjeim, az élő és igaz Istenre, az apostolok fejedelme, sz. Péterre, siessetek rögtön segitségünkre, hogy el ne veszszünk! Ne hagyjatok el minket, ugy az Isten sem fog titeket vállalataitokban elhagyni. Ne vessetek meg minket s az Isten sem fog titeket megvetni, midőn hatalmához folyamodtok. Ne vonjátok meg tőlünk a segélyt, s az Isten sem fogja azt tőletek megtagadni, midőn ellenseitekkeli harczban majd arra szükségtek lesz. Siessetek, óh siessetek, mielőtt az ellenség kardja minket átszurna, hozzánk eljutni, hogy ne mondja az egész világ: hol a bizodalom, melyet a rómaiak Isten után a frank királyba és népbe helyeztek? hogy ne mondja ama rettenetes itéletkor az Ur: Nem ismertek titeket, mivel nem siettetek az Isten egyházának segitségére.*“ E levelet átadó követség főbbjei voltak: *György* püspök, *Warnhár* apát és *Thomarich* gróf.

Egy másik, 755-ben irt levelében III. István, mint Péter, hivja segitségül ideig- s örökkévaló büntetések fenyegetése alatt. A levél igy kezdődik: „*Péter Jézus Krisztus, az élő Isten Fia által, apostoli tisztkedésre hivatott, és az egész katholika, apostoli egyház általam hozzátok fölséges király és herczegek, Pipin, Károly és Karlmánn, ép ugy a herczegek, püspökök, grófok, a hadsereg és frank népséghez. — Én, Péter, Isten apostola, kit az Ur különösen méltatott arra, hogy nyájainak pásztorokat rendeljen, és a menny kulcsait birja. Én ugy tekintlek titeket frankok, mint fogadott gyermekeimet, és iránlami szeretetekbe bizakodván, intlek és esengve kérlek titeket, hogy az én*

városomat, Rómát, népemet, és a basilicát, melyben tetemim nyugodni fognak, a longobardok erőszakoskodásaitól megmentsétek stb.“ — Ugy látszik, Aistuplh nem várta a frankok másodszori megjelenését Olaszhonban. Ezek élén azonban a 755-dik év nyarán Pipin hirtelen Pávia alatt termett gyönyörü seregével, és Aistulphot Róma ostromávali felhagyására kényszeritette. A longobárd király most örült, hogy kincsei egyharmadával a békét megvásárolhatta, s még arra is kötelezte magát, hogy a frankoknak évenkint 12,000 arany-solidi adót fizetend, melynek biztositásaul kezeseket is adand, a pápának, az Exarchatust és Pentapolist átengedendi, melyekhez Pipin ez alkalommal még Commachiót s vidékét kapcsolta az apostoli szék részére. A békeszerződvény pontjai azonnali teljesitése végett a király *Fulrád* sz. dénes-i apátot küldte az adomány-levélben foglalt minden helyekre longobárd biztosok kiséretében, hogy az apostoli székre szállott minden városok kulcsait annak nevében követelje. Egy ünnepélyes Rómábai bevonulás után, mely alkalommal a szabaditó, Pipin frank király, örömrivalgásokkal s a hála minden kifejezéseivel fogadtatott, *a városok kulcsait az adományirattal együtt sz. Péter sirjára letette.*

Aistulph még nem teljesitette egészen a békepontokat, midőn 756-ban lováról leesvén, rögtön kimult. Ime, igy büntette Isten az egyház ezen kevély szorongatóját is! — III. István a Pipinféle adomány által világi hatalmat is nyervén, az egyházi birtokok könnyebb kormányzása végett, az Exarchatusbani helytartóságot, a ravennai érsekre s a város tribunjaira bizta. — Pipin adománylevele eredetiben nem maradt fön ugyan, hanem a *Liber Pontificalis* és a *Codex Carolinus* megőrzék az adomány hitelességét. Mindkettő egykoru bizonylatot nyujt erre nézve. és pedig az utóbbi annál döntőbbet, mivel a Codex nem a Lateránban, hanem a császári könyvtárban tartatott fön, mint Müllerünk irja. Ezen iró szerint a Pipinféle adomány a következő 22 városból áll: *Ravenna, Pessaro, Fano, Cessena, Sinigaglia, Jesi, Forlimpopoli, Forli, Castrocaro, Montefeltro, Acceraggio, Monte-Lucari, Serravalle, San-Marino, Bobio, Urbino, Caglio, Lucoli, Engubbio, Commachio és Narni.**) Az utóbbi

*) Pipinféle adománylevélben foglaltaknt Anastasius következőleg

várost igy hozza fel Anastasius: „Nec non et civitatem Narnensem, quae a ducatu Spoletino parte Romanorum per evoluta annorum spatia fuerat invasa.“ Tehát ezen várost megkülönhözteti azoktól, melyek az Exarchatushoz tartoztak. III. István levelei, valamint a legtekintélyesb évlészek egyhangu adatai szerint, az adomány a ravennai Exarchatust és a Pentapolist foglalta magában. Az utóbbi, *Muratori* szerint, *Rimini, Pessaro, Fano, Umana* és *Ancona* városokból állott. A fönebbiek közt a két utóbbi város nem emlittetik. Cenni szerint, hiányzanak még onnét: *Auximum* (Osima), *Forum Sempronii* (Fossombrone) s a *Territorium Valvense.* De a ravennai Exarchatus területéhez, mely a régi Aemilia tartományt is magában foglalta, tartozó ezen városok sem emlittetnek: *Faventia* (Faensa), *Imola, Ferrara, Bologna, Gabellum, Adria.* Hogy az Exarchatus ezen részei is az adományhoz tartoztak, kitünik III. István pápának Pipinhez intézett (756) leveléből, melyben a frank királyt előbb a legnagyobb dicséretekkel halmozza el, hogy a kereszténység anyaegyházának védelmére oly győzelemdús sereggel sietett, s annak elleneit megalázta, s erre a pápa azon reményét fejezi ki, hogy Pipin az adományzást teljesen végrehajtani is segitendi, azután folytatja:

„Azért a legbizodalmasabban kérlek téged, mintha személyesen állanék mézédes tekinteted előtt, az élő Istenre kérlek téged, maradj meg ezen jó müvedben állhatatosan az Isten egyházának felmagasztalása, a nép szabadsága és biztonságára, s ezen egyház jogai teljes védelmére .... Parancsold meg, hogy a többi városok is, melyek egy helytartó joghatósága alatt állottak, az ismeretes területi határok, vidékek, helységek, hegységek, hegyi erdők s vidékek, meg a marhalegelőkkel együtt a te lelki anyádnak, a szentegyháznak teljesen birtokába bocsáttassanak, hogy az Isten népe, melyet te ellenei kezeiből

---

sorolja elő: „Ravenna, Arimino (Rimini), Pensauro (Pessaro), Conca (rég elpusztult), Fano, Cesinaz (Cesena), Sinogal'as (Sinigaglia), Esis (Jesi). Forumpopuli (Forlimpopuli, Forum Pompilii) Forum olibi (Fo li, Forum Livii), a Sussubio nevü várral, Montefereri (Montefeltri), Acerragio (ismeretlen) Montelucato (Monte uco), Serea, sz. Marinus erőde (San Marino), Bobio (Bobbio), Orbino (Urbino), Gallis, (Cagli), Luciolis (Luceola), Egubio (Gubbio), Comiaclum (Commachio), Narni.“

kiszabaditottál, a te támogatásod folytán teljes biztonságban s örömben élhessen; valamint a mi fiunk, a te hü szolgád, Fulrád, az egész ügy megfontolása után minket értesitett, hogy a nép, mely az idáig már végrehajtott adományzási területen kivül él, a még hátralevő részeken, melyek amazokkal egy fő alatt mindig egy egészet képeztek, lehetlen, hogy biztonságban éljen .... Most (Aistulph halála után) az isteni gondviselés folytán, Péter, az apostolok fejedelmének keze, egyszersmint a te hős karod, meg a te hived, Fulrád apát, fáradozása folytán, ki a mi szeretett fiunk, Desiderius a longobardok királyává tétetvén, ezen kegyes ur Fulrad közbenjárására esküvel igérte, hogy a még hátralevő városokat is visszaadandja sz. Péternek, ugymint: Faventiát, Imolát s Ferrarát környékeivel, tehát az erdei legelőket, s minden területet; azután Auximum (Osimo), Ancona, és Humana városokat minden hozzátartozókkal együtt. Továbbá Garinodus herczeg és Grimvald által megigérte nekünk, hogy Bologna városát vidékével és az Isten egyházával visszaadja nekünk, s a mi népünkkel mindenkor békében maradand, valamint Isten által őrzött birodalmatok iránti hüségét is megőrzendi."

Hogy áll a dolog a római herczegséget illetőleg? Mikor és hogyan jutott ez a pápák birtokába? Az adományirat erről hallgat, sőt a quiercy-i értekezések sem emlékeznek arról. III. István leveleiben ugyan néhol emlittetik, hogy az a longobardoktól elfoglaltatott, visszavétetett; de nem tétetik arról szó, hogy az is a Pipin-féle adományban foglaltatnék. Azonban ugy látszik, hogy ezen herczegség is központjával, Rómával együtt, Pipin birtokába jutván fényes győzelmei folytán, azt a pápának szintén átengedte. Legalább ide mutat azon körülmény is, hogy Pipin III. István halála után sz. I. Pál alatt meghagyta a rómaiaknak, hogy a pápának mint uroknak engedelmességet fogadjanak, mit azok meg is igértek. De egy más fontos érv is igazolja, hogy a pápaság 757-ben már a római herczegség törvényes birtokában volt. Ugyanis Olaszhon ezen részében a görög uralom teljesen megszünt; mert a császár többszöri felhivás daczára is mi segélyt sem küldvén, a birodalom ezen részét illető igényéről lemondani látszott. Mint Müllerünk is igen helyesen megjegyzi: „*Rómával teljesen szakitott, mitsem törődve azzal, hogy pápa is létezik e földön, haragra lobbanva, feldühödve azon, hogy az*

Exarchatust elvesztette, a római egyháznak Alsó-Olaszhon, Sicilia és Sardinia, valamint Illyriában s másutt fekvő birtokait kezdte elfoglalni s ez által magát kártalanitani. Mi által tettleg elismerte, hogy III. István ama városok, tartományok törvényes urává lett, Rómát is ide tudva." (VI. Bd. 300.)

Fönebb emlitettük, hogy III. István a longobárdok által szorongattatván, esengve kért segitséget a császártól, a legélénkebb szinekkel rajzolván leveleiben a veszély nagyságát. De ő ahelyett, hogy birodalma megtámadott részének védelmére föllépett volna, mindig nagyobb erőszakkal hatolt a szentélybe, s folyton növekedő dühvel üldözte a szent képek tisztelőit; és mig Pipin a longobárdok ellen győzelmesen harczolt, addig a császár valódi barbarokként mészároltatta azon ártatlan szerzeteseket, kik a szentek képeit vallásos kegyelettel tisztelték. Azért igen különös és nevetséges volt a császár azon követelése, hogy Pipin minden, a longobardoktól elfoglalt várost és tartományt neki azonnal visszaadjon. A frank király a császári követ által neki kézbesiteni akart fényes ajándékokat visszautasitván, ezt izente a készet igen szerető császárnak: *„Nem emberi kegyvadászatért léptem én át kétszer a havasokon, hanem a Sz. Péter iránti tiszteletből s büneim bocsánataért. Mit egyszer sz. Péternek fölajánlottam, annak maradni kell, az egész világ kincsei* (a bysantiak nagy pénzösszeget akartak Pipinnek adni) *sem fogják a frankok királyát arra birni, hogy esküvel erősitett szavát megszegje.*"

Pipin ezen adományával az *„Egyházi-államot"* megalapitván, s a pápák világi uralmának alapját megvetvén, III. *István három tartomány és 22 város souverain urává lőn.* Igen, ettől fogva sz. Péter utódai egyszersmint világi fejedelmekké is lettek; mint a többi uralkodók világi hatalmat és joghatóságot gyakoroltak, s ez által a világi dolgok intézése is föladatukká tétetett. *Töltsön be bár iveket, egész könyvtárakat az irigység és egyházellenes sajtó, mi nem győzünk eléggé hálákat adni a fölöttünk őrködő Gondviselésnek, hogy az Egyházi-államok megalapitása által az egyetemes egyház s feje függetlenségét meg önállóságát biztositotta.*

A kettős koronának a többi uralkodók és népek iránti viszonya igen fölséges; a római pápa mi világi hatalomnak sines többé

alávetve, ellenben ő az egyetemes katholikusság legfőbb pásztora. *Ezen egyházi birtok a hatalmas uralkodókéi mellett alig tünik fel, s mégis semleges terület, honnét bátran emelkedik az igazság szava, hol a szerencsétlenek, a világtól eltaszitottak s méltatlanul üldözöttek mindenkor biztos menedéket találnak, és hol végre minden undokság elenyészik annak lábainál, ki minden emberben csak Isten gyermekét tekinti.* Mily meghatóak *Bonald* ide vágó szavai: „*Van még egy más hatalom, melynek szilárditását a fensőbb politika most hangosabban követeli mint egyébkor. Ez a szent-szék hatalma. Honnét egykor a világosság napja egész Európára felderült, és a honnét fognak ismét a felizgatott kedélyek lecsillapittatni, és a szivek békéje visszaállittatni. A pogányok a delphusi templom környékét a béke és menedék helyeivé avatták föl; ügyeljenek hát a keresztények küzdelmeikkor legalább ama szent földre, honnét olg fönséges tannk hirdettetnek, és a népek polgárosodása érdekében oly nagyszerü vállalatok keletkeztek, és hová annyi szerencsétlen zarándokol lelki vigaszért! Hajoljanak meg a keresztény lobogók s ereszkedjenek le a fegyverek ama fönséges Dóm, az igazság szentélye s a társadalmi rend védfala előtt és a keresztény világban legalább egy szabad helye legyen a keresztény egélynek!*“

Fleury meg igy ir: „Mig a római birodalom, mint ilyen állott, nagy kiterjedésénél fogva átölelte az az egész kereszténységet, de mióta Európa különböző, egymástól független fejedelemségekre oszlott fel, természetes, hogy a pápának, hacsak maga is világi uralkodó nem volna, valamely fejedelem alattvalójává kellene lenni; mi az egyetemes egyház fejének mint olyannak roppant hátrányára volna: az egyház függetlenségét veszélyeztetné, s abban szakadályokat, meg temérdek egyéb roszat idézne elő. Tehát *az isteni Gondviselésnek kell köszönni ama nagy előnyt, hogy a pápa maga is világi uralkodó levén, az egyetemes egyház ügyeit illetőleg függetlenül, önállólag intézheti. Igen, ez által oly helyzetbe jött, hogy a pápai tisztet minden külső megszoritás nélkül szabadon és sikeresebben gyakorolhatja, s a többi püspököket apostoli székével szorosabb viszonyba hozhatja, meg az engedelmességben is mindnyájokat könnyebben megtarthatja.*“

„Mi, irja Müller, a legnagy undorral s boszankodással lapoz

tuk át az egyházellenes irók (Bower, Antiromanus stb.) müveit. A legjobb és *komolyabb protestans irók* azonban eléggé (bár mint látszik, kissé tartózkodva) méltányolva nyilatkoznak e tárgyban. *Plank* igy ir: „E kor pápái ama lépésre, melyet tettek, kényszeritve voltak, mert nem volt többé másban választani, mint alávetni magukat a longobárdoknak, vagy egy más szabaditó karjaiba menekülni. Eddigi védnökük irántoki kötelmeit már nem teljesithette. Minden, mit részökről jogaik föntartására tettek volna, eredmény nélkül maradandott ..... *„Az egyházellenes irók igen berzenkednek az egyházi és világi hatalom egyesitéseért; a kettőt összeférhetlennek mondják, de csak a pápákra nézve. Igy voltak a hajdankorban papi államok, melyekre ez ellenvetést elhallgatják. A zsidók és egyiptiek évszázadokon át megmutatták, mennyi áldást eredményezhet az egélyre alapitott alkotmány. A görögök és rómaiak is ugy tekintették a birodalmat, mint vallásos szentélyt, Caesaraik főpapok voltak; de ezzel politikájok nem lett gyöngébb, sem pedig szerencséjök és dicsöségök csekélyebb.“*

„Midőn még egészen pogány Caesarok uralkodtak Róma fölött, folytatja tovább Müller, *az egybáznak csak lelki szabadságra volt szüksége, melyet az Evangelium mindenkinek, ki Jézus nevére meghajolt megadott. A pogány fejedelmek csak a test fölött birtak hatalommal, a lélekre az nem terjedt ki; és ha a szent pápákat vérpadra hurczolták is, ez a hitre nagy nyeremény volt; mert ezen martyrok vére annál gyümölcsözőbbé tette a majdan egész földet beárnyékozó életnek fáját. De egészen máskép és sokkal inkább veszélyeztetve volt a kereszténység, midőn keresztény császárok uralkodtak, kik a hatalom által elszéditve a védnök s az egyház legöregebb fiának álarcza alatt, annak szentélyébe is berontottak, s szentségtörő kezeikkel még a hitet is megtámadni merészelték. Csak most, s egy keresztény császár alatt történhetett meg, hogy mint Jeromos mondja, az egész földkerekség elképedt azon és felsohajtott, midőn látá, hogy ariánussá lett, anélkül, hogy tudná miként. — Mi lett volna az egyházból, ha oly észficzamodott zsarnokok, minők idáig s még ezentul is Konstantinápolyban uralogtak, Róma fölött tovább is korlátlan hatalommal rendelkezvén, az isteni igazságoknak az örökkévalóságba ömlő folyamát mindjárt a forrásnál megzavarni, eltisztátalanitani és megmérgezni még tovább is erőködhettek volna? Mi lett volna idő folya-*

tán Róma- és a pápákból, ha ezeket mint alattvalókat a világi hatalmak valamelyike szük bilincsekbe szoritva, mulandó, politikai, istentelen tervei kivitelére eszközökül használni törekedett volna? Mily bizalmat helyezhettek volna aztán benne a többi népek, s mint felelhetett volna azután meg magasztos hivatásának, mint az egyház feje s az egész kereszténység közös atyja? A pápa lelki-világi uralma, vagyis az Egyházi-állam nyilván ugy tekintendő, mint közvetlenül isteni intézmény; és mivel ép ezért láthatlan kötelékek füzik az éghez, állani fog az a napok végéig. De a föld, melyik hatalmasának sikerülne is e sziklát szétvetni? és mily borzasztóan és másoknak intő például szolgálólag tört meg a legujabb korban e sziklán ama hatalmas nagysága, dicsősége és uralma, kihez hasonlót nem mutathat fel az utóbbi évezred történelme.“ — Dühöngjenek azért a népek, a gonoszak e llenségeskedjenek, jaj azon kéznek, mely sz. Péter örökségét megtámadja, ezt hangosan bizonyitja az egyházfosztogatók gyászvége! S ha a birvágyó és jogtipró uralkodók kezei hosszak, a királyok urának keze sem rövidült még meg!

Azonban rajzoljuk tovább III. István mük ödését. Mig e nagy egyházfő mint békefejedelem Galliában fáradozott, s a galliai egyház ügyeit is rendezte, addig *Kopronymus* a Miserere (Theoph.) vasárnapra mindenünnét Konstantinápolyba hitta meg a püspököket, és a megürült, dics- és pénzteljes székekre ásitók nem késtek megjelenni. A Bosphoruson-tuli *Hierium* nevü palotában ültek és vendégeskedtek a birodalom rovására a meghivottak (Syria- és Egyiptből, meg Nyugatról egyetlen püspök sem volt jelen) 754-ki aug. 8-kaig, és a császár füleinek tetsző beszédeket tartottak, s magukat alázatosan *Sancta et universalis synodus*nak nevezték, melynek a szent képek tisztelete végképeni kiirtására hozott, s a császári vezényszóra valamennyi püspök által aláirt három határozatát, III. István mint a tiszta katholika tannal ellenkezőket elvetette.

E pápa korában alapitotta Olaszhonban *sz. Anselm a nonantulai hires kolostort*, melynek ő lett első apátja, s nagyszámu szerzeteseket vonzott körébe. A jeles férfiu azelőtt friauli herczeg volt, de Isten országaért a világ minden dicsőségéről lemondván, a zárda szent csendét választotta. Fényes érdemei méltánylásaul III. István adta rá a rendöltönyt, mint apátot megáldotta, s pásztori méltósága

jelvényét, a botot, kezeibe adta. — Utolsó nyilvános tette volt e pápának a Desiderius és Rachis ügyébeni föllépése. A leghatalmasb frankokkali összeköttetése folytán döntő befolyást gyakorolt Olaszhon legfontosabb ügyeire, és némi tekintetben Desiderius az ő kezeiből nyerte a longobardok koronáját ; mert mihelyt a pápa ennek javára nyilatkozott, minden ellenségeskedés megszünt a longobárd nagyok közt ; a volt király Rachis visszatért ismét kolostorába, s Desiderius nyugodtan lépett trónjára. — Egyszeri papszentelése által 2 szerpappal, 11 áldozárral s 20 püspökkel növelte az Ur szolgái számát. — Frankhonbóli visszatérte után egy kolostort alapitott, mely tette Frankhonbani tartózkodásával összeköttetésben van. E zárda *sz. Dénes* tiszteletére emeltetett, melyben e szentnek magával vitt ereklyéit ünnepélyesen letette. Ez a hála müve volt, melylyel e hon apostolának adózott, mivel az ő ótalma- és pártfogásaért nem hiába fohászkodott. Ő ugyanis megbetegedett, és Sz.-Dénisben e szent segitségül-hivása folytán halálos betegségéből felüdült. És innét eredt a kor kegyeletes, vallásos iránya szerint e szent iránti nagy tisztelete. Hithideg korunkban bámulnunk kell az ily szent kegyeleten, és egész a könyekig meghatva érezzük magunkat, ha a nagy pápának az *Areopagita* fölött irott levelét olvassuk.

III. István szorongatott s annyi gondokkal terhelt pápasága daczára is gyakrabban egybehivá papjait a lateráni palotába, meghatóan intvén őket, hogy a szentirás s más egyházi könyvek szorgalmas olvasgatása által magúknak bő és alapos ismereteket gyüjtvén, *az egyház elleneit mindenkor lefegyverzeni képesek legyenek.* Miután Jézus egyházat 5 év s 29 napig oly buzgón s áldásdusan kormányozta, 757-diki apr. 26 kán kimult. Mint *Kolb* irja, még az egyházellenes irók is ugy emlitik III. Istvánt, mint kitünő jámborságu és tudományu férfiut, az özvegyek, árvák, szükölködők segitőjét s védelmezőjét. Még *Hoffmann* is nagyon sajnálkozik azon, hogy ezen érdemdus pápának a szentek közt egy kis helyecske nem jutott. Végteienül sokat köszönhet az egyház külső viszonyait illetőleg e nagy pápának, ki a gondviseléssel öszhangzólag hatván és müködvén, vállalataiban oly csodálatosan kedvezőleg találkozott a körülményekkel, annyira, hogy emberileg szólván, még a véletlent is czéljainak elérésére tudta felhasználni.

III. István a pápasága alatt végezte földi pályáját a németek apostola, *sz. Bonifácz*. Ugyanis 74 éves korában még egyszer felgyulladt benne a vágy, hátralevő napjait a hitetlenek megtérítésére szentelni, s hol hitküldéri tisztét megkezdte, *Burdá*-ban, a keleti Frieslandban, a keresztény egyházakat látogató főpásztort 754-diki jun. 1-jén, pünkösd vigélyén, isteniszolgálat közben, a vad pogányok megrohanván, az oltár szolgái s minden társaival együtt megöletett. Igy teljesedett be ama hő vágya, vajha Jézus hiteért onthatná vérét! Szent tetemei előbb *Utrechtbe*, majd *Mainzba*, s végre az általa alapitott hires *Furai kolostorba* vitettek. És igy teljesedett másik kivánsága is. Azon helyen, hol sz. Bonifácz a hitért elvérzett, századunkban nagyszerü emléket állitott a hálás utókor Némethon nagy apostolának, kinek fényes érdemeit 1000 év mulva is megismerik a kegyes unokák, kiknek őseit sz. Bonifácz derék benczés társaival a pogány vadság és tudatlanságból kiemelvén, az igazi világosságra, melyet egyedül Jézus szent evangeliuma képes árasztani vezette.

Záradékul felhozzuk még, hogy III. Istvántól több levelebirunk, melyek a VIII-dik század közepén történteket nagyban földeritik. Fegyelmi czikkei s rendeletei főpásztori buzgalmát hirdetik. Némely irok szerint ezen egyházfő is benczés volt pápasága előtt.

XCV.

Sz. I. Pál. 757—768.

III. István apr. 26-kán ünnepélyesen eltakarittatott. Betegsége alatt már élénken mozogtak a pártok s zajosan készültek a választásra. A longobárdok valószinüleg nagy befolyást törekedtek ez alkalommal kifejteni. *Theophylactus* főszerpap körül, ki Desiderius longobard királylyal barátságos viszonyban állott, s tekintélyes családból vette származását, csapatonkint gyülekeztek azok, kik őt az apostoli székre emelni törekedtek. De a főurak közül többen *Pál* szerpaphoz ragaszkodtak, ki halálosan beteg fivérének, a pápának,

ágyától, nem távozott a Lateránból. Pálnak, ki II. Gergely pápa alatt szintén a lateráni tanodában képeztetett s Zachariás pápa által szerpappá szenteltetett, föltünő kegyessége annyira megnyerte részére a nép legnagyobb tömegét, a legelőkelőbb férfiakat s tekintélyes papokat, valamint Pipin követét, *Immót*, hogy alig hunyta be III. István szemeit, már is pápává kiáltatott ki, és Theophylactus pártjának hátrálni kelle a sokkal hatalmasb párt elől. I. Pál 757-diki május 29-kén szenteltetett föl. Egy ugyanezen évben Pipinhez intézett iratból tudjuk, hogy I. Pál már akkor Pipin és Desiderius királyok által törvényes pápául tekintetett.

I. Pál alig választatott pápává, már is, még mielőtt fölszenteltetett volna, Pipinhez levelet intézett, kérvén őt, hogy Róma védelmére gondoljon a szerződvény szerint. Pápasága 4-dik évében meg arra kérte a frank királyt, hogy sürgetné Desideriust, miszerint mindazon birtokokat, melyek az Egyházi-államot illetik, annak minden hiány nélkül visszaadja. V. Konstantint, ki képostromlói dühének már több mint 10,000 ember vérével áldozott, s a szerzeteseket is folyton üldözte, követei s iratai által a jó utra téríteni törekedett. Végre a vérengző Copronym belátta, hogy birodalma gyorsan indul a hanyatlás és erőtlenedés állapotába, azért ennek támogatására erős oszlopokról gondoskodandó, a hatalmas frank királyhoz fényes követséget küldött, ennek leányát fia részére eljegyeztetni óhajtván. Ez alkalommal a többi ajándékok közt a császár egy igen pompás *orgonát* is küldött Pipinnek, ki a képostromlói vérengzéseket vetette ellen a követeknek. Ezek igen erősitették, urok parancsa szerint, a frank királynak, hogy Copronym nagyon is igazhitü ; de hiában, mert a vallásos érzetü király a ravasz görög uralkodókkal, kik a szentélyben is uralkodni s az Ur szolgáit üldözni szokták, szövetkezni nem akart.

Pipin 767-diki husvét ünnepére *Gentilibe* egy zsinatot hivott egybe, melyen a pápai követek elnököltek, s a király egész országa nemeseivel megjelent azon. A szőnyegre került tárgyakból említendők : *a Szentléleknek az Atya- és Fiutóli származása, a szent képek tisztelete*, stb. Mit végezett e zsinat, adatok hiányában tudni nem lehet ; annyi bizonyos, hogy Frankhon a Szentléleknek az Atya- és Fiutőli származását mindenkor hitte, s mindjárt a zsinat bezárása

után 12 legtudósabb püspökből álló követség ment Rómába az apostoli székhez, s egész Frankhon nevében a szent képek tisztelete mellett nyilatkozott. I. Pál, ki a római egyházi éneket Frankhonban meghonositani törekedett, mint Müllerünk is irja, egy csinos *éjjeli órát* küldött Pipinnek. — Több nevezetesebb szent tetemeit a longobárdok dühe elől a temetőkből a városba vitette s tisztes helyeken letétette. Ezek közt *sz. Petronilla* sz. Péter apostól leányának földi maradványait is.

Miután sz. I. Pál az egyetemes egyházat 10 év s 1 hóig buzgón kormányozta, 768-diki junius 28-kán kimult. Az egyház szentei közé számitotta őt, s ha nem emeltetett volna is az apostoli székre, mégis illő helyre méltattatott volna halála után Isten választottai s barátai ragyogó sorában. Már külseje visszatükrözte a valódi keresztény minden erényeit. Mint szerpap minden vagyonát, s mindazt, a mivel birt, a szenvedő emberiség javára áldozta föl. Az apostoli székre emeltetése után is *éjjel ismeretlenül rendesen fölkereste két szolga kiséretében a nyomor és inség tanyáit*, lelkileg s testileg fölségélvén a szükölködőket. Keresztény emberbaráti szeretete s tuláradó kegyességének kiváló tárgyai voltak a szegény betegek. Szintigy lehete őt gyakran látni éjjel a nyilvános börtönökben, hol a foglyokat vigasztalta, a betegeket ápolta, s kegyes adományaival mindnyájokat fölüditette, az adósságok miatt bebörtönzötteket kiváltotta. A veszélyes betegeket, s a halálhoz közeli gonosztevőket közönségesen kibocsátotta a börtönökből és ha vagyontalanok voltak, a közeli szállodákba igazitotta. Az özvegyek, árvák s mindennemü szükölködők atyja volt ő. Mint minden evangeliumi erény élő képe ahhoz törekedett hasonlitani, ki őt arra méltatta, hogy e földön helyettese legyen.

Rómát több épülettel diszitette. Ezek közül emlitendő a „*Santa-Maria-Nuova*“ czimü egyház, mely most római sz. Ferenczről nevezetik s a szent uton emelkedik. IV. Leó pápa megujitotta, s oltárainál gyakran lehete látni Ferenczet, meg *Torquato Tassot* imádkozni. „*A megszabaditott Jerusalem*“ szerzőjét, midőn barátaitól elhagyatva kénytelen volt Róma utczáin koldulással tengetni életét, a Maria-Nuova kolostorba fogadták be a költészet nagy mesteré becsülni tudó derék szerzetesek. A „*Sylvester in Capite*“ czimü

egyházat is pompásan megujitotta I. Pál, hozzáfoglalván a kolostorrá alakitott s dúsan megadományozott atyai házat. A templomot márvány- és mosaikművekkel diszitette. A Vaticánban a Bold. Szüz tiszteletére kápolnát állittatott, hol eltemettetni is kivánt. Ezt mosaikmüvekkel s a sz. Szüznek egy megaranyozott ezüst-képével látta el.

Decemberben 2 szerpapot, 12 áldozárt s három püspököt szentelt. Junius 21-kén a kiállhatlan naphőség daczára is sz. Pál egyházában isteniszolgálatot tartván, halálosan megbetegedett, s az ezen templomhoz tartozó kolostorban kimult, s itt temettetett is el. De tetemeit 3 hó mulva az általa evégre emelt Kápolnába szállitották át. Mint *Smeth* megjegyzi, emberbaráti tetteiért még azok is magasztalják I. Pált, kik az egyházon kivül vannak. 21 levelet birunk tőle, de mivel ezek közül több halála utáni keltezést mutat, eredetiségökről némelyek kételkednek.

Záradékul felhozzuk, hogy sz. I. Pál pápa alatt irta *Chrodegang* metzi érsek ama hires 34 czikkből álló szabályzatot, hogy *kanonokjai* (igy neveztettek a canonoktól, mert szigoruan ezekhez kelle magukat alkalmazni) sz. Ágoston és vercelli-i Özséb szabályzatai szerint élő *Karurak* példáiként fölhagyván külön háztartásaikkal, közös életet vigyenek. E hires szabályzat (canones) lassanként minden dóm- s karuraktól elfogadtatván, a 12-dik századig volt érvényben. Chrodegang az általa épitett 3 monostor részére sz. I. Páltól ereklyéket kért. A szent egyházfő *Willicar* sion-i püspök által, ki ekkor épen Rómában idözött, a Diocletian-féle üldözésben martyrhalállal kimultak szent tetemeiből küldött az érseknek, ki 766-dikban mult ki s az általa alapitott gorz-i kolostorban takarittatott el.

XCVI.

IV. István. 768—771.

Bármily szépen alakult is az egyház állapota idáig, mégis ama törekvéseket, melyeket I. Pál s ennek buzgó elődei a szent-szék szabadságának védelmére oly gondosan forditottak, a longobar-

dokra támaszkodó párt meghiusitással fenyegette. A frankok segélye távol volt s azért nem lehete azt mindenkor elérni, s Pipin nem volt oly helyzetben, hogy seregével átlépje az Alpeket; másrészt ő magát mérsékelni is tanulta, s csak ovatosan közelge titkos czéljához. A longobárd királyok politikája ugyanaz maradt, melynek követésében mi tekintettel sem voltak arra, mit tilt a jog, s ellenez a szent egély. Az Exarchatus s Róma fölötti uralogni vágyásuk arra indította a pápákat, hogy magukat a frankok karjai közé vetették. Desiderius az Exarchatus némely területét bizonyos ürügyek alatt elfoglalta s 765-ben amaz ötlete támadt, hogy egy görbe uton fog czéljához közeledni, a római szék védnökévé fogja magát felküzdeni, s annak kizsákmányolása által egész Olaszhon urává teendi magát, tudniillik oly módon, hogy kisem lehetend pápává, ki e tervébe be nem egyeznék. Azért a longobardok a pápaválasztásra legnagyobb befolyást törekedtek minden áron gyakorolni. E körülményt szükségesnek láttuk itt fölemliteni.

Mint minden népválasztáskor, ugy itt is a választók egymás iránti feltékenysége nagy mérvben szerepelt. A Totó-családból 4 fivér, kiknek egyike *nepi*-i herczeg volt, midőn sz. I. Pál megbetegedett, mindent elkövetett, hogy István, sz. Cecil kardinál-áldozára, (ki Siciliában született, s jókor a montecassinói benczések közé lépvén, annyira kiképezte magát, hogy több pápa által igen kegyeltetett, s Zachariás óta a Lateránban főszemély volt) az apostoli székre el ne jusson. A tusciai városokban meglehetős számu fegyveres embereket toborzottak, ezeket római harczosaikkal egyesitették, s alig hangzott a hir julius 28-kán I. Pál haláláról, midőn elrejtett csapataik a Janiculusról elősietvén, sz. Pongrácz kapuján át a városba rontottak, s Totó erődszerü házában a többiekkel szövetkeztek. Erre a négy fivér egyikét, *Konstantint*, ki egészen világi volt, roppant zajjal megválasztották pápának, azután nagy népsokaság kiséretében a Lateránba vezették, a templomot s palotát akadály nélkül elfoglalták. Az erőszakkal idevezetett *György* kardinál-püspök (palestrinai) fegyvererővel arra indittatott, hogy azonnal föladta a világina a hajnyiratot, a következő napon szerpappá, a legközelebbin pedig az albanói-i és portói-i kardinál püspökök segédlete mellett áldozárrá és püspökké szentelte.

A papság és a rómaiak rögtön nem birtak a helyzeten uralkodni, a kardinálok egy része Rómát elhagyta, a kánonok ily szentségtörő megszegése ellen tiltakozott, s panaszaival titkon Pipinhez fordult, kihez azonban Konstantin is irt, magát a történtekre nézve mentegette, hogy: közreműködése nélkül, sőt némileg akarata ellen, a rómaiak lelkesedése által az apostoli székre emeltetett. Ezenkivül nehány püspököt s egyéb főpapot egybegyüjtvén, ezek által választását törvényszerünek nyilatkoztatta ki. Midőn ugy látszott, hogy a frank király nem akar a dologba avatkozni, *Kristóf* primicerius és fia *Sergius*, azt állitván Konstantin előtt, hogy egész életökre kolostorba vonulnak, Rómát elhagyták, a spoletói herczeghez vették magukat, s ennek kiséretében Desiderius királyhoz Paviába. Most tervek koholtattak, mint lehetne a törvénytelenül feltoltat a szentszékről levetni.

Mig Pipin halálos ellenét, *Waifár* herczeget, legyőzte, Róma s Olaszhonban a feltolakodottnak megbuktatásán dolgoztak, s mig a frank király örvendve fogadá egész Aquitánia meghódolását és mintegy diadalmenetben tért vissza Saintes-be, Kristóf és fia Sergius Paviából, mivel a király nem akart nyiltan ez ügyben föllépni, *Rieti*-be vették magukat, erősen elhatározván, hogy döntőleg fognak végezni. Spoletói longobárdok álltak szolgálatukban. Julius 28-kán alkonyatkor Sergius *Waldipert* lombardiai áldozárral Róma közelébe vette magát, Salarius hidját megszállotta, s midőn pártjuk másnap reggel sz. Pongrácz kapuját felnyitotta, a városba nyomultak; bátorságuk nagyban növekedett, midőn *Totó* herczeg a csatában elesett, s előnyomultak, az alpápa sz. Venáncz egyházába vette magát, kerestetett, s megtaláltatván, őrizet alá helyeztetett. Mig jul. 30-kán Kristóf és Sergius előkészületeket tettek arra, hogy *Konstantin in forma leléptettessék*, s kánonszerü választás eszközöltessék, a longobárd párt élén Waldiperttel az alkalmat használandó a rivalgó tömeggel sz. Vitus kolostorába ment, melyben egy feltünően jámbor *Fülöp* nevü áldozár élt. Kitsem akarunk mi mást pápának, orditoza a felizgatott népcsoport, Isten akarja, maga sz. Péter választotta Fülöpöt! Diadalmenetben vezették a Megváltó templomába, s miután ott egy püspök a szokott imát elvégezte, a Lateránba, hol a megválasztott ünnepélyesen a béke-osztással foglalkozott, s

azután néhány förangu egyházi s világi urral a lakomához ültek. Alig értesült a történtekről Kristóf, midőn az egybegyüjtött rómaiak előtt mindenre esküdözve állitotta, hogy sohasem fog oly fegyveres csapatok által zajongva választott pápát elismerni. Azonnal követséget intéztek a Lateranba Fülöphez, az eseményekről körülményesen értesitendők őt. Erre az alázatos, nemeslelkü áldozár lemondását kinyilatkoztatá, és diszes kiséretben visszatert csöndes kolostorába.

Aug. 5-kén az összes papság, nemesség, pártok s a nép egybegyülvén, Konstantin álpápának nyilatkoztatott ki, s a következő napra uj törvényszerü választás határoztatott. Ez egyhangulag *István* sz. Cecil kardinálál-dozárára esett, ki nagy örömujongások közt a Lateranba vitetett s aug. 7-kén ünnepélyesen püspökké szenteltetett. Mire a megcsalódott pártok egymás ellen kezdének dühöngni; leginkább üldöztetett a longobardok pártja, melyet arról vádoltak, hogy Rómát Desiderius király kezére akarták játszani; a városból elüzettek s a féktelen nép iszonyu kegyetlenkedéseknek engedte át magát. Minthogy IV. István a pártdühöngéseknek végett vetni nem birt, azért követséget intézett Pipinhez, a többi közt kérvén őt, hogy a jó rend helyreállitása s különféle fontos ügyek elintézése végett egy tekintélyes zsinat egybehivására segédkezet nyujtana. A követség azonban a hatalmas uralkodót már nem találta az élők közt. Miután ugyanis a királyi méltóságot 16 évig dicsteljesen viselte, élte 54-dik évében, 768-diki september 24-kén meghalt, s mint ohajtotta, fiai (Károly és Karlmann) által földi maradványai a st.-denisi monostorban ünnepélyesen eltakarittattak.

A héthalmu város, mig első védnöke az örök békébe költözött át, 769—772-ig iszonyu pártharczok színhelye lőn. A lombardiai párt leveretett, Kristóf és fia Sergius a frank párttal előtérbe jutottak. Desiderius sz. Péter örökségét birtokában tartotta, s folyton oda törekedett, hogy a pápa s Róma fölötti uralomra feküzdhesse magát. E czélból sikerült neki Károly ellensulyozására Tassilo bajor herczeggel szövetkezni. Károly ugyanis IV. István fölhivása folytán, megigérte az apostoli szék jogai védelmét, s a zsinatra vonatkozó kivánságába is beleegyezett. Frankhonból 12 tekintélyes s tudós püspök érkezett a római zsinatra, mely, bár ez ellen igen

berzenkedett is Desiderius, 769-ben a lateráni bazilikában megnyittatott.

A feltolt s letett Konstantin pápát a zsinat megidézte, hogy fölötte itéletet mondjon. A fővádpontot, *hogy erőszakosan és mint világi az apostoli székre tolakodott*, azzal igyekezett mentegetni, hogy más világiak is emeltettek gyakran a püspöki székekre, mint a többi közt *Sergius* a ravennai, *István* meg a nápolyira. S midőn azt merészelte állitani, hogy ő a legfőbb méltóságot nem ohajtotta, hanem a nép megunván az I. Pál alatti nyomást, őt erőszakolta annak elfogadására, ekkor az egész gyülekezet zajosan nyilvánitotta boszankodását, sőt *egy fürge szerpap a szemtelen hazug Konstantinnak szájára is ütött*. Az álpápa élethossziglani vezekletre itéltetett, a kolostorba visszavezettetett, s azokra nézve, kik általa szenteltettek föl, határoztatott, hogy *a nyert rendfokok érvénytelenek*, valamint minden általok végzett ténykedések is, leszámitván a keresztség és bérmálás szentségei kiszolgáltatását. (Konstantin 8 püspököt szentelt).

Ez volt a második Actio eredménye ; a harmadikon határozatba ment, hogy *világi semmi esetre sem, hanem kurdinál, és pedig legalább kardinál-szerpap, neveztethetik ki a római papság által pápává*, kit azután a nemesség, katonaság és nép, de minden fegyveres zajongás nélkül, jóváhagy. A választás után tudniillik e három rend, de fegyvertelenül, a lateráni palotába veszi magát az uj pápának hódolandó, s csak ennek megtörténte után adatik ki a választási okmány s veheti azután kezdetét a trónralépési szertartás. A negyedik ülésben, midőn Theodor jerusalemi patriarchának I. Pál pápához menesztett zsinati irata felolvastatott, melyben körülményesen előadatott mindaz, mit a konstantinápolyi *Hieriun*-ban tartott álzsinat a szent képek és ereklyék tisztelete ellen határozott, illő megfontolás után ezen álzsinat végzései kárhoztattak, s a szent képek, meg ereklyék tisztelete a tiszta katholika tannal egyezőnek nyilvánittatott.

A negyedik ülés bezárta után a pápa és püspökök, az összes papság és nép térdre borulván, az „Uram, irgalmazz nekünk“-et kezdék énekelni ; azután bünbocsánat kéretett azok részére, kik az álpápával közösségben voltak, és a zsinat által meghatározott bün-

bánati cselekmény kihirdettetett. Majd erre a szent-menet mezitláb a Megváltó bazilikájából a városon kivüli sz. Péter templomának vette utját, hol egy pápai titkár fölolvasta a zsinati határozatokat a szokott anathemákkal együtt. — IV. Istvánnak sokat kelle szenvedni a longobárd király részéről, ki cselszövény, ravaszság s erőszakoskodása által sok zavart idézett elő az egyház és államban. Igy a többi közt a ravennai szék megürülvén, a választók két pártra szakadtak. Az egyik a törvényszerüleg választott *Leót* emelte az érseki székre, de ezt Desiderius király Riminibe vitette, ott fogva tartotta, s a törvénytelenül választott *Mihályt*, ki tekintélyes pénzösszeggel kedveskedett a királynak, akarta fegyveres erővel is az érseki székre felvetni. De e bitorló és simoniacust a frankok támogatása folytán elüzte a pápa, ki a királyhoz igen komoly tartalmu intelmet bocsátott, hogy Leó szabadságát visszanyerje, s az ügy pontosan megvizsgáltassék, követelvén. A király ekkor feldühödve elhatározta, hogy mindazokon boszut áll, kik IV. Istvánt Mihály elüzésében segitették. Desiderius Kristóf ellenei által, kik között volt a hatalmas *Afiarta Pál* cubicularius is, felbátorittatván, s a város főnökét is megvesztegetéssel részére vonván, áhitatoskodás ürügye alatt egy sereg fegyveres élén Rómában termett.

Azonban Kristóf és Sergius római és a vidékeni nagyszámu pártosait fegyverre szólitván, Desiderius egész terve dugába dőlt, s e helyett ravaszsága egy másnemüt gondolt ki, mely nemkülönben mint amaz czéljával teljesen összhangzott Tudniillik rögtön ugy mutatta magát a király, mint ki a pápa védelmére lép fel, annak életéről gondoskodik, s azért midőn következő nap a szent-atya sz. Péter templomába ment, Desiderius itt a római egyház iránti szeretetéről biztositá a pápát, kijelentvén, miszerint ő annak birtokait épen nem akarja megtámadni: a szent-atya csak nyilvánitsa kivánságát, s minden haladéktalanul a szerint fog történni; de el nem türheti tovább, mondá a ravasz uralkodó, hogy oly förtelmes pártfők, mint Kristóf és Sergius, rémuralmat alapitván, a szabad rómaiakat és az anyaszentegyház fejét labaik alá tiporják. (Nem ily álnok szellemben beszélt-e korunkban a felfuvalkodott Victor Emanuel is?) Desiderius most czélját teljesen elérte, s azon hiedelemben volt, hogy a *barát és védnök álczája alatt a hajlott koru s fegyvertelen pápát*

tetszése szerint használhatja eszközül. Ezen utóbbit arra kényszeríttette, hogy a történtekről az anyakirálynőt, Berthradét s legöregebb fiát, Károlyt, az ő kivánsága szerint értesitette, Kristófot, Sergiust és *Dodont* (Karlmann meghatalmazottját) mint megtámadóit tüntetvén fel, Desideriust pedig mint az ő s a rómaiak szabaditóját, ezen hozzátétellel : „*Ezen Krisztusban szeretett fiunk mindent, mivel tartozott, visszaadott, a római egyháznak*“ s ezt nyilván azért, hogy Károlynak ne legyen ürügye és alkalma magát az egyház ügyeibe avatni s a római viszonyokat felhasználni. (De e levelet Cointe, Pagi, Müller stb. alácsusztatottnak tekintik). *Berthrade* a testvérek közt kitörendő haverztól tartván, mindent elkövetett azok kibékitésére, s midőn ez az aggódó anyának sikerült, az egész frank nemzet öröme a legfőbb fokra hágott. Midőn erről IV. István a Rómába küldött *Gotzberg* püspök által értesittetett, szerfölött örvendett, s a többi között igy irt Károly- és Karlmannak : „*Ég és föld, angyalok és emberek örvendenek a fölött. Csak az ördög panaszkodik e miatt.... Az egész néppel együtt megünnepeltük kibéküléseket és hálatelten zengedeztük : Dicsérjétek a mi Urunkat és Istenünket minden müveivel.*“ E levelét valószinüleg valami bizalmas ember által küldötte a pápa rendeltetése helyére, mivel abban a longobardok fölött panaszolkodik, és kéri a királyi fivéreket, hogy az emlitettek előadásának hitelt ne adjanak. Majd a békeszerző Bertrade Rómát is meglátogatta, hova már előbb egy frank követség érkezett, melynek sürgetése folytán most Desiderius valóban visszabocsátott mindent a római egyház birtokába, mit eddig csak igért, de nem teljesitett. Miért is IV. István legbensőbb köszönetet nyilvánitott Karlmann királynak, s mivel ennek neje ép ekkor egy fiat szült magát keresztatyaul ajánlotta. Károly még testvére előtt határozottan és nyiltan kijelentette, miszerint a római egyházat védelmezendi, mint ezt nemcsak jámborsága, hanem főkép állami czélyessége is sürgette, és valószinüleg a pápa 770-diki év nyarán egy igen negy lekötelezést tanusitó hálairatot intézett Károly és anyjához, melyben Károly követeit s az ezek élén állott *Istheriust* (religiosus et prudentissimus) dicséretekkel halmozza el.

Bertradenak legtöbb gondja s fáradalmába került Desideriusnak Károlylyali kibékitése. Erre nézve nem talált egyéb eszközt,

mint, hogy Rómából Paviába utazván, itt kettős házassági inditványnyal lépjen föl, hogy tudniillik leánya *Gisela*, kinek kezét már a görög császár fia is kérte, mint fönnebb emlitettük, kezét *Adalgis*nak, a longobard trónörökösnek, nyujtsa, ennek nővére pedig *Irmengard* vagy *Desiderata* az övét Károlynak, ki már ekkor nős volt. Ezen házassági ügyről, mely fölött még homály borong, IV. István értesülvén, s Károly részéről a fölmentésérti folyamodványt is vévén a pápa komolyan intette Károlyt, hogy e házassági tervvel hagyjon fel, s a fölmentvényt megtagadta, mivel az elválásra kánonszerüleg alapos okokat nem tudott felhozni. Az e tekintetbeni pápai breve ugy tekintetik, mint *a birvággó világi politika szenvedélyes kitörései által előidézett okmány, melynek* legnagyobb része a házasság szentsége s felbonthatlanságáról értekezik. A szent-atya emlékezteti a két fiatal királyt, hogy egykor atyjok, Pipin, egy futolagos szenvedély által megvakitva az ő anyjok Berthrade királynőtől el akart válni, de III. István e szándéknak határozottan ellenvetette magát, és a jámbor király Isten és az egyház parancsát becsülvén, szivét és szenvedélyét leküzdte, s törvényes nejétől nem vált el, hanem tovább is törhetlen hüségben élt vele tiszta házasságban. IV. István végre a lelki fegyvereket villogtatja nemcsak azok fölött, kik ily örvénytelen uj szövetséget ajánlanak s azt létesiteni is törekednek, hanem közvetve a két uralkodó ellen is, ha nem hallgatván az atyai intelmekre, inkább a gonosz lélek sugallatait követik.

Igaz, IV. István ezen iratában nem a legtisztesb kitételeket használta a longobardokra nézve; ámde az ő idegenkedése könnyen megfoghatóvá lesz előttünk, ha elgondoljuk, mennyit kelle a pápák és egyháznak türni e nemzettől, s ekkor még igen élénken emlékeztek a rómaiak ama szörnytettekre, melyeket a longobardok elkövettek, midőn Aistulph királyuk alatt Rómát ostromolták; mint pusztitották, hamvasztottak el minden a városon kivüli egyházakat, még a *Legszentebbet is a porba tiporván*, a szerzeteseket leölték, a katakombákban a szentek sirjait feltörték, és Isten barátainak drága tetemeit a légben szétszorták, és oly irtózatosan dühöngtek, mint ama kornak egy keresztény népe sem tette, ha Rómával harczi viszonyban volt. Mondjanak hát akármit e levélről, IV. István egy pillanatig sem tagadja abban apostoli méltóságát, bátran

tüntetvén az Isten parancsát s kötelmeit mindkét monarcha szemei elé, és az Isten országa ügyeiben nem a félénk alattvaló csuszó alázatosságának, hanem a felsőbb hatalommal ellátott helytartónak hangján és öntudatával szólt. Igen, nem kell feledni, hogy *IV. István nem volt udvari püspök és udvari politikus* !

A longobárd király által támogatott *simoniacus Mihály* az egyházat fosztogatva s adósságokba döntve, a ravennai széket 770-dikig birta, midőn *Berthrade* ez ügyben döntőleg fellépet. A pápai követekkel együtt a frank meghatalmazottak Ravennába mentek, és a nép azonnal felkelt Mihály ellen, kit fogva a pápához kisértek. Erre IV. István Leó főszerpapot fölszentelte s el is jutott székére ; de alig távoztak el a frankok, Desiderius azonnal érezteté haragját a ravennai érsekkel és néppel. Egyszersmint a gradó-i patriarchát és velenczéseket is háborgatta, az egyházi javakat behuzogatta, és Istria minden püspökeit a gradói szék fönhatósága alól kivonni s az aquilejai patriarcha joghatósága alá akarta helyezni, hogy őket *lombardosithassa*. A velenczei köztársaság, mely *Galbajo Mór* személyében 764-ben igen derék és értelmes doge-t kapott, a gradói patriarchát, ennek főszerpapját s Konstantin népfönököt IV. István pápához intézte panasz-iratával, kevéssel halála előtt. A pártoskodások, a longobardokkali örökös harczok, a nagyok s Károly kevésbbé épületes példái, a házasság-válási surlódások, az agg, valóban jószivü pápát annyira megtörték, hogy sulyosan megbetegedett. Midőn a veszély növekedett, meg kelle élnie, hogy Sergius alattomban elhurczoltatott, s mint mondák, a longobard párt által megöletett. Ezt a szent-atya annyira fájlalta, hogy ennek következtében 3 évi, 5 havi s 27 napi pápasága után 772-diki febr. elsején kimult.

IV. István buzgó és szigoru őre volt az egyházi hagyományoknak, s némely áhitatoskodásokat ismét fölélesztett. A többi között rendelte, hogy a hét kardinál-püspök, a pápa segédei, végezzék a szent misét minden vasárnap sz. Péter oltáránál. Csak ezeknek engedtetett meg a lateráni egyházban hetenkint felváltva végezni az isteniszolgálatot. IV. István 4 szerpapot 5 áldozárt s még néhány püspököt szentelt.

Záradékul fölemlitjük végre, hogy e jeles egyházfő esengve kérte a görög császárt, miszerint a szent képek pusztitásával vala-

hára felhagyna; de a megátalkodott uralkodó ahelyett, hogy az egyház fejének ésdő zsavaira hallgatott volna, előbbi gonoszságait még egy óriási gyalázattal tetézte, melyhez hasonlót nem követett el még egy koronás fő sem. Ugyanis ő *Ephesusban a város nyilt terén roppant népsöpredék jelenlétében nagyszámu szerzeteseket és Istennek szentelt zárda-szüzeket egymással házasságra lépni kényszeritett. Kik ezt tenni vonakodtak* (a legnagyobb rész undorral utasitotta vissza a koronás szörny e szentségtörő és hitgunyoló parancsát) *szemeik azonnal kiszurattak, s nyomorba dönteltek*! Ezen iszonyu kegyetlenkedések, melyeket a *képostromlásnak hódolni nem akaró szerzeteseken* Draca helytartó istentelen ura nevében elkövetett, nagyban siettették a pápa halálát!

XCVII.

I. Adorján (Colonna). 772—795.

I. Adorján, *Colonna Theodor* római herczeg fia volt, kit azonban már bölcsőjében elvesztvén, egy rokona által ápoltatott s neveltetett. Az oly fényes s átalánosan szeretett családnak e sarja igen korán tárgya lett a rómaiak figyelmének. Az isteni félelem, erény s képzés magva, melyet a tiszteletreméltó nevelő növendéke szivébe vetett, korábban, mint remélheté, hozá meg a legfelségesebb gyümölcsöket. A gyermek korán tanusitá az Ur félelmét, mert éj és nappal órákat töltött a buzgó imázásban. Gyakran meglátogatá éjjel is a gyámatyja palotájához közeli sz. Márk-templomot. Lelke tisztaságát a gyermek tekintete minden vonásaiban kiki olvashatá. Ifjuvá növekedvén fel, áhitatossága még nagyobb emelkedést nyert; egész éjeket virrasztott át imában; kemény vezekleti gyakorlatok alá veté magát, s meztelen testén durva szőr-ruhát viselt, huzamos és szigoru böjtjeit dus, gyakran tehetségét fölülmuló alamizsnálkodással egyesité. Ezen, Róma első házai egyikéből eredett ifjunak ily jámborsága nem maradhatott elrejtve, illata messze elterjedt, s a pápa tudomására is eljutott. I. Pál a fiatal Adorjánban a papság

leendő ékességét tekintvén, örömest felvette őt az egyházi pályára, s a hittudományi tanfolyamok közben föladta neki a szent rendeket egész a szerpapságig, melyre csak IV. István alatt emeltetett. Ez időtől fogva a legfölségesb eredménynyel a hitszónoklatra szentelé magát. Igen megnyerő alkata, mely csak kellemet és méltóságot mutatott, erényes élete s megható jámborsága szerfölött hatékonyiták szavait, és a tehetségdus szónoknak, valamint előadásainak fensőbb kenetet adtak. Tekintélyesek és szegénysorsuak csakugy özönlöttek a templomba, midőn Adorján a szószékre lépett; mert igéin az ég áldása nyugodott és hallgatóinak sziveit megtermékenyité. Minden nap emelkedett ő a rómaiak véleményében, mert fennköltszellemével átható értelmet, apostoli buzgalmat és szelid evangeliumi érzületet egyesitett. Ide járult még jellem- és akarat-szilárdsága, „*tudományos képzettsége, vallási buzgalma és papi kitartása*“, mondja a protestans *Luden*, melyek ép oly férfiuvá tevék őt, minőt Róma és az egyház a fönálló körülményeknél fogva szükségelt.

Midőn tehát IV. István kimult, mindenek szemei reá valának függesztve. *Az erény valami isteni, s azért ellenállhatlan erővel bir*; ép azért minden pártoskodások daczára az emlitett pápa halála után 8 nap mulva egyhangulag s minden néposztály örömére az apostoli székre emeltetett; s hogy az átalános örömet egy szomorgó sziv sem haborgassa, az uj pápa mindazokat, kiket az elhunyt pápa végbetegsége alatt *Afiarta* számüzött, még választása napján visszahitta, s a felfuvalkodott által bebörtönzött polgárokat kiszabaditotta. Hogy ily ragyogó tulajdonokkal ékeskedő férfiu Desiderius kivánságának meg nem felelt, azt kiki könnyen beláthatja. Ily gyors választással meglepetvén a longobárd király, nem késett az uj pápához diszkövetséget intézni. Károly követei is megérkeztek, mert Adorján is mindjárt pápasága elején a római egyház patriciusa s védelmezőjének a szokásos iratokat sz. Péter sirja kulcsai- s Róma zászlójával együtt megküldötte. Tassilo bajor herczeg Rómában személyesen megjelenvén, az uj pápát üdvözölte, s *Theodó* nevü fiát általa megkereszteltette. Desiderius szokott álnok modorával lépe ismét elő, s barátságosnak szinlelte magát, de Adorján nyiltan kijelentette, hogy ő minden keresztény uralkodóval, következőleg a longobardok fejedelmével is békében akar élni; de nem helyezheti bizodalmát oly

uralkodóba, ki boldog emlékü elöde IV. István szavai szerint, mit sem teljesitett abból, mit a római egyháznak annyiszor s oly ünnepélyes esküvel igért. A követek királyuk kimentésére nem kiméltek fáradalmukat, s nem fukarkodtak a szóval, hogy a pápát meggyőzzék arról, miszerint a kiegyenlités most igen lehetséges volna. Azért Adorján beleegyezett, hogy a király előtt kedves rómaiak, István államtitkár s a longobárd érdekeket támogató Afiarta Pál, mint alkudozók, velök Perugiá-ba mehetnek. De alig hagyták el ezek Rómát, midőn Adorján arról értesült, hogy Desiderius *Faenza* várost, a ferrara-i herczegséget és Comachio erődöt megszállotta. 772-diki aprilban pedig Leó érsek és Ravenna városának követei Rómába sietvén, keservesen panaszolták el, mint foglalt el Desiderius környöskörül mindent, a közlekedést a legszigoruabban elzárta s éheztetés által a megadásra kényszeriteni akarja a városokat és erődöket. Majd a megérkezett velenczeiek adák elő panaszaikat, és Adorján, kiben Desiderius emberére akadt, határozottan, minden félelem és tartózkodás nélkül nyilatkozott és tett; János aquilejai patriarcha kiközösittetett s letétetett, s egyszersmind a velenczeiek azon kérelme, hogy az igen elnépesedett s szépen kiépült *Rialtó* szigetén egy uj püspöki szék állittatnék, teljesittetett.

Desiderius királyhoz most Adorján iratában a legkeserübb igazság szavait intézte, de egyszersmint a legelőkelőbb rómaiakkal s a néppel védelmi intézkedésekről tanakodott. A longobardok pártja által elüzöttek a városba visszatértek, és a bebörtönzöttek szabad lábra állittattak. Sergius, a megölt Kristóf fia még IV. István betegsége alatt Rómából Anagni-ba hurczoltatott, s Afiarta parancsára megfosztatott szemeitől. Mivel a pápa magát a longobardok elleneitől környezteté, a politika ugy kivánta, hogy az onnét előhivassék. Desiderius, jelenték követei a pápának, mindazt megadja, mit a szent-atya kiván, de ő maga személyesen szeretne a pápával értekezni, mint a kinek oldalánál tőle idegenkedő embereket pillantott meg a király; a szent-atya azért jelölne ki egy tetszése szerinti helyet a találkozásra.

Ezen szóvali értekezés, melyet Desiderius oly makacsul sürgetett, nem lett volna egyéb, mint tőr, mely a pápa megfogására

volt kitervezve. *Gilberga*, az elhunyt Karlmann király özvegye, két fiával s nehány frank nagygyal Páviába érkezett, és Desiderius most a pápáthatalmába keriteni törekedett, hogy, ha kérelmét önkényt nem teljesitené, őt erővel kényszeritené Karlmann fiainak frank királyokkái fölkenésére ; mert a longbard király kettős czélt akart elérni. Ugyanis a frankokat véres polgárháborukkal akarta elfoglalni sajat hazájokban, hogy ez által Károly az ő pártfogását s védelmezését a pápától megtagadván, ő akadály nélkül foglalhatná el a pápai területet s Róma városát. De Adorján pápa fenekestül átlátta a longobárdok ravasz tervét, s megizente a királynak, hogy mindaddig nem akarja őt látni, mig a szentszéktől jogtalanul elfoglalt városok s örökségi javakat vissza nem adja, a ravannai ostromot és közlekedési zárt meg nem szünteti, és a pápai alattvalóknak legujabban okozott kárt elegendőleg meg nem tériti és teljes elégtételt nem szolgáltat. Ezen izenetből Desiderius bőven beláthatta, hogy Adorján nem az a pápa, ki ellen az ő ravaszságával s minden mesterkedésével, valamit lendithetne. Azért oda törekedett, hogy a pápát, még pedig Rómában, hatalmába kerithesse. Ezt most ugy vélte kivihetni ha a longobárd pártra támaszkodó s annak élén álló Afiarta Pált a fekete tett végrehajtására fölhivja, s ez meg is igérte, miszerint a pápát, ha máskép nem lehet, bilincsekben Páviába vezetendi.

Adorján jókor megpillantotta a csapdát, s sürgetve hitta fel Desideriust nyilatkozatra, hogy mily föltételek alatt fogná az elfoglaltakat visszaadni s a békét megkötni. A longobárd király folyton a személyes találkozást sürgette, mert a pápa, izené álnokul Desiderius, az ő gonosz elleneitől mint valami fogoly környeztetvén, vele szabadon értekezni igy lehetetlen. Némely félénkebbek és a longobárd párthoz szitók erősen álliták, hogy Adorjánnak nem kell megtagadni a király találkozásrai felhivását, de a rómaiak legnagyobb része ezt épen nem akarta, miből heves összeütközés keletkezett. E kitöréseknek azonban szilárdsága, hatékonysága s kitartása által Adorján véget vetett. Afiarta Pál mindent elkövetett, hogy a pápát megrenditse, s félelemmel eltöltse ; de hiába kisértett meg erre nézve mindent, mert Adorján magát valódi sziklaszilárd férfiunak mutatta s amaz, talán a pápa Ultimatumával, ismét Desiderius királyhoz utazott, mialatt Rómában Sergius szomoru viszontagságának

hire elterjedt, s azért Afiarta visszatértekor Julián népfő által Ravennában bebörtönöztetett, majd bilincsekben Rómába vitetett s itélőszék elé állittatott. Ezer hang rivalgá most körül a pápát a hazaáruló és társainak vérét követelvén. De a pápa megelégedett Afiarta számkivetésével, bár az nem egy halált érdemelt volna meg gaz tettei s alattomos cselszövényeiért s erről tudósitotta is Konstantin és Leo Augustusokat, gyanithatólag, mivel Afiarta kiváltságolt állásánál fogva a romai biráktól azokhoz fölebbezte nagyon is szelid itéletét. Már azt remélte Adorján, hogy a nyomorultat megmentette, mivel Ravennába szállitotta őt alattomban, Leo érseket kérvén, hogy hajón Velenczébe s onnét Konstantinápolyba vitesse, e helyett azonban Pál Ravennában megöletett. Leo azzal igyekezett a tovaszálitlási késlekedést mentegetni, hogy Mór doge a Desiderius fogságába esett fiaért ki akarta Pált adni a longobard királynak, miért Adorján annyira neheztelt, hogy az érsekkel jó időre szakitott. Afiarta barátjának halála irtózatosan felbőszitette Desideriust, egész hadseregét boszura hitta fel, s előbb Ravenna vidékét elpusztitván, Rómának tartott, Sinigaglia, Montefeltre, Urbino, Gubbio, Otriculi s egyéb helyek a longobárdok által nemcsak megszállattak, hanem el is foglaltattak. A pápa követei, szent élet hirében állott apátok, veték magukat közbe, a dühös király lábaihoz borulván; ez azonban röviden kijelenté, hogy a pápának az ő ellenei körét, Romát, el kell hagyni s szóvali értekezletre megjelenni, különben ő kénytelen lesz Adorjánt Rómában felkeresni.

Mivel azonban a fenyegetések s rémeszközök mitsem használtak, Desiderius tetszőbbnek vélt álczát vett elő. Tudniillik szinlelte magát, hogy keble vallásos sugallatát követve uralkodó-társnak kihirdetett fia Adelgisussal, Karlmann özvegye és fiaival, meg ezek kiséretével, valamint *Autharius* herczeg főtanácsnokkal, ki szintén Károly elől menekült, Rómába zarándokolnak. András előadót s más két urat előre küldötte, hogy érkezésüket a pápának jelentsék be, s szóbeli értekezletre, ha mindjárt a sz. Péter templomában is, törekedjenek nála. De Adorján ismételve kijelenté, hogy a király ne jöjön addig az ő szine elé, mig az Egyházi-államnak mindent vissza nem ad. Midőn a királyi jámbor zarándok-csapat egy sereg kiséretében csakugyan Rómához közelge, a város falain kivüli sz. Péter- és Pál egy

házak már bezárva, kincseiktől kiüritve, a város kapui részint befalazva, részint hatalmasan eltorlaszolva s a szépszámu fegyveresek a védelemre fölállitva voltak. Három kardinál-püspök pedig egy pápai bullát mutatott elő, melyben Desiderius, minden fegyveres longobárd s a frank Autharius a nagyobb egyházi átokkal fenyegettettek, ha az egyházi területet haladék nélkül el nem hagyják. Ez megtette a hatást. Desiderius lehangolva s nagy tiszteletet mutató szavakban bucsuzván el a kardináloktól, Viterbón át Paviába tért viszsza. Nemcsak a Lateran, hanem az Alpek felől is hallotta Desiderius a dörgést. Már 772-diki nyáron küldött Adorján egy római követséget vizen *Marseillé*-be, mely a frank király, romai patricius s a szent-szék védnöke előtt letette a panaszt. Adorján épen nem kivánta, nem is gondolta, hogy ezen segitségülhivásnak a longobárd uralom megszünte s frank birodalomnak nagyobbodása leend gyors eredménye.

A római követek *Diedenhofenben* (Thionville) találkoztak a szászokkali háboruból hazatérő nagy fejedelemmel, ki kérelmüket kegyesen kihallgatta, s annak teljesitését megigérte. A derék uralkodó azonban előbb megkisértette a békés kiegyenlitést; de midőn Desiderius vonakodott a béke szavaira hallgatni, Károly atyja példáját követendő, mi költséget sem sajnált az egyház védelmétől, miben egyházi s világi nagyjai által is jelentékenyen segittetett. Előbb még, mint egykor atyja Pipin, elleneit legyőzvén, azután gyanithatlanul gyorsan a hegyen át, Genfből 773-ban seregével Olaszhonba sietett. A sereg egy részét nagybátyja *Bernát* vezette át a *Mont Joux-on*. A frankok megjelenése páni rettegéssel töltötte el a longobardokat, s alig vette Károly juniusban ostrom alá Páviát, midőn Rieti és Spoleto esengve kérték küldötteik által a pápát, hogy hódolatukat fogadná el, s a többi lombardiai városok is örömest hódoltak meg a frankoknak. Ellenben Pavia, melyet a király makacsul tartott, csak kiéhezтetés által foglaltatott el később. Károly fegyverei sikerét látván, családját Olaszhonba hozatta. Pávia megszállása után serege egy része *Veronát* támadta meg, honnét Adelgisius, Karlmann özvegye stb. a frankok gyors előhaladásán megrettenve Konstantinápolyba menekültek, s ezzel egészen letüntek a történelem szinpadáról. Verona, a többi városok s uraik mind meghódoltak a győztesnek, s ez

egész hadseregét Pávia alá rendelte. Napok, hetek, hónapok, nyár, ősz és tél is elmultak s a longobárdok fővárosa még tartotta magát.

Igy közelge husvét ünnepe, egész Olaszhon örvendett Károly diadalain s büszkén csatlakozott a harczos frank nemzethez. Erre nézve igen sokat tett az is, hogy Desiderius egyházi átokkal sujtottnak tekintetett. Károly az emlitett ünnepet Rómában akarván tölteni, Pávia ostromlását tiszteire bizá, s utnak eredt az örök-város felé. Itt gyorsan terjedt el közelgésének hire; ezen a pápa szerfölötti örömre hevülvén, mindent elkövetett, hogy a fényes kisérettel közelgő szabaditót méltóképp fogadhassa. Rómában a pápa felhivása folytán e nagy ünnepélyre 100 olasz püspök és apát várakozott. Mindenütt hála- és diadalmi hymnusokat zengtek a koronás utazó dicsőitésére; városok, erődök, várdák, faluk lakói mind az utakon várták a nagy hőst, szabadok és rabszolgák, nagyok és polgárok üdvözlék Lombardia meghóditóját s a holt Olaszhon a győztes tekintetében feltámadni s virulni látszott. A várostól 30 migliányira fogadták öt lobogókkal a rómaiak, s egy migliányira a rómaiak, görögök, lombardok, frankok, angolszászok és németek tanodái. Az első Consul az egyház és város védnökének szent zászlóját lobogtatván, igy szóla a fölséges uralkodóhoz: „*Domine, defende causam tuam!*“ Amint Károly a keresztet megpillantotta, ő és egész kisérete elhagyván lovaikat, gyalog, mint valamely jámbor zarándok mentek sz. Péter dómjába, melynek lépcsőit, az annyi szent hitvalló és vártanu nyomai által szentelteket, sürü csókjaikkal illették. A bazilika előcsarnokában fogadta Adorján pápa teljes diszben s papságától környezve az Isten egyházának szeretett fiát. A kor két nagy férfia, kik már rég baráti viszonyban voltak, most szinről szinre látá egymást. O mily jelenet ez, méltó az egélyre, mely mindkettőjök szivét dobogtatta. A csók és ölelés után a pápa a királyt kezénél fogva a szentély jobbjára vezeté, melynek magas boltivei alatt ezeren hangoztaták: „*Áldott, ki az Ur nevében jö!*“

Azután a pápa és király sz. Péter sirjához mentek, mely *Confessio*-nak neveztetik, letérdeltek, s miután imáikat végzék, *az apostolfejedelemnek, az egyház első látható fejének tetemei fölött szilárd kölcsönös barátságot esküdtek egymásnak, barátságot az oltár és trón között!* E cselekményban rejlik Károly nagyságának kulcsa. Sz.

Péterből a Lateránba vonult a menet, hogy a pápa által végzendő *keresztség ünnepélyén* áhitatosan jelen legyen. A sz. Salvatorból ismét az előbbi egyházba tért vissza a menet, s Károly az éjt a városon kivüli hadi környezetében töltötte. Husvét ünnepén az *asszonyok egyházában* (ad praesepe) ünnepélyes pápai mise tartatott, honnét Adorján Károlyt a lateráni palotába vezette, s a diszlakomához ültek. Hétfőn ismét a pápa tartá az ünnepélyes isteniszolgálatot s a sz. Péter-egyházban a szószékre lépvén, fölséges beszédében nem mulasztá el a mily szabadelvü, ép oly barátságos szókat intézni a nagy fejedelemhez. Kedden ugyanez történt ősi szokás és rend szerint sz. Pál templomában, s azután a király meglátogatá a többi pompásan feldiszitett nevezetesebb templomokat is.

Csak a negyedik nap, szerdán, tértek át világi ügyre, és *Károly a pápa kérelme folytán ősi szokás szerint bemutatta magát sz. Péter templomában a népnek, mint római patricius, diszöltönyében.* Mielőtt a király a patriciusi esküt ősi szokás szerint letette, a pápa benső kérelmére megigérte, hogy arómai egyházat a tőle elrablottak birtokába juttatja, s az egyház minden jogait, valamint a frank egyházakéit is teljes érvényre segiti. Atyja adománylevelét jóváhagyta, melyet előbb felolvastatott, s azután a királyi káplán és jegyző *Etherius* által egy ujabbat készittetvén, pecséttel erősittette, s e terjedelmesb okmányt sz. Péter sirjára letette. A római egyház jegyzője által kiállitott másolatok egy példányát magával vitte. Anasztáz könyvtárnok állitja, hogy ő ezen adománylevél eredetijét látta, mely szerint az egész déli tartomány, Velencze, Parma, Istria és Corsica, a spoletói s beneventi herczegségek is a szent-széknek igértettek Károly által. Ebből azonban mi sem lett, mert az emlitetteket a király *Longobárd-országba* kebelezte. Egyéb helyek meg a római egyház ótalmát kérék ki, s a pápával hübérnöki viszonyba léptek. Az Exarchátus területét Károly mindaddig megszállva tartotta, mig minden rendbe nem hozatott. A bucsuzó Károlynak Adorján a zsinati canonok és pápai levelek gyüjteménye egy példányát ajándékozta, melynek elején az ajánlatot akrosticai versben maga a pápa irta igen ékes betükkel.

Ezen ünnepélynek egy körülménye, mely pedig az adományra nézve nagy-fontosságu, közönségesen elhallgattatik: „Károly a pá-

pa engedélyét kéré ki arra, hogy a városba vonulhasson, a pápát tekinté tehát annak urául, nem pedig önmagát, ámbár római patricius volt.“ A király seregével a városon kivül táborozott, mig ezen engedélyt megkapá. — Mintegy két hó mulva Rómából visszatérte után a kiéheztetett Pávia megnyitá kapuit a győzőnek. *Desiderius családjával együtt Frankhonba vitetett.* Igy lett vége a longobárd uraomnak, miután az 206 évig állott. Károly most a frank királyi czimen kivül a longobárdokét is fölvette, s mint ilyen magát a milánói érsek által fölkenette s megkoronáztatta.

Alig tért vissza Károly Galliába, Adorján már ismét kénytelen volt őt segélyre felhini. Mivel a király a fellázadt szászok elleni hadjáratával volt elfoglalva, csak 781-ben jelent meg ismét Rómában nejével s Pipin meg Lajos fiával. Ugyanazon fénynyel és pompával ogadtatott Károly most is a pápa és rómaiak által, mint elöször. *Husvét előtti estve a fiatal herczeg, Karlman, a pápától megkereszteltetett, ki egyszersmint a Pipin nevet nyert herczegnek keresztatyja is volt.* Az ünnep első napján *Pipin és Lajos*, az első *Olaszhon*, a másik *Aquitánia királyává kenettek.* Azután Adorján és Károly egyéb fontos ügyekre tértek át. Mint látszik, ekkor a ravennai exarcha is lelki hatalma korlátai közé utasittatott vissza, és az Exarchatust az adományiratbani egyéb városokkal és területekkel együtt a római egyház birtokába bocsátotta Károly; mert ezentul nem fordulnak elő többé Adorján leveleiben az e tárgyra vonatkozó, idáig sokat felhozott panaszok; sőt azokból kiderül, hogy a pápa az Exarchatusnak teljes és békés birtokában volt. Rómában megjelentek *Irene* anya-császárnő követei is, ki Konstantinnak gyámnoka volt, s a 12 éves császár részére Károly legőregebb leányának, *Rothrudis* herczegnőnek kezeért esedeztek. A pápa közbenjárása folytán az eljegyzés megtörtént, de 7 év mulva ismét felbomlott e viszony. Miután a király az apostolfejedelem sirjánál és különbözö egyházakban áhitatoskodott s minden dolgait bevégezte, a pápától érzékenyen elbucsuzott s utnak eredt. Parmában a hires *Alkuin*-nal találkozott, ki Rómába utazott, hogy *Fannbald* york-i érsek részére a pápától palástot kérjen.

Most Olaszhonban csend uralga, mig a beneventi herczegnek a szent-atya iránti mindig daczosb viselete arra kényszerité Adorjánt,

hogy Károlyt ismét segitségül hitta, ki 785-ben egy tekintélyes sereg élén ismét Olaszhonban termett. Midőn *Arechis* herczeg a közelgő frank seregtől rettegve, helyzetén segiteni máskép nem tudott, legöregebb fiát, *Romuáldot*, becses ajándékokkal Rómába küldötte, esengve kérvén a pápát, hogy Károlyt mint az ő hübér- s főurát elismerné, s az Beneventbe ne menne. De a pápa a herczeg üres szavai által nem engedé magát elámittatni, és az ő tanácsa folytán elhatározta Károly, hogy hatalmát a büszke herczeggel éreztetni fogja, seregével Arechis birtokán átvonult, annak fiát kezesül magával vitte, 7000 aranyat fizettetett kártéritésül, s a pápának visszaadott *Capua*, *Arce*, *Sora*, *Arpi*, *Aquino* és *Teano* városokhoz Károly adományul még: *Rosella*, *Populonia*, *Bagnaro*, *Toscanella*, *Viterbo*, és *Suano* városokat kapcsolta a pápa részére. Ezek azonban Arechis herczeg halála után, ennek utóda *Grimoald* által csak nyugtalanságot okoztak a pápának.

A nagy pápa a király barátságánál fogva Olaszhon s átalában a többi országok ekkor oly bonyolult ügyeibe is bevonatott. De ez épen nem gátolta őt az egyetemes egyház tevékeny kormányzatában, hanem intő, oktató s büntető hangját az egyház legtávolabbi megyéiben is hallatta, üdvös tanitásával a gyöngéket megerősitette, s az eröseket kitartásra buzditotta, e mellett szent erélyt s apostoli szilárdságot tanusitott. Megérte azon örömöt, hogy az ő pápasága alatt Isten segedelme által a VII-ik (nicaeai) közzsinaton a mindig számtalan ágakat hajtó tévelyen az egyház diadalmaskodott. Ugyanis Copronym-Konstantin kimulván, a 780-ban megholt IV. Leónak neje Irene, ki a kiskoru fia Konstantin helyett a birodalmat kormányozta, akár politikai, akár belső hajlamából két évig azon fáradozott, hogy a tévely kiirtása s a kath. hit viszaállitására egyetemes zsinat tartatnék. Azért a pápához egy iratot intézett, hogy attól a zsinat-egybehivási engedélyt megnyerje, s azt Konstantinápolyba meghija, hogy mint a kereszténység legfőbb papja és sz. Péter utóda a zsinaton személyesen elnököljön, vagy ha ez lehetséges nem volna, alkalmas követeket küldene, kik erejök s tehetségöknél fogva a pápát kellőleg képviselhetnék. Ugyanezen ohajtását fejezte ki *Tharasius* patriarcha is Adorjánhoz intézett iratában, kinek egyszersmint a Konstantinápolyi székre emeltetését jelentette s a római kath. tannal teljesen öszhangzó hitvallását is mellékelte ezen iratához.

Adorján kijelenté erre, hogy ő ugyan az egyetemes zsinatot fölöslegesnek tartja, de mivel a császárnő és a nép ezt forrón kívánja, annak tartásába pápai teljhatalmánál fogva beleegyezik. Erre a pápa a szentek és képeik tiszteletére vonatkozó római katholika tant a szentirás, és egyházatyák müveiből vett sűrű idézetekkel kellő világosságba helyezte, s eme fontos értekezéséhez mellékelte a tartandó zsinat zsinormértékét. Meghagyta tudniillik, hogy az egyház régi átalánosan elismert tanai ujra ne feszegettessenek, hanem az ezekkel ellenkező tévtanok kárhoztassanak. A képostromló püspökök pedig csak mind vádlottak és vezeklők, és semmi esetre, mint birák, jelenhetnek meg a zsinaton. Egyszersmint Adorján ezen alkalmat megragadva, visszakövetelte a sz. Pétertől elragadott örökségi javakat, s kivánta, hogy az illyriai püspökök ismét a római szék joghatósága alá helyeztessenek vissza. Majd határozottan roszalja, hogy Tharasius a canonok ellenére mint egészen világi emeltetett a patriarchai székre, és még különösebben megjegyzi a pápa, hogy azt a császárnő levelében *„egyetemes patriarchá“*-nak czimezi. Azután hagyományos szokás szerint egy a császárnő, patriarcha s a senatus által aláirt okmányt kér Adorján, hogy a zsinati atyák által a pápai követek szabad szólása teljesen biztositttatik. Tharasius igazhitüségét elismeri, de fölszentelését gáncsolja; azonban a körülményeknél fogva azt érvényesnek ismeri el.

Ezen pápai beegyezés folytán *Péter* kardinál-áldozár és egy másik *Péter* sz. Sabbas apátja mint pápai követek elnöklete alatt az egyetemes zsinat 787-diki augustus 17-kén Konstantinápolyban megnyittatott, de azután *Nicaeába* tétetett át, hol ugyanazon évi september 24-dikétől a következő oktober 23-kaig tartott. A jelenvolt püspökök számát közönségesen 350-re teszik, *kik szigoru vizsgálat s vitatás után a szentek és képeik tiszteletét megállapitván, egyhangulag felkiáltottak*: *„Imagines confringentibus anathema sit.“* Ezen VII-dik közzsinat 22 fegyelmi canont is hozott, s a többi közt, elhatároztatott, hogy *a kolostorokba csak annyi egyén vétessék föl, mennyit azok anyagi erejöknél fogva tisztességesen eltartatni képesek, s a kiközösités büntetése alatt tiltatott a szerzetesek közé irottaktól eltartásukra valamit követelni.*

A pápához intézett igen hizelgő iratban, melyben Tharasius az

egyház fejét a zsinat eredményéről értesiti, a patriarcha a nyugati egyházat üdvözli, hogy a katholika-hitet szüztisztaságában mindenkor hiven megőrizte s amaz átkos bünnel, a simoniával magát be nem szennyezte. A római egyház öröksége ügyében a pápai követek tovább is időztek Konstantinápolyban ; de fáradalmaik a fiscus birvágya miatt eredménytelenek maradtak. Azért a pápa, bár a zsinati végzésekkel s az azokban foglalt hitágazati határozatokkal tökéletesen meg volt elégedve, sőt azokat nehány nyugati püspök és theologus támadásai ellen védelmezte is, az ünnepélyes megerősitést megtagadta. Ezen zsinat végzéseit Károlynak Adorján latin forditásban megküldte, hogy azokat aláirás végett birodalma minden püspökeivel közölje. A király azokat eleinte csak a környezetébeni püspökökkel közölte, melyeket azonban ezek el nem fogadtak, hanem egy hosszadalmas értekezményben megczáfolni törekedtek. Mind ezt azonban csak félreértés okozta, melyet a hibás forditás s az egyház nyelvébeni járatlanság idézett elő. Adorján által azonban a frank püspökök fölvilágositttatván, a *karolingi könyvek* létrejötte után 4 év mulva a frankfurti zsinaton, melyre a pápa is küldött 791-ben követeket, *az egész birodalom főpásztorai elfogadták a VII-dik közzsinatot,* miről a II-dik canon hangosan tanuskodik. Károly a karolingi könyveket Adorjánnak megküldvén, hogy azokat megerősittesse, a pápa az ezeknek alapul szolgáló félreértéseket pontonkint megczáfolta. A frankfurti zsinat *Elipandus* és *Felix* tévelyeit is kárhoztatta, de nem a személyeket; mert jelen nem lévén, magukat nem védelmezhették. Azért ezen eretnekekkel, kik a többi közt, *Jézust az Isten nem valóságos, hanem csak fogadott fiának állitották,* még egy ideig baja volt a pápának, mig részint elhaltak, részint önmagoktól megszüntek tévelyeik.

Mig Károly Szászhonban a pogányokkal harczolt, s seregét Pipin király bajor és karinthiai haderejével egyesitvén, az avarok elleni háborut folytatta, a kitünő I. Adorján pápát, miután Jézus egyházát 23 év 10 hó és 17 napig oly dicsteljesen kormányozta, 795-diki december 25-dikén Isten e világból kiszólitotta. A vatikáni könyvtárban maig is meglevő 44, nagyfontosságu levele, igen bő anyagot szolgáltatna egy oly terjedelmesb életrajz megirására, minőt III. Ince *Hurter,* VII. Gergely *Voigt,* X. Leó *Audin,* s IX. Leó

Hunkler, iróban talált. I. Adorján majd 24 éves pápasága alatt, mint ragyogó erényü egyházfő, és valóban bölcs, nemesszivü, tehetség- s szellemdus uralkodónak mutatta magát. Nagyok az ő érdemei az egyház körül, de nem kevésbbé ragyogók azon vivmányok is, melyeket szakadatlan törekvése folytán a római szék tekintélye nyert. Egyedül erényei által volt ő hatalmas, mondja *Kerz*, s rendkivüli személyiségénél fogva a barátság feloldhatlan kötelékével bilincselte Péter székéhez Károlyt, kit ő, bár a világ leghatalmasb uralkodója volt, az egyház jámbor, meleg keblü, alázatos és önzetlen védnökévé képzett ki, kitől rettegtek a szent-szék ellenei. Nemcsak isteni félelmét, hanem ritka bőkezüségét is hirdetik Róma egyházai. Azon tekintélyes összegeken kivül, melyeket Adorján az Isten házai feldiszitése, szépitésére, aranynyal dusan átszőtt mise-öltönyök s egyéb templomi szerekre forditott, arany- és ezüst-edényekből álló templomi adományai 2580 font aranyra és 2907 font ezüstre rugnak. Sz. Péter templomának a többi adományok kőzt ajándékozott egy *nagyszerü ezüst-csillárt, melynek delphin nevü karjai 1370 viaszgyergyát tartották.* Ezek azonban rendelete folytán évenkint csak négyszer, karácson, husvétkor, sz. Péter és Pál ünnepein, meg fölszentelése évfordulati napján gyujtattak meg.

Az *egyházi ének előmozditásaért is sokat tett*, s Károlynak Rómàban létekor tört ki a római és franczia énekesek közt az ő énekök szépsége fölötti heves vita. Ennek hire a fejedelem tudomására is eljutott, s a frank énekesek már örültek diadaluk reményében, midőn Károly igy szóla hozzájuk: „*Melyik a tisztább viz, a forrásé, vagy a folyamé? Menjetek föl a forrásig, mely nem más, mint sz. Gergely, mert ti az éneklést elrontottátok.*“ A jeles uralkodó énekeseket, nyelvészet- és mennyiségtani tanárokat is kért Adorjántól, ezeket magával vivén országába. *Mit tett e pápa Károly által a kor polgárositására, emliteni is fölösleges, hisz maga az istentelen s vallástalan Voltaire is megvallja, hogy „Károly civilisatióját Románk köszönte.“ A kereszténység és polgárosodás terjesztése nem gátolta a nagy pápát az épitkezésekben.* Igy, a többi közt a romai papnöveldében, sz. Apollináris és a latin-kapu előtt sz. János tiszteletére templomokat emeltetett. Több romba dőlt egyházat ismét helyreállittatván, alapitványokkal látta el, a *városi diaconiákat* megadományozta, a vizvezetéket s

körfalakat is jó karba helyezte, és legtöbb elődei példáit követve, az isteniszolgálat fénye emelésére igen sokat áldozott, mely tekintetbeni bőkezüsége érdemkoronája egyik legragyogóbb ékkövét képezi. Említést érdemel az is, hogy *Adorján a centumcellai* (ma Civita-Vechia) *kikötőben horgonyozó több rabszolgakereskedést üző görög hajót elhamvasztatott.* A Tiber kiáradása által előidézett drágaság alatt Adorján mint szabaditó angyal jelent meg mindenütt s *palotájában naponkint 100 szegényt táplált,* s egy tüzvész kitörésekor személyesen buzditota oltásra az embereket.

Ily dicső. egyházfő lévén Adorján, csoda-e, hogy elhunytát az egész keresztény világ s Róma megsiratta? De legvigasztalhatlanabb volt barátja Károly, kit Adorjánnak a régi rómaiakra emlékeztető szilárdsága, s az a különös erényszeretete elválaszthatlanul egyesitett a kor e legnagyobb férfiával. Károly több könyet hullatott barátja elhunytán,mint egykor atyja vagy testvére sirhalmai fölött. Birodalma minden egyházában diszes gyász-isteniszolgálatokat rendelt tartatni; minden városban és helyen dús alamizsnát osztatott, és a tisztes *Affa* merciai királynak is irt, és a nagy halottnak lelkeért tartandó szent misékre nagy-mennyiségü mise-ruhákat és egyéb szükségeseket küldött Angolhon püspökeinek, nem ugyan azért, mintha kételkednék azon, hogy Adorjánnak tiszta lelke már most eljutott az Ur boldogitó látására, hanem, hogy az őfeledhetlen atyai barátja iránti szeretetét, hüségét és hálaját kimutassa. Adorján Károlyt akrosticai versekben énekelte meg, s ezt az utóbbi azzal hálálta meg az elhunytnak, hogy a feledhetlennek sirját önmaga által készitett költeménynyel ékitette, melyet még maig is olvashatni aVatikán főbejáratán. E nevezetes sirirat eredeti nyelven igy hangzik:

Hic pater Ecclesiae, Romae decus, inclytus auctor,
Hadrianus requiem Papa beatus habet.
Hic, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus,
Pastor apostolicus, promtus ad omne bonum:
Nobilis ex magna genitus nam gente parentum,
Sed sacris longe nobilior meritis.
Exornare studens devoto pectore pastor,
Semper ubique suo templa sacrata Deo.
Ecclesias donis, populus et dogmate sancto

Imbuit, et cunctis pandit ad astra viam.
Pauperibus largus, nullis pietate secundus,
Et pro plebe sacris pervigil in precibus.
Doctrinis, opibus, muris evexerat arces,
Urbs, caput orbis, honor, inclyta Roma, tuas.
Mors cui nihil nocuit, Christi quae morte perempta est,
Janua sed vitae mox melioris erat.
Post patrem lacrimans, Carolus haec carmina scripsi,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango Pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo tenent regna beata poli.
Te Clerus, populus, magno dilexit amore,
Omnibus unus amor, optime Praesul, eras.
Nomina iungo simul titulis, clarissime, nostra
Hadrianus, Carolus; Rex ego, tuque Pater.
Quisquis legas versus, devoto pectore supplex
Amborum mitis, dic, miserere Deus.
Haec tua nunc teneat requies, carissime, membra;
Cum sanctis anima gaudeat alma Dei.
Ultima quippe tuas donec tuba clamet in aures
Principe cum Petro surge videre Deum.
Auditurus eris vocem, scio, iudicis almam,
Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tunc memor esto tui nati, te, pater optime posco,
Cum patre, dic, natus pergat et iste meas.
O pete regna, pater felix, coelestia Christi,
Inde tuum precibus auxiliare gregem,
Dum sol ignivomo rutilus splendescit ab ortu
Laus tua, sancte pater, semper in orbe manet.

XCVIII.

Sz. III. Leó. 795—816.

Leó egy tekintélyes római családból származott s atyját *Asuppius*-nak nevezték. Mint a többi előkelő római ifjak, ő is a *lateráni*

patriarcha-palotában neveltetett, s a hittudományban magát igen kitüntette. Némelyek szerint, előbb a lateráni sz. Jánosnál szabályzatos kanonok volt, azután *benczés*, majd sz. Zsuzsanna kardinál-áldozára lett. Tudományos törekvései, hittudományokbani képzettsége s emberbaráti tulajdonaiért a papság és nép előtt nagy tekintetben állott; de különösen megnyerte szeretetét az utóbbinak dus alamizsnái és a betegek buzgó látogatása által. Ily tulajdonokkal birván s annyira kegyeltetvén, nem csoda, hogy még I. Adorján földi maradványainak eltakaritása napján, december 26-kán, az egyház fejévé választatott, s a következő nap már fölszenteltetett. Leó, e néven már III-dik, az apostoli székre emeltetését nem késett Károly királylyal tudatni. Megküldé neki sz. Péter sirja kulcsait, Róma városa zászlóját, s egyéb becses ajándékokat, kérvén őt, hogy küldene nagyjai közül egyet, ki a rómaiak hüségi esküjét elfogadná.

Nagy-Károly a pápa ezen fölhivása folytán *Angilbert* nevü első udvari káplányát küldte, mint követet, az örök-városba, azon hadi zsákmány egy részével, melyet az avarokkali ütközetben foglalt el Pannoniában. A követ levelet is kézbesitett a pápának, melyben Károly örömét fejezi ki a fölött, hogy III. Leó egynhagulag emeltetett az egyház első székére, s baráti hűségéről biztositja őt: „*Valamint boldogult elődötökkel a szent atyaság szövetségére léptem, ugy szentségeddel is a hüség és szeretet ugyanazon törhetlen viszonyát ohajtom megkötni. Az én tisztem, az isteni irgalom segitségével Krisztus egyházát a pogányok támadásai s a hitlenek pusztitásai ellen mindenütt védelmezni, belülről pedig a katholika hit megvallása által szilárditani. A ti tisztetek pedig szent atya! hogy mint Moses az égre emelt kezekkel és buzgó imával hadi szolgálatom megáldjátok és gyámolitsátok.*“ Egy másik *Angilbert*nek adott levél pedig azon utasitást tartalmazta, mely szerint ezen követnek tisztében eljárnia kelle. Ez alkalommal egyszersmint III. Leót felhitta Károly, hogy az egyház felmagasztalása, a római szék tekintélyének emelése és szilárditására, a patricius biztositása, a szent canonok pontos megtartása s az ismét terjedni kezdő simonia kiirtására küldöttével közremüködve mi fáradalmat sem kiméljen.

Angolhonban, a VIII-dik század második felében, a királyi családok mint valami gyönge fény tüntek el. A merciai *Offa* foglal-

ta el a kisded királyságot. A canterbury-i székre 796-ban a kitünő tulajdonokkal ékeskedő *Ethelhard* lépett, kit a hires *Alcuin* mint barátját üdvözölte, s kinek III. Leó palástot küldött.

A közszeretetü pápa kormánya három első évét békében töltötte sz. Péter székén, s Isten házai szépitésével meg különféle egyházi ügyekkel foglalkozott. Különösen a már elődе alatt is fölmerült *Felix urgeli püspök pere* foglalta el őt, kit fönebb emlitett tévelyeért a frank helytartó Nagy-Károlyhoz kisértetett *Regensburg*ba. Itt az egybegyült főpapok előtt az eretnekségben elmaraszталtatott, de megengedtetett neki, hogy ügyét Rómába fölebbezhesse. De egy Adorján által tartott zsinaton büntelennek találtatván, székére vissza térhetett. Ez Frankhonban nem tetszett. Azért ez ügy a frankfurti zsinaton is szőnyegre hozatott, s mint fönebb láttuk, Elipantus és Felix tévelyei kárhoztattak, de nem személyeik, mert mint távollet vők magukat nem védelmezhették. Felix tehát a frank területen mint botrány tekintetett, s ismét elfogatott. Alcuin majd személyes megkeresés, majd levél által akarta az eretnek püspököt az igaz hit utjára téritени. Felix válaszul egy könyvet irt, melyben tanait a szent-atyákkal egyezőknek állitotta. Ezen könyvet Nagy-Károly Rómába küldötte, hogy III. Leó egy zsinatot gyüjtsön egybe annak megvizsgálása végett. Egy a vatikánban tartott zsinat tehát Felix levelét felolvastatta, szigorun megvizsgálta, s a pápa meg a többi jelenvolt 57 püspök azt mint eretnekit kárhoztatta, Felixet pedig egyházi átokkal fenyegette, ha tévelyeit vissza nem vonja. III. Leó ezen zsinat végzéseit Károlynak megküldvén, ez azokat egy követség által Felixnek kezeibe juttatta. A püspök ügyét ismét a császárhoz fölebbezte. Az aachen-i gyülekezet előtt 797-ben visszavonta ugyan tévelyeit, de midőn ezekbe megint visszaesett, a püspöki széket, melyre a pápa akarata folytán *Randulf* lépett, elvesztette. Ezután *Lyon*ban örizet alatt élt, hol kimulván, az „*Adoptianismus*“-nak csak neve maradt fenn.

Mig a pápa az egyház békéjén fáradozott, az a római egyházban hallatlan módon zavartatott meg. Ugyanis *Paschalis* primicerius és *Campulus* kincstárnok, I. Adorján méltatlan rokonai, ki által magas egyházi méltóságokra emeltettek, engedetlenek, s természeöknél fogva felfuvalkodottak, uralogni vágyók levén, azon é des re-

ményben ringatták magukat, hogy az apostoli székre bizonyosan eljutandnak, de midőn nagybátyjok elhunyta után legnagyobb meglepetésökre III. Leóban csakhamar pápa adatott az egyháznak, rögtön elhatározák, hogy a szerencsés választottat megölik. E tervökön három éven át dolgoztak, melynek kivitelére több rokonérzelmű előkelő rómaival szövetkeztek. Midőn 799-diki apr. 25-kén sz. Márk napján Leó összes világi és kolostori papsága, és a hivektől kisérve lovon ünnepélyes menetben a Laterántól sz. Lőrincz egyházába zarándokolna, Paschalis s Campulus-sal találkozék utjában, kik a pápához lépve, mentegetni kezdék magukat, hogy gyöngélkedő állapotban lévén, nem jelenhettek meg teljes diszben, mint kellett volna. A pápa szeretetteljesen fogadá el mentségüket, s áhitatot szinlelve követék a pápát, egyik jobb-, másik balról. De midőn a menet sz. István és Sylvester pápákról czimzett kolostorig ért, rögtön egy nagy fegyveres csapat rontott elő iszonyu robajjal és rivalgással a háttérből, csakhamar szétszórá a védtelen népet, s azután a sz. egyházfőre rohant, lováról leránták, földre sujták, ruháit leszakgaták, lábaikkal taposák, és *félholtan, megcsonkitott nyelvvel s megvakitva az uton hagyák. Majd megragadván őt a lelketlen gonoszok, sz. Erasmusnak a Coeliuson fekvő kolostorába hurczolták, hol az oltár zsámolyához csapták, csonkitásukat folytaták s halálra akarák kinozni.* Az isteni gondviselés azonban Leót csodálatosan életben tartotta, s a régi szent hagyomány szerint kitépett nyelvét s szemeit is visszanyerte. Az istentelenek attól tartván, hogy a nép fegyvert ragad, azért éjnek idején titkon sz. Sylvester kolostorából az emlitett sz. Erasmus zárdájába hurczolták. De a hű *Albinus* pápai kamarás nehány bátor s nemes rómait maga köré gyűjtvén, a kolostorba nyomult, urát kiszabaditotta s a vatikáni egyházba vezette. Albinus csapatja ezen egyházat megszállva tartá, s társaival kinyilatkoztatá miszerint a pápát utolsó csepp vérökig védelmezendik. A pártosok még némely helyeket elfoglalva tartottak, boszuból a kamarás házát elpusztiták és egyéb rendetlenségeket is elkövetvén, az elterjedt rémület folytán folyton hatalmaskodtak. Szerencsére a frank *Winnigis* herczeg ekkor Róma közelében időzött; fegyveres csapattal Rómába sietett, s a pápa védőivel csatlakozott. De midőn látta, hogy mindez nem elengedő a lázadók megfékezésére, szükségesnek tartot-

ta a pápát fegyveres födözet alatt *Spoletóba* szállitani. Az ekkor Rómában volt frank követek, köztük *Werardus* apát és *Arno*, kit III. Leó 798-ban salzburgi érsekségre emelt, valamint az emlitett *Winnigis* herczeg, Károly a szomoru eseményről azonnal tudósitották. E valóban borzasztó hir a nagy uralkodót igen meghatotta, s követeinek válaszul adá, hogy a szentatya, ha egészségi állapota engedi, sietne Némethonba. Egyszersmind Pipin olasz király atyjától azon parancsot kapta ugyanakkor, hogy a pápát méltóságához illő disz-kiséretben Frankhonba küldje.

E közben a lázadók Rómában s az egész örökségben garázdálkodtak, városokat s erődöket romboltak le, valami zsinatfélét is tartottak, melyen III. Leót vádolták, azaz a *gonoszság az erényt*, s a pápai méltóságot elvesztettnek nyilatkoztatták ki. Hogy a megérdemlett büntetést kikerüljék, mert a Konstantinápolyból várt segély had elmaradt és a siciliai helytartó is a frankok barátságát kereste, miután egészen önmagukra hagyattak, nem maradt egyéb hátra mint a hatalmas frank királynak irni s szörnytettüket iszonyu hazugsággal szépiteni. Az érintett zsinatféléjökön és Károlyhoz intézett iratukban ugyanis gyilkosságról és házasságtörésről vádolták a pápát, s pénzzel számosokat megvesztegetvén, hangosan követelték, hogy III. Leó, ki a szörnyek szerint az apostoli széket megfertőztette, arról lépjen le s szégyennel tetézett életét valamely kolostor homályába temesse. Ime, mily szemtelen volt már a gonoszság s alakoskodás annyi század előtt is!

III. Leó nehány püspök, papsága előkelői s több főrangu római kiséretében Némethonba utazott. A pápa ezen utazása igen világosan megfejti a királynak iránta viszonyát. Mielőtt Károly követséget intézett volna a pápához, hogy azt részvétével megörvendeztesse, s megtudakozza, mily eszközt használjon a merénylet okozói megfenyitésére, Alcuint is megkérdezte eziránt. A nagy tudós a többi közt igy válaszolt: „*Istentelen emberek saját fejüket megvakitották. Fölséged nem hagyhatja a pápát segély nélkül. A lábak szenvedése nem oly sulyos, mint a főnek fájdalma. Egyedül tőled függ Krisztus egyházának biztonsága. Légy boszulója a merényletnek, vezetője a tévelygőknek, a szomoruaknak vigasztalója, a jóknak öröme. Az idők nehezek... Köss hát békét amaz istentelen néppel* (a szászokkal.)

Engedj annak valami nyugalmat, hogy egészen el nem makacsulván, jó tanácsok által a béke utjára tereltethessék. Elégedjél meg avval, a mid van, nehogy a csekélyebbnek megszerzésével a nagyobbat elveszitsd. Oltalmazd saját nyájadat, hogy a ragadozó farkas arra ne rohanjon.“ Spoletóból a pápa Páviába ment, hol valószinüleg zsinatot tartott. Innét merre vette utját Némethonba, tndni nem lehet, tán a Rajnán át Kölnbe ment, hol sz. Severin sirjánál áhitatoskodott. Károly a pápa érkezténck örvendve elhagyta Aachent, hol 799-ben a husvéti ünnepet ülte, s *Paderbornba* sietett, hogy III. Leót itt bevárja. *Hildebald* kölni érseket s *Anscharius* herczeget küldte a frank birodalom határaira, hogy az egyház fejét az ő nevében üdvözöljék. Midőn a szent-atya, ki mindenütt szent lelkesedéssel és nagyszerü örömrivalgásokkal fogadtatott, a szász határokhoz közelge, Pipin Olaszhon királya, ki ép akkor az avarokat leverte, roppant fényes kiséretben sietett elébe, hogy atyja meghagyása folytán a pápát Padernbornba kisérje.

Pipin 100,000 főből álló sereg élén várta a szent-atyát, ki midőn őt megpillantá, égre emelt kezekkel áldá meg a frankok seregét, mely háromszor térdre borult előtte. Azután háromszor átölelé a fiatal hőst, ki most az ő oldalán folytatta az utat. Károly különféle europai népekből alakult serege élén maga is kiment Padernbornból a szent-atya fogadására, valamint az összes, három szakaszra osztott papság a kereszt lobogója alatt. Midőn Károly a fia kiséretében közelgő szent-atyát megpillantotta, a roppant népséget félkörbe állitotta melybe a pápa belépvén, a tömérdek nép, hadsereg és papság térdre borult, s a szent-atya háromszorosan megáldá mindnyájukat és imádkozék érettök. Nagy-Károly, Európa atyja, háromszor tiszteletteljesen meghajtá magát Leó, a világ főpásztora előtt. Pápa és a király egymáshoz közelgének. Az alig behegedt sebnek tekintete a jámbor Károly szemeiből könyeket hullatott. Mig a dicsének: *Hic est Petrus!* zengett, egymás karjaiba omlott a világ e két nagy férfia, és a szent megilletődés dus könyei, melyek a pápa és király arczain lepörögtek, ujra *megpecsétlék a szeretet és barátság drága szövetségét a pápa és király, az oltár és a trón között.* Ennél magasztosb jelenet aligha merült föl a világ szinpadán. Erre a szent-atya az angyalok dicsénekét, a „*Gloria in excelsis Deo*“-t kezdé énekelni,

s a papság meg a nép ezrei tovább zengék azt. A királyi család, érsekek, püspökök, herczegek, grófok, papság és beláthatlan népség kiséretében mint valami nagyszerü diadalmenetben a paderborni székesegyházba vonult a pápa, s miután itt ő és a király hálaimát rebegtek, Nagy-Károly palotájába kisértetett a legfőbb pásztor.

Az egykoru költő, kinek nyomán ezen elbeszélést adjuk, *Angilbert*, kit Nagy-Károly az ő „*kedves Homer*“-jának nevezett, mondja hogy a frankok, amint III. Leo szemeit megpillanták, igen bámulták a rajta történt csudát.*) Nagy-Károly nem elégedvén meg azzal, hogy a pápát a német földön rangjához illőleg fogadta, Istennek és a pápa által sz. Péternek szép áldozatot mutatott be hálául. Ugyanis a *cresburgi egyházat és hegyet az egyháznak adományozta*, mely ajándékot III. Leó következő kiváltsággal hagyott jóvá: „*Miután te a Cresburgi hegyet környékével együtt (Szászhonban) Istennek és sz. Péternek adományoztad, rendeljük, hogy az mi világi hatalomtól sem függjön és csak azon testvéreknek legyen alávetve, kik itt magukat az isteni-szolgálatra szentelik. És hogy ők annak birtokolásában mi akadályra sem találjanak, vagy birodalmadbani lázadók által ne háborgattassanak, szent Péter teljhatalmánál fogva egyházi átokkal sujtjuk azokat, kik,*

*) *Alcuin* III. Leó utja fölötti költeményében igy ir e csodáról:

„Verbera commemoraus, extinctum lumine vultum
Narrat et abscissam liquido de gutture linguam,
Nunc medicante Deo sanatum et ab omnibus istis
Esse malis . . . . . .
Exquirit Carolus casus, auditque laborum
Diversos, sceleris populi impia facta stupescit;
Miratur geminas jam dudum luce fenestras
Extinctas, et nunc reparatum lumine vultum
Truncatumque loqui miratur forcipe linguam
Alter in alterius configunt lumina vultus.

E csodát illetőleg ily véleményben vannak az évlészek *is*, *Anastazius*, *Tilian*, *Eginhard* szerint a pápa szemei kiszurattak, nyelve kivágatott. A moissiac i chronicában ez áll: „*Voluerunt eoere oculus eius, et eum morti tradere. Sed juxta Dei dispensationem, malum quod inchoaverant non perfecerunt.* Theophanes szerint ezt akarták tenni a pápával, de szándékuk kivitelében meggátoltattak.

e birtokot két órányi kerületben, megadóztatják, kifosztják vagy katonákkal terhelik."

Midőn III. Leó Károlylyal egyedül volt, körülményesen értesitette őt ama szomoru eseményről, melynél fogva őt az Ur fölkentjét, a kereszténység atyját, Isten az Alpeken át Némethon szivébe, Isten egyházának védurához vezérelte. Károly ezen esemény fölött méltó boszankodása kitörését vissza nem tarthatta, és a pápát védelméről biztositván, megesküdött, hogy szigoru számadásra vonandja az istenteleneket, kik szentségtelen kezeiket Jézus földi helytartója szentséges személyére merték tenni. A római lázongók fönebb emlitett vádirata is szóba jött, és Károly teljesen meggyőződve levén arról, hogy elvetemült emberektől gonoszságnál, szemtelen hazugságnál egyebet nem várhatni, azért kijelentette, hogy a jámboroknak elégtétessék, és a gonosz beszéd megczáfoltassék, a vádpontok vizsgálat alá fognak vettetni.

Egy hetet töltött III. Leó Károly udvarában, hol felüditő diszünnepélyekben és komoly foglalkozásokban igen gyorsan folytak le ezen örvendetes napok. A hatalmas uralkodó által dúsan megajándékozva, a királyi család s a birodalom nagyjaitól a tisztelet minden jeleivel elhalmozva utazott el a pápa a jámbor lelkek áldásai közt Páderbornból. Károly rendelete folytán *Hildebald* kölni és *Arnó* salzburgi érsekek, *Bernard* worms-i, *Hazó* freisingen-i, *Gesse* amiens-i, *Cunibert* és *Flaccus* püspökök, valamint herczegek és grófok kisérék a pápát. Olaszhonban nagyszámu fegyveres vonatott össze, s Olaszhon minden városi főnökéhez parancs menesztetett, hogy a szent-atya mindenütt méltóságához illőleg fogadtassék. Visszatértében mindenütt még nagyobb lelkesedéssel és örömkiáltásokkal özönlött elébe a roppant népség. Midőn Rómához közelge, az egész város mozgásban volt. A jelenvolt püspökök, az összes kolostori s világi papság, a római nemesség, katonaság, frankok, longobárdok, friesek, szászok tanodáinak tanárai s tanitványai, testvérületek, czéhek, mindnyájan ünnepélyes öltönyeikben s lobogóik alatt siettek a *Ponte Molle*-ig, hogy itt a szentatyát fogadják; sőt még a tisztes római asszonyságok, a jámbor női nem, s az *Istennek szentelt szüzek* is a roppant menethez csatlakoztak. III. Leó valóságos diadalmenetben vezettetett sz. Péter templomába. Itt a szent-miseáldozatot bemutatta, s mindazoknak, kik az Ur aszta-

lához járultak, két szin alatt saját kezével nyujtotta az Oltáriszentséget. A következő nap, vagy is 799-diki nov. 30-kán, tartotta Leó ünnepélyes bevonulását Romába, és az isteniszolgálat után a lateráni palotába költözött.

Itt az általa épitett diszes *triclinium*-ban ültek egybe a Frankhonból érkezett királyi meghatalmazottak. A pápa vádlói, névszerint *Paschalis* és *Campulus* előhivattak, az ő s a tanuk kihallgatása egy hétig tartott, s azután a pártfők bebörtönöztettek. A többire nézve Károly eljövetelét várták. Aközben a római utra nagy készületek tétettek Galliában. Midőn a szent-atya arról értesült, hogy Károly már utban van Róma felé, elébe-sietett, a találkozás november 23-kán *Nomento*-ban történt. Egy barátságos lakoma után III. Leó visszasietett Rómába, hogy a magas és szeretett vendég fölséges fogadtatására intézkedéseket tegyen, mivel az már nov. 24-kén Romában akar lenni. Már a város falain kivül látni lehete a király roppant kiséretének lobogóit. A sz. Péter temploma lépcsőin várá a közelgő királyt a pápa és összes papsága. Károly lováról leszálla s patriciusi diszöltönyben zsoltárok s dicsénekek zengése közt üdvözöltetett. Az örömnapok ismét felderültek ekkor Rómára. Advent első vasárnapján sz. Péter templomában megjelentek III. Leó, Károly, érsekek, püspökök, apátok, főnemesek, az összes papság, s minden tenkintélyesb világiak, frankok, rómaiak, németek, s az óriási néptömeg, mely egész zsufolásig megtölté a tágas egyházat; mert a király tudni akarta, ki vádolhatja az ily erényes egyházfőt, s mi sérelmet tudnak ellene a nyugtalanok felhozni. Ezeknek természetesen nem volt kedvök vádlókúl föllépni. Károly erre a főpapok véleményét tudakozá, kik azonnal egyhangulag kinyilatkoztaták, hogy „*őket nem illeti itéletet mondani az egyház feje fölött; az apostoli szék ugyan mindenek fölötti biró, de az senkitől sem itéltethetik meg. Ez az egyháznak ősi, mindenkori gyakorlata.*“ Erre a pápa székéről felemelkedvén, kijelenté, miszerint ő kész megfelelni azon gonoszoknak, kik oly vakmerőek, őt, ki elődei nyomdokin jár, istentelenül vádolni.

A következő nap (2-dik dec.) ugyanazon gyülekezet előtt, kezében a négy szent evangélium könyvével, a szószékre lépett, és következőleg szólott: „*Szeretett testvérek! tudjátok, hogy gonosz emberek keltek föl ellenem, s engem, valamint életem a legsulyosb vét*

ségekkel szennyezték be. Ezen ügy megvizsgálására jelent meg váro sunkban a legkegyesb és legfőlségesb Károly király papjaival és herczegeivel. Azért én, Leó, a szent római egyház főpapja, kényszerités és elitélés nélkül, önkényt a ti jelenlétetekben, Isten és az ő szent angyalai, ki a bensőt ismeri, meg szent Péter apostol előtt, ki ránk szegezi tekintetét, kijelentem, miszerint a rámfogott gonoszságokat sem magam el nem követtem, sem mások által el nem követtettem, Istent hiván bizonyságul, kinek itélő-széke előtt egykor mindnyájan megjelenendünk, s tekintete elé állittatunk. És ezt nem valami törvény által kényszeritve teszem, s nem oly szándékból, hogy ez által utódaimrv vagy püspök-társaimra az egyházban ily gyakorlatot vagy kötelezettséget rójak, hanem, hogy [tőletek minden gonosz gyanút annál bizonyosabban elháritsak.“

Erre mindnyájan örömtelten emelék hangjokat, és hálákat rebegtek az Urnak, a Bold. Szüznek, az apostolfejedelemnek és minden szenteknek, hogy az egyház fejét az ő nyilt s alattomos ellensége ellen oly csodálatosan megótalmazta, s az egészet ünnepélyes „*Te Deum*“ zárta be. *Paschális és Campulus gonoszságaikért halálra itéltettek; de a jámbor és szelid egyházfő esengése megmentvén őket a kivégeztetéstől, számkivettettek.* Azonban, midőn Károly halála után ismét a pápa élete ellen törtek, általa elitéltettek.

És ezennel már azon időponthoz értünk, midőn egy igen fontos esemény előidézésére minden körülmény teljesen öszpontosult. Ugyanis, hogy rövidség okáért egyebet ne emlitsünk, a *tömérdek vérengzés, melyet a képostromlás gyászos korában a görögök barbár s vandal módra elkövettek,* Nyugaton őket utálatosakká tette, s a folytonos öldöklések meg vallási villongások folytán a keleti birodalom annyira hanyatlott, hogy mint *Sigonius* irja, már teljesen képtelen volt a római egyház védelmére, s annak császárai e kötelezettséggel rég fel is hagytak. Már pedig kiáltó szükség volt, hogy a folyton felburjánzó tévelyek, hitetlenek, lázadok s birtokrablók ellen az egyház hatalmas védővel birjon. És az egyház fölött őrködő isteni gondviselés folytán épen egy nagy férfiu lépett ekkor fel, ki a longobárdok hatalmát megtörte, a szászokat megfékezte, s több fényes győzelmeinél fogva a tehetetlen keleti császárság hatalmát nagyon tulszárnyalta. Ide járul még, hogy nemcsak pápaválasztáskor, hanem egyéb-

kor is több hatalmas tolakodó tömérdek zavart idézett már elő idáig is az egyházban, azért, hogy jövőre ily szomoru esetek föl ne merüljenek, s még több fontos okoknál fogva *III. Leó pápa, az apostoli széknek e ragyogó disze, gyönyörüsége és kitünően szilárd oszlopa, szükségesnek látta a nyugot-római császárságot, mely 475-ben Romulus Augustulus-sal megszünt, visszaállitani.*

Elközelegvén a 800-diki karácson ünnepe, a fölségesen feldiszitett sz. Péter temploma, mint a világfontosságu esemény méltó szinhelye, zsufolásig megtöltetett a király ép oly fényes mint számos kisérete, Olasz-, Német- s Frankhon, egész Nyugat főpapsága, nemessége s óriási néptömeg által. Midőn Károly a pápai dómba lépett, az apostolfejedelem sirja fölötti főoltárnál állott a kereszténység főpásztora s Olaszhon teljes diszben ragyogó papságától környezve, megkezdé a szent áldozatot, s a római katholika egyház mindenkit megható s elragadó zengedelmei a tömény illatos fellegeivel felszálltak az égbe. *Midőn az isteniszolgálat végén az imazsámolyon térdelő király a roppant sokasággal együtt a keresztény világ főpásztorának áldását várta, ki az oltár zsámolya előtt szent áhitatba merülve a talapzaton feküdt, emelkedő bensőséggel esengvén a Mindenhatónak, hogy a mit neki most mint Isten szolgái szolgájának tenni kell, megáldani és megerősiteni kegyeskedjék, a világ oly jelenetnek volt ekkor tanuja, mely meglepetésre nézve egyedüli a világ- s egyháztörténelemben.* A pápa rögtön fölemelkedik, elveszi a két oldalánáli püspöktől a szent olajt, Károlyhoz lépdel, fejére önti a szent olajt, s az oltárról vett koronát fejére tevé, mi alatt Károly maga s utódai nevében következőleg esküdött: „*Én, császár, fogadom Jézus nevében, Isten és szent Péter előtt, hogy a szent-római egyházat mindenkor és minden ellen, mint védur s ótalmazó, védelmezendem, a mennyire az Isten nekem erre erőt s hatalmat adand.*“ — Mire az óriási tömeg egyhangulag felkiáltott: „*Carolo Augusto a Deo coronato, magno et pacifico Imperatori Romanorum Vita et Victoria!*“ Hálatelten lépett a császár fiával, az olasz királylyal s lányaival a főoltárhoz s innét le az apostolfejedelem sirjához, hogy az Isten iránti hálától dagadó szivét kiöntse, s arany meg ezüst ajándék-edényeit áldozatul letegye. Ily áldozat-adományokban részesültek sz. Pál bazilikája, Konstantin Üdvözitőnkről czimzett egyháza, valamint a Maria Maggiore ad praesepe is. E roppant horderejü ünnepélyt egy ennek emlékére vert érem is örökiti.

Igy szakadt ketté a nagy Keleti birodalom, melynek utolsó egyeduralkodója *Irene* császárnő (797 — 802) VI. Konstantin (780 — 797) anyja volt, s *lett Nagy-Károly frank király az első nyugati császár* (800 — 814), mig Keleten mint császár I. *Nicephor* (802 — 811) uralkodott.

Károly az egész telet Rómában töltötte. Róma, a római herczegség s Olaszhon ügyeit a pápával közösen rendezte, az egyházéit pedig a pápára bizta, s mit a pápa rendelt, azt a császár okmányával s ha kellett, karddal is végre tudta hajtani. Ismeretes ugyanis, hogy Károly nemcsak jól parancsolni, hanem rendeleteit hatályba léptetni is igen értette, nem ugy, mint jelen papir-korszakunkban, midőn azt hiszik, hogy valamely ország igen jól kormányoztatik, ha roppant számu szép rendeletek menesztetnek a gyakran roszakaratu, lelketlen, tunya s felfuvalkodott bureaukratáktól hemzsegő hivatali teremekbe. Károlynak pecsétje kardgombjába volt vésve, s annak lapján e betük voltak olvashatók: D. P. C. C. A. D. C., azaz „*Decem Praeceptorum Custos Carolus a Deo Constitutus.*“

Ha e pecséttel erősitette meg határozatát, mondani szokta: „*Itt van parancsom*“, s ha kardját villogtatta, a hatás el nem maradt. — A husvéti ünnepek után elhagyá Károly Rómát és Spoletóba ment. Alig ért ide, midőn remitő földrengés kezde Olaszhonban dühöngeni, több város romba dölt, Rómában sz. Péter templomának teteje leroskadt, s a többi épületek közt sz. Pál ősi diszes egyháza is leomlott. III Leó a bazilikákat helyreállitotta, s egyéb fölséges épitkezéseket is tétetett. Hogy jövőre az irgalmas Atya ily csapásoktól Olaszhont s egyéb országokat megőrizzen, a viennei sz. Mamertus által behozott, s egész Frankhonban elterjedt, „*könyörgő napok*“-at III. Leó Urunk mennybemenete emlékünnepe előtti három nap az egész anyaszentegyházban megtartatni rendelte, melyek azóta évenkint meg is tartatnak.

Nagy-Károly császár és Nicephorus közt 803-ban a béke megköttetett. A római herczegségről, Róma s Olaszhonról a görögök mindenkorra lemondván, kárpótlásul Sicilia, meg a calabriai városok birtokában megerősittettek s Velencze szabad-államnak nyilvánittatott.

III. Leónak ezentúl is folyton belső és külső s még veszélyesebb

nyilvános és alattomos ellenekkel kelle küzdenie. A nyugtalankodók fejei s egyéb az összeesküvésbe bonyolult tekintélyesb rómaiaknak szelid büntetése a lázadási szellemet nem irtotta ki, hanem a pápa rendkivüli szelidsége azt csak vakmerőbbé fokozta. Azért ezen egyházfő pápasága évei Károly Rómából eltávozása után kellemetlenek voltak; minélfogva igen örvendettek, midőn 804-ben Károly által ismét felhivatott egy igen alkalmatos ürügy alatt, hogy őt Frank- és Némethonban fölkeresse. Mi ezen alkalmat előidézte, egy valódi vagy állitólagos csoda volt *Mantuában*. Ugyanis ama hir terjedt el, hogy a *Longinus* által e városba hozott, és még most is bizonyos időben Jézus vérétől csepegő szivacsot ismét megtalálták. Olaszhon minden városaiból számos zarándokot vont e csoda Mantuába, melynek hire csakhamar az egész keresztény világon elterjedt, s Nagy-Károly füleihez is elhatott. A császár, kinek figyelmét misem kerülte ki, mi az egélyhez vagy egyházhoz tartozott, azonnal irt a pápának, őt megkeresvén, hogy e csodát közelebbről s a mennyiben lehetséges személyesen vizsgálná meg, s mi ez ügyben való, arról őt tudósitaná. III. Leó Károly kivánságát teljesitendő Mantuába sietett; de a csodát illetőleg mit határozott, erről hallgatnak az évlészek.

Mantuából jelenté III. Leo a császárnak, hogy hozzá utazni s a karácsont vele együtt ünnepelni szándékozik. Mihelyt a pápai iratot Károly megkapta, legidősb fiát azonnal a szent-atya elé küldte az Alpek aljánál fekvő sz. Mór kolostoráig. Ő maga a Rajnáig ment, hol a pápát fogadta. Azután mindketten *Chiersibe* utaztak, hol megülvén a karácsoni ünnepet, Aachenbe vették magukat. Itt a pápa 8—10 napot töltött, s a császártól dusan megajándékozva ismét Rómába tért vissza. Leo utját Bajorhonon át vette, s Károly őt papi és világi nagyai által egész Ravennáig kisértette. A pápa ezen az Alpeken át történt második utazásának czélja ismeretlen. Hogy ez alkalommal *Suitbertet*, Westphalia apostolát, ünnepélyesen a szentek közé irta, mint többen vélekednek, s ez lett volna az első ünnepélyes canonisatio, bebizonyitani nem lehet. Károly császár 805-dikben birodalmát *Diedenhofen*-ben (Thionville) három fia közt felosztá, s meghagyá nekik, hogy *atyáik példái szerint sz. Péter egyházát tiszteljék s védelmezzék*. Az ide vonatkozó okmányt Károly aláirás végett *Ilelmgaud* és *Hunfried* nevü követei által a pápának becses ajándé-

kok kiséretében megkülte, kik 806-diki márcziusi 25-kén jutottak el Rómába, jelentvén, hogy Pipin ide fog érkezni a következő napokban.

Midőn 810-ben Nicephorus büszkén elhatározta, hogy Olaszhont meghóditja, s Károlytól a császári czimet elragadja, ezen utóbbi Aachenbe egy zsinatot hivott egybe, hogy a János jeruzsalemi szerzetes által támasztott vitakérdést: *valjon a Credo-ban szabad-e a Filioque-t énekelni*, eldöntesse; mert a keletiek, a frankok, és spanyolok ezen gyakorlatát eretnekinek bélyegezték, annál is inkább, mivel Rómában a nicaeai hivallást ezen hozzátétel nélkül imádkozták és énekelték, mint a keletiek. Az aacheni zsinat atyái elhatározták, hogy a görögök eretnekekül tekintendők, ha tagadnák, hogy a *Szentlélek az Atya- és Fiutól származik.* A zsinat *Bernhard* worms-i püspököt, *Jesse* amiens-i főpász tort és *Adelhart* apátot küldte az apostoli székhez. III. Leó ez ügyben igy nyilatkozott: „*Mindenesetre eretnekség volna tagadni, hogy a Szetlélek az Atya-és Fiutól is származik, de szükség és az egyetemes egyház beleegyezése nélkül mitsem kellene az ósi symbolumhoz függeszteni. Ha engem az eltérés behoztala előtt megkérdeznek, azt válaszoltam volna, hogy azt hagyják el. De most a hozzátételt eltiltani annyit tenne, mint ama gyanuba esni, hogy Róma a tévely szavait hangoztatja.*“ III. Leó, ki az ujitás által nem akart látszólagos alkalmat adni a görőgöknek arra, hogy, a római egyházat eretnekségről vádolják, a Credót változatlanul két ezüst-lapra vésette, melyek 94 fontot és 6 latot nyomtak, az egyikre görög, a másikra latinul, s ezt jobb-, amazt pedig balra a sz. Péter Confessiojánál felfüggesztette. Azután III Leó a keleti egyháznak s az Olajfák-hegyéni kolostornak is egy hitvallást küldött, melyben a Szentháromság hitczikkét világosan kifejti; és óhaját fejezte ki, hogy a frank udvari kápolnában a ‚*Filioque*' hozzátételleli éneklést, mig e tekintetben más intézkedés tétetni nem fog, lassankint elhagyják. Azonban e függelék, miután tárgyilag a hittel öszhangzónak találtatott, a mely országokban idáig használatban volt, azokban tovább is énekeltetett, mig később egy közzsinaton az egész egyházra nézve elfogadtatott.

Az egyház és birodalom körül annyi fényes érdemekkel tündöklő Nagy-Károly 814-ben halálosan megbetegedett, s miután

Hildebald kölni érsek barátja által a haldoklók szentségeivel ellátlatott, január 28-kán kimult. Utolsó szavai voltak: „*Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet!*“ Még ugyanazon nap a nők templomában tétettek le földi maradványai fájdalmas jajkiáltások és mély gyász közt. A tetem teljes császári diszben volt itt kiteritve, oldalán a kard, térdein egy arany-evangéliumos könyv, s fején korona voltak láthatók, szintén oldalánál volt aranyba foglalt uti-táskája, melyet mint Rómába zarándokló viselt, valamint III. Leó által megszentelt pajzsa és arany-pálczája is, egy arany-trónszékre téve. Bepecsételt sirján a következő arany-betükkeli felirat ragyogott:

Sub hoc conditorio situm est corpus Caroli magni atque orthodoxi Imperatoris, qui regnum Francorum notabiliter ampliavit et per annos 47 feliciter tenuit, decessit septuagenarius anno Domini 814. Ind. VII. 5. Kalendis Februarii.

Egész Europa, de kivált az egyház, mélyen érezte e csapást, melyről III. Leót egy követség tudósitotta. A szent-atya e veszteség fölötti fájdalmát azonban nagyban enyhitette ama tudat, hogy Nagy-Károly utóda, I. *Lajos* (814 — 840) atyja nyomdokait fogja követni. — Károly halála után a lázangók Rómában ismét felüték fejeiket. Az összeesküvők tekintélyesbjeit a halálra itélt, de a pápa esengése folytán számkivetett Paschalis és Campulussal együtt III. Leó kivégeztette. A császár, ki ezen ügyben mint a római egyház védnöke föllépni illőnek tartotta, unokaöcscsét, Bernárd olaszhoni királyt, Rómába küldötte, hogy a pápa elleni merényletet illetőleg a helyszinen vizsgálatot inditson meg. Mielőtt azonban az emlitett király az örök-városba megérkezett volna, III. Leó az összeesküvők ellen eljárását követei által a császárral tudatta, mivel a császár teljesen meg-volt elégedve.

Mivel pápasága utolsó éveiben a nyugtalankodók részéről Leonak sok keserüséget kelle eltürnie, *hogy a csapások elviselésére annál több erőt s vigasztalást meritsen, naponkint többször, néha kilenczszer is bemutatta különböző templomokban a szent mise-áldozatot.* E példát idő folytán többen követvén, e tekintetben viszszaélések merültek föl, melyek elkerülése végett II. Sándor pápa

(1061 — 1073) rendelte, hogy ugyanazon áldozár naponkint csak egyszer misézzék, kivevén a szükség eseteit, melyekben az illető megyés főpásztor kétszeri misézhetésre engedélyt adhat.

Végre a szent-atya megélte még, hogy Lajos császár erélyes intézkedése folytán a tapasztalt és vallásos érzetű *Winnigis* herczeg Spoletóból Rómában s ennek egész környékén a békét helyreállitotta. A mily szüken érinti Anastasius III. Leó nagy tetteit, ép oly bőven emlékezik nagyszerű épitkezései s templomdiszitéseiről. E szent pápa ugyanis igen nagy örömét találta, nemcsak a római templomok, hanem az egész sz. Péter örökségébeni egyházak ékesitésében. Nagy-Károly, Pipin és egyéb Rómában zarándokló nagyok dus ajándékai oly helyzetbe juttaták Leót, hogy épitkezési és diszitési tekintetben minden elődeit tulszárnyalhatta. A már fönebb emlitetteken kivül sz. Péter sirját (*Confessio*) 453 font sulyu tömör arany-lapokkal ékitette, s a bemenetet 1573 fontnyi legfinomabb ezüstből művészileg készitett rácsozattal látta el. Azonkivül még 17 font nehéz arany-füstölőt, több ezüst szobrot, mely ek sok száz fontot nyomtak, pompás selyem függönyöket, diszes képeket s egy le irhatlanul szép oltárékességet ajándékozott ezen egyháznak. A Maria Maggiore bazilika tabernaculumát 610 fontra rugó ezüst-födélzettel diszitette. Ide három ezüstkoronát, melyek mindegyike 14 fontot nyom, sok selyem függönyt, feltünően szép oltárdiszitőt ajándékozott, melyen Jézus születése, az öreg Simeon s egyéb ide vonatkozó alakok voltak ábrázolva. A többi egyházakat is többe-kevesebbé szép s értékes adományokkal gazdagitotta, melyek roppant arany és ezüst-mennyiségre rugnak. Háromszori papszentelésével 10 szerpapot, 30 áldozárt s 27 püspököt adott az egyháznak.

De végre ezen kitünő egyházfő életalkonya is elközelgett, s huzamos betegsége által elgyöngitve, miután Jézus egyházát annyi viharok közepette is 20 év, 5 hó s 17 napig oly dicsteljesen kormányozta, 815-diki junius 11-kén kimult. III. Leó, ki az apostoli szék tekintélye megszilárditására oly bámulatosan sokat tett, szigoru erkölcsü, szilárd jellemü, hatékony ékesszólásu, s tudós egyházfő volt. A XVII. században neve a római Martyrologiumba bejutott, s mint szentnek emléknapját a *Congregatio rituum* junius 12-dikére határozta. Tetemei a vatikáni egyházban egy oltár alá helyeztettek

hasonnevü elődeiéi mellé, mint egy maig is megőrzött felirat mutatja:

Sub hoc altare sunt corpora
S. S. Leonum I. II. III. et IV.
Pontificum et Comfessorum etc.

Honnét az uj templomba vitettek, mint a következő felirat mutatja:

Corpora S. S. Leonum Primi, Secundi, Tertii, Quarti Summorum Portificum condita in parte dextera Basilicae, ad latus maioris altaris Principis Apostolorum sub ara veteris oratorii, quae super exstructo pavimento tegebatur; Inde Pauli V. P. M. jussu educta Evangelista Pallotus Tit. S. Laurentii in Lucina Card. Cusentinus, huius Basilicae archipresbyter solemni Processione in novum templum extulit, et hać sub ara in eadem meridionali parte reposuit XXVII. Maii, Dominica infra octavam Ascensionis. MDCVII.

Valamint I. Adorján halála egy kitünő elegiában megénekeltetett, ugy III. Leó és Nagy-Károly elhunyta fölött is létezik egy jeles gyászköltemény, melyet itt olvasóinkkal szintén közlünk ere deti nyelven:

„Caesar tantus eras, quantus et Orbis:
At nunc in modico clauderis antro,
Post te quisque sciat se ruiturum,
Et quod nulla *Mori* gloria tollat.
Florens Imperii gloria quondam
Desolata suo Caesare marcet;
Hunc ultra speciem non habitura,
Quam tecum moriens oculuisti.
O quanto premitur Roma dolore!
Praeclaris subito Patribus orba:
Nunc Auguste tuo funere lauguet,
Infirmata pii morte *Leonis*,
Leges a senibus Patribus actas,
Quas elapsa diu raserat aetas,
Omnes ut fuerant, ipse reformans,
Romanis studuit reddere causis.
Tu longinqua satis regna, locosque

Quos nullus potuit flectere Caesar,
Romanos onerans viribus arcus,
Ad civile decus excoluisti;
Quae Te non doluit, Caesar, obiisse,
Vel quae non timuit patria vivum,
Haec Te nunc doluit Caesar obiisse:
Nam sic lenis eras jam superatis,
Et sic indomitis gentibus asper,
Ut qui non doluit, jure timeret,
Et qui non timuit, jure doleret!
Luge, Roma, tuum nomen in umbris,
Et defuncta duo lumina luge;
Arcus frange tuos, sicque triumphum
Et te, Roma, tuis hostibus offer.

III. Leó a kor történelmére nagy világot vető, Nagy-Károlyhoz intézett leveleit Canning Hermán gyüjtötte egybe s adta ki *Helmstadtban* (1647. s 1655-ben). — Az „*Enchiridion Leonis III. papae*“ czimü mü, melyet egykor talányos s mysticus hangjaért az Alchymisták s ilyfélék oly igen kerestek, mint Smeth s a tekintélyes itészek állitják, nyilván alácsusztatott. —

XCIX.

V. István. 816–817.

III. Leó a nyugati egyházat jó állapotban hagyta utódjára. A választás 816-diki junius 22-kén egyhangulag V. Istvánra esett, ki Rómában született, *Julius Marinus* fia, tehát egy tekintélyes család sarjadéka volt, s az akkori szokás szerint I. Adorján pápa szemel előtt a lateráni palotában neveltetett. Majd *benczés* lett, és sz. *Chrysogon* római kolostorában a szerzetesi-fogadalmakat letevén, III. Leó által al- s később szerpapságra emeltetett. Jámbor, ismeretdús s mint kardinál-áldozár igen kedvelt hitszónok, szóval, oly tulajdonságokkal ragyogó férfiu volt, ki az egyház és kor várakozásának megfelelni képes volt. Az uj pápa azonnal tudatta a császárral, az

ugynevezett *Jámbor-Lajossal*, az apostoli székre emeltetését, továbbá, hogy a kitörésre oly igen hajlandó rómaiakkal, ezek féken tartása végett, Lajos mint római császár iránt a hüségi esküt letétette, s egyszersmint azon óhajtását is nyilvánitotta V. István követei által a császárnak ez alkalommal, hogy igen szeretne vele személyesen találkozni.

Jámbor-Lajost e nyilatkozat igen megörvendeztetvén, Bernárd olaszhoni királynak meghagyta, hogy a szent-atyát Frankhonba kisérje. V. István két havi pápasága után csakugyan utra kelt, tehát 816-diki augusztus vége felé. Az Alpeken túl az olasz határoknál találta a pápa a frank püspököket, herczegek és grófokat, kik által a császár nevében üdvözöltetett. Lajos *Rheims*-ban várta magas vendégét. E várostól egy órányi távolságra fogadta a pápát csütörtöki napon *Hildebald*, a szent palota főkáplánja, *Theodulph*, orleans-i püspök, *János* arles-i érsek és nagyszámu papság, mindnyájan teljes legszebb egyházi diszbe levén öltözve, szent menetben vezették a szent-atyát a városba. Mielőtt a kapuhoz értek volna, Lajos császár a menet előtt termett. Mindketten, pápa és császár, leszálltak lovaikról, és a jámbor fejedelem háromszor hajtá meg magát egész a földig, a legfőbb pap lábaihoz borulván, ki őt mélyen meghatva fölemelte, karjai közé zárta és megcsókolta. Lajos üdvözlete igy hangzott: „*Áldott legyen, ki az Ur nevében jö!*“ Mire a pápa válaszolá: „*Áldott legyen az Ur, ki megengedte szemeimnek, hogy egy második Dávid királyt láthasson!*“ Midőn a szent-menet a székesegyházba ért, fölségesen kezdé hangoztatni a számdús papság a sz. Ambrusról nevezett dicséneket, melynek utolsó hangja is eltünvén a pompás templom boltivei közt, a római egyháziak „*Augustus Ludovicus*“-ra vonatkozó szokásos üdvkiáltásai tölték azokat be s az egész ünnepélyességet a pápa imája és áldása zárta be. István és Lajos kölcsönösen a legpompásabban megvendégelték egymást. Minden nap több óráig huzódó értekezletet tartott a pápa és császár. Ez alkalommal *Pipin és Nagy-Károly adományi okiratai ujra megerősittettek, a pápai terület itt-ott bővittetett, a pápai és császári hatalom viszonyai Roma s a pápai államokra vonatkozólag, a római szék előnyére pontosabban meghatároztattak.* Szóval: a pápa Lajos-

tól az egyház jólléte s az apostoli szék tekintélye emelésére mindent megnyert, mit a császártól kivánni jogosnak s illőnek tartott.

De valamennyi napok közt legünnepélyesebb volt a pápa megérkezésére következett vasárnap. Lajos jól tudta, hogy *a császári méltóság nem atyai örökség,* mint a frank királyság, miről valószinüleg a pápa által is kellőleg felvilágosittathatott, és az ő öszinte, jámbor és igazságszerető szivére mi sem volt vigasztalóbb és örvendetesebb, mint ama tudat, hogy a *pápa által császárrá kenetik és ismét megkoronáztatik.* E czélra V. István két értékes, drága-kövekkel gazdagon ékitett arany-koronát hozott magával. A koronázási ünnepélyre szükséges intézkedések megtétetvén, arra a pápa megérkezése ötödik napja, a legközelebbi vasárnap tüzetett ki. A nagyszerü, pompásan feldiszitett rheims-i székesegyházban ment végbe a nagy ünnepély. A fényes isteniszolgálat közben evangelium után a pápa, *Lajos* és neje *Irmengard* az oltárhoz léptek. *Kenetdús ima és előrebocsátott megáldás után István a szent olajt Lajos fejére önté, a gazdagon ékitett koronát reá tette, és császárnak kiáltá ki,* mire az összes papság, a számosan egybegyült nemesség s a roppant néptenger a szokásos háromszori fölkiáltással Lajost mint valóságos római császárt üdvözölte. Egy másik kissé alacsonyabb s kevésbbé ékitett koronát pedig Irmengard fejére tévén a pápa, őt római császárnőnek nyilvánitotta. A bevégzett isteniszolgálat után a pápa és császári pár elváltak egymástól; amaz az apátságba, ez pedig palotájába tért vissza. A következő nap a császárt és császárnőt ünnepélyes lakomára hitta meg a pápa, mely után a magával hozott ajándékokat átnyujtá. Ezen ajándékokat viszonzá a császári pár is, melyek értéke és becse, mint *Nigellus* irja, minden fogalmat fölülmulnak. A pápára és a császárra nézve legörvendetesb nap volt ez éltökben. Lajos boldognak érezte magát, hogy a császári koronát nemcsak atyja kardja által, hanem az egyház feje szent kezeiből is nyerhette; valamint István is szent örömmel rebegett hálát az Urnak, a Jézus által alapitott egyház folytonos emelkedése s mindig növekedő fényeért.

A koronázás előtt Lajos a római egyház jogai tiszteletben tartására s védelmére megesküdött, a pápának az Egyházi-államok területéni legfőbb hatalmát elismerte, István kérésére a római kezesek s számüzötteknek, kik a III. Leó élete elleni merényletben részesek

levén, számüzettek, megengedte, hogy a pápával Rómába visszatérhetnek, stb. Pápa és császár törekedtek egymást a legbensőbb baráti érzület jeleiben fölülmulni. „*A nagy ajándékok*, irja Luden, *melyekkel Lajos a koronázás után nehány nap mulva a szent-atyát magától elbocsátá, és a kitünő, bizalmas, mély tiszteletnyilvánitás, melylyel őt kiséré, hangosan tanuskodnak lelkeik öröméről. István pápa müvét bevégezte, a császári koronát nem a kardtól, hanem az apostoli széktől tevén függővé.*“ A szent-atya utját visszatértében Ravennának vette, hol *Márton* érsek által tisztelet- és szeretetteljesen békecsókkal fogadtatott, és következő nap az „*Orsiana Basilica*“-ban végezvén az isteniszolgálatot, megmutatá a népnek Megváltónk egykori saruit ama czélzással, hogy a béke örök fejedelmének nyomdokin törekszik járni.

István *sz. Praxedis* tiszteletére kolostort emeltetett, s görög szerzetesek társulatának adá azt át, kik éj- és nappal görög szertartás szerint zsoltárokat énekeltek. Ezen zárda jelenleg a *vallombrosa*-i szerzetesekhez tartozik. Az orleans-i püspökséget érsekségre emelé, s az első érseknek, *Theodulf*-nak, palástot adott. Deczemberben tartott papszentelése által 4 szerpapot, 9 áldozárt s 5 püspököt adott az egyháznak. *Burio* szerint, rendelte, hogy a szentségek a szent kereszt jelével szolgáltassanak ki. Frankhonbóli visszatérte után sok templomot ajándékozott meg, és a legszebb pápaságra nyujtott reményt. De a Gondviselés tanácsában máskép volt elhatározva. Hazatérte után három hó mulva, miután Jézus egyházát *csak hét hóig*, de dicsteljesen kormányozta, 817-diki január 24-kén kimult. Gyanithatólag hirtelen halt meg, mert még most is mutatnak egy határozatot, melyet kevéssel halála előtt jegyzett alá.

V. István, még *Hoffmann* szerint is, erényekkel tündöklő s tudományos egyházfő volt. Sandini s egyéb kutfők szerint, Isten csodákkal is megdicsőité ezen érdemdús pápát, kiről szintén elmondhatni, hogy: „*Brevi explevit tempora multa.*“

C.

Sz. I. Paschalis. 817—824.

V. István halála után két nap mulva a papság, nemesség és nép által saját akarata ellen *Paschalis* a római *Bonosus* fia, emelte-

tett egyhangulag az apostoli székre. Kisdedségétől fogva az egyház szolgálatára szenteltetvén, a patriarchai palotában neveltetett, a szentirás s egyéb, a papi pályának megfelelő tudományokban gondosan kiképeztetett. Már mint gyermek igen szép jeleit adá ritka jámborságának. Kisem volt oly serény az imázásban, mint az ifju Paschalis; kisem gyakorolta magát oly korán a mindenféle testsanyargatásban, kiváltképen a virasztásban és böjtölésben, mint ő. De vele is volt, nemcsak mint gyermekkel, hanem mint ifjuval is az Ur kegyelme; és midőn a szabályszerü kort elérte, III. Leó által al-, azután szerpappá és végre áldozárrá szenteltetett. Ettől fogva élete minden órái a papi kötelmek leglelkiismeretesb teljesitésére valának szentelve. Amennyire csak lehetséges volt, elszigetelé magát a világ zajától, magába vonult, valódi kolostori életet vitt, és egész társalgása csak istenfélő szerzetesekre s egyéb szentség meg tudománytól tündöklő kitünő férfiakra szoritkozott. III. Leó, ki Paschalis Istenhez ragaszkodó szivét átlátta s annak szép tulajdonait méltányolni tudta, nem sokára a sz. Péter egyháza közelébeni sz. István kolostorának vezetését bizta reá. Paschalis a szegénység és szegények barátja volt ugyan mindenkor, de most mint a hires és dús adományokkal ellátott kolostor előljárója, Jézus drága tagjaival a szegényekkel teljes mérvben éreztette tuláradó kegyességét. Keze mindig kész volt a segélyadásra. A szó legszebb értelmében atyja és barátja volt ő a szükölködőknek, és határtalan bőkezüsége minden kivétel nélkül kiterjedt azon számdús zarándokokra is, kik ekkor a világ minden tájairól a kereszténység fővárosába özönlöttek. Eme ragyogó tulajdonai, szent és feddhetlen élete különös lélekjósága és kivált a keresztény szeretetből kifolyó müvei, melyeken oly igen meglátszott az Isten áldása, a rómaiak forró szeretete és mély tisztelete kedves tárgyává avatták őt; minek természetes következménye lőn, hogy egyhangulag az apostoli székre emeltetett, daczára annak, hogy teljes erejével törekedett a választók figyelmét másokra, mint mondá, nála érdemesbekre irányozni. Igy emlékezik a már többször idézett könyvtárnok e pápa szentségéről, s az irás eme helyét hozza föl: „*Ki sem gyujtja meg a világot* stb.“ A választással igen siettek, részint hogy a kitünő kardinál-áldozárt és sz. István kolostora főnökét el ne veszitsék, részint pedig azért, hogy

kimutassák, miszerint nincs joga a császárnak a pápaválasztást megerösiteni. Mivel azonban az uj pápának a fönforgó körülményeknél fogva nagyon is érdekében volt, hogy a hatalmas frank uralkodóval jó egyetértésben legyen, fölszentelése után azonnal irt Jámbor-Lajosnak, s egyszersmint a szent-szék titkos irnokát *Theodort* is Aachenbe küldötte. Ez a kor szokása szerinti ajándokokat a pápa iratával itt kézbesitette, melyben a szabályszerüleg történt választásról s a pápai székre emeltetésről a császár tudósittatott. Nemcsak a pápa, hanem a császár érdeke is ugy kivánta, hogy az egyház és állam közötti barátságos viszony sértetlenül föntartassék; mert mind a kettőben sok rendezni és elintézni való volt.

Jámbor Lajos császár I. Paschalis követét nagy örömmel és tisztelettel fogadta. Ez alkalommal jóváhagyta és megerősitette *Lajos mindazon adományokat, melyeket atyja s nagyatyja a római széknek okmányilag tettek.* Hogy azonban Lajos ekkor a pápának Siciliát, Sardiniát és Corsicát adományozta volna, mint Sandini is véli, valóságos költemény; mert a többi közt ezen időben Sicilia nem is tartozott a nyugati, hanem a keleti császársághoz 827-ig, midőn árulás által a saracenok hatalmába esett. Egy törvényt is hozott ekkor a császár, mely szerint az ujon választott pápák fölszentelésök után tartoztak követeket küldeni a frank királyokhoz, hogy azok a közös barátság, szeretet és béke föntartására müködjenek.

E szent egyházfő korában is még bőven folyt Keleten a szent képek tisztelőinek vére. A képüldöző *Theodotus* konstantinápolyi patriarcha jegyzőjét egy irattal a pápához küldte Rómába, tudósitván őt a patriarchai székre emeltetéséről. I. Paschalis a követet maga elé nem is bocsátotta, s a magával hozott levelet sem fogadta el. De annál barátságosabban fogadtatott amaz irat, melyet a *sz. Studita Theodor* apát a minden igazhitü, iszonyuan üldözött görög püspökök, áldozárok, apátok és szerzetesek nevében a pápához intézett. Paschalis atyai gyöngédséggel válaszolt, a jámbor apátot s a hitvallókat ezek nem csekély örömére tudósitván, hogy a feltolt patriarchát el nem ismeri s iratát ép azért el nem fogadta. Igen nevezetes az emlitett apát levelének ezen helye: „*Halljad apostoli fő, Krisztus juhainak Istentől rendelt pásztora, a mennyország kapusa, a hit sziklája, melyre a katholika egyház épittetett.*“ Majd nemsokára

I. Paschal az egyház igaz tana fejtegetése s védelmezésére nehány követet küldött Konstantinápolyba, de a kik fájdalom, a császár kőszivére mi hatást sem birtak tenni! Örmény-Leó (813 — 820) Róma szavát nem hallgatván meg, az eretneki düh tehát folyton tartá magát, az üldözés még magasabb fokra hágott, és a pápai követség nem tehetett egyebet, mint kitartásra buzditá a zaklatottakat. Azok részére, kik a képostromlók dühe elől Rómába menekültek, vagy jövőre ide fognak vonulni, Paschalis sz. Praxedis egyháza mellett tágas kolostort állitott, *) hol a menekült görög-egyháziak állásukhoz illő ellátást nyertek a pápa bőkezüségéből. Mindez Leó dühét csak fokozta, s a görög udvar most mindent elkövetett a szakadály szilárditására. Midőn 818 — 819 diki télen Leonak Studita Theodor egy levelét mutatták, melyben ez a pápát magasztalta, hogy az nem késett Theodotus álpatriarchát s a többi képostromlókat egyházi átokkal sujtani, és hozzá teszi: „*Te vagy az egyház alapitása óta a tiszta forrás, te az egyetemes egyház biztos kikötője, az eretnekek által támasztott viharok előli menhely, melyet Isten nyitott az ő szorongatott gyermekei részére,*“ még iszonyuabban dühöngött. Mi e tényeket mint a görög szakadály lánczának mindig tovább huzódó s szilárditó szemeit hozzuk itt fel, mely a pápák minden fáradalmainak daczára nem hogy gyengült volna, hanem mindinkább erősbült. — V-dik, vagy Örmény-Leót 820-ban meggyilkolták, még pedig, mint *Hoffmann* diszes pápafalói feladatához hiven állitja, Rómából szitott rajongó

*) *Hoffmann*, ki a pápák történelmét mérges tollával három vaskos kötetben irta meg, szintén felemliti, hogy a képostromlás elől menekülő görög szerzeteseknek Romában kolostort emeltetett, s megjegyzi, *hogy ebben azután kényök szerint imádhatták a képeket.* Ime ezen egykori pesti s bécsi egyetemi tanár tudatlanabb volt a katholika hitben egy kis falusi iskolás gyermeknél, ki igen jól tudja, hogy *az ős egyház hivei a képeket, nem imádják, hanem csak tisztelik.* Igen, ezen szent hitünk elemeiben is tudatlan iró azon erős meggyőződésben levén, hogy a katholikusok a képeket imádják, *még pedig az egyház tanitása szerint,* azért a képostromló császárok vérengzéseit, kik több mint 20,000 ártatlan keresztény életét oltották ki, igen tisztességes dolognak tekintette!

szerzetesek müködése folytán. *) A velőbetegségben sinlett iró ezen állitását elég oktalanul Studita Theodor barátjához *Naucratius*-hoz menesztett levelére alapitja, melyben az előbbi örömét fejezi ki a fölött, hogy a veréngző császár meghalt. A kinek halála fölött pedig nemcsak *Studita*, hanem milliók örvendettek; mert hisz *ki ne örvendene egy vérengző zsarnok halála fölött, ki azt hiszi, hogy az emberek csak azért születnek, hogy legyen kit tigris-dühöknek föláldozni?*

Lajos-császár a birodalom összes rendeit, a herczegeket, püspököket, apátok, grófok és urakat az egyetemes gyülésen, mely az ugynevezett „*atkotmányos chartá*“-t alkotta, igen fontos ügyekkel foglalkodtatta. A többi között a rendek beleegyezésével Lothár nevü fiát „*Augustus*“-nak nevezte ki, s Pipin Aquitaniát, Lajos Bajorhont, valamint Bernárt Olaszhont nyerték királyi czimmel, a birodalom többi része Lothárt uralta, ki egyszersmint a többi testvér fölött is nemcsak tiszteleti, hanem fönségi hatalmat is gyakorolt. Mindez irásba tétetvén, az okmánynyal Lajos Lothárt, Rómába küldötte, hogy azt a pápa megerősitse. Ez okiratban foglaltakra alattvalóit is megeskettette. Müller a charta tartalmát kivonatban közli. Lothár tehát Rómába sietett, hogy a következő husvéti ünnepeket a kereszténység fővárosában ülje. A legnagyobb fénynyel fogadtatott, s husvét ünnepén, mely ekkor april 5-kére esett, I. Paschál által ünnepélyesen megkoronáztatott, mire a pápa és rómaiak által az „*Augustus*“ dicsteljes czimmel üdvözöltetett.

*) „*Különös hogy a vallástalan irók, valamint napjainkban a zsidó és eretnek lapszerkesztők, mindenütt papokat, szerzetesek s apáczákat látnak az emberiség közt vészteljes rémek gyanánt föl-alá száguldozni, és nem veszik észre, hogy mindez csak — agyrém!* mondja ide vágólag széptollú Pollák Jánosunk. (Religió. 1862 II. Félév. 33. szo 264. lap.) *Hoffmann* idézett művében a szerzeteseket rajongók és tudatlanoknak tartja; pedig neki mint irodalmi tanárnak tudni kellett volna, hogy *a szerzetesek érdemeket vivtak ki maguknak az irodalom körül.* Ezen állitást ugy hiszem eléggé igazolja azon 15,700 iró, kiket csupán a benczerend fölmutatni képes. Azzal pedig, hogy a rajongást az áhitattal azonositja csak azt mutatja Hoffmann, hogy a hit dolgában nagyon is tudatlan volt ő kigyelme!

A koronázás után még egy ideig Rómában maradt Lothár, hol a pápával többször tartottak törvényszéki ülést ő s környezete főbb emberei. Igy, a többi közt, a *farva-i ápát* ezen ülések egyikén panaszt emelt, hogy az ő kolostora a kiváltságok ellenére is az apostoli kincstár által adókkal terheltetik. Az apát előmutatá a longobárd királyok és Nagy-Károlytól nyert véd- s kiváltsági iratokat, és midőn a kincstári ügyvéd tettét indokolni nem birta, a pápa az apát javára döntötte el az itéletet, és megrendelte, hogy a kincstár a kolostort haladéktalanul kártalanitsa. Egyébiránt Lothár törvényei Olaszhonban nagy benyomást tettek, és igen fölséges fényt vetnek az akkori pápai császári viszonyokra, azok római s az e terület fölötti hatalmukra. Ezekből kitünik, hogy *a pápa Róma városa s a római állam fölött souverain ur volt a császár védnöksége alatt.*

Lothár Rómát elhagyván, az örök-város ismét a legborzasztóbb fejetlenség, erőszakoskodások, gyilkolások, rablások s egyéb rendetlenkedések szinhelye lett, s a nyugtalankodók kölönösen a *„frank párt“* emberein kegyetlenkedtek, közülök többen megölettek, mivel Lothárhoz szitottak. Majd meg, csakhogy annál nagyobb zavart idézhessenek elő, a szent egyházfőt arról vádolták, hogy *Theodor* és *Leó* papok kivégeztetésében részes.*) Az ügy megvizsgálására a császár két követét, *Adelung* apátot és *Hunfried* grófot Rómába küldötte. De megérkezésök előtt a pápai követek a császárnál megjelenvén, a pápa ártatlanságát kimutatták. De azért Jámbor-Lajos követei az

*) A tény a frank évlészek szerint következő: Lothárnak Rómában létekor Theodor és Leó diszesebb állás, nagyobb befolyás és dús jutalmak reményében a fiatal, uralogni vágyó és rendkivül erőszakos fejedelemnek kegyébe magukat minden módon betolni igyekeztek. Hogy czéljokat érjék, Lothár büszkesége s uralogni vágyásának hizelegtek, őt a római szék jogának erőszakos megtámadására buzditák, s egyéb áruló, istentelen terveket koholtak; röviden, felségsértők voltak. Mi onnét is kitünik, hogy az oly szent, szelid és emberszerető pápa is, mint I. Paschál, nyiltan e vétség részeseinek jelentette ki őket. Nehányan a főbb tanácsosok és tisztviselők közül az apostoli szék jogai melletti igazságos buzgolkodásuknál fogva ugy hitték, hogy ily vétség büntetés nélkül nem maradhat. De mivel jól tudták, hogy a valóban szent életü pápa a legnagyobb gonoszok vérével sem fogná kezeit szeny-

egyház fővárosában megjelentek, s ezek, meg számos püspök előtt esküvel bizonyitotta ártatlanságát a mélyen elszomoritott pápa. A visszatérő császári megbizottak kiséretében volt négy pápai követ is. Ezeket a császár, miután a vihart már lecsendesedettnek vélte, a szükséges utasitásokkal és válaszszal visszaküldte Rómába.

De hagyjuk el e tárgyat, mely a szent-atyának annyi keservet s bút okozott, s miután az egyház- meg világtörténelemben tevékenységét lattuk, térjünk át magánélete némely fénypontjai föltüntetésére. Foglalkozásának különösen kedvencz tárgya volt a keresztény épitészet. Már 500-dik év körül létezett Rómában sz. Czeczil tiszteletére egy templom, mint fönebb emlitettük. Ez azonban I. Paschál alatt rombadőlt állapotban volt, s annak ujon-épitése után mitsem óhajtott forróbban, mint az emlitett szentnek drága tetemeit abban elhelyezni. A vértanuk szenvedésére vonatkozó iratok nyomán több helyütt történtek ásatások, mig végre a városon kivüli *Praetextatus*-nak nevezett temetőben a drága tetemek eredetiségök elegendő jeleivel megtaláltattak. A tetem lábainál volt a szentnek vérétől pirosló gyolcs. Ép igy találtattak meg sz. *Valentinián, Tiburtius, Maximus, Urbanus* és *Lucius* drága földi maradványai is. Mindezen sz. ereklyék ünnepélyes menetben a pápa által az összes római papság kiséretében s roppant néptenger áhitatos imái meg zengedezései közt sz. Czeczil templomába, részint a vértanuk temetőjébe vitettek, s márványból készült sirjok fölött egy szép s tágas kápolna állittatott. A templomnak I. Paschál nagy mennyiségü arany és ezüst-edényeket ajándékozott; ezen épület diszteljes és fölséges; de a hozzávezető szép csarnok, a dús ezüst koporsó, melyben sz. Czeczil tetemei nyugodnak, VIII. Kelemen pápa ajándékai, ki azokat e szentnek tulajdonitott fölgyógyulása után adományozta ezen egyháznak. E pápa

---

nyezni, másrészt pedig ugy voltak meggyőződve, hogy a vétség nagyságánál fogva megkegyelmezést nem enged, sőt ellenben elrettentő példára igen is nagy szükség van, nehogy az uralomni vágyó római nemesség hasonló gonosz kisérletre vetemedjék, azért *a pápa tudta nélkül a két árulót kivégeztették;* teljesen meglevén győződve hogy a megtörtént kivégzés után a pápa a szigoru igazságosság ezen eljárását inkább helyeselni, mint roszalni fogja. Ez a történelmi igazság ezen ügyben. (Müller, VII. Bd. 93—94.)

1599-diki október 8-kán a szentnek tetemeit egy cyprusfa-koporsóban, mely ismét egy másik köből készitettbe volt zárva, megint megtalálta, s a koporsóni fölirat mutatta, hogy e szent tetemeit I. Paschál őrizte itt meg. A tetem a koporsó ismèti felnyitásakor még ugyanazon helyzetben volt, mint a szentnek lefejeztetése után, s a mint egy müvész azt gyönyörű szobor által föltüntette.*) I. Paschál a templom közelében egy kolostort is emeltetett, azt dúsan megadományozta, hogy a szerzetesek sz. Czeczil tiszteletére, éjjel és nappal felváltva az Istent magasztalják s annak dicséretét zsoltárokban és dicsénekekben szakadatlanul nyugodtan hirdethessék.

I. Paschál más nagyszerű müve, *sz. Praxedis temploma*, mely már a Symmachus alatti zsinat által mint lelkészi egyház emlittetik, I. Paschál korában közel volt már a leomláshoz, s általa a mai pompás templommá alakittatott át. Több nevezetességeken kivül látható itt a *Colonna János* által 1223-ban, a *Szent-földről hozott*

---

*) Az épitkezések s ereklyék fölemelése fölött következő föliratok öriztettek meg részünkre. A sz. Czeczil egyházában:

Emicat aula pia e variis decorata metallis
Praxedis Domino super aethere placentis honore,
Pontificis summi studio Paschalis alumni,
Sedis apostolicae passim qui corpora condens
Plurima sanctorum super haec moenia ponit,
Fretus ut his limen mereatur adire Polorum.

A szent Czeczil egyháza kápolnájában, hol a képszobor áll:

Paschalis Praesulis opus decora fulget in aula.
Qua pia obtulit vota studuit reddere Deo.

Egy márvány-táblán a Confessio-ban:

Hanc fidei zelo Paschalis primus ab imo
Ecclesiam renovans, dum corpora sacra requirit:
Elevat inventum venerandum Martyris almae
Caeciliae corpus: hoc illud marmore condens:
Lucius, Urbanus, huic Pontifices sociantur:
Vosque Dei testes Tiburti, Valeriane,
Maxime, cum dictis consortia digna tenetis:
Hos colit egregios devote Roma patronos.

jáspis-oszlop, melynél Üdvözitőnk megostoroztatott, az egyház közepén porphyr-lap alatt 40 vértanu tetemei nyugszanak, melyeket I. Paschál szállittatott ide, ki által, mint a felirat mutatja, ezen egyház mintegy 2300 szent ereklye birtokába jutott. Mily fölséges ékköveket képez e két pompás templom I. Paschál érdemkoronájában! E szentélyek hány millió látogatója áldotta századokon át nevét!

A roppant mennyiségü templomi adományokat Anasztáz könyvtárnok után mind el nem sorolhatjuk, elbámul az ember, ha azokat ezen iró könyvében olvassa. Ilyenek az arany és ezüst-edények; nagy, több fontot nyomó sulyos tömör ezüstböli csillárok és lámpák; selyem-szőnyegek és függönyök, arany- és ezüsttel átszőtt, drága-kövekkel ékitett szent öltönyök; és végre szintén nagymennyiségü mübecsüképek s egyéb festvények. Mi I. Paschál jótékonyságát illeti, e tekintetben is méltán emlitheti őt a történelem. Ő nem várakozott az alkalomra, hogy jót tehessen, nem várta be, mig a szegények kezeiket feléje kinyujták; házi papjainak minden utczát, Róma minden zugát felkelle kutatniok, hogy a magányban sóhajtó nyomort fölfedezzék, vigaszt és segélyt nyujtsanak; és mig Róma minden szükölködői és szegényei a naponkint ide érkező számos zarándokokkal együtt I. Paschalisban mindenkor gyöngéden gondoskodó atyát találtak, követei nemcsak Spanyolhont, hanem a tengerekentúli legtávolabbi tartományokat, Afrikát, Syriát, s Egyiptet is bejárák, hogy a keresztény rabszolgákat kiváltsák, szenvedéseiket enyhitsék, s kedves hazájokbai vissza térésökről gondoskodjanak. Ime, ily nagyszerüen teljesiték a pápák a szeretet dicső törvényét, hanem azért az *eretnek s majomhitü pápafaló irók* gondoskodnak arról, hogy az egyházfők ily szivhatóan dicső tettei valamikép tollukból ki ne csuszszanak!

Nem kevésbé gondoskodott I. Paschál a hitterjesztésről is. *Ebbo* rheims i érseket a dánok megtéritésére felhatalmazó okmánnyal látta el: *„A pápa, kinek az egész világ lelki üdve szivén fekszik, arról értesült, hogy az észak némely népei még kere sztség s az Isten ismerete nélkül a mély halálálomban ülnek. Azért Ebbo testvérét és püspöktársát az érintett néphez küldi az Ur igéit hirdetni és a sötétségből a világosságra téríteni. Ha e tiszte teljesitésében kétes eset merülne*

föl, ennek megoldása végett a római székhez tartozik fordulni, hogy e tiszta forrásból minden hiányt kipótoljon.“ Ez a felhatalmazó okirat fontosabb helye.

Mint e rövid életrajz mutatja, ez egyházfő is örökölte dicső elődei ragyogó erényeit. Mennyire át volt ő hatva a jótékonyság, kegyesség, türelem és szelidség szelleme által, szintén láttuk, s csak azt kell még érintenünk, hogy egész a legközönségesb életviszonyokig *mindeneknek mindene volt.* — Egy tüzvész tör ki. A szent-atya gyorsan ott termett a lángbaborult háznál, mely a sz. Péter melletti angolszász szállodához közel volt. Kisem állithatta meg a pusztitó lángokat, s a szél által felkorbácsolt tüz már az apostolfejedelem oszlopfolyósójára kezde átcsapni. Ekkor a szent egyházfő térdre borul s addig emelé imára kulcsolt kezeit az ég felé, midőn a roppant népség láttára a szél más fordulatot vett, s sz. Péter egyháza kikerülte a veszélyt. Most maga is oltani kezdé a tüzet s buzditá a bátortalan népet, mely azután uralkodék a lángokon, s a szálloda egy része megmentetett.

Nincs-e hát igaza Anasztáz könyvtárnoknak, midőn e pápának oly szép képét adja, őt szentnek, tiszta, jámbor, ártatlannak, nagylelkü, ékesszóló, szemérmesnek, vidor, mindenét megosztónak, éjt s nappalt ima, virrasztásban s böjtölésben töltőnek rajzolván? Nem méltán sorolta-e őt az egyház szentei közé, s iktatta nevét a Martyrologiumba? „*Május 14-kén üli az egyház sz. Paschál ünnepét, ki több szentnek tetemeit sirüregeikből kiemelvén, azokat különböző egyházakban tiszeletteljesen elhelyezte.*“ Kétszeri papszentelése által 7 szerpapot, ugyanannyi áldozárt s 15 püspököt adott az egyháznak. Midőn 7 évi s 17 napi papsága után 824-diki febr. 10-kén kimult, a lázongó rómaiak meg nem engedék, hogy tetemei a szokásos szertartással és sz. Péter templomában eltakarittassanak, azért közvetlen utóda, II. Eugén által, az általa épitett sz. Praxedis egyházában tétettek le örök nyugalomra földi maradványai. Záradékul fölemlitjük még, hogy némelyek szerint maig is fön vannak sz. I. Paschál pápának azon levelei, melyekben a fönebb emlitett Örmény-Leót figyelmezteti, hogy egykor felelni fog Isten előtt ama vérengzésekért, melyeket hü és ártatlan alattvalóin oly iszonyu mérvben elkövet. E dicső egyházfőtől egyéb történelmileg fontos leveleket is birunk. —

CI.

II. Eugén. 824—827

I. Paschál pápa halála után a választók két pártra szakadtak. Az egyik a római születésű Eugént, *Bőmund* fiát, ki sz. Sabina kardinál-főáldozára volt, a másik pedig az ugynevezett „*néppárt*," mely csekélyebb volt az előbbinél, bizonyos *Ziginus* szerpapot, kit *Onuphrius* s ez után *Ciaconius* emlitenek először, kiáltotta ki iszonyu rivalgás közt pápának. De mivel a szavazat többsége az előbbire esett, s a nemesség meg egyes tekintélyes családok is azt támogatták, a tekintélyesb párt kegyeltje, II. Eugén név alatt az apostoli székre emeltetett. Trónralépte valószinűleg 824-diki juniusban történt, mert *Quirinus* alszerpap május vége és junius 24-dike közt mint követ, a Compiegne-ben időző császárnak a sz. I. Paschál pápa halála utáni 4-dik napon végbe ment választásról jelentést tett. A választási forrongások azonban még nem voltak elháritva, s a surlódások folyton növekedtek; mert az ellenpártok e választást nem akarták törvényesnek elismerni. Azért, hogy a fenyegető szakadály elfojtassék, az egyházvédő császár segélyéhez kelle fordulni. Lajos azonban csak a következő augustus közepén küldhette Lothárt Olaszhonba, kinek kiséretében volt *Hilduin* apát főkáplán, kit a császár teljhatalommal látott el. Az uj pápa nagyszerű és fényes ünnepélylyel fogadta Lothárt.

Lothárnak sok elintézni valója volt ekkor. A nemesek pártja különféle panaszokkal állt elő, hogy jogait megtámadták, birtokait jogtalanul behuzták, stb. E párt egészen befurta magát Lothár kegyeibe. A nyomozás megtörténvén, II. Eugén törvényes pápának jelentetett ki; a bírvágyó római birák, kik a magánosak javait elfoglalták, Némethonba hurczoltattak. Az elfoglalt javak törvényes birtokosaiknak visszaadattak, s a számüzöttek nemsokára a kegyes szivű pápa közbenjárása folytán az emlitett országból hazatérhettek. Hogy a pápaválasztásnál előfordulni szokott zavargásoknak jövőre

gát vettessék, II. Eugén Lothár-ral egyetértve igen czélszerű határozatot hozott. Ugyanők egy más törvényt is alkottak, melynél fogva a papság, nagyok és nép a császárnak hűséget esküdött Rómában. E hűségi eskü azonban a pápa iránt alá volt rendelve, s megjegyzendő, hogy azon eskü, melyet II. Eugén önkényt tett s utódainak is fölszentelésök után tenniök kell, nem ugy tekintendő mint az alattvalónak esküje a császár iránt, hanem mint olyan, melyet trónraléptekor minden uralkodó tesz, hogy mindenkinek jogait védelmezendi, s az igazság kiszolgáltatásában szem-s főre tekinteni nem fog. Ki a történelmet az ekkori ügyállás valódi alakjában tekinti, az ugy fogja velünk találni, hogy az emlitett pápaválasztásra vonatkozó rendelet és hűségi eskü a pápa méltóságát, valamint politikai és egyházi tekintetbeni souverainitását épen nem csorbitá.

II. Eugén pápa korában II. Mihály keleti császár (a *Hebegő*, 820—829) követei által Jámbor-Lajost a képostromlásnak megnyerni törekedett. Mit válaszolt Lajos a Hebegő képirtónak, nem tudatik. Annyi bizonyos, hogy a pápa beleegyezésével Párisban 825-ben a frank püspökök a képtisztelet ügyében Nyugot leghirnevesb hittudósai jelenlétében zsinatot tartottak, melyet pedig már a II. nicaeai közzsinat teljesen megállapitott. Ugy látszik, hogy a frank püspökök az emlitett egyetemes zsinatnak görög szövegéből latinra tett hibás forditásán fönakadtak, s az utóbbi nyelveni kitételt, mely a képek tiszteletére vonatkozik, tulzónak találták. De a görög és latin szövegek összehasonlitása a vitának véget vetett, s ez által egyszersmint a keleti császár cselszövényének szálai is elszakgattattak. Ezen novemberben tartott zsinat végzéseit Jámbor-Lajos két levél kiséretében püspökkövetei által a pápának elküldte. Ezen egyik levelében meghatóan irja a czászár, miszerint a két püspököt nem azért küldi az egyház fővárosába, hogy ők az ő nevében tanitói szerepet vigyenek, hanem, hogy mindenben, mi az egyházat illeti, ennek fejét kötelessége szerint támogassa. Mi eredménye lett ezen követségnek, bizonyosan tudni nem lehet, hacsak azzal nem áll összeköttetésben ama követség, melyet a szent-atya 826-ban a császárhoz intézett.

Mennyire szivén viselte II. Eugén az egyház jóllétét, hangosan hirdeti azon zsinat, melyet 826-diki nov. 15-kén a római sz. Péter-

templomban nyitott meg. E zsinaton a ravennai érsek, 61 püspök, 17 áldozár és 6 kardinál-szerpap volt jelen, s az 38 valóban korszerü canont hozott, melyekből a tudományosság, képzettség s erkölcsiség állapotára következtethetni. Simonia, papi-nőtlenség, egyházi és szegény-javak, házassági elválás, jó tanodák állitása, ezekben szerzetes tanárok alkalmaztatása, vadházasságok, valának a tárgyak, melyek fölött igen üdvös szabályok fordulnak elő a canonokban.

Mint fönebb hallottuk, a dánok megtéritése I. Paschál alatt Ebbo rheims-i érsek által kezdődött. *Haráld* király 825-ben Lajos császárt *Ingelheim*-ban meglátogatta, és a királynő, egy herczeg s számdus kiséretével együtt *Mainzban* Otgár érsek által megkereszteltetett. Maga a császár vitte a kereszt-atyai tisztet s az uj megtértnek egy friesgrófságot ajándékozott. A dán királyt a jámbor *Ansgar*, corby-i benczés, kisérte *Jütlandba*, hogy a téritési müvet folytassa, s e tisztében a hiterös küldért mi veszély sem volt képes megingatni. *Hadey*-ben egy keresztény tanodát állitott, melynek első tanonczait azon 12 szegény gyermek képezte, kiket a buzgó küldér a rabszolga-piaczon vásárolt. Majd *Svédhonba* ment az üdv igéit hirdetni; de midön Jámbor-Lajos II Eugen beleegyezésével *Hamburgban* érsekséget állitott, erre fényes érdemeinél fogva sz. Ansgár emeltetett, ki annyi ezer és ezer hiveket szerezvén Jézus egyházának, joggal neveztetik *Dán- s Svédhon apostolának*, mint a benczés küldérek méltán hivatnak Nyugat apostolainak. E dicső érsek később még *Schleswig*-ben is alapitott egy jeles püspökséget. Ime, csak egyetlen szerzetes is mennyi érdemet birt kivivni magának az egyház s több ország polgárosodása körül. Valóban, ki a szerzetesek érdemeit nem méltányolja, az csak az egyetemes történelembeni vastag tudatlanságát árulja el.

A hitterjesztés ügyében sokat fáradozott e pápa, s *Urolf* lorch-i érsek javára és az avarok, morvák püspökeihez nevezetes iratot intézett, melyben Urolf-ot kivételesen a lorch-i érsekség előjogaiban megerősitette, palásttal megtisztelte s apostoli helyettesnek nevezte ki. Lothárt pedig intette, hogy Urolf helyettesével közremüködve több püspökséget állitsanak s a morva, avar meg moesiai hivek lelki szükségeiről gondoskodjanak. Lothár 824-diki nov. 13-kán a szentatyától *Adalram* salzburgi érsek részére palástot eszközlött ki. — II-

Eugén, ki a politikai téren is nagy tekintélynek örvendett, a művészetnek is nagy barátja volt. Ugyanis azon egyházat, melynek ő főáldozára volt, ujonépittette s műbecsü festvényekkel diszittette föl. Ezen egyház az V-dik században egy illyriai pap által azon helyen emeltetett, hol egykor *sz. Sabina* lakott, mint ez II. Eugén következő s a templom homlokzatán maig is látható föliratából kiderül:

Culmen Apostolicum cum *Coelestinus* haberet
Primus et in tuto fulgeret episcopus urbe,
Haec quae miraris fundavit presbyter urbis,
Illyrica de gente Petrus, vir nomine tanto
Dignus, ab exortu Christi nutritus in aula,
Pauperibus locuples, sibi pauper, qui bona vitae
Praesentis fugiens meruit sperare futurum.

E templom a VI-dik századtól *állomási egyház* volt, melyben a nagy és szent I. Gergely homiliáit tartotta, s III. Honór által a *hitszónok-rendnek* adatván, parosi márvány-talaján nem egyszer lehete megpillantani sz. Domonkost, Ferenczet, Tamást, sienai Katalint s egyéb kitünő szenteket. Az emlitett fölirat egészen méltó II. Eugénra, ki ezen általa megujitott egyházat mosaik- s szobrászati müvekkel ékitette, és 100 fontnyi nehéz szentség-házikóval, mely ekkor „*Ciborium*"-nak neveztetett, ajándékozta meg. A főoltár sz. Sabina és egyéb vértanuk tetemeit foglalja magában, melyeket II. Eugén szállittatott ide, ki Anastasius szerint, a szegények, özvegyek és árvák atyja volt. Kormánya alatt a béke és jóllét áldásait élvezte egész Európa. Miután az egyházat 3 év s nem egészen 3 hóig dicsteljesen kormányozta, 827-diki aug. 27-kén kimult, s földi maradványai a Vatikánban takarittattak el. Ő e kor müveltsége s tudománya szinvonalát jóval fölülhaladta, egyszersmint jámbor, alázatos és igen kegyes egyházfő volt. — A pápa-ellenes irók a vizpróbát neki akarják tulajdonitani, de ezt bebizonyitani nem lehet.

Záradékul megemlitjük, hogy Lajos császár a bajor tartományt Olaszhontól elkülönitvén, külön királyságra emelte, s a 18 éves Lothár vezetésére bizta. Midőn ez Olaszhont kapta mint Augustus, Bajorhon legifjabb testvére Lajosra szállott.

CII.

Valentin. 827.

A kitünő egyházfő halála után csakhamar a választáshoz fogtak, s a szavazatok többsége a római *Leone Péter* fiára *Valentinra* esett, kinek szülői a „*Via lata*“ város-részben laktak. A Lothárral hozott törvény daczára minden képviselő jelenléte nélkül september elsején fölszenteltetett. Gyönge gyermekségétől fogva a lateráni palotában neveltetett. I. Paschalis által al- és szerpapságra emeltetett. II. Eugén mint gyermekét szerette s mindig maga körében tartotta, kitől is a főszerpapok közé vétetett föl. Athanasius igen szépen rajzolja jellemét. Innét van, hogy a papság, nemesség és nép örömrivalgása választá őt meg. Az egész római nép kitörő örömmel üdvözölte a pápai trónra léptekor. A sokszor idézett könyvtárnok pontosan leirja ezen ünnepélyt. Az uj pápa a papság, nemesség és tanács által a Vatikánba kisértetett, fölszenteltetett s sz. Péter székére helyeztetett *). Azután a főoltárhoz kisértetett, hogy sz. Péter tetemei fölött az első ünnepélyes pápai misét végezze. A szentmise s a pápai áldás után a lateráni palotába kisértetett, melyet birtokába vevén, a basilicába vonult, Róma püspöki templomába, hol a tanács, nemesség és a nép hódolatát fogadta. Lábcsók után a lateráni palota diszteremében a papság s államhivatalnokok mutattattak be, kik azután a pápai asztalhoz hivattak meg. Még ugyanazon nap megkapta a papság nemesség és a nép a szokásos ajándékokat és adományokat.

De fájdalom, az uj pápa nemsokáig viselte méltóságát. Ugyanis már 40 nap mulva a jeles férfiu elhunytán keserge az egyház, ki ragyogó erényeinél fogva bizonyosan áldásdúsan töltendette volna be azon kört, melybe a közbizalom által helyeztetett. A jók már előre örvendettek az erkölcsiség emelkedésének; mert hisz ép annak előmozditását tüzte ki magának főfeladatul.

*) Sz. Péter székének az apostoli időkből eredetisége fölötti értekezést olvashatni Müller „*A keresztény Róma vázlata*“ czimü jeles műben.

A körülmények az utód gyors megválasztását sürgették; mert a saracenok Siciliát elfoglalták, s betörésök a Középtenger partjain s ennek vidékén nagy nyomort árasztott el mindenütt, mig az Oceán s Kanal partjain a normannok pusztitottak!

CIII.

IV. Gergely. 827—844.

Ezen viharos kor nehéz körülményei ritka szellemi tulajdonokkal ékeskedő pápát kivántak, kiben nemes jellem, bölcseség, alázatosság s mindannak, mit a világ nagynak és kedvesnek tart, teljes megvetése öszpontosuljon. És ime ép ilyen volt IV. Gergely, mint Anastasius kortanu s egyéb történelmi irók bizonyitják. Valóban magánélete is az igazi jámborság leggyöngédebb vonásairól tanuskodik. De a nagy és szent természet ezen benső dúsgazdagsága mellett nem kevésbbé ékes és tiszteletre inditó volt külseje is, melynek vonásaiban szeretet és jóakarat tükröződtek. Testalkata méltóságteljes volt, mint a főrangú nemes család, melyből Rómában származott, s a mely számdús kitünő ősöket birt felmutatni, kik az egyház s állam körüli hü és serény szolgálataikkal örök nevet szereztek maguknak. Atyját Jánosnak hitták. Gergely korán keble sugallatát követve Terracinában a „*Fossa nuova*"-nak nevezett benczés kolostorba lépett. Mindjárt Valentin halála után, kinek a választásban némi része volt, Gergely a papság, nemesség és nép által egyhangulag pápának választatott, s még előde halálnapján Rómában már ilyenül emlegetetett. A megválasztott azonban nagy alázatosságánál fogva inkább szerette volna a szent és sulyos tisztet, mit rátenni akartak, más vállaira hárittatni. Azért éjjel titkon elhagyta lakát s egy távoli, *sz. Kozma-és Döméről* czimzett kolostorban rejté el magát. De ép ezen alázatosság s minden földi nagyság teljes megvetése, csak növelte Gergely értékét a nép előtt. Megszállta a város kapuit, s minden egyházat, kápolnát meg kolostort felkutatott, mig végre feltaláltatván, a *kolostorból kiragadtatott*, a palotába vezettetett, trónra emeltetett s a rómaiak hódolatát fogadni kénytelenittetett. Fölszentelését

egész decemberig halasztották, tehát mig a császári meghatalmazottak elérkeztek s kijelenték, miszerint a választásban misem fordult elő, mi a canonok s hagyományos eljárásba ütköznék. IV. Gergely csak 828-diki febr. 5-kén szenteltetett fel, minek egyéb oka is lehetett, mint a császári megerősités, jegyzi meg Müller.

IV. Gergely pápasága a nagy frank uralom hanyatlása korára esik. Midőn 833-ban Jámbor-Lajos s öregebb fiai közt az egyenetlenkedés háboruban tört ki, a szent-atya mint közbenjáró és kiengesztelő Lothár kérelmének engedve Francziaországba sietett. Mivel IV. Gergelynek Lothár táborábani tartózkodását a testvérek saját javukra kizsákmányolni törekedtek, Jámbor-Lajos a hozzá szitó püspököket *Worms*-ba egy birodalmi gyülésre hitta egybe. Az itt megjelent főpásztorokat a pápa kiközősités büntetése alatt magához hitta meg, hogy velök az egyház jólléte- s a 817-diki franczia trónörökösödésről értekezhessék. De a daczos püspökök engedelmeskedés helyett letétellel fenyegeték az egyezkedést előmozditani akaró egyházfőt. Mire IV. Gergely eleinte megrettent, de csakhamar, mint állása igényelte, szilárdan kezdte magát tartani, s az engedetlen püspököket megfeddette, tudósitván őket, miszerint Lajos császárt nem ő, hanem saját cselekedetei teszik méltóvá az egyházi büntetésre. *„Minden rosz,* irja a pápa, *azon változtatásokból ered, melyeket a császár a 817-diki alaptörvényeken tett.“* Azt is emliti, hogy utazásának egyedüli czélja az atyát fiával kibékiteni, s e nemes szándékot egy béke-szerető ember sem roszalhatja. Midőn 833-diki juniusban a két ellenséges hadsereg már csatakészen állott *Kolmár*nál, a pápa személyesen jelent meg Jámbor-Lajos táborában, hogy a békés kiegyezkedést elősegitse. *„Tudd meg,* mondá a császárnak, *hogy jelenlétemnek nincs más czélja; mint helyreállitani köztetek a békét, melyet Üdvözitőnk oly igen ajánlott.“* De a pápát Jámbor-Lajos hidegen és a szokásos tiszteletnyilvánitások nélkül fogadta, tehát nagyon is *jámbortalanul.* A szelid és békeszerető egyházfő minden kisérletei sikertelenek maradván, a táborbani egy napi tartózkodása után, junius 18-kán ismét hidegen bocsátá el magától a császár, s erre IV. Gergely szomoruan tért vissza Rómába. De a közvéleménytől is elhagyatván Lajos, kénytelen volt magát családjával s a fiatal Károlylyal együtt Lothárnak megadni; s midőn Német-Lajos és

aquitaniai Pipin czéljukat érvén hazatértek, a szent-atya is megkönnyebbült szivvel folytatta utját haza felé.

Midőn 841-ben Bajor Lajos és aquitaniai Károly Lothár ellen kikeltek, IV. Gergely a béke helyreállitása tekintetéből *György* ravennai érseket az Alpeken túl küldötte. Ez azonban, troyesi *Prudentius* állitása szerint, Lothár által feltartóztatott, s csak a *Fontane* melletti csata után szabadult meg s térhetett vissza Rómába. *Ily körülmények közt*, melyeket IV. Gergely még az apostoli székre emeltetése előtt lélekben előre látott, többszöri nyilatkozatai szerint, *inkább szeretett volna a zárda csöndes falai közt békében élni, mint az egyház ezen legfölségesb, de egyszermint legterhesb méltóságát viselni.*

A *saracenok* egy idő óta Európa minden déli partvidékeit nyugtalanitani kezdék. IV. Gergely pápasága alatt Creta és Sicilia legnagyobb részének uraivá lettek. Ide járult még, hogy a beneventi és nápolyi egymás közt folyton ellenségeskedő herczegek a spanyolhoni meg afrikai saracenokat segitségül hitták. A termékeny, nép- és városdus Alsó-Olaszhon igen megtetszvén a barbároknak, és mivel sem a belső harczok folytán meggyengült Frankhon, sem az erőtlen byzanti birodalom részéről tekintélyes ellenállástól nem tartottak, a szép olasz félsziget meghóditására felbátorodtak. Ezt a pápa az egyenetlenkedő fejedelmek miatt nem gátolhatta. Azonban Róma, a kereszténység központja biztositására mindent elkövetett. A Tiber torkolatánáli teljesen egyberoskadt Ostia városát sokkal diszesebben fölépitteté s megerősitteté. Az árkok mélyebbek és szélesebbek, a falak magasabbak és tömörebbek, és a tornyok számosabbak voltak, mint az ó-városban, s a város bejárása roppant kapuval s felvonható hiddal láttatott el. Az erőd közepén a pápa fegyvergyárt állittatott, melyben minden ekkor ismeretes nagyobb és kisebb vetgépeket készitettek. Ez által a fegyvertár igen jó karba hozatott. Midőn a romjaiból felkelt uj város ott állt a rómaiak örömére és bámulatára, az erődités ügyében oly áldozatkész s tevékeny egyházfő azt saját nevéről „*Gregoriopolis*-nak nevezte. A szálka-itészet abban is IV. Gergely hiuságát és dicsvágyát vélte rejleni, hogy ezen pápa az állam minden legkisebb terhelése nélkül, egyedül saját költségén emelt várost ősszokás szerint, a maga nevéről nevezte el.

IV. Gergely, ugyanazon évben a maga és Lothár nevében, *Opilis* római patricius által a paduai sz. Justina kolostor részére tett birtokadományzást megerősitette, mint Sandini irja. A fönebb emlitett *farvai kolostor* ismét fölmerült birtok-perében is nagy bölcseséget tanusitott. 834-ben a Lajos császárhoz bocsátott brevéjénél fogva a pápa a Mindenszentek ünnepét Német- s Frankhonba is behozta. Hogy ezen országokban ez ünnep idáig megnem honosittathatott, oka a képostrom, melyben ezen országoknak is volt részök. A dicsénekben, mely ekkor ez ünnepre készittetett, megnevezés nélkül, a *saracenok* és *normanok* is emlittetnek; mert e hely: „*Auferte gentem perfidam Cretium de finibus*“ egyedül s egyenesen e két barbár népre vonatkozik, melyek ez időben Nyugat keresztény tartományainak valódi ostorai voltak. A veszély Lothárnak testvereiveli egyenetlenkedése alatt folyton nőtt. A saracenok nem elégedtek meg azzal hogy Frank- és Olaszhon tengerparti tatományait pusztiták, hanem Olaszhon belsejébe is nyomultak. Számos csapatok kalandozák be Olaszhont egész Róma kapujáig, és a Sz. Péterről czimzett külvárost elpusztiták. Hogy hasonló megtámadásokat kikerülni lehessen, elhatározta IV. Gergely, hogy itt is egy uj várost s erődöt épitend. E czélra Lajos császár jelentékeny pénzösszeget ajánlott. A munka azonnal megkezdetett s csak második utóda IV. Leó alatt végeztetett be.

IV. Gergely alatt 828-ban Velenczében nagy ünnepély tartatott, melyet annyi század ez egykor szabad állam politikájába olvasztott be. Ez *sz. Márk* tetemeinek Alexandriából ide szállitásakor történt. Ősi keresztény szokás szerint a velenczések e szentet, kinek drága ereklyéi a következő évben általok épittetni kezdet doge-i basilicában tiszteltettek, választották a köztársaság pártfogoja, védnöke és egyszersmint láthatlan fejedelmöknek, és „*Santo Marco!*“ volt hőseik csatakiáltása, szükségben ezzel kiáltottak segélyért és ez volt századokon át a nép vallási s honfiui érzetének pecsétje.

E derék egyházfő beleegyezése folytán Jámbor-Lajos 829-ben Frankhonban több zsinatot tartatott a világi és szabályzatos papság fegyelmének emelésére. E zsinatok egyikén ily nyilatkozat is hallatszott: „*A jó rend legfőbb akadálya az, hogy több idő óta a fejedelmek magukat az egyház ügyeibe nagyon beavatták, s a püspökök inkább világi mint egyházi ügyekkel szerettek foglalkozni.* IV. Gergely pápa

korában keletkezett a hires *hirschau-i benczés apátság*, és az igen tudós *Paschasius Radbert* apát is ezen korban irta az Oltáriszentségről nevezetes értekezését. — Konstantinápolyban II. Mihály koronáját *Theophil* nevü fia öröklötte, ki 842-ig kegyetlenül, gyakran hős tetteket mutatva, de megfontolás nélkül uralkodott. Ennek fejéről, az érintett évben Theodora anyacsászárnő gyámnoksága alatt, fia III. Mihályra szállott a korona. Theodora Konstantinápolyban nagyszerü zsinatot tartott, mely a szent képek tiszteletét megalapitó II. nicaeai közzsinatot elfogadta, a képek dühös ellenét, *János* patriarchát letette s annak székére a sz. képek tiszteletének védelmezéséért oly sokat üldöztetett sz. *Methodiust* léptette vissza. Bezáratván a nevezetes zsinat, nagyböjt II-dik vasárnapján, vagyis 842-diki február 19-kén, a *szent képek a görög egyházakba ünnepélyesen visszavitettek*. Ez a hires *Orthodoxia ünnepe*, melynek emlékét évenkint maig is megülik a keleti keresztények. Igy szünt meg a képostrom az emlitett évben, miután 120 évig dühöngvén, több mint 150,000 embernek, köztük számos hirneves müvész, förangu pap és szerzetesnek oltotta ki életét, nem is emlitve a nagyszámu mübecsü képek és szobrok valódi vandal elpusztitását. *Valóban a képostrom és az ugynevezett Reformatio rajongó hivei igen károsan hatottak a festészet- és szobrászatra, mert barbár kezeik közt mennyi mübecsü festvény és szobor semmisült meg!* Azonkivül az oly hoszszan tartó képostrom az egész keleti birodalmat a nyomor és elgyengülés karjaiba vezette s fájdalom a maig is tartó nagy szakadálynak utját készitette elő!

IV. Gergely, nagy elődje I. Gergely iránt különös tisztelettel viseltetett. Ennek sirjánál naponkint imádkozott, és mivel azt egy ily nagy szentre méltónak nem találta, a drága ereklyét fölemeltetvén, azt a sz. Péter egyházában általa e czélra épitett diszes kápolnában ünnepélyesen elhelyezte. A dicső egyházfőnek „*Liber pastoralis curae*“ czimü müve IV. Gergelynek igen kedves kézi-könyve volt. Ezen sz. I. Gergely és Sebestény tiszteletére emelt kápolnát boltozatos kar, arany alapra festett mosaik-képek, s ezüst-boritéku oltár diszitették. Sz. Márk egyházát, melynek ő mint kardinál-áldozár czimét viselte, szebben fölépittette. A „*St. Mária*“ mellett a Tiberen túl kolostori együletet alapitott, hogy éjjel s nappal az Urat dicsöitsék annak tagjai. A lateráni palotát több szobával nagyitotta, vala-

mint hálóteremekkel és fürdőkkel. Az egyházakat számos arany és ezüst edények-, értékes öltönyök-, drága selyem-szőnyegek s műbecsü képekkel ajándékozta meg, mint Anastasius hiven följegyzi. Az utóbbiakat az egyházak legszebb ékességeinek tartotta, melyek a valódi áhitatra fogékony lelkekre a befolyást és hatást soha-sem tévesztik. Ötszöri papszentelésével 185 különböző püspöki széket látott el főpásztorokkal. A fönebb emlitett hamburgi érsekség alapitását jóváhagyta, az érseknek palástot küldött, *Ansgárd* és *Ebbó* északi követei, illetőleg helyetteseinek nevezte ki, mi által Scandinavia megtéritésére az út elkészittetett. Rhaban Mór „*De mysteriis S. Crucis*“ czimü müvét IV. Gergelynek ajánlotta. A fölajánló költemény következő versekkel kezdődik:

Sedis Apostolicae Princeps, Lux Aurea Romae,
Et decus, et doctor plebis, et almus amor.

IV. Gergely 16 évi pápasága fáradság-, zavar-, vihar-, de egyszersmint áldásteljes is volt. A bölcs s igen tisztes agg egyházfő 844-diki január 25-kén ment be Urának örömébe. Földi becses maradványai a Vaticánban nyugszanak egy VIII. Bonifácz által állitott siremlék alatt, melynek fölirata a következő:

Gregorius quartus jacet hic, Bonifacius almus
Huius qui sedis fuit aequus rector, et aedis
Tempore qui voce cernens templum fore Romae
Delubra cunctorum, fuerunt quae Daemoniorum.
Et Bonifacius IV.
Hoc expurgavit, Sanctis, cunctisque dicavit,
Eius natalitia solemnia qui celebratis
Primus Septembris fert haec lux quinta kalendis,
Octavus titulo hoc Bonifacius ossa reperta,
Hac locat erecta Bonifacii nominis ara.—

CIV.

II. Sergius. 844—847.

A kitünő pápa, IV. Gergely, ki a legsulyosb körülmények daczára is erényei, buzgalma meg eszélyessége által az apostoli szék

méltóságát s az egyház tekintélyét emelni tudta, 844-diki január 25-dikén kimulván, s 29-kén elődei sirboltjában a Vatikánban eltemettetvén, február 7-kén a papság, nemesség és nép rövid tanácskozás után *Péter* főáldozárt választotta meg az egyház fejévé. Egy, ezen választással elégedetlen párt pedig azonnal zajt ütvén, *János* szerpapot kialtotta ki s vele a Lateranba vonult. De a nemesség fegyvert ragadott, Jánost eltávolitotta, s Vizkereszt utáni V. vasárnap, február 10-kén, Pétert a pápai trónra ültették. Ő egy tekintélyes római nemes család sarjadéka, s a „*Poca di porco*“ városrészben született. Atyját *Sergius*-nak hitták. Szülőit már 11 éves korában elvesztvén, azok házi barátja III. Leó pápa vevé az árvát pártfogásába, s gondosan neveltetté. Szelid természetű s jó észtehetségű lévén, ismereteit folyton annyira növelte hogy jánborsága és tudományos képzettségeért egymásután négy pápának becsülését s bizalmát birta, kik által minden rendfokon át egész a római egyház főáldozára s kardinálságára emeltetett. Midőn az egyház fejéül megválasztatott, a nagy apostolfejedelem iránti tisztelet s alázatosságból Péter nevét *Sergiusra* változtatta, s azért e néven már II-dik fordul elő. Ez esetóta egy utóda sem választotta a „*Péter*“ nevet. Fölszentelése napján oly nagy-mennyiségű hó esett, hogy a házak, utczák, s nyilvános terek egészen beborittattak s az egész várost környékével együtt mint egy fehér öltöny takarta a hó. A rómaiak ezt egy szerencsés jövő örvendetes előjeleül tekintették, s annál nagyobb lelkesedessel üdvözlék az uj pápát.

Ekkor már I. Lothár (840—855) ült a császári trónon, ki János szerpap pártja által is ingereltetvén, s különben is a pápa és rómaiak magatartása által császári jogait megsértetteknek vélvén, hogy azokat legalább a jövőre biztositsa, Lajos fiát, kit egy év előtt Olaszhon királyává nevezett ki, jelentékeny sereggel Rómába küldte, részint hogy az emlitett országot birtokába vegye, részint, hogy az engedetlen rómaiakat, kik az uj pápát az ő követe jelenléte nélkül is felszentelteték, érzékenyen megfenyitse. Lajos atyja parancsát pontosan teljesitette; mert ölve, rabolva, gyujtogatva s mindent pusztitva haladt a sértett hiuság nagy serege Róma felé, melynek lakói igen megrettentek e hirre. Azonban II. Sergius erélyes magatartása a várost megmentette. A pápa Róma minden hivatalnokait 9 mérföldnyire

Lajos elé küldötte, kit Rómából egy mérföldnyire az összes papság, nemesség s katonaság fogadott s a Vaticánig kisérte. II. Sergius a templom felső lépcsőjén állott, hol a király megölelte, s az egyház ajajtaig mentek, melynek a szent-atya intésére minden ajtai bezárattak. A királyt most II. Sergius kézen fogva igy szólott. „*Ha az egyház és állam jóllétére jöttét ide, ugy a basilica ajtai azonnal megnyilnak; de ha nem ez a czélod, azok zárva maradnak!*“ Lajos meglepetésében kijelentette, hogy ő a legjobb szándékkal jött, bár a sok rablás, gyilkolás, gyujtogatás s pusztitás egészen ellenkezőt bizonyitott. Majd az apostolfejedelem iránti gyermeki odaengedése s mély tiszteletéről biztositá Lajos a pápát. Mire az ajtók felnyiltak, a pápa és király az oltár zsámolánál térdeltek le. Ekkor a papság zengedezni kezdé: *Áldott, ki az Ur nevében jő*, s midőn a fényes kiséret a Confessió-t körülállá, a pápa áldása zárta be az egész ünnepélyt. A király fölkelt s a pápával elhagyá a templomot. Lajos és kisérete tekintélyesbjei a számukra kijelölt szállásokra költöztek. A rablásra vágyó frank seregnek pedig a városon kivül kelle táborozni.

Ekkor II. Sergius kijelentette a királynak, miszerint a papság és néptől törvényesen választott pápa megkezdheti tisztkedését anélkül, hogy a császártól erre felhatalmazást kellene kérnie. Egyébiránt a választásról mindenkor teljes tisztelettel tudósittathatik a császár. Többet azonban nem igényelhet magának. Nem is mert ekkor Lajos igen ellenkezni a pápával, mert erre nagyobb szüksége volt, mint Sergiusnak a királyra, jegyzi meg Müller. Ez alkalommal Lajos azt kivánta, hogy a pápa őt Lombardia királyává koronázza. E kivánságnak az ildomos pápa 844-diki junius 15-kén a pápai templomban eleget tett. De ama kivánságának, hogy engedné meg, miszerint a rómaiak, neki, mint az egyház védnökének, hüségi esküvel hódoljanak, nem adhatott helyt II. Sergius; mert nem akarhatta, hogy még Lothár császár életben lévén, mást ismerjenek el a rómaiak védnökül.

Lajos ezért igen megboszankodván, alig hagyta el Rómát, a római nemesek mezei lakait felgyujtatta, s katonáinak minden kegyetlenkedést és pusztitást megengedett, nem tudván feledni, hogy II. Sergius császári megerősités nélkül is igen derék s tekintélyes egyházfő. Róma ismét megrettent, de a szent-atya a város kapuit bezáratta, gon-

dosan őriztette, valamint a falakon is mindenütt éjjel s nappal felügyelt a katonaság.

II. Sergius alatt Frankhonban öt zsinat tartatott, melyeket csak annyiban hozunk fel, mennyiben e pápára vonatkoznak. Mindezen zsinatokon a püspökök érzékenyen panaszolkodtak a kor romlottsága, mindennemü erőszakoskodások, az egyházi jogoknak a világiak általi megtámadása s a világi meg szabályzatos papság fegyelmének hanyatlása fölött. A *verneuil*-i zsinaton *Drogo* metz-i érsek az egybegyült püspökök elé terjeszté elismerés végett a pápai bullát, melynek erejénél fogva ő az Alpeken túl fekvő tartományok apostoli helyettesévé neveztetik ki. A következő évben a *beauvais*-i zsinat az oly hiressé lett *Hincmar*-t a rheims-i székre emelte, melyről Ebbo a *soissons*-i események miatt leléptetett, azt azonban Lajos haláláig birta. Lothár a trónra lépvén, Ebbo-t pártfogásába vette, ki Rheims-ba ment s érseki tisztét folytatta. De midőn a *verdün-i szerződés* folytán *Rheims* Károly birtokába esett, székét Hincmár foglalta el. Azért Lothár a pápához fordult, s Ebbo-t Lajos királylyal II. Sergiushoz küldötte. A Lajos kiséretébeni frank püspökök által támogatva, Ebbo esengve kérte a szent-atyát, hogy érseki székére visszahelyeztessék. De a pápa e kérést megtagadta, s csak a világiakkali áldozást engedte meg Ebbo-nak. De mivel a császár nem szünt meg a pápát kérelmével ostromolni, az utóbbi végre azt határozta, hogy az egész ügy a *trier*-i zsinaton egy pápai követ jelenlétében megvizsgáltassék. De Ebbo meg nem jelenvén, Lothár kegyéből kiesett, s azután Lajos királynál keresett ótalmat Némethonban, ki őt a *hildesheim*-i püspöki székre emelvén, ettől fogva szent hivatását pontosan teljesitette.

II. Sergius pápa volt, ki az ugynevezett „*Szent lépcsők*“-et a lateráni egyház főajtaja előtt alkalmaztatta. Három évi dicsteljes pápasága alatt több római egyházat feldiszitett, másokat ujonépittetett, mint a többi közt sz. Sylvester egyházát, melynek ő pápasága előtt mint kardinál-áldozár czimét viselte. E mellett egy kolostort is állittatott, s sok szentnek tetemeit ennek egyházában helyeztette el. Marcziusban 3 szerpapot, 8 áldozárt s 23 püspököt szentelt. Pápasága vége felé a saracenok Olaszhonban mindig előbbre hatoltak, Rómát megtámadták, a külvárost felégették, az „*Extra muros*“

nevü pompás bazilicát előbb kifosztván, azután elhamvasztották, s roppant zsákmánynyal terhelve tértek vissza. Ezen siralmas eset a különben is igen érzékeny szivü pápát annyira meghatotta, hogy 847-diki január 27-kén kimult. Ő a nevezetesb pápák egyikének méltán tartatik. Mily szilárdsággal háritotta el a Rómát fenyegető veszélyt, és fékezte meg a vad frankokat, kik csak pusztitási szándékból siettek Rómába. Mily bölcsen fogadta Lajos királyt, s mily erélylyel semmisitette meg szilárd magatartása által, a király müködése folytán Rómában tartott álzsinatot, visszautasitván Lajos és tanácsa helytelen kivánságát. Kár, hogy II. Sergius pápasága oly sok kül-szerencsétlenség által látogattatott meg !

Anastasius kortanu szerint, II. Sergius sz. Péternek méltó utóda volt. A hitben szilárd, jótéteményekben dús, népének oltalmazója, a szegények és zarándokok barátja, valamint az özvegyek és árvák szeretetteljes atyja volt. Egy segélyre szorult sem távozott el tőle kihallgattatlanul, s ha a szegény hozzá belépett, a pápa emberbaráti tekintete, szerfölött szép és megnyerő külseje szende vonásaiból azonnal láthatta az, hogy kérelme szivesen teljesittetik. Ezzel öszhangzik sz. Péter templomábani következő sirirata is:

Sergius en iunior Praesul, et plebis amator,
Hoc tegitur tumulo, qui bene pascit oves.
Spes patriae, mundique decus, moderator opimus,
Divinis monitis non fuit ille piger.
Romanos Proceres non tantum flamine verbi,
Rebus et humanis nocte dieque fovens.
Utque Leo Sanctus, Damasus quoque Papa benignus,
Hic rituum tenuit, instituitque gregem.
Egentem semper studuit recreare catervam,
Proque poli ut caperet coelica regna libens,
Jamjam pro tanto tundamus pectora pugnis,
Pastore amisso, vivat ut axe poli.
Nectitur ecce piis Fabiano, et compare Xisto,
Praesulibus, quorum spiritus astra tenet. —

CV.

Sz. IV. Leó. 847—855.

Mig Faró-tól az Alpekig, egész Olaszhonban mindenütt a rémület kiáltása hallatszott s aggodalom terjedett, a derék II. Sergius halála és Róma kifosztása az egész népet teljesen leverte, addig a „*4 koronázott szent*"-ről czimzett egyháznál egy oly férfiu müködött, ki mindenki figyelmét magára vonta, mert különös jámborsága és mély belátása őt átalánosan kedvessé tevék. IV. Gergely őt a kolostorból, hol mint szerzetes élt, kihiván, a legnehezebb ügyeket bizta reá. E pápa által igen kedveltetvén, a Vaticánban annak oldala mellett az egyház és állam ügyei vezetésében igen kiképezte magát. Keblében valódi római sziv vert s ereiben ősi római vér folyt, melyet *Radoaldó* nevü atyjától öröklött; érzületében, gondolkodása — és tetteiben Róma ősi szelleme tükröződött, és a természeténél fogva erős akarata az evangelium fényében ama fensőbb emelkedettséget, ama rendithetlen nyugalmat és kitartó erőt nyerte, melyet nem adhat az antik pogányság, hanem egyedül Jézus egélye, a minden nagy, szép és magasztos anyja. Ő kiképeztését a sz. Péter egyháza közelében, sz. Mártonról czimzett kolostorban nyerte. Mindenki e férfiura irányozta szemeit, s mig a papság és világiak felsőbb köreiben arról intézkedtek, hogy a derék II. Sergiusnak méltó utódja legyen az, kit ilyenül megválasztani akarnak, addig a népben mindenütt ama hangulat uralkodott, hogy csak Leó, a nemes és jámbor Radoaldo fia, lehet II. Sergius utódja; gazdagok és szegények, Róma egész népsége özönlöttek most a „*négy koronázott szent*"-ről czimzett egyházba, hol Leó zajtalan tevékenységben müködött, dics- és hála-énekeket zengedezve a Lateráni palotába vezették, az ekkori szokás szerint lábcsókkal hódoltak neki, s a papság, valamint a nemesség egyhangu akarata folytán a pápai trónra emeltetett. De császári megerősités nélkül nem merték őt felszenteltetni, mert I. Lothár szigoruan meghagyta az előbbi pápa

trónralépte után, hogy jövőre a császári megerősités előtt egy pápa sem szenteltessék föl, s akkor is csak a császári megbizott jelenlétében. Ez oknál fogva 2 hó s 15 napig volt üresedésben az apostoli szék. Azonban, mivel a megerősitési okmány sokáig nem érkezett, s a saracenok közelgése is sürgette a rómaiakat, föntartván a császár megerősitő jogát, a kényszeritő körülmények miatt az uj pápát 847-diki april 11-kén fölszenteltették, ki is IV. Leó név alatt müködését azonnal megkezdette. Mindezekről a császárt jól indokolt iratukban megnyugtatás végett azonnal értesitették, ki más sürgős ügyekkel lévén elfoglalva, ugy látszik, hogy a választás és megerősitéssel nem igen törődött, annál is inkább, mert oly viharos körülmények közt a pápai trónra méltóbbat, mint IV. Leó, találni nem igen lehetett volna.

IV. Leó nagy müvét Istennel akarta kezdeni. Azért pápasága három első napját a saracenok által megfertőztetett szent helyek kiengesztelése és megszentelésére, szent ereklyék elhelyezésére, ünnepélyes körmenetek, nyilvános böjttel egybekötött imák, egyéb áhitatosságok s isteniszolgálatokra szentelte. Csak miután ezen egyedül Istennek szentelt napok elmultak, kezdé meg fönséges tisztét, ideje minden perczével fukarkodva, egészen és osztatlanul, kettős, sulyos ugyan, de magasztos hivatására szentelte magát. — Tekintsünk körül az események szinpadán, és lássuk, mit tett mint világi fejedelem népe, Róma városa és egész Olaszhonért, s mit tett mint pápa az egész kereszténységért.

IV. Leót kormánya kezdetén vészviharok környezték. Nem emlitjük Nyugat mindenütt harczban álló királyait; nem hozzuk fel a csapásokból származott inséget; a kemény küzdelmeket, melyek mindenütt felmerültek; nem érintjük Olaszhon szorongatott helyzetét, hol a fejedelmek egymás közt ellenségeskedtek, s még a hitetleneket is zsoldjukba fogadták, kik most az *Egyházi állomok*hoz közelegtek; mi a szent-atyát leginkább búsitotta, az volt, hogy mindjárt kormánya kezdetén szigoru eljárást kelle tanusitani egy Rómában keletkezett lázangó párt iránt, melynek egy kardinál-áldozár, *Anastasius*, a sz. Marcellus egyháznál, egyébpapokkal is tagja volt, s egy 848-diki zsinaton december 18-kán, az emlitett áldozárt hivatalától el kelle mozditania és kiközösitenie. De mindezek nem gátolták őt a külső ellenekkeli szembeszállásban. Sehonnét sem várhatván

segélyt, minden erejét arra kelle forditania, hogy a kereszténység fővárosát, s ezzel a kereszténységet megmentse. Mit III. Leó megkezdett, IV. Gergely folytatott, azt akarta ő nagyszerű tervével végrehajtani. *Ő kora legnagyobb férfia volt*, s egy régi rómainak bátorsága hevité kebelét, az ősi köztársaság virágzó korából. Az akadályok a helyett, hogy elrettentenék, csak ösztönzék őt nagy lelke merész tervének kivitelére, mi mindenkit visszarettentett volna; a hiányzó eszközök őt nem tartóztatták vissza megkezdett művétől. „*Róma souverain-je, s a kereszténység feje vagy te, melynek szent központja Róma, azért mindenki gyámolitani köteles téged,*“ gondolá magában. Munkához fogott tehát, s rövid idő alatt Róma féligroskadt falai megujitott állapotban álltak ott; s Lothár és fivérei, Német-, Angol- s Spanyolhon királyai, és Nyugat minden fejedelmei versenykedve siettek dús adományaikkal az ép oly nagy mint jámbor vállalatot elősegiteni.

Igy kezdődött meg 848-ban a fölséges munka s négy év alatt teljesen véget ért. Igy javittattak ki egyébb városfalak meg tornyok is; mivel a római herczegség minden városa s községe, minden pápai kamara-birtokok és valamennyi kolostor is, a szent-atya kérelme és rendelete folytán, felváltva csapatonkint küldék a munkásokat, s Róma összes lakossága is igen jelentékenyen elősegité a vállalatot. Épen megkezdék a munkát, midőn 849-ben egyszerre azon rémhir hatott el Rómába is, hogy az arabok sokkal nagyobb sereggel T o r a r-ban, nem messze Sardinia szigetétől, horgonyt vetettek, s Róma meghóditása czélja utjoknak. Erre a római révet őrző tornyokat a szent-atya gyorsan helyreállitá, s mind a kettőt roppant vas-lánczokkal kötteté össze, mi által a *piráták* befutását teljesen meggátolta. Majd bölcs tapintata s ügyességének sikerült Közép s Alsó-Olaszhon tengeri városaival szövetséget kötni. Azért *Amalfi, Nápoly* és *Gaeta* vitéz polgárai is megjelenvén, a pápai hajóhaddal egyesiték tengeri erejöket.

A pápa a szövetséges sereg megérkeztéről értesülvén, *Ostiába* sietett, hogy jelenlétével, és áldásával a harczosakat feltüzelje. A hadsereg vezére, a hős *Caesarius* herczeg, s a többi tisztek tiszteletteljesen borultak földre a szent-atya előtt, és a lábcsók meg szivélyes beszélgetés után az egész sereg a *sz. Aurea* egyházban a vezérekkel együtt a pápa kezeiből fogadta az Oltáriszentséget, és az áldást. Mire

mintegy diadalmenetben siettek hajóikra. IV. Leó is a tenger partjára vette magát, hol az egész sereget beláthatta. Mihelyt a tengeri katonák és matrozók hajóikról a szent-atyát még egyszer megpillanták, az egész sereg térdre esett, s a vitezek kezeiket terjeszték ki a kereszténység közös atyja felé. Megindulva adá még egyszer áldását IV. Leó az összes hadseregre, az admirál vezényszava hatotta át erre a léget, s a hadi hajók az adott jelre csatára sorakoztak. Már a következő nap megjelent az ellenséges sereg Ostia magasain. Az ütközet azonban nem volt véres a keresztényekre nézve; mert egy nekik kedvező dühös vihar csakhamar szétszórta az afrikai ellenség hajóit, részint összezuzta, részint a zátonyra vetette azokat s a katonákat igen könnyű volt megölni, vagy elfogni.

A foglyok most kénytelenek voltak az erődítménynél dolgozni, melyet elpusztitani szándékoztak. E fényes győzelem folytán béke állott be s IV. Leó szakadatlanul dolgoztatott az erődön. Naponkint megjelent a munkások között, rendezett, intett, dicsért, s az egész épitkezésnek lelke volt a befejezésig. Szelleme és tevékenysége csodákat tett; mert már 4 év mulva a merész gondolat megtestesült, a nagyszerü erődítmény, egy uj város állván ott, hol még nehány év előtt csak két templomot és nehány házat lehete látni. IV. Leó az uj várost *Centumcellae* lakóival népesitette be, a kik a polgárjoggal egyszersmind a falak és tornyok védelmezése kötelmét is átvevék.

A mű bevégzése után annak beszentelésére egybegyüjté a papságot és népet, még pedig *zsák s hamuban mezitelen lábbal jelentek meg,* hogy a város és erődítmény fölött kimondandó áldás s könyörgés foganatos legyen. *Mert ha az Ur nem őrzi a várost, hiában fáradnak akkor az örök.* Letenyéket és zsoltárokat zengedezve szentmenetben járák körül az uj művet; a szent-atya megáldá a város falait, kapuit és házait, mely ettől fogva *„Leó városá"*-nak kezdett neveztetni. A *sz. Peregrinről* nevezett kapunál megállapodott a szentmenet, a nép éneke megszünt és IV. Leó következőleg kezde könyörögni; *„Istenem! ki Péter apostolnak a mennynek kulcsait adtad az oldó és kötő hatalommal, adjad, hogy annak közbenjáró esedezése által, a bünök kötelékétől megszabadulhassunk. Kérünk Téged, hogy ezen ujonépült város haragodtól ment legyen, s ótalmad alatt az el-*

lenségek ellen megőriztetvén, azok fölött mindenkor győzedelmeskedhessünk." Az áldás után megindult a menet az Angyalvár felé, hol a pápa megállván, ismet igy imádkozék: „*Istenem! ki a kereszténység kezdete óta a szent római katholika egyházat oly kegyelmesen ótalmaztad, s mindenféle ellenségek ellen mindig védelmezted, tisztits meg minket bűneinktől, s engedd kegyelmesen, hogy ezen város, melyet mi sz. Péter és Pál apostolok segitségülhivása mellett ezennel megszentelünk és áldunk, az ellenségek incselkedéseitől megszabadulván, mindenkor szent ótalmadnak örvendhessen.*" A harmadik állomásnál emeltebb hangon éneklé: „*Tekints le mi reánk, s hallgasd meg kegyesen könyörgésünket hatalmas és irgalmas Isten, midőn teljes szivből kiáltunk hozzád, hogy szent Péter apostol esedezése által bűneink bocsánatát és elengedését megnyerhessük, és e város, melyet én Leó, a te méltatlan szolgád ujból épitettem, s nevemről „Leó-város"nak neveztem el, segélyednek örvendhessen; add, hogy minden bajtól mentten virágozva álljon századról századra, és isteni fölséged segélye folytán hozzád mindig hiven ragaszkodjék.*" Azután a nép közt ajándékok osztattak ki, és az egész ünnepélyt a sz. Péter templomában, melyet IV. Leó roppant áldozattal ismét helyreállitott, a szent-atya által végzett mise zárta be. *Aemelia* és *Horta* falait is fölépittette, és az elszegényült lakosokat bőkezűsége által ismét jóllétre segitette.

De leginkább szivén feküdt a nagy pápának Rómának mint az ő s az egész kereszténység fővárosának védelmezése. Azért a teljesen romba dőlt *Portó* várost 852-ben, mint Róma egyik hatalmas előerődjét, ketős kapukkal láttatta el. Azonban lakók, s e fontos erődváros védelmezői hiányzottak még. De ime az isteni gondviselés keze ép ekkor utasitá erre a saracenok által hazájokból elüzött *corsok* ezreit, nejeik s gyermekeikkel együtt. Ezeket Leó valódi keresztény szeretettel fogadta s Portóban letelepitette, részint az ujból épült, részint az elhagyott lakokban helyezvén el őket. Majd kertek, földek, szőlőket, s ezek müvelésére marhákat, lovakat, s pénzt osztatott ki közöttük. És ezen hazájokból elüzöttek, kik most a szent-atyától hazát s ebben többet nyertek, mint mennyit honn vesztettek, nemcsak arra esküdtek meg, hogy mint a pápa engedelmes alattvalói törhetlen hűségben élnek. hanem, hogy annak első hivására a római

szék szent zászlói alá gyülekeznek, s készek mindenkor az egyház ellenségei elleni csatában azért dicsteljesen elvérzeni is.

A Tiberoldalról szintén megerőditette a várost, s valamint Leó városát beszentelte s Isten ótalma alá helyezte, ugy ezen erőditménybe is több szentek ereklyéit szállitotta, azok pártfogásába ajánlván a várost. — Centumcellae város lakói a saracenoktóli félelmökben az erdőkben és hegyeken bolyongtak; Leó egy jól megerőditett várost épitett részökre, melyet ő „*Leopolis*"-nak nevezett. De mivel e város fekvése a kereskedelemre nézve kevésbbé volt kedvező, mint a régi Centumcellae, mely a saracenektóli félelem eltünte után ismét benépesedett, azért ezt az uj várostóli megkülönböztetésül, *Civita Vechia*-nak nevezték. — Ily nagy tettek után méltán mondhatta *Voltaire* eme nevezetes szavakat: „*E nagy tetteket Raphael ecsete örökitette az utóvilág részére a vaticáni teremekben.* — IV. Leó, mint Róma megmentője, méltónak mutatta magát arra, hogy Rómán mint *Souverain* uralkodjék."

E fontos állami ügyek épen nem gátolták IV. Leót egyházfői kötelmei buzgó teljesitésében. Igy, a többi közt, *Rhabán Mór*, a derék *Otgár* halála után a mainzi érseki székre emeltetvén, e választást IV. Leó megerősitette. — Ezen érsek által az érintett városban tartott tartományi zsinaton azon inditvány tétetett, hogy a bremai püspökség a hamburgi érsekséggel egyesittessék. Ez ügy a pápához fölterjesztetett, ki is abban döntőleg nyilatkozott. — Lothár császár megkeresésére *Hincmár* rheims-i érseknek palástot küldött. — IV. Leót a frank püspökök és Károly király kérték, hogy *Nemenoius*-t, mint az egyház ellenségét, ki Nantest, Rennest s egyéb városokat elfoglalván, a törvényes püspököket elüzi s azok helyett törvényteleneket tol fel, a nagy egyházi átokkal sujtsa. Az utóbbiak 848-ban *Rómába* mentek s itt el akarták hitetni a pápával, hogy a törvényes püspökök nem voltak kényszeritve a lemondásra. IV. Leó szabályszerű nyomozást rendelt, és Nemenoiushoz egy iratot intézett, intvén őt, hogy jogtalankodásaival hagyjon fel, és a nantes-i székre általa fölvetett *Gislard*-tól a védelmet s pártfogolást tagadja meg. — Az angol püspökök is IV. Leóhoz fordultak. Ők ugyan nem gyalázták meg állásukat, de mivel többnyire a legtekintélyesb és legbefolyásosb nemzetségekhez tartoztak, a családi kötelékek gátolák őket abban, hogy a pártok

fölé emelkedvén, ugy beszéljenek és cselekedjenek, mint az egyház és állam jólléte kivánja. *Aethelwulf* Angolhon első egyeduralkodója elszigeteltségéből kilépvén, a mórok ellen Lothárral, és Kopasz-Károlylyal szövetkezett, s nemzete ujjászületése végett szorosabban csatlakozott a keresztény népcsaládok anyja, a római egyházhoz. Mi lett volna különben az angol Clerusból!

Már az atya támogatta és emelte királyi hatalmát a római szék barátsága által. Aethewulf azután is bizalmas baráti érintkezésben volt a pápával, kivált IV. Leóval. Ezen egyházfő alatt legifjabb gyermekét, az öt éves *Alfrédet*, nemesek s vitézek kiséretében, a *winchester-i* püspök fölügyelete alatt, Lothár országán át Rómába küldötte, hogy azt IV. Leó gyermekeül fogadja s királylyá kenje. A normannokkali csata után maga Aethelwulf is Rómába utazott. A szent-atya mint igazán keresztény királyt s győzelmekkel koronázott uralkodót a legfényesebben fogadta, meglátogatta vele a szent helyeket, levezette őt nehányszor az apostolfejedelmek sirjaihoz, s miután a zarándoki látogatások elmultak, *szellemi élvezeteknek engedé át magát a bölcs monarcha, minőket Róma századokon át nyujt az idegeneknek.* Az egykori római nagyság s intézetek emlékeinek látogatása és tanulmányozása által naponkint bővité uralkodói eszmekörét, és a nagy pápával, meg egyéb jámborságban, és tudományos képzettségben kitünő férfiakkali társalgása által csillapitá az igazság és tudomány utáni szomját, amaz igazi, *kristály-tiszta forrásnál*, mely Rómában sohasem szünik meg csergedezni, bármit s mikép csaholjon is ellene az alattomos szabad-vakolók, szivtelen eretnekek s gonosz törekvesü firkászok istentelen tábora. E látogatás eredménye lőn az is, hogy a leégett angol szálloda ismét fölépittethetett. —

Ez események fölötti örömet nem csekély mérvben csökkenté ama szomoru hir, hogy *Gottschalk* nevü szerzetesnek az *előrendelésről tévtana* nagy nyugtalanságot idézett elő. Szerinte két előrendelés létezik, egyik az üdvösségre, másik pedig a kárhozatra; a halál és kárhozatra előrendeltek kénytelenek vétkezni, mire egyedül van szabadsága az embernek a bünbeesés után, meg nem térhetnek, soha nem üdvözülhetnek, ő érettök Krisztus meg nem halt, s rájok nézve a szentségek csupa hatásnélküli szertartások. Csak az üdvösségre elő-

rendeltekért öntötte Jézus vérét és imádkozott, ezek közül egy sem veszhet el, s csak ezekre hatnak a szentségek. *E gyönyörü tanba Calvin is oly szerelmes lett, hogy sietett azt tévelyei közt az első helyre méltatni. Rabán Mór*, a hires mainzi érsek, egy általa 848-ban egybehivott zsinaton az istentelen tévelyt elvetette, s ez ügyben Hincmár rheims-i érseknek, kora legtudósabb férfiának, irt is, a kinek megyéjében Gotschalk áldozárrá szenteltetett. Hincmár is tartott egy zsinatot, s *az eretneket, miután tévtana kárhoztatott, Kopasz-Károly király jelenlétében papi rendjeitől, melyekre az eretnekek ép oly méltatlanok, mint a csúf kéjnők a szüzességi koszorúra, a zsinat megfosztotta s egy kolostorba zárta.* Zárdai fogságában Gotschalk két hitvallást irt, melyek eretneki megátalkodottságának megannyi undok tanui. Mindezekről a pápa körülményesen tudósittatott. De mivel ez ügyben IV. Leó alatt Rómában mi sem határoztatott, később ismét visszatérünk e tárgyra, s itt még csak azt jegyezzük meg, hogy az emlitett kegytelen tévely a kor hittudósai közt nagy tekintélyre vergődött.

A *Karolingok*, Lothár császár, Károly és Lajos királyok, igen jó egyetértésben voltak IV. Leóval. Lothár Lajos fiát társ-császárnak nyilatkoztatta ki, ő maga pedig később egy zárdába vonult. Második fia, Lothár, kapta a Rajna balpartjáni tartományt, mely róla „*Lotharingiá*"-nak neveztetett, s akkor nagyobb terjedelmü volt. Harmadik fia, Károly, pedig *Provence* királya lett, mely ekkor szintén nagyobb volt, mint most. Egy év mulva 850-ben Lajos már császárrá koronáztatott IV. Leó által. Azután a Német-Lajos leányával, *Angilbergával* pápai felmentvény mellett házasságra kelt. IV. Leó szorult helyzetben volt, s valószinüleg segélyre volt szüksége; ezért jelent meg Lajos december 2-kán Rómában, de a pápa általi megkoronázása után kénytelen volt Felső-Olaszhonba visszatérni, mivel egyéb nyugtalankodókat nem is emlitve, a *mór piraták* partra szállottak, s egész *Arles* városa kapujaig mindent tüzzel és vassal elpusztitottak. — *Radelchis* beneventi herczeg is, e napokban kimulván, ennek fia és utódja, a jámbor és hős *Radelgarius* is nagy tisztelője volt IV. Leónak. Az utóbbi a jóérzésü *Lindolf* herczeget is fogadta Rómában, ki igen sok alapitványnyal, ezek közt a később oly nevezetessé lett *gandersheim-i apácza-zárdával*, igyekezett a közerkölcsiséget előmozditani, s leginkább ezen kolostor ügyében utazott *Oda* nevü

nejével Rómába, hogy a szükséges megerősitő okiratokot s ereklyéket kinyerje s magával hazavihesse.

Azután IV. Leó Ravennába utazott, hol a visszatérő császárral találkozván, a többi közt *Anastasius* kardinál-áldozár több évi perét szóba hozta. Ezen nyugtalankodást inditónak még mindig voltak követői Rómában, kikre a császár is hallgatott, és ekkor a szakadárokkal az aquileja-i patriarchatusban főzte tervét, majd meg *Evrad* határgrófnál időzött, IV. Leó halálát várván, hogy azután pártja s a császáriak segélyével *a tiarát* magához ragadhassa. Bár IV. Leó igen jótékonyan s dicsteljesen kormányzott is, mégis sok befolyásos ellenei voltak Róma s az Egyházi-államban. Mivel erélyesen vitte uralkodói tisztét, a zavargókat fékentartotta, ezek Lothár császárhoz fordultak, kit egy római hadjáratra akartak birni, előadván neki, hogy a császári jogok s a köztársaság szabadalmai lábbal tiportatnak. Ezért szükségesnek tartotta IV. Leó a császárrali talalkozást Ravennában. A méltatlan üldözésről panaszolkodó Anastasius meghivatott, hogy ügyét a pápa és császár előtt adná elő s védelmezné; de ismét meg nem jelent, IV. Leó a császártól igen barátságosan válván el, juniusban sz. Péter egyházában egy zsinatot tartott, melyre Anastasius utolszor idéztetett meg, és határozatba ment, hogy a püspökök 853-diki nov. 17-kére Rómában egy nagy zsinatra jelenjenek meg; mivel azonban akadályok és vonakodások jöttek közbe, ezen zsinat csak december 8-kán nyittatott meg. A megjelent 67 püspök közt volt a császár négy küldöttje is. A fegyelem emelésére 48 üdvös canon hozatott, s egyszersmint az Anastasius ellen hozott előbbi itélet, mely szerint, mivel már 5 évig távol volt lelkészi állomásától, s ismételt megidézésre sem jelent meg, hogy kötelmei elmulasztásaért feleljen, kiközösittetett és letétetett ismét s annál ünnepélyesebben érvényesnek nyilvánittatott. *Ansgár* hamburgi főpásztornak e zsinaton IV. Leó azon kiváltságot adta, hogy ő és utódjai *a palástón kivül süveget használhatnak, ünnepélyes alkalmakkor diszkeresztet vitethetnek maguk előtt.* Miből kiderül, jegyzi meg Sandini, hogy a kereszt-elővitetési jog csak azon püspököket illette, kiknek az különös kiváltságkép engedélyeztetett. Ugyanezen zsinat a 34-dik canon-ban meghagyja, hogy még a *falusi tanodákban* is legyenek

tanitók, kik a szentirást fejtegessék, s a szertartásokat, az isteni-szolgálatot értelmesen előadják.

A buzgó egyházfőt igen búsitotta a spanyol egyház veszélyes helyzete is. *Szerfölött csábitólag hatott a kereszténységre a mór birodalom*, mely a földi gyönyörök és pompa legteljesebb fényében ragyogott szemeik előtt. A muhamedánok hiu ragyogványa többeket elvont a kereszt egélyétől, sőt egy keresztény-üldözés is tört ki, melyben több Rómához ragaszkodó papok, köztük *Eulogius* áldozár s számos hivek végeztettek ki. Mindezek fölött fájdalmasan emelte hangját IV. Leó a zsinaton, és Német-Lajost felhitta a szorongatott egyház védelmére. Bár *Theodora* kormányzó császárnő s *sz. Ignácz* patriarcha buzgó müködése folytán az Unio ekkor fön állott, mégis nem egy kelet-egyházi ügy keserité a békeszerető egyházfőt.

Mint már emlitők, a derék IV. Leó alatt is müködött egy ellenséges párt, mely részint a régi Caesarok kora dicsőségéről és a római világhóditók hős tetteiről álmadozván, vagy részint ujitási dühben sinlődvén, a *pap-kormányt* megvetette; azért mindenkép befészkelni törekedett magát Lothár és Lajos kegyeibe, csakhogy a pápa uralmát s a senatust ez uton megsemmisithesse, Lothár a vadászat s puhaságnak engedvén át magát, a római ügyet Lajosra bizta. Ide járult még, *hogy Dániel* ki „*magister militum*“ czimet viselt, valószinüleg a számüzött Anastasius kardinál-áldozár hive, Rómából Páviába vette magát, s itt azt állitá, hogy az öreg és gyönge pápa környezete, névszerint *Grátian*, a római palota főnöke (Superista), tehát pápai hivatalnok, a frank uralmat megsemmisiteni s egész Olaszhont a görögökre igyekszik átszállitani. Ezért érkezett az uj ifju III. Mihály császártól egy követség Rómába, mely a pápának hizelgő iratot, értékes ajándékokat nyujtott át, és a pápát tudósitá, hogy már Konstantinápolyban egy tengeri hadsereg áll készen, teljesen felszerelve, hogy a félszigeten a frankok elleneit támogassa. E roppant rágalmat a IV. Leó által el nem ismert O-Aquileja *András* nevü patriarchája is erősen állitotta.

Lajost igen könnyü volt tüzbe hozni, annál is inkább, mert már azelőtt a római területen, nehány joghatósági összeütközés merült fel, mi alkalmul szolgált arra, hogy a pápai udvarnak szemrehányásokat tett. Azért IV. Leó egy igen barátságos iratban kérte a császárt, hogy

istenfélő s értelmes kamarai hivatalnokokat küldjön, kik szigoruan megvizsgálják, valjon a pápai alattvalók részéről valóban történt-e a frankok ellen összeesküvés? Azonban a kamarai hivatalnokok helyett maga II. Lajos császár egy tekintélyes sereggel Rómában termett a nélkül, hogy szokás szerint érkezését a pápa vagy senatusnak tudtul adta volna. De a pápa mindezt eltürte, nem akarván a rutul elámitott császárt ellenkezésével még jobban felingerelni s alaptalan gyanujában megerősiteni. II. Lajos tehát minden ellenállás nélkül a városba bocsáttatott, s a szent-atya által a sz. Péter lépcsőinek magaslatán a szokásos tisztelet-nyilvánitásokkal fogadtatott. Ez lecsillapitá a császár haragját, és IV. Leó azonnal a vizsgálat megkezdését sürgette. Dániel makacsul állitotta az összeesküvés létezését. De nemcsak a fölségértésről vádolt Superista Gratián, hanem az egész római nemesség hangoztatá, hogy Dániel egy aláváló hazug és rágalmazó ember, s mivel állitását semmiképen sem birta bebizonyitani, mindnyájan zajosan követelték, hogy a szemtelen hazug példásan megbüntettessék. A császár minden ékesszólásával nem volt képes az utált vádlót megmenteni. Ki is utóbb megvallá, hogy egész vádlása teljesen hamis, s e csúf tettre őt egyedül a derék Gratián iránti irigység vezette. Dániel e gonoszságáért életével lakolt a rómaiak közakarata folytán, s a császár megszégyenülve, és elhamarkodását megbánva tért vissza Páviába. *Gfőrer* azon gyanuja, hogy összeesküvés csakugyan volt alakulóban, melyet a pápa függetlensége megalapitására akart volna felhasználni, valóságos koholmány, mint ezen egyházellenes szagu irónak sok egyéb állitása is.

IV. Leó már pápasága elején jeleit adá csodatevőségének. Sz. Lucia egyháza melletti üregben *egy veszélyes basiliscus* tartózkodott, s ki a felé közeledett, annak mérges lehelete által megöletett. Miután a szent atya szigoru böjttel s buzgó imával magát elkészitette, — *Nagyboldogasszony ünnepén* a félelmes helyre szent-menetet vezetett; az üreghez közeledvén, *benső imája erejével a szörnyet csodálatosan ártalmatlanná tette.* Miért hálából az emlitetett ünnep nyolczadát rendelte, s ezt az egész egyházra kiterjesztette. — Több régi hagyomány szerint egykor imájával és áhitatos keresztvetésével egy nagy tüzvészt rögtön megszüntetett. — Az ő intézkedése folytán a pápai hivatalos iratok is czélszerűbb alak s ékesebb irályban kerültek ki

az apostoli irodából. — IV. Leó a szerzeteseken és istenitiszteletet végző papságon kivül mindenkit kizárt a szentélyből. Sz. Péter és Pál apostolok tiszteletére imákat s collectá-kat irt, melyeket ma is használ az egyház. — Azon régi szokást, mely szerint ünnepélyes alkalmakkor a lovagló pápa előtt egy alszerpap keresztet vitt, felelevenitette, s e czélra a régi keresztet dúsan megaranyoztatta, drágakövek és gyöngyökkel diszitette.

Mennyi nevét s emlékét dicsőitő tetteket vitt végbe a ritka tulajdonokkal ékeskedő IV. Leó! Csak a főnebb emlitett két város alapitása s épitése, a virágzó tengerpartok begyarmatositása, annyi egyház és kolostor felépitése, megadományozása, a szent Péter egyháza részére tett ajándékozások, 5,791 márka ezüstre rugnak. És mennyire növekedik bámulatunk, ha tekintetbe vesszük ama roppant összeget, melyet évenkint oly bőkezűleg forditott a szenvedő emberiség szükségei födözésére. És épen itt találjuk IV. Leó tevékeny s lángoló felebaráti szeretettől áthatott szivének megragadóan szép vonását. Ő ugyan is gondoskodó figyelmének tárgyául a szegények különös osztályát választotta, kiknek a magány csendébe temetett szenvedését s nyomorát gyakran kisem sejti, a kik pedig nagyon is rá vannak a segélyre szorulva, de nevök s viszonyaiknál fogva azt pirulás nélkül el nem fogadhatnák. Igen szép elmére s fölséges szivre mutató módon tudta ő találékony felebaráti szeretetét az ilyenekkel éreztetni, anélkül, hogy adományával a szorultakat megszégyenitené, vagy gyöngéd érzetüket sértené.

Szép lelke s nemes szivéről a hozzánk eljutott levelei is tanuskodnak, melyekből mi csak az angol püspökök, némely uralkodók, két frank püspökhez menesztetteket, s azon nevezetes iratát emlitjük, melyet a püspökökhöz intézett, hogy az által a zok alárendelt papjai kötelmeik buzgó teljesitésére ösztönöztessenek. Ezen művében, melynek czime: „*De cura pastorali*“ inti IV. Leó az egyházakat, hogy feddhetlenül éljenek, az éji s nappali ima-órákat el ne mulaszszák, a szent-misét áhitatosan végezzék, Jézus Krisztus testét és vérét mély tisztelettel vegyék magukhoz, és a szent-edényeket saját kezeikkel száritsák és tisztogassák. Karácsont kivéve, sohasem miszézzenek, napfeljötte előtt, és a szent áldozatot éhgyomorral, a hajnyirat papi jelvénye, fehér ing, lebenyeg, miseöltönyben és égő gyertyákkal

mutassák be. Azután figyelmezteti az áldozárokat, hogy az oltárok mindig tiszta s e czélra szánt lepelekkel legyenek födve, s a *szentség-házikóban* (*Tabernaculum*) egyedül szent ereklyék, evangeliumos könyv, s Urunk szent testének edénye (*Ciborium*) őriztessék. A *sekrestyében*, vagy az oltártól nem messze legyen egy külön hely, (*Sacrarium*), hova a viz, mely a szent edények és ruhák tisztogatása és mosására használtatik, s ilyfélék öntessenek, és kiváló gond fordittassék arra, hogy a templomok tiszták s jó befödöttek legyenek. A tulajdon püspök engedélye nélkül nem szabad a templomon kivül misézni; minden misező mellett legyen a papok közül, vagy más valaki, ki az áldozárnak szolgál, szavaira felel stb. Az áldozati anyagok s a kehely fölött három ujjal vettessék kereszt, a Szentháromságra vonatkozólag. A nép meghintésére minden vasárnap szenteltessék viz. A papok szent rendeiket szivökre vegyék, s világi hatalom folytán ne törekedjenek egyházi javadalmakra; czimegyházaikat el ne hagyják; mások tizedeit maguknak ne tulajdonitsák, halálveszélyt kivéve, Husvéton és Pünkösdön kivül ne kereszteljenek. „*Legyen gondotok arra is*, teszi hozzá a szent atya, *hogy Nagyszombaton uj világot szenteljetek, hiveiteket az Ur imádása s az apostoli hitvallásban oktassátok. Ügyeljetek, hogy az apostolok vigilyeit, kántorböjtöket s a könyörgő napokat el ne mulasszák, letenyék s szentmenetekre eljárjanak; hamvazó-szerdán figyelmeztessétek őket, hogy a nagy-böjt folytán büneiket meggyónják, s hagyjatok fel nekik büneikhez mérendő poenitentiá-t. E naptól Husvétig tiltsatok meg nekik minden hús s vérből ételt, intsétek őket, hogy évenkint négyszer, tudniillik: Karácson, Zöldcsütörtök, Husvét és Pünkösthor, a legszentebb Oltáriszentséget magukhoz vegyék. Osszatok ünnepeken, szent mise után megszentelt kenyeret. És oda törekedjetek, hogy vasárnapokon és ünnepeken, melyek egyik éjféltől a másikig tartanak, a hivek minden szolgai munkától tartózkodjanak. Asszonyok az egyházakban ne énekeljenek. Mi közösséget sem tartsatok a kiközösitettekkel, s ne mondjatok érettök misét. Lakodalmakra csak megáldás végett jelenjetek meg. Tanitsátok a népet, hogy csak nyilvánosan szabad házasságra lépni, mit rokonnal tenni meg nem engedtetik, stb.*“ Ime, a katholika egyház minden században ugyanaz!

Igy vezeté IV. Leó a nagyokat és kicsinyeket, misem kerülé

ki az ő figyelmét; mit nem hajthatott végre, ennek utját elkészité utódja részére; mibe ő nem vágott, az oly valami volt, melynek eredménye nem felelt volna meg a várakozásnak. Mindannak, mi az Alpeken tul nagy, czélszerű és jó történt, IV. Leó volt lelke és egyszersmint a mindent éltető s élénkitő eleme. Bölcsesége s fensőbb erényeinek minden monarchák és kortársai hódoltak. Lothár császár, ennek fia II. Lajossal Kopasz-Károly, Német-Lajossal, *Ethelwulf* angol királylyal, *Theodora* kormányzó-császárnővel s III. Mihály keleti császárral mindig barátságos s ő reá nézve igen tiszteletteljes érintkezésben volt, sőt még a büszke, királyi koronára vágyakodó *Nomenoi* is, ámbár a pápa atyai intéseit nem követte, s annak levelét, mivel tartalmát gyanitotta, elfogadni nem akarta, mégis fejedelmi ajándékokat küldött neki Rómába, hogy azokkal a szent apostoli sirokat diszitse, s igy legalább külsőleg az egyház fejét megillető tisztelettel hódolt IV. Leónak.

E tudós egyházfőt a következő erények nagy mérvben diszitették: *ildomosság, okosság, alázatosság, nagylelküség, jámborság, erély, ember- s jog- meg igazságszeretet, kegyesség,* ritka *bőkezüség;* mely ragyogó tulajdoninál fogva pápai s uralkodói kötelmei teljesitésében valódi példányképül tekintendő. Hasonlóan nyilatkozik felőle *Anastasius* könyvtárnok is. *Abbo „miltissimus heros“* diszczimmel tiszteli meg igen jellemzőleg. — Ime, *ily nagy pápát nevelt az egyháznak a római sz. Sylvester- és Mártonról czimzett kolostor,* melyben Leó kardinál-áldozársága előtt mint istenfélő szerzetes az Istennek, lelkének s a tudományoknak élt! Pápasága alatt kétszer tartván papszentelést, 8 szerpapot, 19 áldozárt s 62 püspököt adott az Ur szőlőjének. Miután Jézus egyházát Sandini szerint 8 év, 3 hó s 6 napig oly dicsteljesen kormányozta, 855-diki jul. 17-dikén kimúlt s hasonnevü elődei mellett eltakarittatott. Neve a Martyrologiumba iktattatott, s mint kitünő szentről halála évfordulati napján emlékezik az egyház.

IV. Leó és III. Benedek közé, ki már julius 22-kén amannak utódaul megválasztatott, *helyezik az egyházgyalázók az ugynevezett Joanna nőpápáról i mesét,* melyet a gonoszság legszélesebb kedvében költött, hogy az apostoli egyház szent fejei iránti gyülöletét a legbor-

zásztóbb alakban tünteesse fel. A kalandos és meseszerű oly bőven mutatkozik ezen költeményben, hogy bámulni kell, mint találkozott épeszű, ki azt elhinni nemcsak hajlandó volt, hanem azt oly tüzzel vitatta, mintha ama költött nőpápa lett volna az egész kereszténység alapköve. A XVII. századtól a XVIII-kig e nőpápa felett egész irodalom keletkezett, mely mindazt előtüntette, mit egy különcz, nevetséges ízlés, itészet-hiány s gyülölet szülhet. *Egész napjainkig talál e kohólmány a butafejű s gonosz-szívű hitetlenek s eretnekek közt védőkre,* kik oly igen édes s kedves foglalatosságnak tartják az egyház fejeit rágalmazni! Mi e mesével történelmünket nem fertöztetjük meg, hanem egyszerűen megjegyezzük, hogy a legtekintélyesb protestans irók is, mint: *Blondel, Leibnitz, Gabler, Mosheim, Heumann, Gieseler, Schröck, Neander, Engelhardt*, stb. a nőpápáról mesét rég a költemények világába utasitották. Dr. *Haas* a *Wetzer*s *Aschbach* a bonniféle *Conversations-Lexiconban*, valamint *Smeth* a „*Das Märchen von der Päpstin Johanna*“ czimű művében, mely Kölnben (1835) jelent meg; *Bianchi „Esame degli atti e docum. relat. alla favola della papessa Giovanna.“* Milano, 1845.; *Blondel „Familier eclaircissement de la question si une femme* etc.“ (Amsterdam II. kiad. 1649); *Kolb Bellarmin, Ott Döllinger* s több tekintélyes történészek, pénzek, érmek, kövek stb. mind a mi állitásunkat igazolják. És ha mindezek daczára találkozik ember, ki a nőpápáról izetlen mesét történelmi ténynek erőlködik előléptetni, az csak azt mutatja meg, hogy elméjét a gyülölség eltompitotta s lelkét teljesen megvakitotta!

CVI.

III. Benedek 855—858.

Miután történelmileg bizonyos, hogy IV. Leó pápa után semmiféle nőpápa sem ült az apostoli széken, s mint *Döllinger* helyesen irja, *hogy e mese csak még mint Paradoxia talál a gyönge-fejüeknél pártolóra*; azért történelmünket folytatjuk, adván a IV. Leó pápa után közvetlenül következő III. Benedek életrajzát, a ki Rómában született, *Péter* nevű atyja által korán a lateráni palotába adatott, hogy ott a hittudományban előmenetelt tegyen s magát az egyházi

pályára képesitse. Már ifjuságában bölcseség mutatkozott beszédében, kitünően tanult, másokkali társalgásában szerény, jószivü, kegyes és engedelmes volt. A szabályszerü kort elérvén, IV. Gergely által alszerpappá szenteltetett, mely állásában a világ részéről némi csábitásoknak kitéve lévén, de a testen s poklon győzedelmeskedvén, IV. Leó által áldozárrá szenteltetett. Most jámborsága és szent élete a legszebb fényben ragyogott. A szegények iránt jótékony, a böjtölésben kitartó, az imában éjjel s nappal buzgolkodó lévén, mint sz. Calixtus kardinál-áldozára 855-diki julius 22-kén, IV. Leó utódjává választatott. A roppant néptömeg azonnal laka felé sietett, hogy őt erről értesitse. Istenre és minden szentekre kérte a papságot, nemességet és a népet, hogy ne kényszeritenék őt a pápai trónra lépni, mivel az ő vállai gyengék oly roppant méltóság terhei elviselésére, s csaknem erővel kelle őt a Lateranba vinni.

Mindjárt a választás után követséget menesztettek a császárhoz, melynek élén *Miklós* anagni-i püspök s *Mercurius* Magister militum állottak. De utjokban a követek *Arsenius* engubbiei püspök által, ki az Anastasius részére képződő hatalmas párt feje volt, megvesztegettetvén, III. Benedektől elpártoltak. S midőn a Rómába érkező császári követeket szintén sikerült ügyöknek megnyerni, a IV. Leó altal papsága állomásától megfosztott és kiközösitett Anastasius a császáriak s pártja élén nagy zajjal a lateráni palotába rontott, s *Benedeket a pápai trónról lerántotta*! Azután a császári katonaság a sz. Péter egyházát hatalmába keritette, az utolsó római zsinat képét, melyen Anastasius az egyházból kizáratott, s a melyet IV. Leó a szentélyben fölfüggesztetett, lerántotta, összetépte, s több nagy botrányt követett el, a többi közt, a hivek és műértők nagy szomoruságára a Jézus és Maria kettős, igen becses képét is elpusztitotta. Majd Anastasius katonai fedezet alatt ismét a lateráni palotába vonult, a fogoly Benedeket pápai öltönyétől megfosztotta s *János* meg *Hadrián* szintén az emlitett zsinaton letett papok által öriztette. Ezen erőszakoskodás a törvényesen választott III. Benedek hiveit annyira megbotránkoztatta, hogy mindenütt hangosan panaszolkodtak az Isten egyházának ily megszentségtelenitése miatt! A pénzzel bőven megvesztegetett császári követek és katonák mindent elkövettek, hogy Anastasiust az apostoli székre felvethessék. De

czéljokat el nem érthették, mert a püspökök s papság tekintélyes része kijelentette, hogy ők az oly dicső pápa által kiközösitett s papságától megfosztott gonoszt sohasem fognák pápául elismerni s vele közösséget tartani; a hivek is kinyilatkoztatták, miszerint az erőszakkal s gonoszsággal feltolt császári kegyenczet sohasem fogják az anyaszentegyház fejének tekinteni. A császári követek látván, hogy Anastasius nagy pártjának erőszakoskodása már mint botrány mutatkozik, s a hatalmas ellenpárttól is rettegvén, jónak látták e szemtelen tolakodót elhagyni. Tettöket megbánva három napi böjt s imádság után a szivjóság ritka példányképét, III. Benedeket, sulyos börtönéből ki s IV. Leó lován diszmenetben a lateráni palotába vezették, trónra ültették s sept. 29-kén felszenteltették. Megható volt a jelenet, midőn a három bünbánati nap eltelte után a tolakodó Anastasius majd minden volt hivei a törvényes III. Benedek pápa lábaihoz borultak s könyek közt bocsánatért esedeztek, mit meg is nyertek. *Igy végződött*, jegyzi meg Müller igen találólag, *a császári megerősitői botrány.*

III. Benedek ezen vihar lecsillapulta után békében kezdte meg kettős hivatása teljesitését, minden oldalrol a ragaszkodás jeleivel találkozván, s meg kell vallanunk, hogy a nagy IV. Leó lelke élt ezen teremtményében, és a jámbor III. Benedek a méltán kiérdemlett tekintélyt és tiszteletet öröklötte attól. Innét a tiszteleti ajándékok s követségek minden oldalról. Frankhonból a hires Hincmár érsektől üdvözlő irattal tiszteltetett meg, ki egyszersmint a *soissons*-i zsinat megerősitéseért is esedezett, mely Ebbó érseket letette. III. Benedek e zsinat végzését azon feltét alatt hagyta jóvá, ha minden ugy van, mint ő tudósittatik, azaz, ha az ellen kisem tiltakozik. A keletrómai császár részéről követség érkezett Rómába, melynek tagjai közt volt a hires festész, *Lázár* szerzetes is, kinek kezeit, melyekkel annyi műbecsű képet festett, *Teophil*, az utolsó képostromló császár, megcsonkittatta. E követség drága ajándékokat hozott magával, a többi között egy aranybetükkel irott evangeliumos könyvet, drága-kövekkel ékitett szalagokat, gyöngyökkel diszitett arany-kelyhet stb. A követség az Ignácz konstantinápolyi patriarcha alatt 854-ben tartott zsinat végzéseit, névszerint Gergelynek a syracusi székről letételét is, latin szövegben, közölte a pápával.

(Gergely azután bosszuból kivitte, hogy Ignácz elüzetvén, helyét a canonok ellenére a nagyravágyó *Photius* foglalta el, kit Gergely a szokásos időközöket sem tartva meg, egészen világiból püspöknek szentelt föl, *s igy a gyászos görög-szakadályt ármánya s boszujával előidézte.* Gergely szerfölött boszankodott III. Benedekre, hogy az emlitett zsinati határozatot megerősitette.

A jámbor *Ethelweld,* angol király, 855-diki novemberben tartott zsinaton a tized-ügyet az egyház javára szabályozta, egyéb üdvös intézkedéseket is tétetett s azután *Alfréd* nevü fiával Rómába zarándokolt, hol III. Benedek pápasága alatt egy egész évig időzött. Anastasius könyvtárnok gondosan feljegyezte azon arany- és ezüstselyem öltönyöket s egyéb értékes anyagokbóli ajándékokat, melyeket a jámbor angolszász király szent Péter részére hozott magával. A derék uralkodó a rómaiak felhivása folytán az ismét leégett *szásztanodát* helyreállitotta s lelkeért gazdag mise-alapitványt tett. — Német-Lajos is küldött III. Benedekhez a hamburgi meg brémai megyék egyesitésére vonatkozólag egy küldöttséget, melynek élén a kitünő *Salamon* Constanz püspöke, a bischofszell-i zárda kegyes alapitója és *Nordfried* áldozár állottak. Valamint *Lupus* ferrieres-i apáttól is, ki kora nagytekintélyü férfia volt, kapott III. Benedek iratot, melyben kolostora két szerzetesét ajánlja, kik az apostolok sirjaihoz zarándokolnak, s a római egyház szertartásai és szokásaiban, meg az egyházi ügyekben bővebb tapasztalatot szerezni óhajtanak, hogy dús ismeretekkel térhessenek vissza. Egyszersmint kéri a pápát, hogy *Jeremiás* sz. Jeromostóli fejtegetését, Cicerónak *de „Oratore"* czimü iratát, *Quintilián* Institutiói 12 könyvét s a *Terentius* fölötti Commentárt, melyeket Frankhonban meg nem szerezhetett, a két szerzetes által küldje el neki, jól tudván a nevezett apát, hogy az ily müvekben Róma nem szükölködik.

857-ben *Terni* városát örökre átadá lakosainak oly feltét alatt, hogy a spoletó-i herczeg által elpusztitott házakat ismét helyreállitsák. III. Benedek, némely irók szerint, rendelte, hogy a pápák, püspökök s egyéb papok temetei eltakaritásán a vidék kardináljai, püspökei stb. jelen legyenek. — Egyszer tartván papszentelést, ekkor 1 szerpappal, 6 áldozárral és 20 püspökkel növekedett az Ur szolgáinak száma. Rövid pápasága alatt több szerencsetlenség merült

fel. 856-ban majdnem példátlan vizáradás rombolta le a város egy részét, minek sok embert elragadó vészkór lett következménye. Alsó-Olaszhonban a keresztények egyenetlenkedése miatt a saracenok *Bari*-ból minden ellenállás nélkül folytatták rabló kalandozásaikat. Betegsége alatt arról értesült, hogy II. Lajos császár Rómát meglátogatni szándékozik. Őt azonban többé nem láthatta, mivel, mint *Pagi* irja, 858-diki apr. 8-kán kimult, miután Jézus egyházát 2 év, 6 hó s 10 napig buzgón kormányozta. Temetése igen nagyszerű volt, szerpapok, kik közt volt utódja, Miklós, is, vitték földi maradványait. Fensőbb erények, melyeket mély alázatossága csak ragyogóbbakká tett, mindenki szeretetét s tiszteletét szerzék meg neki. Ő kőszeretetű egyházfő, hiveinek valódi atyja volt, ki a betegeket sürüen meglátogatta, a szegényeket ápolta, az özvegyeket s árvákat gyámolitotta, a kesergőket vigasztalta s az Ur igéit feltünően szép sikerrel hirdette. Mily igen szerette Isten házai diszét, erről igen meghatóan emlékezik *Anastasius* könyvtárnok, mint kortanu. III. Benedek földi maradványai, ki többek szerint szintén *benczés* volt pápasága előtt, a Vaticánban nyugszanak, hol következő sirirat jelöli nyughelyét:

Quisquis huc properas Christum pro Crimine poscens,
Quam lachrymis dignus sit, rogo disce locus.
Hac gelida Praesul Benedictus membra quiete,
Tertius en claudit, quae sibi re dat humus.
Quodque foret tectus servat, sub tegmine saxi,
Indignum sanxit se sociare piis.

III. Benedek nagyon is szép tulajdonokkal birt arra nézve, hogy rövid pápasága alatt az isteni gondviselés által elébe szabott kört betöltse. Ha tovább él, tán nem lett volna a maga helyén. Igen tekintsünk csak kissé vissza az általunk röviden előadott pápák történelmére, gondoljunk erényeik, ismereteik, jellemök, körülményeikre; emlékezzünk vissza mindazokra, miket türtek, szenvedtek, s a mi nagyot s áldásdúst az emberiségért tettek, s kénytelenek leszünk megvallani, hogy közülök kiki a maga helyén volt s Isten által választatott. Igy volt a maga helyén III. Benedek is, kitől 4 fontos tartalmu levelet birunk. Az első Hincmárhoz volt intézve, melyben a soissons-i zsinatot megerősitette. A második Kopasz-

Károlyhoz menesztetett, bizonyos Boso gróf fia, *Hubert* szerpap ellen, ki arról vádoltatott, hogy gyanús nőkkel társalgott, egy zárdai templomot kirablott, s ily uton szerzett pénzt kéjnők, ebekre s madarakra pazarolta el, s a pápa meg a Kopasz-Károly közti jó egyetértést felbontani törekedett. A 3-dik és 4-dik iratában pedig *megerősitette III. Benedek* a hires *corbye-i és sz.-denisi benczés apátságokat*, mely utóbbi később oly nagy tekintélyre és befolyásra jutott. —